

**ХVІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
«МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У
СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ»**

01 квітня 2026 року

**Управління освіти і науки
Волинської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
Луцький педагогічний фаховий коледж**

**Циклова комісія
суспільних та художньо-мистецьких дисциплін**

**Волинська державна обласна універсальна наукова бібліотека
імені Олени Пчілки**

Волинський краєзнавчий музей

**Громадська організація
«Гендерний креативний простір»**

**Громадська організація
«Вектор освітніх змін»**

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У
СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

Матеріали XVI науково-практичної конференції

01 квітня 2026 року Луцьк

УДК 37.091.12:005.745(477.82) «2026» (082)

Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : електр. збірник матеріалів доповідей (статей, тез) учасників / учасниць XVI наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 01 квітн. 2026 р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний інститут». 199 с.

Рекомендовано до друку методичною радою Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради (протокол № 9 від 04.05.2026)

Редакційна колегія:

Світлана РОМАНЦОВА, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, членкиня робочої групи з впровадження рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у сфері освіти Міністерства освіти і науки України

Богдан ЗЕК, кандидат історичних наук, завідувач науково-експозиційного відділу новітньої історії Волині Волинського краєзнавчого музею

Наталія БОРБИЧ, кандидатка педагогічних наук, проректорка з навчальної роботи, старша викладачка кафедри загальної педагогіки, психології та методик КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

Оксана ФЕДОРЧУК, кандидатка біологічних наук, в. о. директора Луцького педагогічного фахового коледжу КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, старша викладачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Ірина КОВАЛЬЧУК, кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, начальниця навчально-методичного відділу КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

Упорядниці:

Ольга ГАЛАН, викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, голова правління ГО «Вектор освітніх змін»

Юлія ЛУЦЮК, викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

Авторки / автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки аторок / авторів тез і статей можуть не збігатись із позицією редакції.

ЗМІСТ

Дем'янюк О. Постать Богдана Хмельницького в сучасних оцінках, освіті, державотворенні	8
Романцова С. Жінки і освіта: усвідомлення змін	13

**Розділ I. ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ
СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ**

Антонюк Н. Інноваційні підходи до викладання педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх учителів початкової школи	17
Бегаль Л. Формування фахових компетентностей здобувачів освіти медичного коледжу на заняттях терапевтичних дисциплін	20
Бундак О. Формування національної ідентичності в Україні: сучасний теоретико-практичний дискурс	24
Галан О. Національно-культурні товариства луцька: історія, трансформації та роль у збереженні культурної спадщини	26
Забіяка І. Інноваційні підходи щодо професійної орієнтації для професійної освіти і навчання: європейський досвід	29
Єрко Г. Особливості вивчення сучасної історії України	34
Козігора М., Ярошук Н. Моральне виховання як складова гармонійного розвитку особистост	38
Колеснікова І. Умови формування soft skills у студентів в процесі вивчення загальноосвітніх дисциплін	42
Констанкевич Л., Радкевич М. Формування цифрової компетентності учнів у процесі реалізації освітніх галузей НУШ	44
Корнелюк В. Інклюзивний потенціал цифрових інструментів на уроках математики в Новій українській школі	47
Луцюк Ю. Еволюція взаємовідносин між державою та церквою в римській імперії: від конфлікту до «симфонії влади»	49
Марчук С., Казмірчук О. Патріотичне виховання та ціннісні орієнтири утвердження української національної ідентичності	54

Никитюк М. Патріотичне виховання як складова системи ціннісного розвитку особистості	57
Понагайба А. Суспільствознавчі дисципліни у довідкових виданнях, каталогах та картотеках Волинської ОУНБ імені Олени Пчілки	61
Сачук Н. Освітній і виховний вимір локальної історії та культурної спадщини міста Ковеля	70
Чемерис І. Виховання особистості у педагогічній спадщині Я. А. Коменського	73
Хомярчук А. Формування компетентностей здобувачів освіти в освітньому процесі	77

Розділ II. НАУКОВІ ДОРОБКИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Бублій В. Наук. кер. – Козігора М. Психолого-педагогічні чинники формування самооцінки та навчальної мотивації у молодших школярів	80
Бобик В., Волох О. Наук. кер. – Фаловська І. Створення комфортного середовища для дітей з особливими освітніми потребами у ЗДО	83
Бобер А., Слобода Я. Наук. кер. – Голя Г. Вплив російсько-української війни на формування національної свідомості сучасної молоді	87
Вишневська В. Наук. кер. – Хомярчук А. Роль нетрадиційних технік малювання на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»	90
Воробій Е. Наук. кер. – Ковальчук І. Музика як код нації: філософсько-культурологічний вимір	93
Дудко В. Наук. кер. – Корнелюк В. Інтеграція як засіб формування навчальної мотивації здобувачів початкової освіти	96
Зеленко В. Наук. кер. – Горбач Н. Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі	100

Казмірчук О. Використання штучного інтелекту у викладанні дисциплін суспільствознавчого циклу	103
Карабенюк В. Наук. кер. – Казаков О. Гендерна освіта як чинник інтеграції України до світової спільноти	106
Каун Н., Сало Т. Наук. кер. – Єрко Г. Будинок «Слово»: інтелектуальна агентність і мистецькі трансформації українського модернізму	110
Коваль С. Наук. кер. – Козігора М. Шляхи психолого-педагогічної підтримки емоційної рівноваги учнів в умовах воєнного часу	114
Корольчук Ю. Наук. кер. – Брушневська І. Роль батьків у реалізації методики floortime як умова розвитку комунікативних навичок дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	118
Криворучно В. Наук. кер. – Берещенко Н. Педагогічний потенціал штучного інтелекту у підготовці майбутніх учителів інформатики під час вивчення html	122
Курило О. Наук. кер. – Хомярчук А. Інтерактивні технології як засіб розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ»	126
Мартинець А. Наук. кер. – Марчук С. Народність як чинник формування української ідентичності у спадщині К. Ушинського	128
Мартинюк А. Наук. кер. – Беседовська І. Мова як фундамент професійної ідентичності	131
Міщук А. Дидактичні цифрові інструменти у підготовці вчителів в освітньому середовищі	134
Ношкалюк Л. Наук. кер. – Федонюк А. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти	139
Паламарчук С., Царюченко К. Наук. кер. – Фаловська І. Розвиток емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку	141
Пекалюк К. Наук. кер. – Галан О.	

Емпатія як моральна цінність у розвитку дітей старшого дошкільного віку: філософсько-педагогічний аспект	143
Ройко А. Наук. кер. – Федонюк А.	
Ігри як ефективний засіб розумового виховання дітей молодшого дошкільного віку	147
Романюк Л. Наук. кер. – Єрко Г.	
Навіщо вивчати історію у XXI столітті: погляд студентки на формування критичного мислення та громадянської позиції	149
Савчук О. Наук. кер. – Корнелюк В.	
Цифрові ігрові технології у математичній освітній галузі початкової освіти	152
Самолюк А. Наук. кер. – Єрко Г.	
Формування активної суб'єктності молодших школярів у системі національно-патріотичного виховання	155
Семенюк В. Наук. кер. – Голя Г.	
Педагогічний потенціал народних традицій у розвитку моральної свідомості дошкільників	158
Слобода Я. Наук. кер. – Іванова Н.	
Українська народна казка як ефективний інструмент формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку	161
Смаль В. Наук. кер. – Кардашук Н.	
Національно-патріотичне виховання як складник загальновиховного процесу молоді	164
Смаль В. Наук. кер. – Соняк Н.	
Особливості викладання освітніх галузей у новій українській школі	167
Сопронюк Д., Самсонюк Л. Наук. кер. – Фаловська І.	
Соціалізація дітей з ооп в інклюзивній групі ЗДО	169
Соколовська Н. Наук. кер. – Хомярчук А.	
Використання ігрових технологій на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах НУШ	174
Табачук М. Наук. кер. – Голя Г.	
Усна народна творчість як засіб морального та мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку	178

Таран І. Наук. кер. – Горбач Н. Вплив елементів театралізації на розвиток комунікативної компетентності молодших школярів	181
Тарасюк О. Наук. кер. – Дарина Чамахуд Ігрові методи навчання як засіб активізації музичної діяльності молодших школярів	184
Тижук І. Наук. кер. – Луцюк Ю. Вплив сюжетно-рольової гри на розвиток особистості дитини	188
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	192

УДК 94(477)“1648/179

Олександр Дем'янюк,
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк

ПОСТАТЬ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В СУЧАСНИХ ОЦІНКАХ, ОСВІТІ, ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Розглядається постать Богдана-Зиновія Хмельницького, гетьмана Війська Запорозького крізь призму сучасних досліджень, пропонується авторська подача життєпису військово-політичного діяча для використання в шкільному курсі «Історія України» (8 клас) при вивченні козацької доби, визначається вплив Б. Хмельницького на політичні процеси середини XVII століття, європейський та національний державотворчий розвиток, наводяться спроби використання образу козацького гетьмана в сучасній нумізматичі, філателії тощо.

Ключові слова: Богдан Хмельницький, особа в історії, методика, Нова українська школа, Військо Запорозьке, Гетьманщина.

Постать Богдана-Зиновія Хмельницького викликала, викликає та буде викликати особливий інтерес у дослідників козацької доби. Це пов'язано з кількома чинниками. Насамперед причина в тому, що спочатку російська імперська, а згодом – радянська історіографія створювали образ українського військово-політичного діяча гетьмана Б. Хмельницького як сателіта їхнього царя Алексея. У радянську добу намагалися описувати Б. Хмельницького, переважно, крізь призму Переяславських угод 1654 року. Частина тих міфів / вигадок / перекручень фактів залишилася до сьогодні в науковому дискурсі. На жаль, частина з них так і не зникла зі шкільних підручників, хоча в рамках Нової української школи це мало би відбутися.

Слова, що приписують Михайлу Грушевському: «особиста біографія Хмельницького настільки ж убога на реалії і безсумнівні факти, наскільки багата на легенди», влучно характеризує стан попередніх наукових пошуків і пояснює природу цих дискурсів. Із такого напівлегендарного твердження, що Венжик Хмельницький, козацький гетьман (1534–1569) – прадід Богдана Хмельницького.

За роки незалежності України з'явилася низка незаангажованих, документально підтверджених та історично обґрунтованих досліджень. Вони дозволяють поглянути на постать Богдана Хмельницького з позицій вітчизняної історіографії, де образ політика відповідає національному баченню ролі особи в історичних процесах козацької доби. Серед них відзначимо дослідження В. Брехуненка, Ю. Сороки, Т. Чухліба, В. Смоля, В. Степанкова [1–4]. Крім того, українському досліднику стали досяжними праці української діаспори, зокрема М. Грушевського, І. Огієнка, Ю. Тис-Крохмалюка [5–7] чи І. Крип'якевича [8].

Богдан-Зиновій Хмельницький народився 27 грудня 1595 року (інколи помилково дату народження пишуть за новим стилем літочислення – 6 січня 1596 року), помер 27 липня 1657 року (інколи можна зустріти – 6 серпня).

Найвищою військово-політичною посадою, яку обіймав Б. Хмельницький, була – Гетьман Війська Запорозького. Був козацько-шляхетського походження (батько – Михайло, чигиринський підстароста), православної віри, хоча й навчався в єзуїтських закладах освіти. Щодо освіти, то Б. Хмельницький студіював науки в Київській братській школі, Львівському та Ярославському єзуїтських колегіумах. Дослідники схильні до думки, що гетьман знав сім мов. Родовий маєток – хутір Суботів (тепер село в Черкаській області).

У наукових колах точаться дискусії щодо кількості дітей Б. Хмельницького. Відомі історичні особи: старший син Тиміш (1632–1653) та другий син Юрій (1641–1685), гетьман Війська Запорозького (1657; 1659–1663; 1677–1681). Натомість, достовірної інформації немає про третього сина гетьмана – Остапа. Згадуються чотири дочки Б. Хмельницького, але лише двоє з них мають документальне підтвердження: Катерина Виговська (згодом – Тетеря) та Олена (Стефанія, Степанида) Нечай. Ще нібито дві доньки були одружені з козацькими полковниками Глизько (Марія) та Мовчаном (ім'я невідоме).

Не менш заплутана історія з дружинами гетьмана. У 1625 році першою дружиною стає Ганна Сомко, у 1648 році – Олена (Гелена, Мотрона) Чаплінська, у 1651 році – Ганна Золотаренко. Про їхню роль у житті гетьмана можна сказати, що «перша стала матір'ю його дітей, друга – причиною війни, а третя – справжньою гетьманшею».

Щодо догетьманського етапу життєпису Б. Хмельницького, то відомо, що він був учасником походу на Москву в 1618 році, де врятував життя польському королевичу; учасником Хотинської війни (1620–1621), зокрема битви під Цецорою (1621), в якій загинув його батько Михайло, а сам майбутній гетьман потрапив до полону. Немає однозначної відповіді про обставини визволення Б. Хмельницького з неволі: викупився самостійно, викупила матір, отримав свободу за службу / послуги. Після повернення з полону зумів повернути собі суботівські маєтності, чим викликав незадоволення Александра Конєцпольського, продовжив службу в реєстровому козацтві Речі Посполитої.

У 1636 році Б. Хмельницький на козацькому вічі був обраний військовим писарем реєстровців. Невдовзі позбувся своєї посади через підтримку повстання під проводом Павла Павлюка (Бути) в 1637 році. Наступного року став чигиринським сотником. Достеменно невідомо про участь Б. Хмельницького в поході козацького війська в Європу та його участь у Тридцятилітній війні, зокрема в облозі Дюнкерка.

У 1647 році відбувся напад на хутір Суботів чигиринським підстаростою Данієлем Чаплінським, який санкціонував переяславський староста Александр Конєцпольський. Користуючись шляхетним правом середньовічної Польщі «сюзерен має зобов'язання захищати власність васала», Б. Хмельницький звернувся до польського короля Владіслава IV Вази для захисту своїх маєтностей. Попри розпорядження короля, А. Конєцпольський так і не повернув хутір, лише виплатив задля сатисфакції Б. Хмельницькому 150 злотих. Ображений шляхтич спробував збройно повернути хутір, але був

ув'язнений. Звільнено його чи то після втручання короля, чи то на прохання Гелени Чаплінської.

Попри це він зібрав невеликий загін козаків та рушив на Січ. Спочатку на Базавлуцькій Січі (нині поблизу с. Капулівка Дніпропетровської обл.) роззброїв польську залозу та реєстровців. Потому перейшов на Микитинську Січ (тепер – м. Нікополь Дніпропетровської обл.), де невдовзі був обраний гетьманом Війська Запорозького.

Навесні 1648 року розпочався похід козацького війська проти польських магнатів і шляхти, при цьому Б. Хмельницький і надалі висловлював вірність короні. Щоб розпочати широкомасштабну війну проти поляків, гетьман заручився підтримкою кримського хана Іслям-Герая III (інколи пишуть – Іслам Гірей). Кілька козацьких посольств працювало над кримсько-козацьким договором. Врешті в березні 1648 року було підписано Бахчисарайський договір про спільні бойові дії проти Речі Посполитої. Ним передбачалася оплата послуг кримського війська та поділ здобичі. Договір забороняв кримчакам брати ясир і спустошувати козацькі землі. Щоправда впродовж спільних козацько-татарських дій ці два положення часто порушувалися. Аби запобігти цьому, Б. Хмельницький надавав ханському війську козацький супровід, який їх «проводив» до межі Кримського ханства.

Щодо бойових дій 1648 року, то показовими стали бої від Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями. Так, битва під Жовтими Водами тривала впродовж 5–6 травня 1648 року. У ній взяли участь 4–5 тис. козаків, 3–4 тис. татар, яким протистояли 3–3,5 тис. поляків. Тут польська шляхта поплатилася за свою самовпевненість, адже думали перемогти «малою кров'ю», залишивши 12–13 тис. жовнірів під Корсунем в Чигирині. Втрати поляків вражали: 1700 вбитими, 300 полоненими, понад 1000 дезертирами. У полон потрапили й командувачі цього війська Станіслав Потоцький та Стефан Чарнецький.

За десять днів два війська зійшлося у битві під Корсунем (15–16 травня, урочище Горохова Діброва). Козацько-татарському війську (15 тис. козаків, 3 тис. татар) чинили опір 15 тис. польської піхоти й 5–6 тис. кінноти. Шляхта знову зазнала поразки: 5–11 тис. вбито, 7–9 тис. потрапило в полон, в тому числі й польські воєначальники Миколай Потоцький і Марцін Каліновський.

11–13 вересня відбулася битва під Пилявцями. Тут 30 тис. козаків і 4 тис. татар протидіяли майже 90 тис. поляків (32 тис. – ополчення, 40–50 тис. обозники, 8 тис. німців-найманців). Поляки й тут зазнали поразки, безладно залишивши поле бою. Потому ще була облога Львова та Замостя, локальні сутички. Польський король пішов на перемир'я, за умовами якого оголошувалася амністія учасникам повстання, поверталися козацькі привілеї, відкривався шлях до Чорного моря тощо. 23 грудня Б. Хмельницький урочисто увійшов до Києва. Тут посланець Константинопольського патріарха вручив гетьману меч, освячений на гробі Господньому. Він мав символізувати визнання заслуг Б. Хмельницького в охороні православ'я.

Упродовж наступного року козацьке військо Б. Хмельницького провело битви від Заславом (травень), Лоевом (липень), Збаражем (серпень). Найуспішнішою стала Зборівська битва (5–6 серпня 1649), де спільне козацько-

татарське військо оточило армію польського короля Яна II Казіміра. 8 серпня було укладено Зборівський мирний договір, який юридично оформив автономію Гетьманщини (Війська Запорозького) у межах Київського, Чернігівського і Брацлавського воєводств. Польський король, а згодом і Вальний Сейм (7 січня 1650) визнали існування Української козацької держави. Щоправда Річ Посполита майже відразу й неодноразово згодом порушувала умови договору, адже не було створено гарантій безпеки для Гетьманщини.

У мирні періоди (серпень 1649 – січень 1651 року та вересень 1651 – травень 1652 року) Б. Хмельницький та його соратники провели низку військових реформ, серед яких: збільшення чисельності козацького війська, використання кінноти в бою єдиним строєм із заходом у фланги – «лавою», піхота поділялася на три шеренги: перша вела невпинний вогонь з рушниць, який забезпечували дві інші, готуючи набої, козак повинен був мати 30 набоїв у сумці (ладівниці), запас пороху і свинцю на 300 пострілів, активно використовувалася фортеця з возів, по периметру розташовувалася артилерія.

Впродовж 1653 року змінився вектор зовнішньої політики Гетьманщини з південно-західного на північно-східний. Серед причин – зрада кримських союзників, а, відтак, необхідність пошуку нових у боротьбі проти Речі Посполитої. Результат перемовин із Московією – угода, укладена в березні 1654 року. Ймовірно московсько-козацький договір 1654 року передбачав військову допомогу в боротьбі проти зовнішнього ворога (Речі Посполитої), однак цілісного тексту цього документа до сьогодні не знайдено. Всі згадки про положення договору фрагментарні та не дозволяють його оцінити в повній мірі.

На Переяславській раді (8 січня 1654 року) не присягнула московському царю значна частина православного духовенства на чолі з митрополитом Сильвестром Косівим; козацькі полковники – Іван Богун, Іван Золотаренко, Данило Нечай, Іван Сірко, Петро Дорошенко, Михайло Ханенко та інші. Московська пропаганда називала 122 тис. жителів Гетьманщини, що присягнули царю (117 населених пунктів). Більшість цих присяг здобувалася шляхом обману та маніпуляцій.

Після укладення Віленського перемир'я (24 жовтня 1656 року) Московія стала союзницею Речі Посполитої в бойових діях проти Швеції, тоді ж відбувся поділ сфер впливу між Московським царством і Річчю Посполитою по Дніпру. За цих обставин Б. Хмельницький став на шлях створення військово-політичного союзу з Трансільванським князівством і Швецією проти Речі Посполитої. Водночас протидіяв намірам Москви обмежити суверенітет Гетьманщини.

Методика викладання тем предмету «Історія України» у 8 класі, пов'язаних із постаттю Богдана Хмельницького, передбачає використання інтерактивних методів: мультимедійні презентації, робота з історичними творами, аналіз джерел, рольові ігри тощо. Для візуалізації можна використовувати предмети нумізматики, філателії, інших надбань допоміжних історичних дисциплін.

Так, у сучасній вітчизняній нумізматиці постать Богдана Хмельницького з'являлася кілька разів. Вперше 19 липня 1995 року в серії «Видатні

особистості України» в обіг введено мідно-нікелеву монету номіналом 200 000 карбованців «Богдан Хмельницький» з нагоди 400-річчя від народження гетьмана. Тоді ж Національним банком України випущено срібну монету номіналом 1 000 000 карбованців. У 2013 році в серії «Видатні гетьмани України» Монетний двір Польщі випустив срібну пам'ятну монету «Богдан Хмельницький» номіналом 1 долар. 24 грудня 2015 року НБУ в серії «Герої козацької доби» ввів в обіг срібну пам'ятну монету «Богдан Хмельницький» номіналом 10 гривень.

Крім того, постать Богдана Хмельницького була зображена на банкнотах НБУ номіналом 5 гривень від 1996 по 2015 рік. У 2018 році НБУ почав випускати обігову монету номіналом 5 гривень із портретним зображенням Богдана Хмельницького на реверсі.

У філателії сюжети з зображенням Богдана Хмельницького були також непоодинокі. Так, 27 листопада 1995 року Укрпошта в серії «Гетьмани України» випустила марку «Богдан Зиновій Хмельницький» номіналом 40 000 карбованців. 25 липня 1998 року Укрпошта випустила поштовий блок «350 років з початку визвольної боротьби Українського народу під проводом Б. Хмельницького», який складався з шести марок. Номінал марки, на якій зображено Богдана Хмельницького – 2 гривні. У 1920 році в так званій віденській серії (марки екзильного уряду УНР) на марці номіналом 10 гривень також було зображено гетьмана Богдана Хмельницького.

Ці та інші предмети колекціонування можна використовувати на заняттях з історії України для візуалізації образу Гетьмана Війська Запорозького Богдана Хмельницького.

Отож постать Богдана-Зиновія Хмельницького знакова не лише для козацької доби але й для усього українського державотворення. Вона складна для об'єктивного висвітлення, позаяк і до сьогодні відчуються ідеологічні нашарування, закладені попередніми політичними режимами.

Література:

1. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. Київ, 2007. 72 с.
2. Сорока Ю. Походи Богдана Хмельницького. Київ, 2011. 120 с.
3. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ, 2005. 604 с.
4. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Київ, 2003. 400 с.
5. Грушевський М. Про батька козацького Богдана Хмельницького. Джерсі-Сіті, 1919. 75 с.
6. Огієнко І. (Митрополит Іларіон) Богдан Хмельницький. Київ, 2004. 448 с.
7. Тис-Крохмалюк Ю. Бої Хмельницького. Мюнхен, 1954. 196 с.
8. Крип'якевич І.П. Богдан Хмельницький. Львів, 1990. 408 с.

УДК 37.014.5:316.647.82:305-055.2

Світлана Романцова,
Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ,
м. Львів

ЖІНКИ ТА ОСВІТА: УСВІДОМЛЕННЯ ЗМІН

Досягнення рівності в освіті оголило приховані практики дискримінації та сексуального насильства в університетах. Ключовим інструментом впровадження політики нульової толерантності, що базується на принципах поваги до гідності та презумпції довіри до постраждалих досягнення рівності в освіті оголило приховані практики дискримінації та сексуального насильства в університетах став Наказ МОН № 1275. Спираючись на міжнародний досвід та соціальні дослідження, робота доводить, що подолання мізогінії є необхідною умовою створення безпечного простору свободи, вибору та інституційних змін.

Ключові слова: дискримінація, дискримінація за ознакою статті, політики рівності.

Сучасна парадигма вищої освіти в Україні характеризується подоланням кількісного гендерного розриву, проте якісний аналіз освітнього середовища свідчить про збереження прихованих дискримінаційних практик.

Мета роботи – проаналізувати історичну ретроспективу та сучасні трансформації ролі жінки в освітньому просторі, дослідити взаємозв'язок між фактичним досягненням гендерного паритету та виявленням латентних практик дискримінації, а також обґрунтувати необхідність впровадження політики нульової толерантності в закладах вищої освіти.

Меморіальна бібліотека Томпсона у Коледжі Вассар штату Нью-Йорк містить красивий вітраж події змін у сфері освіти і науки – захист Єлени Піскопії-Корнаро у Падуанському університеті.

25 червня 1678 року у віці 32-х років, стала першою жінкою у світі, яка отримала докторську ступінь офіційно *Magistra et Doctrix* (магістриня і докторка філософії).

На публічному захисті Єлени Корнаро зібралася найбільша кількість науковців та гостей: керівництво університету, професори усіх факультетів, студентство, венеційські сенатори, а також гості з університетів Болоньї, Паруджі, Риму та Неаполя.

Єлена Корнаро протягом години вела дискурс латиною, блискуче пояснюючи найскладніші частини творів Арістотеля.

На завершення, присутні зали засідань піднялися і аплодували стоячи, під ці оплески Єлені вручили символи наукового ступеню – знак лауреатки, лавровий вінок, накидку з горностаю і кільце на палець.

Водночас, ця історія змін містить факт дискримінації за ознакою статті. Перший варіант дисертації був написаний з теології, і якщо говорити сучасною мовою «під час попереднього захисту опоненти не рекомендували її до захисту», а єпископ Падуанський, наголосив на тому що Єлена не може

захищати дисертацію з теології, тому що вона жінка, водночас може її захистити з філософії [4].

Лукреція стає членкинею декількох європейських академій наук та Колегії філософів і медиків університету Падуї. Однак визнання й регалії, що їх дістала жінка, не зробили її рівною де факто та не стали приводом для перегляду традицій: викладати Лукреції не дозволили.

З того часу пройшло 348 років, наука та освіта, щоразу відчуває повернення до досвіду міфічних постатей, Єви та Пандори, який відображено міфах як негативний. Водночас це історія жінок, освіти і змін. Єва зірвала плід з Дерева пізнання прагнучи знань та змін місця в якому вона перебувала, а Пандора – відкрила глек, що символічно нагадує у форму матки та уособлює змін бажаних нею.

Занурюючись у історичні розвідки цікавим стає дослідження Життя в середньовічному замку, де освіта дівчат і хлопців дещо відрізнялася. Освіта дівчат – працювати з голкою (вишивати), читати, писати, говорити латиною, співати пісень, розповідати історії (сторітелінг). Освіта хлопців – годувати птахів, використовувати яструба у полюванні, розрізняти гончих собак, стріляти з лука, грати в шахи чи нарди, а також фехтування, верхова їзда та лицарські бої.

Водночас дівчата опанувавши свої напрямки, ретельно навчалися усьому, чого навчали хлопців, прагнучи змін [2].

Фонд Малали Юсуфзай, щороку проводить дослідження і його результати свідчать що понад 122 мільйони дівчаток знаходяться поза школою. Водночас, за оцінками Світового банку – освічені дівчатка підвищують ВВП країни на 2–3 % щороку, рівні права і можливості для жінок дадуть збільшення ВВП понад 20 % у світі.

Аналізуючи Звіт про глобальний гендерний розрив за 2025 рік, презентований на Всесвітньому економічному форумі у Давосі, спостерігаємо, що Україна вже другий рік поспіль утримує першу позицію за показниками гендерної рівності в освіті. Фактичне досягнення паритету в цій сфері не лише є самостійним здобутком, а й сприяє покращенню позицій держави в економічному вимірі – що узгоджується з висновками досліджень Світовий банк [1].

Водночас, фактична рівність підняла завісу практик дискримінації, сексуальних домагань та сексуального насильства в університетах. Міністерство освіти та науки наскільки це можливо, негайно відреагувало прийнявши Методичні рекомендації щодо впровадження політики протидії дискримінації, сексуальним домаганням та підтримки рівності у закладах вищої освіти України Наказ МОН № 1275 від 23.09.2025 року, які пропонують єдині підходи для політик рівності, протидії дискримінації університетів, та визначають ключовими цінностями:

- ✓ повага до людської гідності, приватного життя та прав кожної людини;
- ✓ нульову толерантність до будь-яких форм дискримінації та насильства, зокрема сексуальних домагань;

- ✓ забезпечення постраждало-орієнтованого і травма-інформованого підходів, недопущення ретравматизації;
- ✓ презумпцію довіри до скарг постраждалих осіб;
- ✓ забезпечення конфіденційності;
- ✓ інституційну сталість;
- ✓ неупереджене, своєчасне, комплексне та ефективне реагування на скарги [5].

Дискримінація, сексуальні домагання, булінг, мобінг, утиск, сексизм, мова ворожнечі – руйнують кожну і кожного учасницю та учасника освітнього процесу. Підтвердженням є виплата моральної компенсації 34 жінкам навчальної академії у Квантіко, штат Вірджинія – Федеральним бюро розслідувань США понад 22 мільйони доларів за вчинення практик сексуальної дискримінації. Компенсація підтверджує, що ФБР визнає шкідливість впливу практик дискримінації та сексуальних домагань [6].

Водночас, політики рівності творять:

- ✓ цінності навчального закладу
- ✓ простір свободи
- ✓ простір вибору
- ✓ простір рівних прав і можливостей
- ✓ простір ризикового мислення
- ✓ простір змін.

Реакція на зміни чудово досліджена Джеком Голандом «Мізогінія як всі упередження, часто найсильніше відчувається як реакція на зміни, що загрожують базовим твердженням. Варто пам'ятати піку мізогінії було досягнуто «шляхом полювання на відьом», під час роз'яснень Джоном Локом прав особи і протестів проти носіння тісних корсетів» [3, с. 67].

Сланцева фігурка подвійної богині створена близько 5 тисяч років, тому на знак вшанування змін, які створює жінка – це усвідомлення та прийняття жінки спроможної змінювати і перетворювати освіту, науку і світ.

Історична ретроспектива від Єлени Корнаро до сучасності засвідчує, що визнання інтелектуальних здобутків жінок часто стикалося з інституційною мізогінією та обмеженням прав de facto. Подолання дискримінаційних практик та мізогінії є необхідною умовою для перетворення закладів вищої освіти на простір свободи, вибору та інноваційного мислення, де кожна особа захищена від будь-яких форм утисків.

Література:

1. Global Gender Gap Report 2025. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2025.pdf (дата звернення: 05.03.2026).
2. Гіс Дж., Гіс Ф. Життя в середньовічному замку / перекл. М. Багрій. Київ : Лабораторія. 2024. 360 с.
3. Коротка історія мізогінії. Найдавніше упередження у світі. Київ : ARC.UA. 2024. 352 с.

4. Лигіна А. Науковиці: філософія. *Гендер в деталях*. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/osvita-i-prosvita/naukovitsi-filosofiya-134104.html> (дата звернення: 05.03.2026).

5. Методичні рекомендації щодо впровадження політики протидії дискримінації, сексуальним домаганням та підтримки рівності у закладах вищої освіти України/ Затверджено Наказом МОН України від 23.09 2025 року. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-shchodo-vprovadzhennia-polityky-protydii-dyskryminatsii-seksualnym-domahanniam-ta-pidtrymky-rivnosti-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-ukrainy> (дата звернення: 05.03.2026).

6. Федеральне бюро розслідувань США виплатить \$22 млн у справі про дискримінацію щодо жінок у підготовчому центрі. *Судово-юридична газета*. 1 жовтня. 2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/311971-federalnoe-byuro-rassledovaniy-ssha-vyplatit-22-mln-po-delu-o-diskriminatsii-v-otnoshenii-zhenschin-v-podgotovitelnom-tsentre> (дата звернення: 05.03.2026).

Розділ І. ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

УДК 378.147:373.3

Надія Антонюк

Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

У статті розглянуто проблему впровадження інноваційних методів навчання у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи під час вивчення педагогічних дисциплін. Обґрунтовано актуальність використання сучасних підходів до організації освітнього процесу в умовах трансформації освіти та реалізації компетентнісного підходу. Розкрито сутність інноваційних методів навчання та охарактеризовано їх роль у підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: інноваційні методи навчання, початкова школа, педагогічні дисципліни, метод проєктів, проблемне навчання, ментальні карти, інтерактивні методи, професійна компетентність, освітній процес.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасних умовах стрімкого розвитку суспільства та трансформації освітнього простору особливої актуальності набуває проблема підготовки конкурентоспроможного, творчого та мобільного вчителя початкової школи. Нові виклики, пов'язані з цифровізацією освіти, зміною ролі педагога та орієнтацією на компетентнісний підхід, зумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів.

Інноваційні методи навчання виступають важливим інструментом модернізації освітнього процесу, сприяючи розвитку критичного мислення, креативності, комунікативних навичок і здатності до саморозвитку. Їх впровадження дозволяє не лише підвищити ефективність засвоєння знань, але й сформувати готовність майбутніх педагогів до використання сучасних освітніх технологій у професійній діяльності.

Проблема впровадження інноваційних методів навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи знайшла відображення у працях сучасних українських науковців. Зокрема, питання готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності розкривають Н. Цуканова, І. Шевчук, М. Скоромна, тоді як особливості використання інноваційних технологій у професійній підготовці досліджують І. Солодовнік, В. Дармосюк, М. Островська. Окремі аспекти модернізації педагогічної освіти, впровадження компетентнісного та інтегрованого підходів висвітлено у працях О. Онопрієнко, О. Акімової,

О. Бабакіної, О. Кузнецової.

Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, проблема впровадження інноваційних методів навчання у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи залишається актуальною та потребує подальшого комплексного дослідження. Це зумовлює актуальність обраної теми та визначає напрям подальшого наукового пошуку.

Метою дослідження є аналіз використання інноваційних методів у процесі навчання педагогічних дисциплін.

Інноваційні методи навчання – це сукупність сучасних педагогічних підходів, технологій і прийомів, що спрямовані на оновлення змісту, форм і способів організації освітнього процесу з метою підвищення його ефективності та формування ключових компетентностей здобувачів освіти. Їхньою характерною ознакою є орієнтація на активну пізнавальну діяльність студентів, розвиток їхньої самостійності, критичного мислення, творчості та здатності до практичного застосування знань [1, с. 35].

У процесі вивчення педагогічних дисциплін особливої ефективності набувають такі інноваційні методи, як метод проєктів, проблемне навчання, створення ментальних карт, інтерактивні та інші методи навчання. Їх детальніший розгляд дозволяє глибше зрозуміти їхню сутність і значення у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Метод проєктів розглядається як спосіб організації навчання, за якого студенти здобувають знання та навички в процесі самостійного планування і виконання практичних завдань, спрямованих на розв'язання конкретної педагогічної проблеми. Його сутність полягає в орієнтації на практичний результат (створення презентацій, моделей уроків, дидактичних матеріалів), поєднанні індивідуальної та групової діяльності, інтеграції знань із різних тем і дисциплін, а також поетапній організації роботи – від визначення проблеми до оцінювання результатів. У межах курсу «Педагогіка» цей метод реалізується через розробку проєктів сучасного уроку в початковій школі, моделювання освітнього середовища Нової української школи, підготовку методичних рекомендацій для роботи з молодшими школярами [2, с. 65].

Використання методу проєктів сприяє формуванню в студентів умінь планувати педагогічну діяльність, працювати в команді, приймати обґрунтовані рішення та ефективно презентувати результати своєї роботи, що є важливою складовою їхньої професійної підготовки.

Не менш важливим є метод проблемного навчання, який передбачає організацію освітнього процесу через створення проблемних ситуацій, що потребують активного мислення та самостійного пошуку розв'язання. Його сутність полягає у постановці викладачем проблемних запитань або педагогічних ситуацій, аналізі умов, висуненні гіпотез і пошуку оптимальних рішень. У процесі вивчення педагогічних дисциплін цей метод реалізується через аналіз педагогічних ситуацій (зокрема конфліктів у класі чи труднощів навчання), обговорення дискусійних питань щодо ефективності методів навчання, а також розв'язання кейсів, пов'язаних з організацією освітнього процесу [4].

Застосування проблемного навчання сприяє розвитку аналітичного та

критичного мислення, формує здатність до педагогічного аналізу, прийняття обґрунтованих рішень і гнучкого реагування на нестандартні професійні ситуації.

Важливим інструментом структурування та узагальнення знань є метод створення ментальних карт (інтелект-карт), який передбачає візуалізацію навчального матеріалу у вигляді логічно впорядкованих схем. Сутність цього методу полягає у розміщенні ключового поняття в центрі з подальшим розгалуженням основних ідей, використанні асоціацій, символів і кольорів для кращого запам'ятовування інформації. У курсі «Педагогіка» ментальні карти застосовуються для узагальнення тем (наприклад, «Методи навчання»), систематизації педагогічних теорій і концепцій, а також підготовки до підсумкового контролю.

Використання цього методу сприяє розвитку логічного й образного мислення, полегшує засвоєння складного теоретичного матеріалу та формує вміння структуровано подавати інформацію, що є важливим для майбутньої педагогічної діяльності.

Особливе місце серед інноваційних підходів займають інтерактивні методи навчання, які передбачають організацію освітнього процесу на засадах активної взаємодії всіх його учасників. Інтерактивні методи базуються на принципі «навчання через взаємодію» («learning by doing»), забезпечують активне залучення кожного студента до навчальної діяльності, сприяють створенню сприятливого середовища для обміну думками та орієнтують освітній процес на співпрацю, а не пасивне сприйняття інформації [4, с. 83].

До основних видів інтерактивних методів належать дискусії та дебати, що сприяють формуванню вміння аргументувати власну позицію; мозковий штурм як засіб генерування ідей щодо розв'язання педагогічних завдань; рольові та ділові ігри, спрямовані на моделювання професійних ситуацій (проведення уроку, педагогічної ради, взаємодії з батьками); кейс-метод, що передбачає аналіз конкретних педагогічних ситуацій; а також робота в малих групах, яка розвиває навички співпраці та ефективної комунікації.

У межах вивчення педагогічних дисциплін інтерактивні методи реалізуються через розігрування фрагментів уроків із подальшим їх обговоренням, аналіз ситуацій взаємодії вчителя й учнів, проведення дебатів щодо сучасних освітніх підходів тощо [3, с. 97].

Їх застосування сприяє формуванню комунікативної компетентності майбутніх учителів, розвитку вмінь працювати в колективі, толерантно ставитися до різних точок зору та ефективно взаємодіяти в професійному середовищі. Крім того, інтерактивні методи дозволяють студентам набути практичного досвіду педагогічної діяльності ще в процесі навчання, що значно підвищує рівень їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності.

Роль інноваційних методів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкової школи є надзвичайно важливою. Вони забезпечують формування професійної компетентності педагога, готовності до впровадження новітніх освітніх технологій, здатності адаптуватися до змін та ефективно організовувати навчальний процес у сучасній школі. Крім того, використання таких методів у процесі навчання майбутніх учителів створює умови для їхнього особистісного

розвитку, формує педагогічну рефлексію та прагнення до безперервного професійного самовдосконалення.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Олійник П. М. Передові педагогічні технології, дидактично-методичні особливості та можливості їх. Метод навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. Київ: Вища школа, 2003. 323 с.
3. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.
4. Химинець В. В., Кірик М. Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 312 с.

УДК 378.147:616-085

Лариса Бегаль

Ківерцівський фаховий медичний коледж
Волинської обласної ради,
м. Ківерці

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто сутність і структуру фахових компетентностей майбутніх медичних працівників у контексті викладання терапевтичних дисциплін. Узагальнено сучасні інноваційні педагогічні підходи, що сприяють формуванню клінічного мислення, практичних навичок і професійних якостей здобувачів освіти. Обґрунтовано важливість поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом для ефективної підготовки конкурентоспроможного фахівця.

***Ключові слова:** фахові компетентності, інтерактивне навчання, здобувачі освіти, інноваційні методи.*

Вступ

Сучасна система фахової передвищої медичної освіти ставить перед викладачами важливе завдання – не лише передати здобувачам освіти знання, а й сформувати в них стійкі фахові компетентності, які дозволять ефективно діяти в умовах клінічної практики. Особливої актуальності це набуває під час викладання терапевтичних дисциплін, де майбутні фахівці повинні не лише володіти теоретичними знаннями, але й демонструвати клінічне мислення, навички спілкування з пацієнтами з дотриманням етико-деонтологічної культури, прийняття обґрунтованих рішень під час надання медичної допомоги в екстрених і невідкладних ситуаціях.

Мета роботи:

Вивчення, узагальнення та впровадження в практику інноваційних педагогічних підходів щодо формування фахових компетентностей здобувачів

освіти на заняттях з терапевтичних дисциплін у медичному коледжі.

Завдання:

1. Проаналізувати поняття «фахова компетентність» у контексті медичної освіти.
2. Визначити структуру фахових компетентностей студента-медика.
3. Вивчити інноваційні методи навчання у викладанні терапевтичних дисциплін.
4. Узагальнити успішний досвід впровадження інтерактивних форм і методів навчання.

Кожна компетентність сформована на основі поєднання теоретичних знань, практичних умінь, навичок та особистісних якостей, тобто все те, що необхідне для застосування у професійній діяльності та вирішення практичних проблем.

Під фаховою компетентністю майбутнього фахівця ми розуміємо сукупність:

- знань (теоретичних основ терапії);
- умінь і навичок (клінічних, комунікативних, аналітичних);
- особистісних якостей (відповідальність, емпатія, критичне мислення);
- готовності до самостійної професійної роботи в реальних клінічних умовах.

Ю. Рашкевич, стверджує, що компетентність є основою навчання, яке орієнтоване на студента (орієнтація на вихід). Цей підхід базується на компетентнісній моделі фахівця (профілі), яка була розроблена за участю студентів, викладачів, роботодавців, випускників, професійних організацій тощо [1, с. 32].

Результати освітньої діяльності вважають особистими досягненнями здобувача освіти. Здатність застосовувати свої навички в житті, навчанні та професійній діяльності є більш важливою, ніж просто наявність у нього структурованих знань.

Чимало науковців (В. Захарченко, С. Калашнікова, В. Луговий, Ю. Рашкевич, Ж. Таланова) компетентнісний підхід пов'язують з утвердженням студентоцентричного навчання, в основу якого покладені чітко визначені результати навчання та відповідні компетентності [2, с. 8].

Шляхи формування фахових компетентностей з освітніх компонентів терапевтичного профілю:

- використання проблемно-орієнтованого навчання (problem-based learning);
- клінічні ситуаційні задачі (case-based learning);
- симуляційне навчання (манекени, тренажери, віртуальні пацієнти);
- інтерактивні методи: «мозковий штурм», дебати, рольові ігри;
- використання цифрових ресурсів (медичні платформи, онлайн-тести, додатки);
- міждисциплінарний підхід (поєднання терапії з фармакологією, сестринською справою, етикою тощо);

Очікувані результати:

- підвищення рівня засвоєння знань здобувачами освіти;

- формування у майбутніх медиків стійких професійних навичок;
- розвиток критичного мислення, самостійності та відповідальності;
- підготовка здобувачів освіти до реальних клінічних ситуацій;

1. Проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning, PBL)

Це метод навчання, що ґрунтується на аналізі реальних або змодельованих клінічних ситуацій. Здобувачі освіти отримують проблемне завдання (клінічний випадок) і повинні самостійно або в групах знайти рішення, використовуючи доступні джерела знань.

Переваги:

- розвиває клінічне мислення та здатність до аналізу;
- сприяє самостійному пошуку інформації;
- формує навички командної роботи;
- залучає здобувача освіти до активного навчання, замість пасивного запам'ятовування.

Приклад:

На занятті з внутрішньої медицини здобувачам освіти пропонується клінічний випадок. Вони мають проаналізувати анамнез захворювання, визначити можливі діагнози, обрати план обстеження, інтерпретувати результати досліджень, поставити попередній діагноз, запропонувати план лікування та надати рекомендації стосовно модифікації способу життя згідно виявленим у пацієнта факторам ризику.

2. Ситуаційно-кейсове навчання (Case-Based Learning)

Це метод, при якому здобувачі освіти аналізують конкретні клінічні кейси, розроблені викладачем або взяті з практики. Основна увага приділяється детальному аналізу клінічної картини, лабораторних і інструментальних даних, диференціальній діагностиці.

Ціль: поглиблення знань, розвиток клінічної логіки, застосування теорії на практиці.

3. Симуляційне навчання

Передбачає використання симуляторів, манекенів, віртуальних пацієнтів, іноді – акторів. Імітуються реальні клінічні ситуації (наприклад, невідкладні стани), у яких здобувач освіти повинен діяти як у реальному медичному закладі.

Результати:

- відпрацювання практичних навичок.
- розвиток вміння працювати в умовах стресу.
- безпечне середовище для помилок і навчання.

4. Інтерактивні методи навчання

До них належать:

- Рольові ігри (наприклад, «фельдшер – пацієнт – родич»).
- «Мозковий штурм» – для обговорення складних клінічних рішень.
- Дискусії, дебати – з етичних або клінічних питань.

Ці методи сприяють розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту, вмінню аргументовано висловлювати власну думку, приймати рішення, працювати в команді та проявляти креативність.

5. Цифрові технології та онлайн-платформи

- Використання електронних ресурсів для самостійного навчання (тестування, відеолекції, інтерактивні карти симптомів).
- Мобільні додатки для тренування діагностичних навичок.
- Онлайн-курси та віртуальні тренажери.

Це дозволяє зробити навчання гнучким, доступним і персоналізованим.

У вищій медичній освіті метод малих груп (МГ) є основним інтерактивним методом навчання. Навчання в малих групах дозволяє студентам розвивати навички співпраці, комунікації та міжособистісної взаємодії; це також дозволяє їм брати участь у дискусіях та обговореннях, розвивати навички прийняття рішень, розвивати навички лідерства та інші навички. У процесі навчання студентів методом малих груп варто врахувати певні особливості. А саме, що студентів краще об'єднувати в маленькі групи з трьох до чотирьох осіб. Це пов'язано з тим, що робота в таких групах є більш ефективною, оскільки вони працюють разом швидше та дають кожному студенту більше можливостей зробити свій внесок у роботу [3, с. 20].

Практика є однією з важливих форм професійно орієнтованої освіти. Саме практичне навчання здобувачів освіти, яке включає виробничу, переддипломну та навчальну (доклінічну) практики, відіграє ключову роль у підготовці майбутніх медиків. Воно дає змогу закріпити теоретичні знання, набути необхідних практичних умінь і сформувати достатній рівень фахових компетентностей для подальшої професійної діяльності. Здобувачі освіти під час проходження практики набувають навичок самостійної роботи в медичному закладі, орієнтуються на особистісний і професійний саморозвиток та формують здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання у сфері професійної діяльності.

Отже формування фахових компетентностей здобувачів освіти – це системний і поетапний процес, який потребує:

- творчого підходу викладача;
- впровадження інноваційних педагогічних технологій;
- тісного зв'язку з практикою охорони здоров'я.

Успішне викладання терапевтичних освітніх компонентів – це не лише передача знань, а й виховання майбутнього фахівця, здатного мислити, аналізувати, співчувати й професійно діяти.

Література

1. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.
2. Захарченко В. М., Луговий В. І., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. Розроблення освітніх програм : методичні рекомендації / за ред. В. Г. Кременя. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
3. Філоненко М. М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу : методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеня доктора філософії (PhD) ВМ(Ф)НЗ України. Київ, 2016. 88 с.

УДК 316.47(477)

Олена Бундак,

ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини
“Україна”» Луцький інститут розвитку людини,
м. Луцьк**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ ДИСКУРС**

У статті досліджуються сучасні підходи до формування національної ідентичності в Україні в умовах воєнного стану. Окреслено концептуальну основу, зосереджуючись на таких визначеннях, як «нація», «ідентичність», «історична пам'ять» та «менталітет». У дослідженні наголошується на ключовій ролі національної освіти, місцевої історії, духовних цінностей та культурної спадщини в самоідентифікації особистості. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» аналізується як інструмент національної консолідації в умовах зовнішньої агресії. Представлено практичні приклади з Волинської області як джерела збереження та передачі історичної пам'яті.

Ключові слова: національна ідентичність, історична пам'ять, менталітет, місцева історія, освіта, патріотизм, самоідентифікація.

Національна ідентичність – це не лише сукупність уявлень про спільну історію, мову та культуру, але й цілісний світогляд, що визначає ціннісні орієнтири особистості, її ставлення до держави та суспільства. Вона постає як результат тривалого процесу історичного розвитку, що охоплює як особистісний, так і колективний рівень самосвідомості. Український досвід формування національної ідентичності є особливо унікальним через історичні виклики – тривалі періоди бездержавності, репресії, асиміляційні політики з боку імперських центрів.

Вітчизняні дослідники (М. Степико, І. Курас, В. В'ятрович) наголошують, що національна ідентичність не є сталою категорією – вона формується під впливом багатьох чинників: історичних подій, освіти, мови, ментальності. Центральною у цьому контексті є історична пам'ять – спільний досвід поколінь, який об'єднує націю та формує її колективну самосвідомість [1; 3; 4].

Вагомим чинником у формуванні ідентичності є мовна політика. Українська мова впродовж століть зазнавала обмежень, проте саме вона стала потужним чинником мобілізації національної свідомості. У ХХІ столітті, у контексті інформаційної війни, мова виконує не лише комунікативну, а й ідеологічну функцію, стаючи символом спротиву та маркером національної належності.

Іншим визначальним елементом ідентичності є історична пам'ять. Вона формує колективне уявлення про героїв, події, трагедії та перемоги. Збереження пам'яті про події Голодомору, битви за незалежність, жертви репресій, Революції Гідності та війни з Росією є основою національної консолідації. В цьому контексті важливу роль відіграють інститути пам'яті – музеї, архіви, меморіали.

Суспільно-політична активність, волонтерські рухи, діяльність громадських об'єднань також відіграють важливу роль у формуванні активної громадянської

позиції та усвідомлення приналежності до української нації. Особливої актуальності набуває національно-патріотичне виховання молоді, яке повинно інтегрувати не лише історичну, а й правову та культурну освіту.

Ментальність українського народу – ще один важливий компонент. Вона визначається такими рисами, як індивідуалізм, волелюбність, глибока емоційність, любов до рідної землі та природи. У контексті сучасних трансформацій українська ментальність проходить стадії модернізації, зберігаючи автентичність і водночас адаптуючись до глобалізаційних процесів.

У цьому контексті краєзнавство як педагогічна й наукова практика має колосальний потенціал. Завдяки глибокому вивченню історії «малої батьківщини» – місцевих героїв, традицій, архітектурної спадщини – формується зв'язок між особистістю та нацією. Це дозволяє кожному українцю відчувати себе частиною великої історії.

Прикладом може слугувати досвід Волинського регіону, де практики національно-патріотичного виховання поєднують формальні й неформальні методи. Зокрема, це створення шкільних музеїв, проведення зустрічей з ветеранами, організація експедицій та пошукових акцій. Волинь стала осередком не лише історичної пам'яті, а й активного формування національної ідентичності серед молоді.

Значну роль у цьому процесі відіграють заклади вищої освіти. Вони не лише передають знання, але й формують ціннісні орієнтири. На прикладі діяльності Луцького інституту розвитку людини видно, як вища освіта сприяє формуванню активної громадянської позиції, патріотизму, відповідальності за майбутнє країни. Акції, наукові конференції, флешмоби, зустрічі з героями АТО – усе це стає частиною освітнього процесу.

В умовах війни національна ідентичність набуває нового змісту – вона постає не як абстрактна конструкція, а як реальний інструмент виживання та опору. Формування ідентичності сьогодні – це не лише академічна або виховна проблема, а державницький виклик, що вимагає стратегічного підходу на всіх рівнях – від освітньої політики до міжнародної інформаційної присутності.

На законодавчому рівні ідентичність закріплена у Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», що визначає її як поєднання духовних, культурних, символічних, мовних і правових чинників. Закон визнає ключову роль освіти, національно-патріотичного виховання та історичної просвіти [2].

Отже, національна ідентичність є фундаментальною цінністю українського суспільства. Вона забезпечує внутрішню згуртованість, стійкість до зовнішніх впливів, здатність до самоорганізації. Від її стану та динаміки залежить майбутнє держави. Завданням науковців, педагогів, політиків є підтримка й розвиток цього складного, але життєво необхідного процесу.

Література:

1. В'ятрович В. Нотатки з кухні «переписування історії». Київ : Наш Формат. 2021. 528 с.

2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 14.03.2026).

3. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. Київ : Генеза. 2004. 736 с.

4. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД. 2011. 336 с.

УДК 316.347:316.7:94(477.82-25)

Ольга Галан,

Луцький педагогічний фаховий коледж

Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради,

аспірантка спеціальності 034 «Культурологія»,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТОВАРИСТВА ЛУЦЬКА: ІСТОРІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У статті розглядається роль польських, чеських та єврейських національно-культурних товариств у формуванні багатонаціонального соціокультурного простору Луцька в міжвоєнний період та їхня трансформація у сучасності. Проаналізовано освітньо-просвітницьку та культурну діяльність організацій, збереження національної ідентичності та міжкультурний діалог. Показано, як історична спадкоємність поєднується з сучасними культурними проектами, неформальною освітою та популяризацією локальної історії.

Ключові слова: національно-культурні товариства, локальна історія, культурна спадщина, міжкультурна взаємодія, етнічні спільноти, історична пам'ять, культурна ідентичність, Луцьк.

Сучасні трансформації українського суспільства актуалізують збереження та переосмислення локальної історії, культурної спадщини й етнічної ідентичності. У цьому контексті значущою стає діяльність національно-культурних товариств, які виконують функції збереження етнічної самобутності, популяризації історико-культурної спадщини та формування міжкультурного діалогу на місцевому рівні.

Луцьк, як історико-культурний центр Волині, традиційно був поліетнічним містом, що сприяло розвитку різних національно-культурних організацій, діяльність яких нині є цінним джерелом для вивчення локальної історії та соціокультурної взаємодії. У міжвоєнний період польська, чеська, єврейська та українська громади формували багатонаціональний соціокультурний простір міста, а їхні товариства виступали важливими осередками освіти, культури та самоорганізації, поєднуючи освітньо-просвітницьку діяльність з культурними та громадськими ініціативами різних вікових і соціальних груп населення.

Польська громада Луцька була однією з найчисельніших і найорганізованіших. Вона активно розвивала освітньо-просвітницькі ініціативи,

спрямовані на збереження національної ідентичності. Після входження Волині до складу Другої Речі Посполитої польська спільнота отримала інституційні можливості для розбудови освітньої та культурної інфраструктури, що функціонувала у тісному зв'язку з державною політикою освіти [4, с. 74].

Вагому роль у розвитку шкільництва та позашкільної освіти відігравали організації на кшталт «Польської матіци шкільної». У 1921 р. були створені жіноча та чоловіча професійні школи, у 1922 р. відкрито Школу торгівлі, що поєднувала теоретичне навчання з практикою [8, с.71–72]. Наприкінці міжвоєнного двадцятиліття на утриманні «Польської матіци шкільної» на Волині перебувало 84 навчальні заклади, де навчалося 3801 учень [4, с.74]. Культурно-освітні товариства організовували гуртки, театральні студії, хори та святкові заходи, сприяючи формуванню громадянської лояльності та національної самосвідомості. Після Другої світової війни та радянзації діяльність польських товариств була призупинена. Відновлення відбулося у 1990-х рр., зокрема через Товариство польської культури імені Тадеуша Костюшка (створене 23 грудня 1998 р.), яке сприяло культурному відродженню, українсько-польському діалогу та популяризації польської мови [1, с.81–84].

Особливу роль відіграло Товариство польської культури імені Еви Фелінської, створене у 1991 р., що організувало суботньо-недільну школу, бібліотеку, хор та видавничу діяльність (з 2009 р. виходить двомовна газета «Волинський Монітор») [2].

Чеська громада була менш чисельною, але активно прагнула збереження своєї мови та культури. Луцький відділ «Чеської Матіци шкільної» засновано у жовтні 1923 р., об'єднуючи близько 2000 осіб [5, с.158]. У 1929 р. відкрита власна школа, що стала центром культурно-освітнього життя. Чеські школи функціонували під обмеженнями польської освітньої політики, зокрема після шкільного закону 1924 р., що передбачав утравістичні школи [10, с.1018–1020]. Важливим осередком була Чеська загальноосвітня школа (1929–1939 рр.), що надавала семирічну освіту, підтримувала бібліотеку та культурні заходи, охоплюючи 132 учнів у 1934 р. [9, с.104–105]. У сучасності Чеська Матіце Волинська зберігає освітньо-просвітницьку традицію, організовуючи ювілейні заходи, видання спогадів, мовно-культурні інтенсиви, наприклад «Mluvím trochu česky» (2018 р.) [6]. Єврейська громада формувала найбільш розгалужену систему освіти та позашкільної освіти. У міжвоєнний період діяли «Тарбут», «Талмуд-Тора», Союз єврейських шкіл у Польщі, «Ліга культури», «Свобода» [8, с.70–71]. Вони підтримували приватні школи, вечірні курси, бібліотеки, лекції та культурні заходи. Позашкільна діяльність включала благодійні ініціативи, підтримку малозабезпечених дітей, культурно-просвітницькі заходи, що сприяли формуванню модерної єврейської ідентичності.

У сучасності функціонує Волинська обласна організація Українського товариства єврейської культури (1989 р.) та Волинська релігійна громада прогресивного іудаїзму (1999 р.) [3]. Діяльність охоплює навчальні проєкти для дітей і молоді (AJT Junior, «Jews Cool»), музейну кімнату єврейської історії та культури, популяризацію спадщини громади.

Польські товариства: інтегровані в офіційну систему освіти, функціонували

за підтримки держави, формували національну ідентичність через шкільництво та культурні ініціативи, на противагу, чеські товариства: компактні, зосереджені на збереженні мови та культурної пам'яті, менш чисельні та інституційно обмежені. А єврейські товариства: автономні, масштабні, з розгалуженою системою формальної та позашкільної освіти, культурної та соціальної роботи, різноманітні за ідейними напрямками.

Отже, на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що національно-культурні товариства Луцька відіграли і продовжують відігравати визначну роль у формуванні багатонаціонального соціокультурного простору міста, поєднуючи в собі історичну спадкоємність та сучасні культурні практики. У міжвоєнний період польські, чеські та єврейські товариства були ключовими центрами освіти, культури та громадської активності, де освітньо-просвітницька діяльність виступала основним механізмом збереження національної ідентичності та культурної спадщини, формуючи у громадах відчуття належності та соціальної солідарності. Сьогодні ці організації трансформують свою діяльність, орієнтуючись на неформальну освіту, культурні проекти, міжкультурний діалог і культурну дипломатію, що дозволяє не лише підтримувати історичні традиції, а й активно сприяти інтеграції різних етнічних груп у сучасний міський простір, зберігаючи цінні соціокультурні ресурси та сприяючи формуванню локальної культурної пам'яті. Таким чином, національно-культурні товариства Луцька постають як унікальний ресурс для вивчення історії, культурного розвитку та міжетнічної взаємодії, демонструючи, що збереження і розвиток традицій може успішно поєднуватися з інноваційними формами культурної та освітньої діяльності, що відповідає потребам сучасного суспільства і сприяє зміцненню соціальної згуртованості міста.

Література:

1. Гарбарук А. Товариство польської культури імені Тадеуша Костюшка на Волині: визначальні засади організації та функціонування. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2013. № 21. С. 80–85.

2. Два десятиліття відкриті для людей або коротко про Товариство польської культури ім. Еви Фелінської. *Monitor Wołyński*. 10.11.2011. URL: <https://monitorwolynski.com/uk/news/161-2011-11-10-09-26-16> (дата звернення 22.12.2025)

3. Єврейська громада Луцька. Спільнота в соцмережі Facebook. URL: <https://surl.li/urhlfk>

4. Крамар Ю. Шкільна освіта на Волині у міжвоєнний період (1919 – 1939 рр. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Історичні науки*. 2011. № 10. С. 72–77.

5. Малєончук Г. О. Суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток Луцька у міжвоєнний період (1919–1939 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 – історія України. Луцьк, 2015. 250 с.

6. Матіце Волинська - Maticze Wołyńska. Спільнота в соцмережі Facebook. URL: <https://www.facebook.com/maticevolyn>

7. Шваб А. Малеончук Г. Єврейські громадські об'єднання міжвоєнного Луцька. *Краєзнавство*. 2015. № 3-4. С. 69–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kraeznavstvo_2015_3-4_11

8. Шульга С. Культурна спадщина східноєвропейського порубіжжя: фактор волинських чехів. *Літопис Волині*. 2024. № 31. С. 51–55.

9. Шульга С. Просвітницька діяльність чеських громадських організацій та часописів в Україні (кінець XIX – початок XX ст.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2016. № 3. С. 101–106.

УДК 377.3:330.341.1(4)

Ірина Забіяка,
Луцький національний
технічний університет,
м. Луцьк

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У дослідженні представлено теоретичний аналіз взаємозв'язку системи професійної освіти і навчання (VET) та професійної орієнтації (консультування) в європейських країнах. Професійна орієнтація та консультування є одним із важливих інструментів, що мають вирішальне значення для підтримки мотивованого, свідомого професійного вибору. Профорієнтація може зменшити типові упередження щодо професійно-технічної освіти, зосередивши увагу на особистих запитах та інтересах майбутніх здобувачів освіти.

Ключові слова: Професійна освіта і навчання ((VET), професійна орієнтація, консультування, країни ЄС.

Постановка наукової проблеми та її значення. На рівні Європейського Союзу важливість професійного консультування представлено та обґрунтовано в Заяві Оснабрюка 2020 року про співпрацю ЄС у галузі професійної освіти та навчання. «Студенти потребують більше рекомендацій та індивідуальної підтримки щодо розвитку власної освітньої та професійної кар'єри. А відтак, професійну освіту та навчання необхідно популяризувати як привабливий та ефективний шлях до професійної діяльності та життя» [4].

З огляду на політику державного регулювання, зокрема Європейського Союзу (ЄС), профорієнтація та професійно-технічна освіта мають довгу історію взаємозв'язків, що сягає 1975 року, коли було укладено Римський договір, створено Європейський центр розвитку професійної освіти (Cedefop) у 1975 році та Європейський фонд освіти (European Training Foundation, ETF) у 1994 році, аж до Копенгагенського процесу ЄС у галузі професійно-технічної освіти, започаткованого у 2002 році, та наступних процесів, в яких профорієнтація відіграла ключову роль. Однак ці зв'язки здебільшого залишилися на декларативному рівні. Академічні дослідження цих зв'язків, а також провідні приклади досвіду, які б могли б продемонструвати позитивний та ефективний взаємозв'язок між професійним орієнтуванням та ПТО, були рідкісними або

навіть відсутніми [7].

Аналіз досліджень з проблеми. Вивчення та аналіз наукових джерел показав, що вітчизняна та зарубіжна педагогічна, психологічна, соціологічна та філософська наука мають значний масив ґрунтовних досліджень з питань професійної орієнтації для професійної освіти та навчання. Розглядаючи систему зарубіжної професійної освіти українські вчені С. Сисоєва та Т. Кристопчук, розкрили три базові форми навчання в країнах ЄС.

Різні аспекти проблеми професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу присвятили свої наукові праці А. Боярська-Хомено, С. Гончаренко, Т. Десятов, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Муқан, Н.Ничкало, І. Носаченко, О. Отич, Л. Пуховська, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, А. Старєва, О. Титаренко.

Українська вчена у галузі компаративістики в освіті О. Локшина у своїх наукових дослідженнях відзначає, що серед інструментів та механізмів професійної освіти і навчання є Європейська кредитна система для професійної освіти і навчання (ECVET), Кваліфікаційна рамка для навчання впродовж життя (EQF), Європейська система оцінювання якості професійної освіти і навчання (EQAVET), які забезпечують формування спільного, цілісного європейського простору професійної освіти і навчання та сприяють переходу до якісної іншої компетентнісної парадигми.

Мета розвідки – теоретичний огляд актуального стану професійної орієнтації в європейських країнах для професійної освіти та навчання (VET).

Виклад основного матеріалу. Передумовою для підвищення уваги щодо професійної орієнтації, як правило, були державні завдання щодо подолання значного дефіциту кваліфікованих фахівців на ринку праці та підвищення привабливості професійної освіти і навчання на національному рівні.

У наукових працях зарубіжні вчені Г. Зелот, М.Савіцкас, А. Вотс, Д.Хьюз, Г. Грейшн, Г. (Zelloth, Savickas, M.L Watts, A.G. Hughes, D. and Gratton, G.), розкриваючи функції та принципи професійно-технічної освіти країн Європейського Союзу, відзначають, що їх значна частина тісно співвідноситься з притаманними рисами профорієнтації: деякі з них є майже позитивними, «природними зв'язками». Загалом можна спостерігати сильний взаємозв'язок, що дає вагомні аргументи на користь посилення профорієнтації у професійно-технічній освіті. Різні аспекти взаємозв'язку між профорієнтацією та професійно-технічною освітою представлено у наукових працях вчених.

Як вважає Г. Зелотт (Zelloth, H.), головна причина того, що взаємозв'язок між професійною орієнтацією та професійно-технічною освітою ніколи не розвивався повністю, або навіть існує у вигляді «негативного взаємозв'язку», яке передбачає, що принцип «вибору» у професійній орієнтації є менш актуальним для професійно-технічної освіти (оскільки вибір вже зроблено, або ж вибір відсутній, оскільки здобувачі освіти потрапляють до професійно-технічної освіти через низьку успішність у навчанні) [13].

Окрім того, консультанти з профорієнтації зазвичай витрачають значну частину часу на підготовку майбутніх здобувачів освіти щодо вибору та вступу до закладів вищої освіти. Така упередженість у практиці профорієнтації може

привести до тенденції надавати перевагу академічній освіті над професійною.

На думку М.Савіцкас (M.Savickas), професійно-технічна освіта, як і професійне консультування, зазнає проблем із розвитком та активним поширенням, але з різних причин. Професійно-технічна освіта – переважно через низький імідж і престиж, а професійне консультування, передусім у контексті професійно-технічної освіти, радше через сумнівну актуальність і нестабільні пріоритети державної політики [10].

Окрім того, професійно-технічна освіта часто залучає (або спрямовує) майбутніх здобувачів освіти із низьким соціально-економічним статусом, що негативно впливає на іміджеву ситуацію.

Незважаючи на дослідження, міжнародні огляди державної політики та відповідні аналітичні матеріали, потенційні можливості, сутність та особливості взаємозв'язку між профорієнтацією та професійно-технічною освітою залишаються недостатньо вивченими. Серед прикладів можна навести огляди ОЕСР та Світового банку щодо професійної орієнтації, Посібник для політиків (ОЕСР та Європейська комісія) та міжнародний огляд літератури (Hughes and Gratton) щодо впливу професійної орієнтації, проте, у всіх цих випадках не розкрито проблему взаємозв'язку професійного консультування та професійно-технічної освіти [6; 7; 8].

Позитивним є те, що впродовж останнього десятиліття, питання професійної орієнтації та професійно-технічної освіти, безсумнівно, стали пріоритетними у міжнародних (ЄС, ОЕСР, ЮНЕСКО, МОП) та національних політичних програмах. Професійна орієнтація та професійно-технічна освіта мають спільну стратегічну риторичку щодо їхньої значущості, яка стає дедалі більш узгодженою [13].

На даному етапі спостерігається тенденція щодо реалізації заходів з профорієнтації у професійну освіту. Так наприклад, кілька країн з високорозвиненою системою професійного консалтингу вже досить активно впроваджують професійне консультування у професійну освіту та навчання (наприклад, Фінляндія, Нідерланди, Австрія), або сприяють зміцненню таких зв'язків (наприклад, Велика Британія, Угорщина). Подібну тенденцію щодо підтримки здобувачів освіти у галузі професійної освіти та навчання (як до початку, так і під час професійної освіти та навчання) можна також спостерігати в країнах з менш розвиненими системами професійного консультування.

Окремі і країни зробили вибір на користь запровадження пілотних проєктів та розширення масштабів ініціатив з профорієнтації у галузі професійно-технічної освіти, поєднуючи їх із забезпеченням методичної підтримки.

Незважаючи на перспективні зміни у напрямку посилення взаємодії між професійно-технічною освітою та профорієнтацією, варто зазначити, що послуги з профорієнтації залишаються недостатньо поширеними в контексті професійно-технічної освіти в цілому, а численні перешкоди та стереотипи щодо професійно-технічної освіти продовжують впливати на вибір освіти та професії як у розвинених країнах європейської спільноти, так і в країнах, що розвиваються.

У своїх дослідженнях відомий вчений Т.Воттсон (T. Watts) запровадив у наукових простір поняття профорієнтація «до професійно-технічної освіти» та «в

рамках професійно-технічної освіти», які сприяє кращому розкриттю та трактуванню взаємозв'язків між професійно-технічною освітою та профорієнтацією, а також різних функцій, які профорієнтація може виконувати в аспекті професійно-технічної освіти [11].

Незважаючи на те, що профорієнтація «до професійно-технічної освіти» та «в рамках професійно-технічної освіти» можуть вважатися однаково важливими, однак, профорієнтація «до професійно-технічної освіти» є надзвичайно важливою, оскільки вона може впливати на вибір освіти та можливість отримання професійно-технічної освіти на вирішальному етапі життя особистості («бути чи не бути в професійно-технічній освіті»).

Профорієнтація на перших етапах навчання, яка більше уваги приділяє професійній кар'єрі, одночасно сприяє подоланню стереотипів щодо професійної освіти і навчання, може посилити соціальну привабливість VET.

У наукових розвідках К.Гарісон та інших (Harrison, C. et al.) було обґрунтовано, що професійна орієнтація впливає на якість та ефективність професійної освіти та навчання. У цьому контексті вчені розглядають можливість додати третю позицію, а саме «профорієнтація після професійно-технічної освіти», яка може сприяти поверненню до професійно-технічної освіти з кількох причин (наприклад, підвищення кваліфікації, отримання нових кваліфікацій, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, підготовка до нових робочих місць, боротьба з безробіттям тощо). Вчені у дослідженнях констатували, що професійна орієнтація може виконати принаймні три функції у професійній освіті:

- ✓ функцію визначального моменту (переважно до початку професійної освіти);
- ✓ роль підтримки (переважно в рамках професійної освіти);
- ✓ роль розширення можливостей (до, під час та після професійної освіти) [5].

В наукових розвідках європейських вчених І. Псіфіду, Н.Муратоглу, та А. Фаразулі (Psifidou, I., N. Mouratoglou and A.Farazouli) з'явилось сім золотих правил щодо зміцнення та ефективності взаємовідносин між професійною орієнтацією та професійної освітою та навчанням (VET):

Правило 1. Корисні та вигідні стосунки ніколи не бувають односторонніми і завжди ґрунтуються на конструктивному діалозі.

Правило 2. Профорієнтація повинна стати більш «чутливою до професійно-технічної освіти» та ефективнішою в інформуванні та консультуванні щодо можливостей професійно-технічної освіти.

Правило 3. Система професійно-технічної освіти має покращити інтеграцію професійної орієнтації, обираючи оптимальне поєднання можливих моделей професійної орієнтації та форм реалізації. Для розробників та виконавців політики у галузі професійно-технічної освіти критично важливими є обізнаність та усвідомлення ключових функцій, які професійна орієнтація може виконувати для привабливості, ефективності та результативності професійно-технічної освіти.

Правило 4. Перехід від застарілих до сучасних інноваційних парадигм

профорієнтації та професійно-технічної освіти (орієнтованої на попит замість пропозиції), сприятиме зближенню цих двох напрямів. У точці перетину обох нових парадигм профорієнтація може зробити важливий внесок у розвиток професійно-технічної освіти.

Правило 5. Майбутні національні та загальноєвропейські наукові дослідження з проблем професійно-технічної освіти та професійної орієнтації потребують вдосконалення методів з урахування відповідних потреб та взаємозв'язків між цими двома галузями.

Правило 6. Фахівці з профорієнтації повинні мати різнобічний досвід. Зокрема, варто забезпечити оптимальний баланс між академічним та професійним досвідом, проте, у всіх випадках вони повинні мати досвід роботи професійній сфері зайнятості

Правило 7. Створення керівних рекомендацій та комплексу ресурсів щодо політики у галузі профорієнтації та професійно-технічної освіти, які би забезпечили обізнаність про шляхи професійно-технічної освіти та кар'єри, а також методологічну підтримку щодо протидії суспільним стереотипам про професійно-технічну освіту. [9].

Висновки. Таким чином, профорієнтація та консультування як заходи підтримки, що сприяють реалізації комплексних стратегій допомоги майбутнім здобувачам освіти у виборі професії, не є новим напрямом в освітній політиці країн Європейського Союзу. Відтак, профорієнтація та консультування безпосередньо визнаються дієвим інструментарієм в освітній політиці з метою ефективного управління процесом переходу між освітою, професійно-технічною освітою та (без)роботою.

Підтримка під час навчання також може бути ключовим фактором успішного навчання. Така підтримка може включати допомогу у виборі спеціалізації, перехід до робочого місця (наприклад, для навчання на робочому місці) або налагодження контактів у професійному співтоваристві.

Література:

1. Cedefop. A fresh look at guidance practitioner professionalism : briefing note. December 2021. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/9161> (дата звернення: 15.03.2026).
2. Cedefop et al. Digital transitions in lifelong guidance: rethinking careers practitioner professionalism : a CareersNet expert collection. Luxembourg : Publications Office, 2021. (Cedefop working paper ; No 2). DOI: <http://data.europa.eu/doi/10.2801/539512>
3. Cedefop et al. Towards European standards for monitoring and evaluation of lifelong guidance systems and services. Vol. I. Luxembourg : Publications Office, 2022. (Cedefop working paper ; No 9). DOI: <http://data.europa.eu/doi/10.2801/422672>
4. German EU Presidency. The Osnabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies. 2020. URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/osnabrueck_declaration_eu2020.pdf (дата звернення: 16.03.2026).

5. Harrison C. et al. Conclusion: a way forward on monitoring and evaluation // Cedefop et al. Towards European standards for monitoring and evaluation of lifelong guidance systems and services. Vol. I. Luxembourg : Publications Office, 2022. P. 138–147. DOI: <http://data.europa.eu/doi/10.2801/422672>

6. Hughes D., Gration G. Literature review of research on the impact of careers and guidance-related interventions. Berkshire : DMH Associates ; CfBT Education Trust, 2009.

7. OECD ; European Commission. Career guidance: a handbook for policy makers. Paris ; Brussels : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2004.

8. OECD. Career Guidance and Public Policy: Bridging the Gap. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2004.

9. Psifidou I., Mouratoglou N., Farazouli A. The role of guidance and counselling in minimising risk factors to early leaving from education and training in Europe // Journal of Education and Work. 2021. Vol. 34, No 7–8. P. 810–825. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13639080.2021.1996545>

10. Savickas M. L. Helping people choosing jobs: A history of the guidance profession // Athanasou J., Van Esbroeck R. (eds.). International Handbook of Career Guidance. New York : Springer, 2008. P. 97–115.

11. Watts A. G. The relationship of career guidance to VET : background document for the OECD reviews of vocational education and training. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2009. URL: <http://www.elgpn.eu/webinars/webinar-professor-tony-watts-national-lifelong-careerdevelopment-strategies-parting-reflections> (дата звернення: 14.03.2026).

12. Zelloth H. No choice – no guidance? The rising demand for career guidance in EU neighbouring countries and its potential implications for apprenticeships // Deitmer L. et al. (eds.). The Architecture of Innovative Apprenticeship. Dordrecht : Springer, 2012.

УДК 94(477).09:930.2

Галина Єрко,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано ключові особливості та виклики, що постають у процесі вивчення сучасної історії України (від кінця ХХ ст. дотепер). Досліджено специфіку роботи з великим обсягом і розмаїттям джерел (включно з цифровими та усними), а також необхідність їхньої критичної верифікації в умовах інформаційної та ідеологічної війни. Особлива увага приділяється відсутності часової дистанції, впливу геополітичного контексту та визначальній ролі російсько-української війни як центральної травматичної події періоду. Обґрунтовується потреба у застосуванні міждисциплінарних методологій (політологічних, соціологічних,

економічних, культурологічних) для формування об'єктивного, комплексного та національно орієнтованого історичного наративу.

Ключові слова: сучасна історія України, джерелознавство, методологія історії, цифрова історія, російсько-українська війна, декомунізація, геополітика, національна свідомість, критичне мислення.

Вивчення сучасної історії України – це надзвичайно важливий, але й складний та багатогранний процес, що вимагає критичного підходу, міждисциплінарного аналізу та постійного оновлення джерельної бази. Сучасна історія України охоплює період від кінця ХХ століття до наших днів, включаючи здобуття незалежності, становлення державності, політичні трансформації, соціально-економічні зміни та протистояння зовнішній агресії.

Мета – тезово проаналізувати та розкрити особливості методологічних і джерелознавчих викликів, які постають перед дослідниками, викладачами та здобувачами освіти під час вивчення періоду сучасної історії України (від кінця ХХ століття до наших днів).

Визначимо особливості, які вирізняють вивчення цього історичного періоду:

1. Близькість до подій та відсутність часової дистанції.

Багато подій сучасної історії ще не отримали остаточної оцінки та є предметом гострих дискусій. Дослідники та здобувачі освіти часто є безпосередніми учасниками або свідками цих подій (наприклад, Революція гідності, російсько-українська війна), що може впливати на об'єктивність сприйняття.

Важливо у ході виконання самостійної роботи чи практичних завдань використовувати методи «живої історії» [1]. Важливо пам'ятати, що історія створюється тут і зараз, тому процес її вивчення та осмислення є безперервним.

2. Розмаїття та специфіка джерел.

Сучасна історія має велику кількість, але й складність у верифікації джерел, як традиційних (архівні документи (багато з яких ще засекречені або не оцифровані), офіційні державні документи, мемуари, періодичні видання та ін.), так і електронні та медіаджерела (соціальні мережі, блоги, цифрові медіа, відео- та аудіоматеріали).

Електронні та медіаджерела є надзвичайно об'ємними і вимагають спеціальних методів аналізу (наприклад, цифрової історії) та критичного ставлення до фейків і пропаганди.

Сучасна історія – це перша історична епоха, що масово задокументована в цифровому просторі. Це створює як унікальні можливості, так і серйозні методологічні труднощі (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Тип джерела	Особливість	Виклик
<i>Соціальні мережі</i>	Оперативність, прямі свідчення (фото, відео)	Надзвичайний обсяг, суб'єктивність, швидке зникнення, фейки

<i>Офіційні реєстри</i>	Відкриті дані, державні бази	Потреба у навичках роботи з Big Data, складність верифікації метаданих
<i>Електронні медіа</i>	Величезна кількість наративів	Необхідність аналізувати десятки джерел одночасно, вплив заангажованості

Для роботи з цими джерелами необхідні навички Digital History (цифрової історії), зокрема, інструменти для аналізу великих даних, перевірки автентичності медіафайлів та архівації контенту, який може бути видалений у будь-який час [2].

Не меш важливим джерелом є свідчення очевидців та учасників подій (наприклад, ветеранів / ветеранок, переселенок / переселенців, активістів / активісток тощо) [4]. Хоча цей матеріал є цінним для розуміння сучасної української історії, проте він є суб'єктивний, оскільки розглядається лише з позиції очевидця / очевидиці.

3. Ідеологічні та політичні впливи.

Сучасна історія відбувається на тлі подолання колоніальної та тоталітарної спадщини. Це вимагає критичного переосмислення радянських наративів і формування національно-орієнтованого погляду на події.

Вивчення сучасної історії нерозривно пов'язане з інформаційним протистоянням з російською федерацією. Це змушує дослідників / дослідниць постійно захищати історичну правду від маніпуляцій та імперських міфів.

Сучасна історія України вивчається в умовах відкритого конфлікту між українським і російським (імперським) історичним наративом.

Український наратив спрямований на деколонізацію, відновлення історичної суб'єктності та формування пам'яті про боротьбу за незалежність, що включає переосмислення Голодомору, ролі ОУН-УПА та становлення демократичних інститутів.

Агресивний контрнратив російської пропаганди активно використовує історію як зброю, заперечуючи українську державність, спотворюючи події (наприклад, називаючи Революцію гідності «переворотом») та виправдовуючи агресію.

Викликом для дослідника / дослідниці є не лише встановлення фактів, а й захист цих фактів у публічному просторі від маніпуляцій.

4. Травматичний досвід та етика вивчення.

На відміну від історії минулих століть, сучасна історія України насичена актуальним травматичним досвідом, що вимагає особливої етики. Так, російсько-українська війна (з 2014 року) є колективною травмою. Дослідники працюють із свідченнями жертв військових злочинів, родичів загиблих, військовополонених і внутрішньо переміщених осіб.

Збір свідчень («усна історія») стає ключовим методом, але вимагає глибокої етичної підготовки. Історики мають бути не лише реєстраторами, а й уважними інтерпретаторами, що мінімізує ретравматизацію респондентів.

Важливо вивчати, як суспільство осмислює та увічнює пам'ять про Героїв сучасності, та як ці процеси впливають на формування національної ідентичності.

5. Глобальний та геополітичний контекст.

Події сучасної історії України (від Помаранчевої революції до повномасштабного вторгнення) мають значний міжнародний резонанс. Неможливо вивчати їх у відриві від геополітичних процесів і міжнародних відносин. Історія України – це не ізольований процес. На заняттях варто акцентувати на синергії: як міжнародні країни (США, ЄС, ООН) допомагали будувати нашу державу, і як сьогодні суб'єктність України змінює обличчя світової дипломатії та безпеки.

6. Війна як центральна подія.

Російсько-українська війна (з 2014 р.) – ця подія є визначальною для сучасного етапу історії України. Вона вимагає окремого, постійно оновлюваного дослідження, що охоплює:

- причини, перебіг і наслідки агресії;
- злочини проти людяності та геноцид;
- формування національної стійкості й ідентичності;
- міжнародну підтримку та санкційний тиск [3].

Дослідження подій війни – це робота з колективною травмою, що вимагає етичної чутливості та психологічної обережності.

З якими ж методологічними викликами стикаємось при вивченні сучасної української історії?

Для адекватного вивчення сучасної історії необхідне застосування міждисциплінарних підходів:

- через політологічний аналіз. Зокрема, вивчення процесів державотворення, діяльності політичних партій та громадянського суспільства;
- через використання соціологічних методів. Наприклад, дослідження суспільної думки, міграційних процесів, соціальних рухів і культурних трансформацій;
- через вивчення економічної складової, такої як, наприклад, аналіз ринкових реформ, приватизації, олігархізації та економічної інтеграції.
- через вивчення історії культури. Зокрема, дослідження мовної політики, розвитку масової культури, ролі церкви та формування культурного коду нації.

Вивчення сучасної історії України – це інтелектуальний фронт. Воно має не лише академічне, але й національно-державне значення. Це постійна робота з верифікації фактів, протидії маніпуляціям і формування усвідомленого, критичного та європейського погляду на власне минуле і сьогодення. Успіх у цьому вивченні є ключем до розуміння майбутнього України.

Література:

1. Жива історія: Онлайн-архів усноісторичних та візуальних джерел. URL: <https://livehistory.org.ua/> (дата звернення: 08.02.2026).
2. Посібник з цифрової історії. URL: <https://digihist.lvivcenter.org/posibnik-z-cifrovoyi-istoriyi> (дата звернення: 08.02.2026).
3. Російсько-українська війна: історичний контекст. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst> (дата звернення: 08.02.2026).

4. Усна історія – що це. Український освітній проєкт. <https://usnaistoriya.info/usna-istorija-shho-ce/> (дата звернення: 08.02.2026).

УДК 37.034:159.923

Марія Козігора,
Наталія Ярошук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито сутність морального виховання як важливої складової гармонійного розвитку особистості та охарактеризовано його основні принципи, зміст і значення в сучасних соціокультурних умовах. Акцентовано увагу на ролі сім'ї, закладу дошкільної освіти, школи, педагога та народної педагогіки у формуванні моральних цінностей, духовних орієнтирів і соціально відповідальної поведінки дитини.

Ключові слова: моральне виховання, гармонійний розвиток особистості, духовно-моральні цінності, молодші школярі, сімейне виховання, народна педагогіка, освітнє середовище.

У сучасних умовах суспільного розвитку проблема морального виховання набуває особливої актуальності, оскільки саме моральні цінності, норми та орієнтири визначають характер становлення особистості, її ставлення до себе, інших людей і суспільства загалом. Трансформаційні процеси, що відбуваються в соціальному просторі, зумовлюють необхідність посилення уваги до виховання морально зрілої особистості, здатної до відповідального вибору, гуманної взаємодії, дотримання етичних принципів і духовних ідеалів. У цьому контексті моральне виховання постає не лише як окремий напрям виховної роботи, а як важлива складова гармонійного розвитку особистості.

Сучасні науковці, серед яких І. Бех, А. Богуш, О. Долинна, Л. Калуська, О. Каплуновська, О. Кононко, К. Крутій, А. Кузьмінський, Г. Лаврентьєва, Л. Лохвицька, О. Низковська, В. Омеляненко, Т. Поніманська, розглядають моральне виховання як складний, багатогранний і динамічний процес, що потребує ґрунтовного наукового осмислення його закономірностей, змісту та механізмів практичної реалізації. Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема морального виховання підростаючого покоління посідала важливе місце і в працях видатних мислителів та педагогів минулого, зокрема Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, О. Духновича, Б. Грінченка, С. Русової, Г. Ващенко, В. Сухомлинського та ін. [5, с. 232].

А. Коваленко моральне виховання розглядає не як вузький напрям виховної роботи, а як цілісний, послідовний і цілеспрямований процес впливу на свідомість, почуття, ціннісні орієнтації та поведінку особистості. Сучасний підхід до духовно-морального виховання в Україні базується на органічному поєднанні

національних культурно-історичних традицій із новітніми освітніми тенденціями та спирається на визначену нормативно-правову основу. Його змістові орієнтири окреслюються державними документами, у яких пріоритетними визначено виховання відповідального громадянина, поваги до людської гідності, прав і свобод, патріотизму, моральної свідомості, толерантності, працелюбності та інших фундаментальних цінностей. У цьому контексті духовно-моральне виховання розглядається як цілісний і системний процес, що має реалізовуватися через усі компоненти освітнього середовища за участю держави, закладу освіти, сім'ї та громадськості з метою формування громадянської самосвідомості, ціннісних орієнтацій і соціально відповідальної поведінки особистості [3, с. 23].

О. Огірко стверджує, що принципи духовно-морального виховання охоплюють гуманістичні, особистісно орієнтовані та соціально значущі засади організації виховного процесу. До них належать ненасильницький характер виховного впливу, поєднання поваги до особистості молодої людини з обґрунтованою вимогливістю, узгодженість педагогічних впливів, системність, послідовність і наступність виховання, його тісний зв'язок із реальним життям, а також урахування індивідуальних особливостей молоді. Важливе значення має єдність виховних вимог з боку закладу освіти, сім'ї, церкви та громадськості, а також гармонійне поєднання свободи, відповідальності й моральної необхідності. Не менш важливими є цілеспрямованість виховання, повага до людської гідності, постійна турбота про особистість, своєчасність виховного впливу, відповідальність, любов, покора, а також інтеріоризація моральних цінностей і поступове внутрішнє прийняття духовних смислів.

Ключове місце в системі духовно-морального виховання посідають аксіологічні принципи, які визначають його ціннісну основу. Серед них виокремлюють принцип природовідповідності, що передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей людини; принцип культуровідповідності, який забезпечує зв'язок виховання з історією, традиціями й духовними надбаннями українського народу; принцип особистісної орієнтації, що вимагає індивідуального підходу до кожної молодої людини; принцип соціальної відповідності, спрямований на підготовку молоді до розв'язання життєвих проблем; принцип превентивності, що передбачає попередження негативних проявів у поведінці; принцип життєвої смислотворчої активності, пов'язаний із саморозвитком і самовдосконаленням особистості; а також принцип свободи совісті, який визнає право людини на власний духовний і ціннісний вибір. Реалізація цих принципів здійснюється через методи, спрямовані на формування совісті, моральних почуттів і поведінки молоді [4, с. 236].

Дошкільний вік є надзвичайно важливим етапом у становленні особистості дитини та формуванні її уявлень про навколишній світ. Саме в цей період дитина виявляє високу чутливість до зовнішніх впливів, активно сприймає нову інформацію, засвоює норми, правила поведінки, цінності та зразки взаємодії з іншими людьми. Відомості, які дитина отримує впродовж дошкільного дитинства, стають основою її подальшого особистісного розвитку. У старшому дошкільному віці особливо інтенсивно розвивається здатність виражати емоції й почуття, поступово формується самооцінка, а також уміння осмислювати події

навколишньої дійсності крізь призму засвоєних цінностей, норм і уявлень.

І. Іншакова зазначає, що в педагогічній теорії й практиці ця проблема розглядається як одна з пріоритетних, адже особливої значущості набуває формування в дітей уявлень про моральні якості, етичні норми та принципи поведінки, а також виховання поваги до інших людей, доброзичливості, відповідальності й високої культури спілкування. У процесі морального виховання реалізується низка важливих завдань. Насамперед ідеться про формування в дітей уявлень про добро і зло, справедливість, чесність, обов'язок, відповідальність, людяність та інші моральні категорії, а також про засвоєння суспільно схвалюваних норм, правил і моральних ідеалів. Не менш важливим завданням є не лише ознайомлення дитини з цими цінностями, а й їх поступове внутрішнє прийняття, що виявляється у здатності усвідомлювати власні вчинки, аналізувати поведінку інших людей і оцінювати її відповідно до моральних норм [2, с. 495].

Ті моральні уявлення, емоційні реакції та ціннісні орієнтири, які закладаються в дошкільному віці, стають підґрунтям для подальшого духовно-морального розвитку дитини в період навчання у школі. Саме з переходом до молодшого шкільного віку моральне виховання набуває більш системного, цілеспрямованого й педагогічно організованого характеру, оскільки дитина включається в новий соціальний простір, де важливу роль починає відігравати не лише сім'я, а й учитель, класний колектив і шкільне середовище загалом.

Н. Смолянук та Н. Алексєєва переконані, що в початковій школі ефективність реалізації різних напрямів виховання значною мірою залежить від особистості вчителя, його професійної майстерності, творчого підходу до організації освітнього процесу, педагогічного досвіду та вміння використовувати сучасні дидактичні засоби. Виховний вплив здійснюється не лише під час навчальної діяльності, а й через зміст навчальних предметів, систему позакласної роботи та різноманітні форми позаурочної діяльності, що забезпечує цілісність виховного процесу. Особливо важливим у духовно-моральному вихованні молодших школярів є особистий приклад педагога, його ставлення до дітей, стиль спілкування та характер взаємодії з учнями. Діти цього віку схильні наслідувати вчителя, переймаючи не лише його поведінку, а й манеру спілкування, способи реагування та ставлення до інших. Якщо у взаєминах між педагогом і учнями панують доброзичливість, чуйність, щирість і повага, то подібна атмосфера, як правило, утверджується і в дитячому колективі. Водночас важливо уникати категоричних оцінок особистості дитини, оскільки кожен учень потребує уважного, індивідуалізованого й гуманного підходу [6, с. 167].

С. Діденко зазначає, що крім закладу дошкільної освіти та школи провідна роль у процесі морального виховання належить сім'ї, оскільки саме в родинному середовищі дитина вперше засвоює моральні уявлення, норми поведінки, ставлення до людей, праці, добра і справедливості. Саме сім'я закладає основи духовного світу дитини, формує її перші ціннісні орієнтири, емоційне ставлення до навколишньої дійсності та навички взаємодії з іншими. Важливий вплив мають не лише батьки, а й інші члени родини – бабусі, дідусі, брати й сестри, які через власний приклад, щоденне спілкування, казки, поради, звичаї та родинні традиції

сприяють формуванню характеру дитини, її моральних якостей і поведінкових установок. Важливим джерелом виховного впливу виступає і народна педагогіка, яка акумулює багатовіковий досвід народу у сфері формування духовно-моральних цінностей. Через пісні, казки, прислів'я, приказки, обряди, звичаї та народні традиції діти засвоюють уявлення про добро і зло, повагу до старших, любов до рідного краю, шанобливе ставлення до праці та людей. Саме поєднання сімейного, шкільного та народно-педагогічного впливу створює сприятливі умови для формування морально зрілої, духовно багатой і національно свідомої особистості [1, с. 33].

Отже, моральне виховання є однією з визначальних складових гармонійного розвитку особистості, оскільки забезпечує формування її ціннісних орієнтацій, моральної свідомості, гуманної поведінки та готовності до відповідального життя в суспільстві. Ефективність цього процесу зумовлюється його цілісністю, системністю та наступністю, адже моральні уявлення починають формуватися ще в дошкільному віці, розвиваються в період навчання у початковій школі та зміцнюються під впливом цілеспрямованої взаємодії різних соціальних інститутів. Особливу роль у моральному становленні дитини відіграють сім'я, педагог, заклад освіти та народна педагогіка, які спільно забезпечують передавання моральних норм, духовних цінностей, національних традицій і культурного досвіду народу. Саме узгоджений вплив цих чинників створює сприятливі умови для виховання морально зрілої, духовно багатой, національно свідомої та соціально відповідальної особистості.

Література:

1. Діденко С. В. Народознавчий аспект морального виховання молодших школярів. *Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний аспект*: зб. наук. і наук.-метод. праць. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. Вип. 4. С. 33–37.
2. Іншакова І. Є. Теоретичні основи морального виховання дітей. *Modern research in world science: The 7th International scientific and practical conference*. Львів, 2022. 495–499.
3. Коваленко А. Концепція духовно-морального виховання в системах вітчизняної та зарубіжної освіти. *PsyUpgrade Journal*, 2026. Вип. 2. С. 23–48.
4. Огірко О. В. Духовно-моральне виховання як основа формування м'яких навичок. *Суспільство та національні інтереси*: журн. 2024. Вип. 1(1). С. 236–250.
5. Слочинська О. В. Моральне виховання особистості у вітчизняній науковій думці. *С. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, досвід*: зб. праць здобув. магістер. рівня вищої освіти. Харків: ХНПУ, 2024. С. 232–237.
6. Смолянчук Н., Алексєєва Н. Духовно-моральне виховання молодших школярів у процесі позакласної та позаурочної діяльності. *Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. для науковців, викл., учителів, здобувачів вищ. освіти (Харків, 24 квіт. 2024 р.). Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 167–169.

УДК 378.147:005.336.2-057.87

Ірина Колеснікова,
Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж,
м. Лисичанськ

УМОВИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядається роль навчального курсу математики у формуванні м'яких навичок (soft skills) у студентів гірничо-індустріального фахового коледжу. Розкривається формування критичного мислення, навичок комунікації, тайм-менеджменту, командної роботи та самостійного прийняття рішень під час вивчення математичних дисциплін. Наведено практичні приклади та методи, які сприяють розвитку soft skills в освітньому процесі.

Ключові слова: м'які навички (soft skills), критичне мислення, проектна діяльність.

Сучасна освіта вимагає від майбутніх фахівців не лише глибоких професійних знань, а й розвинених м'яких навичок, що забезпечують ефективну взаємодію з колегами та суспільством. М'які навички (soft skills) – це особистісні якості, соціальні навички та вміння спілкування, що дозволяють людині ефективно працювати в колективі, адаптуватися до змін та приймати обґрунтовані рішення.

До них належать:

- критичне мислення та аналітичні здібності;
- комунікація;
- вміння працювати в команді;
- управління часом;
- стресостійкість;
- креативність;
- емоційний інтелект.

Математика, попри свою прикладну та теоретичну спрямованість, є платформою для розвитку низки soft skills. Галина Курко [1] підкреслює, що математика має значний потенціал для розвитку таких soft skills, як критичне мислення, аналітичність, вміння працювати в команді та приймати обґрунтовані рішення. Вона наголошує, що «через задачі з відкритим кінцем, міждисциплінарні проекти та групову діяльність, математика стає не лише інструментом обчислень, а середовищем формування компетентного фахівця» [1, с. 91]. Наведемо деякі приклади інтеграції soft skills у викладання математики.

1. Розв'язування прикладних задач з статистики, де студентам потрібно зібрати дані, провести обчислення та зробити висновки.

2. Проектні роботи – наприклад, аналіз ефективності на основі математичних моделей.

3. Робота в групах – спільне виконання практичних завдань з поділом обов'язків.

4. Презентація результатів – розвиває вміння чітко й логічно донести

інформацію.

5. Рефлексивні методи – аналіз власної діяльності після виконання завдання.

6. Дебати на тему «Чи потрібно гірникам глибоко вивчати математику?» – активізують критичне мислення й комунікативні навички.

Велику роль у розвитку soft skills через математику відіграє викладач.

На заняттях він може створювати сприятливе освітнє середовище, де дозволено помилятися та аналізувати власні помилки, використовувати інтерактивні методи: кейс-методи, мікропроекти, рольові ігри, бути ментором, тобто ділитися своїм досвідом, знаннями та порадами зі студентами, щоб допомогти їм розвиватися, досягати цілей і уникати типових помилок, а не лише джерелом знань, формувати в студентів мотивацію до застосування математичних знань у професії та інше.

Наведемо кілька прикладів.

1. Задачі на продуктивність та час.

Задача. Прохідницький комбайн проходить 2,5 метри виробки за зміну (8 годин). Яка буде загальна протяжність виробки за 15 діб, якщо робота ведеться у 3 зміни?

Задача. Екскаватор завантажує 15 т вугілля за 10 хвилин. Скільки часу знадобиться, щоб завантажити ешелон вагою 450 т?

2. Економічні задачі (собівартість та ефективність).

Задача. Собівартість видобутку 1 тони руди складає 150 грн. Після модернізації обладнання вона знизилася на 12 %. Якою стала нова собівартість?

Задача. На шахті за добу видобули 1200 т вугілля, з яких 5% складає порода. Яка чиста вага корисного вугілля?

3. Задачі на пропорції та концентрацію (збагачення).

Задача. З 500 т сирової руди отримали 25 т чистого металу. Який відсоток (концентрація) металу в руді?

Задача. Для виготовлення кріпильної суміші потрібно змішати цемент, пісок та воду у відношенні 1:3:0.5. Скільки кг кожного компонента потрібно для 100 кг суміші? Студенти розраховують необхідні об'єми, розвиваючи критичне мислення, відповідальність і командну роботу.

4. Задачі з безпеки (вентиляція).

Задача. У шахту необхідно подавати повітря з розрахунку 6 м³ на хвилину на кожну людину. Скільки повітря потрібно подавати, якщо в шахті працює 45 людей?

5. Геометричні задачі (об'єми та площі).

Задача. Потрібно розрахувати площу вугільного складу, який має форму конуса з радіусом основи 10 м та висотою 5 м, щоб дізнатися кількість техніки для навантаження.

Задача. Кар'єр має форму зрізаної піраміди. Верхня основа – прямокутник 100x200 м, нижня – 40x80 м. Глибина кар'єру 30 м. Обчисліть об'єм розкривних порід, які необхідно вивезти.

Для посилення ефективності розвитку soft skills також ефективно впроваджувати проєктну діяльність, наприклад: Геометрія видобутку: розрахунок об'ємів кар'єру (математичний апарат – об'єм зрізаної піраміди, геометричні

перетворення); математичні функції в оцінці запасів родовища (математичний апарат – функції, похідна, інтеграл (для обчислення об'ємів тіл обертання); логістика в гірництві – оптимізація шляхів (математичний апарат – теорема Піфагора, оптимізаційні задачі, теорія графів); математична модель поширення пилу в гірничому районі (математичний апарат – площа кола / еліпса, пропорції).

Таким чином, вивчення математики у коледжі є потужним засобом розвитку м'яких навичок, необхідних для сучасного працівника. Контекстуалізовані задачі, групова проєктна діяльність та інтеграція прикладів дозволяють не лише поглибити математичні знання, а й формувати критичне мислення, відповідальність, командні компетенції та навички комунікації.

Література:

1. Курко Г. В. Формування soft skills засобами математичної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 89–98.

УДК 373.3.02:005.336.2-042.83:004.9

Лариса Констанкевич,
Мар'яна Радкевич,

Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ НУШ

У статті розглянуто проблему формування цифрової компетентності учнів у контексті реалізації освітніх галузей Нової української школи та підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі. Проаналізовано сутність цифрової компетентності як ключової складової компетентнісної освіти та окреслено дидактичні можливості різних освітніх галузей щодо її розвитку. Визначено основні педагогічні умови ефективного використання цифрових технологій у навчальному процесі. Акцентовано на ролі майбутнього вчителя як фасилітатора цифрового та діяльнісного навчання.

Ключові слова: цифрова компетентність, Нова українська школа, освітні галузі, формування компетентності, педагогічна освіта.

Активна цифровізація освіти та реалізація ідей Нової української школи передбачають трансформацію навчального процесу в компетентнісному та діяльнісному вимірах, де ключову роль відіграє цифрова компетентність. Ця компетентність є важливою складовою готовності учнів до життя в інформаційному суспільстві і відображена в міжнародних рамкових документах та національних реформах освіти.

Державні освітні стандарти НУШ визначають систему ключових компетентностей для учнів, серед яких інформатично-цифрова складова займає

значуще місце як елемент готовності до навчання впродовж життя.

У педагогічному коледжі, як закладі фахової передвищої освіти, підготовка майбутніх учителів повинна забезпечувати формування їхньої здатності організовувати діяльнісний освітній процес із використанням цифрових технологій як засобу для досягнення освітніх результатів.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активною цифровізацією освітнього процесу та впровадженням ідей Нової української школи, у центрі яких перебуває компетентнісний та діяльнісний підходи. Однією з ключових компетентностей, визначених державними освітніми стандартами, є цифрова компетентність, що передбачає здатність особистості ефективно, критично та безпечно використовувати цифрові технології у навчанні, професійній діяльності та повсякденному житті. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів до формування цифрової компетентності учнів не лише в межах інформатичної освітньої галузі, а й у процесі реалізації змісту всіх освітніх галузей НУШ.

Цифрова компетентність сьогодні розглядається як інтегративна якість особистості, що охоплює інформаційну грамотність, уміння працювати з цифровими даними та ресурсами, здатність до онлайн-комунікації та співпраці, навички створення цифрового контенту, а також усвідомлення питань безпеки, етики та академічної доброчесності в цифровому середовищі. В умовах Нової української школи формування цієї компетентності має відбуватися системно й послідовно, спираючись на міжпредметну інтеграцію та практико-орієнтований характер навчання.

Важливим є усвідомлення того, що цифрова компетентність не може формуватися виключно на уроках інформатики. Значний потенціал для її розвитку закладений у змісті різних освітніх галузей. Так, у межах мовно-літературної галузі учні опановують навички роботи з електронними текстами, онлайн-джерелами, створення презентацій та мультимедійних повідомлень, що сприяє розвитку інформаційної грамотності та критичного мислення. У математичній і природничій галузях використання цифрових інструментів для обробки даних, побудови графіків, моделювання та проведення віртуальних експериментів формує вміння застосовувати технології для розв'язання навчальних і практичних задач. Мистецька та технологічна галузі відкривають широкі можливості для створення власного цифрового контенту, розвитку креативності та проектного мислення. У межах громадянської та соціальної галузей актуалізуються питання медіаграмотності, цифрової комунікації та безпечної поведінки в інтернет-просторі.

Особливу роль у цьому процесі відіграє проектна та дослідницька діяльність учнів, яка дозволяє інтегрувати зміст різних освітніх галузей і водночас формувати практичні цифрові вміння. Саме через виконання навчальних проєктів, роботу з цифровими ресурсами, спільну діяльність у онлайн-середовищах учні набувають досвіду свідомого та доцільного використання технологій. Відповідно, завдання вчителя полягає не лише в доборі цифрових інструментів, а й у створенні педагогічно доцільних умов для їх осмисленого застосування.

У контексті підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі особливої ваги набуває формування їхньої готовності до реалізації зазначених

підходів у професійній діяльності. Майбутній учитель має не тільки володіти базовими цифровими навичками, а й розуміти дидактичні можливості цифрових технологій у межах різних освітніх галузей, уміти проектувати навчальні завдання з використанням цифрових інструментів, застосовувати формувальне оцінювання цифрових умінь учнів. Важливо також формувати в здобувачів педагогічної освіти усвідомлення ролі вчителя як фасилітатора навчання, який спрямовує учнів на самостійну, відповідальну та безпечну роботу в цифровому освітньому середовищі.

До основних дидактичних умов ефективного формування цифрової компетентності учнів у процесі реалізації освітніх галузей НУШ можна віднести: систематичне й педагогічно виважене використання цифрових інструментів у навчанні; інтеграцію цифрових завдань у зміст різних навчальних предметів; орієнтацію на практичні, проблемні та проектні форми роботи; застосування формувального оцінювання для підтримки навчальної мотивації учнів; а також належний рівень методичної та цифрової підготовки вчителя.

Отже, цифрова компетентність у сучасних умовах виступає не лише важливою складовою загальної компетентнісної підготовки учнів, а й показником якості реалізації ідей Нової української школи. Її формування має здійснюватися на засадах міжпредметної інтеграції, діяльнісного та практико-орієнтованого підходів, із активним використанням потенціалу всіх освітніх галузей. У цьому контексті підготовка майбутніх учителів у педагогічному коледжі повинна бути спрямована на розвиток їхньої професійної готовності до проектування й реалізації освітнього процесу з урахуванням вимог цифрової трансформації освіти та завдань НУШ.

Література:

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. *Офіційний вісник України*. 2020. № 81. с. 2615.
2. Овчарук О. В. Цифрова компетентність учителя: міжнародні підходи та український контекст. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 73, № 5. С. 1–12.
3. Орлов О. П. Формування цифрової компетентності студентів педагогічних університетів. *Професійно-прикладні дидактики*. 2025. № 2. – С. 33–37. doi:10.37406/2521-6449/2025-2-5.

УДК 373.3.091.3:51]:004-056.4

Віктор КорнелюкКомунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито інклюзивний потенціал цифрових інструментів у процесі навчання математики здобувачів початкової освіти. Обґрунтовано доцільність використання електронних освітніх ресурсів для адаптації змісту, методів і темпу освітнього процесу у математичній освітній галузі відповідно до особливих освітніх потреб здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, цифрові інструменти, математика, Нова українська школа, електронні освітні ресурси, адаптація освітнього процесу.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Інклюзивна освіта в Україні перебуває на етапі активного розвитку. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, кількість дітей з особливими освітніми потребами (ООП), які навчаються в закладах загальної середньої освіти, щороку зростає. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних механізмів адаптації освітнього процесу до потреб кожної дитини. Особливо гостро це питання постає під час вивчення математики – освітньої галузі, яка вимагає розвиненого абстрактного мислення, просторової уяви та здатності до логічних операцій [10, с. 111]. Водночас, цифровізація освіти, що є однією з ключових тенденцій реформування Нової української школи (НУШ), відкриває нові можливості для створення інклюзивного освітнього середовища. Сучасні цифрові інструменти здатні компенсувати труднощі, пов'язані з різними типами порушень (зору, слуху, мовлення, затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектра тощо), забезпечуючи дитині рівний доступ до якісної освіти [5, с. 83]. Проблема полягає в тому, що потенціал цих засобів залишається недостатньо реалізованим через брак системних методичних рекомендацій для вчителів початкової школи.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Теоретичні та практичні аспекти використання цифрових технологій у початковій освіті висвітлено в працях сучасних українських дослідників. Простакова Ю. та Єрмоленко В. у своїх методичних рекомендаціях наголошують на доцільності застосування графічних калькуляторів, інтерактивних платформ та онлайн-дошок у процесі навчання математики в умовах НУШ [1, с. 85–87]. У дослідженні Мухіної Т. та Федорченко А. розглянуто інтеграцію таких цифрових засобів, як інтерактивні дошки, планшети, освітні програми (Khan Academy Kids, Minecraft Education Edition) та елементів програмування і робототехніки для підвищення залученості учнів та персоналізації навчання [9, с. 72]. Важливим є висновок науковців Ужгородського національного університету про те, що формування інформаційно-цифрової

компетентності на уроках математики є необхідною умовою якісної освіти, а правильно підібрані завдання з використанням діяльнісного та пошуково-дослідницького підходів сприяють розвитку гнучкості, критичного та творчого мислення [4, с. 236]. Водночас, питання спеціального застосування цих інструментів для роботи з дітьми з ООП в інклюзивному класі залишається фрагментарно вивченим. Дослідження Лінь Чженсюна та співавторів засвідчило високу ефективність використання освітніх технологій для персоналізованого навчання здобувачів початкової освіти: експериментальна група показала значно кращі результати з математики ($p < 0.001$; $d = 1.61$), а також підвищення мотивації та впевненості в освітньому процесі [7, с. 116–118]. Ці дані підтверджують, що цифрові інструменти можуть бути ефективним засобом адаптації навчання, що є ключовим для інклюзивної освіти.

Мета розвідки. Метою статті є виявлення та обґрунтування інклюзивного потенціалу цифрових інструментів й розробка практичних рекомендацій щодо їх використання на уроках математики початкової освіти в контексті реалізації концепції Нової української школи

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасне розуміння інклюзії виходить за межі простого фізичного доступу до освітнього середовища. Воно передбачає створення таких умов навчання, які дозволяють кожній дитині, незалежно від її індивідуальних особливостей, досягати запланованих результатів [1, с. 91]. У цьому контексті цифрові інструменти виступають не просто засобами наочності, а потужними дидактичними ресурсами, що забезпечують адаптацію змісту, методів, форм і темпу навчання [2, с. 53]. Аналіз наукової літератури та практичного досвіду дає змогу виокремити ключові напрями реалізації інклюзивного потенціалу цифрових інструментів на уроках математики.

Перший напрям – забезпечення мультисенсорності сприйняття. Для дітей з порушеннями зору (слабкозорі, незрячі) цифрові інструменти надають можливість збільшення зображення, регулювання контрастності та кольорів, використання екранних дикторів. Для учнів з порушеннями слуху – візуалізація усних пояснень, субтитри до відеоматеріалів, використання жестових мовних онлайн-перекладачів. Для дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) – структурування візуальної інформації, мінімізація відволікаючих чинників, використання піктограм та соціальних історій [4, с. 46].

Другий напрям – адаптація математичного змісту. Цифрові платформи (Matific, Khan Academy, LearningApps) дозволяють автоматично генерувати завдання різного рівня складності, що дає можливість дитині з ООП працювати у своєму зручному темпі, не відчуваючи невдачі на загальному тлі. Наприклад, під час вивчення таблиці множення для дитини з труднощами запам'ятовування можна використовувати інтерактивні тренажери з візуальними підказками та негайним зворотним зв'язком, що підвищує відчуття успішності [10, с. 114].

Третій напрям – компенсація труднощів у формуванні базових математичних уявлень. Використання віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) дозволяє «оживити» абстрактні математичні поняття. Наприклад, за допомогою AR-додатків можна візуалізувати геометричні фігури в тривимірному

просторі, що особливо важливо для дітей із просторовими порушеннями [8, с. 52]. Інструменти динамічної математики, як-от GeoGebra, дають змогу учням в інтерактивний спосіб досліджувати властивості фігур, змінювати параметри та миттєво бачити результат, що є ефективним для дітей з порушеннями розумового розвитку [5, с. 86].

Четвертий напрям – розвиток наскрізних здатностей та самоменеджменту. Цифрові інструменти сприяють формуванню інформаційно-цифрової компетентності, критичного мислення, здатності вирішувати проблеми. Для дітей з ООП важливо, що платформи для дистанційного навчання (Google Classroom, Microsoft Teams) дозволяють організувати власний освітній простір, планувати час, отримувати чіткі інструкції, що компенсує труднощі самоорганізації [7, с. 236]. Дослідження Ужгородського національного університету підкреслює, що діяльнісний підхід з використанням цифрових технологій сприяє розвитку гнучкості та творчого мислення, які є ключовими для успішної соціалізації кожної дитини [7, с. 238].

Практичні приклади та сценарії уроків. Розглянемо сценарій уроку математики в 3 класі з теми «Дії з багатоцифровими числами» в інклюзивному класі, де навчається дитина з дислексією (труднощі читання умов задач) та дитина з затримкою психічного розвитку (ЗПР). Вчитель використовує:

1. **Інтерактивну дошку (SMART Board) для спільного пояснення – візуалізація алгоритму додавання.**

2. **Платформу LearningApps.org** – для дитини з дислексією створено завдання з аудіосупроводом умови задачі (запис голосу вчителя), що дозволяє їй зосередитись на математичній дії, а не на техніці читання [4, с. 47].

3. **Планшет із програмою «Математичні сходинки»** – для дитини з ЗПР програма пропонує покрокові інтерактивні завдання з підказками. Кількість завдань індивідуалізована, а візуальний зворотний зв'язок (смайлики, наклейки) підтримує позитивне ставлення до навчання [1, с. 93].

4. **Для всіх учнів – онлайн-тест у Google Forms** як інструмент формувального оцінювання, що дозволяє швидко отримати результати та скоригувати подальшу роботу [9, с. 72].

Обґрунтування результатів. Ефективність такого підходу підтверджується даними сучасних досліджень. У роботі Лінь Чженсюна та співавторів зазначено, що системне використання EdTech-інструментів для персоналізації навчання не лише підвищує академічні досягнення з математики (виявлено значний позитивний ефект з розміром $d = 1.61$), але й має позитивний вплив на мотиваційну сферу учнів ($\eta^2 = 0.42$), збільшуючи їхню залученість та впевненість у своїх силах [10, с. 116]. Автори також рекомендують розширювати доступ до освітніх технологій, створювати системи підготовки вчителів та забезпечувати моніторинг цифрової взаємодії учнів [10, с. 118–119].

Узагальнюючи викладене, варто наголосити, що цифрові інструменти не є заміною вчителя, але вони є потужним засобом реалізації принципів інклюзивної освіти. Вони дозволяють трансформувати математичний зміст, роблячи його доступним для кожної дитини, створюють умови для активної участі всіх учнів в освітньому процесі та формують у них компетентності, необхідні для життя в

цифровому суспільстві.

Висновки. Інклюзивний потенціал цифрових інструментів на уроках математики в НУШ полягає у здатності забезпечувати мультисенсорність сприйняття, адаптувати зміст і темп навчання до індивідуальних можливостей учнів з ООП, компенсувати труднощі у формуванні математичних понять та розвивати наскрізні здатності.

Ефективне використання цифрових інструментів потребує від учителя не лише технічних навичок, але й глибокого розуміння психолого-педагогічних особливостей дітей з різними типами порушень, а також володіння методиками персоналізації навчання.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку та апробацію конкретних методик інтеграції цифрових інструментів в уроки математики для дітей з різними нозологіями, а також на створення системи підвищення кваліфікації вчителів початкової школи у цьому напрямку.

Література:

1. Величко В.Є., Федоренко О.Г., Хорішко Д.С. Інноваційні технології навчання на уроках математики. *Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ*. 2024. Вип. 14. С. 89–96.

2. Вертипорох Т., Турка Т., Стьопкін А. Методика викладання функцій в шкільному курсі математики за допомогою інформаційно комунікаційних технологій. *Технології електронного навчання*. 2024. Вип. 8. С. 51–60.

3. Інноваційна педагогіка : навч.-метод. посіб. / О. І. Башкір, С. Т. Золотухіна, О. В. Попова та ін.; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Київ : Інтерсервіс, 2025. 233 с.

4. Матяш О., Риндюк В. Навчання математики з використанням цифрових навчальних платформ: аналіз закордонного досвіду. *Фізико-математична освіта*. 2023. Том 38. №3. С. 43-49.

5. Простакова Ю., Єрмоленко В. Методичні рекомендації щодо використання сучасних засобів навчання математики в контексті Нової української школи. *SWorldJournal*. 2025. Вип. 2(33-02). С. 82–89.

6. Руденко Н. М., Антипова С. О. Застосування інтерактивних технологій та ІКТ на уроках математики в закладах загальної середньої освіти. *Молодий вчений*. 2021. № 89 (1). С. 271–276.

7. Стойка, М., Петечук Ю. Формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів освіти при навчанні математики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. Вип. 1 (56). С. 234-239.

8. Турка, Т.В., Вертипорох, Т.О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні шкільного курсу математики. *Технології електронного навчання*. 2023. Вип. 7. С. 48–53.

9. Mukhina T., Fedorchenko A. Integrating digital technologies in primary education: enhancing learning and engagement in young learners. *European Studies. Learning & Teaching: In the World of Technology : Conference Proceedings of the IV International Scientific & Practical Conference*. Kharkiv, 2025. P. 71-74.

10. Zhenxiong L., Slyvka L., Olynets T., Termenzhy D., Huz V. The Use of Educational Technologies in Personalized Learning of Primary School Students. *International Electronic Journal of Elementary Education*. 2025. Vol. 18 (1). P. 109-121.

УДК 94(37):2-1

Юлія Луцюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ЕВОЛЮЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ЦЕРКВОЮ В РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ВІД КОНФЛІКТУ ДО «СИМФОНІЇ ВЛАДИ»

У статті проаналізовано еволюцію взаємовідносин між державою та Церквою в Римській імперії від періоду переслідувань християн до формування моделі «симфонії влади» у Візантії. Особливу увагу приділено причинам конфлікту, процесу легалізації християнства та ролі релігії у зміцненні державної влади.

Ключові слова: Римська імперія, християнство, Церква, держава, взаємовідносини держави і Церкви, переслідування християн, Міланський едикт, Костянтин Великий, Феодосій I, Візантія, симфонія влади, релігійна політика.

Проблема взаємовідносин між державою та Церквою є однією з ключових у розвитку європейської цивілізації. Її витoki сягають античності, зокрема історії Римської імперії, де відбувся складний і тривалий процес трансформації від конфлікту між державною владою та християнськими громадами до формування моделі співпраці, відомої як «симфонія влади». Актуальність цієї теми зберігається і в XXI столітті. У сучасному світі, який переживає політичні кризи, війни та духовні трансформації, релігійні інституції відіграють важливу роль у формуванні моральних орієнтирів, суспільної єдності та підтримці населення. Особливої ваги ця проблема набуває для України, де в умовах війни Церква виступає важливим фактором суспільної консолідації, духовної підтримки та гуманітарної діяльності.

Історичний досвід Римської імперії демонструє, як змінювалися моделі взаємодії між релігією та політикою, а саме від переслідувань до партнерства. Саме в цей період сформувалися основи легітимації влади через релігію, зародки канонічного права та ідеї свободи совісті. Таким чином, дослідження цієї проблеми має не лише історичне, а й політико-правове та соціокультурне значення, допомагаючи осмислити сучасні процеси взаємодії держави та релігійних інституцій.

Проблема взаємовідносин держави та Церкви в Римській імперії привертала увагу багатьох дослідників. Важливими джерелами для її вивчення є праці ранньохристиянських авторів, зокрема «Церковна історія» Евсевія

Кесарійського, де описано процес становлення християнства, переслідування віруючих та зміну політики імператорської влади. Серед сучасних дослідників значний внесок зробили Генрі Чедвік і Пітер Браун, які аналізували процес легалізації християнства та трансформацію пізньоантичного суспільства. Їхні праці підкреслюють, що зміна ставлення держави до християнства була зумовлена не лише релігійними, а й політичними чинниками. Науковці наголошують, що християнство поступово стало інструментом суспільної консолідації, оскільки формувало нові моральні норми та соціальні зв'язки. Водночас питання взаємодії держави та Церкви залишається дискусійним і потребує подальшого комплексного аналізу.

Метою дослідження є аналіз еволюції взаємовідносин між Церквою та Римською державою від I до VI століття н.е., зокрема: з'ясування причин конфлікту між римською владою та християнами; дослідження процесу переслідувань і їх трансформації; аналіз переходу до релігійної толерантності; розкриття сутності «Костянтинівського перевороту»; вивчення формування моделі «симфонії влади» у Візантії.

Релігійна політика Римської імперії була важливою складовою державного управління та суспільного життя. У давньоримському суспільстві релігія виконувала не лише духовну, але й політичну та соціальну функцію, оскільки релігійні культи були тісно пов'язані з державним управлінням і легітимацією влади.

Римляни вважали, що вся їхня імперія є сама по собі є божественною, адже нею опікуються римські боги. Вони дають їм різноманітні блага не безпосередньо, а через державу. Тому римське суспільство дуже ревностно відносилось до здійснення всіх релігійних культів та церемоній. Це, на їхню думку, була данина богам, за яку вони, в свою чергу, мали воздати римлянам благами цивілізації. Прояви різного роду вільнодумства щодо богів та атеїзму суворо каралися як такі, що могли викликати немилість богів. Все римське суспільство було просякнуте релігійними традиціями та звичаями. Чим старший був культ, тим він вважався більш авторитетнішим, шанованішим [4].

У Римській імперії релігія була невід'ємною частиною державного життя. Вона виконувала політичну функцію, забезпечуючи стабільність і легітимацію влади. Важливим елементом була концепція *pax deorum* – «миру з богами», яка передбачала обов'язкове виконання релігійних обрядів.

Християнство, що базувалося на монотеїзмі, суперечило політеїстичній традиції Риму. Відмова християн брати участь у державних культах і поклонятися імператору сприймалася як політична нелояльність. Це стало головною причиною конфлікту.

Крім того, закритість християнських громад і їх автономна структура викликали підозру. Християнство формувало нову соціальну ідентичність, що виходила за межі традиційної ієрархії.

Переслідування християн проходили кілька етапів: I-II ст. – локальні та епізодичні репресії; III ст. – спроби систематичного контролю (реформи Деція); початок IV ст. – масштабні переслідування за Діоклетіана. Найжорстокішим стало «Велике переслідування» 303 року, коли було знищено храми, конфісковано

майно та заборонено богослужіння. Однак ці заходи не дали результату. Навпаки, вони зміцнили християнські громади та сприяли поширенню віри через культ мучеництва.

Першим масштабним переслідуванням християн у Римі традиційно вважають події за правління імператора Нерона у 64 році н.е., коли після великої пожежі відповідальність було покладено на християнську громаду. Після великої пожежі в Римі влада шукала винних у катастрофі, і відповідальність було покладено на християнську громаду. Ці події стали приводом для жорстоких репресій, під час яких багато християн було страчено. Однак важливо зазначити, що переслідування за Нерона мали локальний характер і не були частиною загальноімперської політики. Нерон поклав провину за пожежу Рима на християн і піддав їх жорстоким покаранням, які викликали співчуття навіть у римського населення.

Переломним моментом стала політика імператора Костянтина. У 313 році було проголошено Міланський едикт, який: гарантував свободу віросповідання; повертав Церкві майно; припиняв переслідування. Це започаткувало процес інституціоналізації Церкви. Християнство почало інтегруватися в державну систему, а імператор активно підтримував церковну організацію. Важливим кроком стало скликання Нікейського собору (325 р.), який заклав основи догматики та єдності Церкви.

У 380 році імператор Феодосій I проголосив християнство державною релігією. Це остаточно змінило його статус: Церква стала впливовою політичною інституцією; духовенство отримало значні привілеї; держава почала активно втручатися у церковні справи.

У VI столітті за правління Юстиніана I сформувалася концепція «симфонії влади». Вона передбачала: співпрацю держави та Церкви; розподіл функцій між світською та духовною владою; взаємну підтримку. Теоретично ця модель ґрунтувалася на ідеї божественного походження влади. Практично вона була закріплена в законодавстві Юстиніана (*Corpus Juris Civilis*). Імператор виступав захисником віри, а Церква джерелом моральної легітимації влади.

Отже, дослідження показало, що взаємовідносини між державою та Церквою в Римській імперії пройшли складний еволюційний шлях: конфліктний етап (протистояння через релігійні та політичні суперечності); етап переслідувань (спроби держави знищити християнство); етап толерантності (легалізація та поступове визнання); етап співпраці (інтеграція Церкви в державну систему); етап симфонії (формування моделі гармонійної взаємодії).

Християнство трансформувалося з переслідуваної релігії в ключовий елемент державної ідеології. Водночас союз держави і Церкви мав як позитивні, так і суперечливі наслідки, зокрема ризик залежності Церкви від політичної влади. Історичний досвід Римської та Візантійської імперій демонструє, що ефективна модель взаємодії між державою та релігією повинна базуватися на балансі, взаємоповазі та чіткому розмежуванні функцій. Цей досвід залишається актуальним і сьогодні, особливо для суспільств, які шукають оптимальні шляхи поєднання духовних і політичних засад розвитку.

Література:

1. Могилевцев В.В. Соціальна природа релігійного конфлікту. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2012. №3. С.63–68.

2. Халіман М.А. Релігійні конфлікти: світоглядний аспект. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип.10. С.161–163.

3. Ковтун Н.М., Рудницька О.П., Гуцало Л.В. Теоретико-методологічні засади дослідження релігійних конфліктів. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2024. №3. С.62–70.

4. Лозинський К. Формування відносин між державою і Церквою у IV столітті. *Львівська православна богословська академія*. URL: <https://lpba.org.ua/formuvannya-vidnosyn-mizh-derzhavoyu-i-tserkvoyu-u-iv-stolitti/> (дата звернення: 08.04.2026)

УДК 37.035:172.15(477)

Сергій Марчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Олег Казмірчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглянуто проблему патріотичного виховання як важливого чинника утвердження української національної та громадянської ідентичності в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій і воєнних викликів. Проаналізовано сутність патріотичного виховання, його роль у формуванні ціннісних орієнтирів молодого покоління, зокрема таких, як соборність, самобутність, воля та гідність. Висвітлено основні завдання державної політики у сфері національно-патріотичного виховання та підкреслено значення освітнього середовища у формуванні громадянської позиції особистості. Обґрунтовано, що патріотичне виховання є системним педагогічним процесом, спрямованим на розвиток національної свідомості, відповідальності за майбутнє держави та готовності до її захисту.

Ключові слова: патріотичне виховання, національна ідентичність, громадянська ідентичність, ціннісні орієнтири, молодь, національно-патріотичне виховання, соборність, самобутність, воля, гідність.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій, а також в умовах воєнних викликів, особливої актуальності набуває проблема формування української національної ідентичності. Важливим чинником цього процесу є патріотичне виховання, яке спрямоване на формування у молодого покоління почуття любові до

Батьківщини, відповідальності за її майбутнє, поваги до національних традицій і культурної спадщини. Зміна ціннісних орієнтирів у суспільстві, вплив глобалізаційних процесів, інформаційні виклики та гібридні загрози зумовлюють необхідність переосмислення підходів до патріотичного виховання як системного педагогічного явища. Національно-патріотичне виховання ефективно проводиться громадськими організаціями на традиціях національно-визвольного руху українського народу [5, с. 3]. В умовах найскладнішого для всіх українців часу – повномасштабної війни росії проти України – усе більшої актуальності набуває проблема формування національної ідентичності дітей і молоді, зокрема для формування в молодого покоління почуття спільної відповідальності за долю української держави, готовності її захищати [6, с. 7].

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Проблематика патріотичного виховання та формування національної ідентичності була предметом дослідження таких науковців: І. Бех, С. Бойко, О. Бондаренко, С. Гаряча, О. Гриценко, О. Діденко, В. Євтушок, К. Журба, Л. Канішевська, І. Кучинська, С. Кучинський, Н. Лісова, О. Лісовець, Н. Лобенко, І. Нестайко, Л. Павлова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Сеньовська, С. Толочко, С. Федоренко, І. Шкільна, С. Яланська, В. Ясько та ін. У їхніх працях розглядаються теоретичні засади виховання громадянина-патріота, роль освіти у формуванні духовних і моральних цінностей особистості, а також механізми впливу соціокультурного середовища на становлення ідентичності.

Дослідники М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець визначають та обґрунтовують сутність і зміст військово-патріотичного виховання у процесі позакласної роботи [1, с. 103]. Окремі дослідження присвячені аналізу ціннісних орієнтацій молоді, зокрема в контексті європейської інтеграції України, а також в умовах соціальних криз та воєнних конфліктів.

Мета розвідки – обґрунтування ролі патріотичного виховання у формуванні ціннісних орієнтирів та утвердженні української національної і громадянської ідентичності молоді в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Патріотичне виховання молодого покоління – основа українського суспільства, держави, адже молодь – рушійна сила, яка здатна змінити майбутнє країни на краще. Саме тому якнайбільше уваги приділяється національно-патріотичному вихованню молодих людей, їх національної свідомості, ідентичності, формуванню громадянської позиції [4, с. 6].

С. Корнієнко вважає, що сучасна культура вже не сприймається як цілісна, а виступає / розуміється як специфічне сховище фрагментів, що співіснують без потрібної внутрішньої єдності. У цьому зв'язку особливого значення набуває національно-патріотичне виховання, яке спрямоване на формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [3, с. 201].

Головні завданнями державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності:

– формування у громадян України, у тому числі дітей та молоді: активної

громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності; оборонної свідомості та громадянської стійкості; патріотизму; поваги до державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави;

- формування та збереження української національної ідентичності у громадян України, які усвідомлюють свою належність до української нації, а також у закордонних українців;

- забезпечення розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України;

- усунення впливу держави-агресора (держави-окупанта) в інформаційній, освітній, культурній сферах України;

- активізація діяльності інститутів громадянського суспільства для досягнення цілей державної політики в зазначеній сфері;

- поширення інформації про ветеранів війни, формування у суспільстві традицій вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни;

- формування готовності громадян до виконання конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України [2].

Утвердження української національної та громадянської ідентичності базується на суспільно-державних (національних) цінностях України. Суспільно-державні (національні) цінності України є концептуальною основою та консолідуючими чинниками утвердження української національної та громадянської ідентичності, фундаментом для гармонізації інтересів людини, забезпечення стабільності в суспільстві та сталого розвитку держави.

Таблиця 1

Основні суспільно-державні (національні) цінності України

№	Цінність	Визначення
1	Соборність	Єдність і неподільність територій України, духовна єдність українців та всіх громадян незалежно від національності й віросповідання, спрямована на утвердження суверенітету, незалежності та побудову демократичної держави.
2	Самобутність	Національна ідентичність, неповторність і оригінальність, що проявляються у світосприйнятті, спілкуванні, діяльності й поведінці; визначається історією, культурою, традиціями та українською мовою.
3	Воля	Здатність і прагнення досягати мети; проявляється у боротьбі за незалежність, прагненні до самостійності та пошуку шляхів досягнення свободи.
4	Гідність	Відстоювання духовно-моральних і державницьких позицій, усвідомлення власної значущості та громадянського обов'язку в міжнародному співтоваристві.

Висновки. Патріотичне виховання є ключовим чинником формування української національної та громадянської ідентичності, особливо в умовах воєнних і соціокультурних викликів. Встановлено, що ефективність цього процесу залежить від цілеспрямованого формування системи ціннісних орієнтирів, серед яких провідне місце займають соборність, самобутність, воля та гідність. Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади освіти, громадянське суспільство та державна політика. Патріотичне виховання сприяє розвитку активної громадянської позиції, відповідальності за майбутнє держави та готовності до захисту її незалежності й територіальної цілісності. Перспективами подальших досліджень є розроблення ефективних педагогічних технологій формування національної ідентичності в умовах цифрового та глобалізованого світу.

Література:

1. Діденко О. Г., Яланська С. П. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2024. Т. 35. (74). № 4. С. 102–107.

2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2834-20> (дата звернення: 20.03.2026).

3. Корнієнко С. Національно-патріотичне виховання як соціокультурна практика збереження й формування ідентичності в умовах сучасних викликів. *Humanities Studies*. 2025. Вип. 24 (101). С. 201–208.

4. Національно-патріотичне виховання в освітньому процесі: результати дослідження (аналітичні матеріали) / за заг. ред. Н. І. Лісової. Черкаси : КНЗ «ЧОШОПП ЧОР», 2022. 30 с.

5. Орієнтири молоді України. Всеукраїнський семінар, спрямований на утвердження національно-патріотичної свідомості дітей та молоді (м. Суми, 26-29 листопада 2016 року). URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Patriotychnе_vyhovannia/Info_metod_material_y/orientiri-molodi-ukrayini.pdf (дата звернення: 20.03.2026).

6. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : Компрінт. 2024. 232 с.

УДК 37.091.33:37.018.43

Мар'яна Никитюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті окреслено актуальність патріотичного виховання як складової системи ціннісного розвитку особистості молоді. Підкреслено, що формування патріотичних

цінностей є ключовим фактором розвитку національної самосвідомості, соціальної відповідальності та моральної зрілості.

Ключові слова: патріотичне виховання, ціннісний розвиток особистості, національна самосвідомість, громадянська відповідальність, моральні цінності, виховний процес, молодь.

У сучасних умовах розвитку суспільства актуальним є питання формування ціннісних орієнтацій молоді, що визначають її соціальну активність, моральні пріоритети та громадянську позицію. Патріотичне виховання виступає ключовим компонентом загальної системи ціннісного розвитку особистості, оскільки формує у молоді відчуття національної приналежності, відповідальності за долю держави та суспільства.

На сьогоднішній день досить дослідженим у педагогічній науці є національно-патріотичне виховання (Ю. Бондаренко, О. Вишневський, В. Довбищенко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, О. Онищук, С. Павх, Б. Ступарик, О. Ярмоленко та ін.). Питання національно-патріотичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку певною мірою розглядали І. Гречишкіна, О. Саприкіна, О. Соколенко, О. Хомич, О. Цалапова та ін. Питаннями підготовки майбутніх педагогів до національно-патріотичного виховання розглядають К. Ігнатенко, А. Ігнатуша, О. Ілішова, Н. Краснова та ін.

На думку Н. Волошиної, патріотизм у суспільстві виникає та функціонує завдяки існуванню суб'єктивно-об'єктивних взаємовідносин. Суб'єктами патріотизму є такі елементи, як індивід, особистість, сім'я, еліта, клас, група, етнос і нація. Залежно від взаємодії між суб'єктом і об'єктом, об'єктами патріотизму можуть виступати Батьківщина та різні елементи суспільства, які є суб'єктами патріотизму, наприклад, особистість або військова організація. Патріотизм характеризується як соціально-психологічна риса, що формується, розвивається або, навпаки, слабшає під впливом політичних, економічних та соціальних факторів упродовж життя людини [3].

Дослідження показують, що патріотичне виховання найбільш ефективно у поєднанні з практичними формами діяльності, інтерактивними методами та соціально-орієнтованими проектами.

Метою статті є обґрунтування ролі патріотичного виховання як складової системи ціннісного розвитку особистості та визначення ефективних підходів до його реалізації в освітньому процесі.

Національно-патріотичне виховання є складною та багатогранною складовою загальної системи виховання, спрямованою на формування у людини почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури, а також відповідальності перед нею [4;6]. Цей напрямок є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Щоб глибше усвідомити концепцію національно-патріотичного виховання, необхідно розглянути її ключові складові та базові принципи.

По-перше, національно-патріотичне виховання базується на розвитку національної свідомості, що передбачає ознайомлення з історією своєї держави, вивчення традицій, звичаїв та мови народу. Особистість має усвідомлювати свою

приналежність до певної культурної спільноти й бути готовою захищати її інтереси.

По-друге, цей напрямок виховання сприяє формуванню патріотичних почуттів, які виявляються в любові до країни, відданості їй, готовності служити та захищати її від зовнішніх загроз. Також патріотичне виховання допомагає молодому поколінню повірити в себе та свої можливості для процвітання держави.

По-третє, національно-патріотичне виховання розвиває у людини відповідальне ставлення до спільного надбання та культурної спадщини. Це включає розуміння важливості збереження історичних пам'яток, природних ресурсів і національних цінностей для наступних поколінь [2].

Отже, головними складовими національно-патріотичного виховання є: розвиток національної свідомості, почуття патріотизму та формування відповідального ставлення до спільного добра. Саме ці аспекти визначають пріоритетні напрямки роботи сучасного педагога й відіграють ключову роль у розвитку національної ідентичності студентів.

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання у системі освіти України, головна мета цього процесу полягає у формуванні самодостатнього громадянина-патріота України – гуманіста і демократа, готового виконувати громадянські й конституційні обов'язки, цінувати духовну та культурну спадщину українського народу й досягати високої культури взаємин [5].

Виховання почуття патріотизму серед молоді є одним із ключових завдань сучасної школи. Педагоги повинні добре розуміти джерела національного патріотизму і шукати нові підходи для вирішення питань виховання школярів. Цей процес охоплює систему дій як у навчальній діяльності, так і під час позакласної роботи, направлених на гармонійний розвиток особистості.

Отже, патріотичне виховання сприяє формуванню таких цінностей у молоді:

- національної самосвідомості та гордості за історію і культуру країни;
- соціальної відповідальності та активної громадянської позиції;
- моральних якостей, що забезпечують повагу до прав і свобод інших людей.

Національно-патріотичне виховання здійснюється через волонтерську діяльність особистості, з участю у всеукраїнських, обласних та районних акціях («Милосердя», «Допоможемо воїнам АТО», «Серце до серця», «Великодній кошик»), що сприяє розвитку соціальної відповідальності та активної громадянської позиції студентів. Організація студентських ініціатив у навчальному закладі: збір коштів, одягу, продуктів для нужденних. Проведення тематичних лекцій або майстер-класів для молодших студентів про важливість волонтерства та громадянської відповідальності. Відвідування музеїв, меморіалів, історичних та культурних об'єктів. Організація квестів, ігрових подорожей або орієнтувань на місцеві історичні та культурні пам'ятки. Використання освітніх платформ, вікторин, онлайн-тестів та презентацій про Україну. Участь у громадських патріотичних флешмобах, екологічних або культурних проєктах у місті чи районі.

Досвід реалізації зазначених методик у закладах освіти показує, що систематичне поєднання теоретичних знань і практичної діяльності значно підвищує ефективність формування ціннісних орієнтацій молоді та її патріотичної свідомості.

Національно-патріотичне виховання студентів у сучасних умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки воно сприяє формуванню у молоді громадянської свідомості, відповідальності за долю держави та активної громадянської позиції. Під впливом зовнішньої загрози та соціально-політичної нестабільності патріотичне виховання стає не лише педагогічним, а й соціально-психологічним інструментом підтримки молоді [3; 6].

Отже, патріотичне виховання є невід'ємною складовою системи ціннісного розвитку особистості, що формує національні та моральні цінності молоді. Патріотичного виховання зростає при інтеграції різних методів: освітніх, практичних, ігрових та творчих. Системний підхід до формування патріотичних цінностей сприяє розвитку громадянської свідомості, соціальної активності та відповідальності молоді. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на впровадженні інноваційних методик патріотичного виховання, адаптованих до сучасних умов освітнього середовища.

Література:

1. Акімова О. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів: вітчизняні та світові практики. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12, № 2. С. 6-11.
2. Андреева М., Василенко О., Волкова К. Патріотичне виховання молоді та формування патріотичних цінностей в закладах освіти сучасної України в умовах розбудови інклюзивного суспільства. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 2025. (17). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15767311>
3. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи»*. № 2(8), 2022. С.41-45.
4. Захарчук М. Волонтерство як соціальний феномен інститут громадянського суспільства, економічна і соціальна категорія. Публічне управління та адміністрування в умовах війни в поствійний період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м.Київ, 15–28 квіт. 2022 р.). 2022. С. 29–133.3.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ М-ва освіти і науки України від 06.06.2022р. 2022. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення 15.03.2026р.)
6. Лук'янчикова Д. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану. *Професійна освіта*. № 4 (97), 2022. С. 41.

УДК 027.53.081(477.82)

Алла Понагайба,
Волинська ОУНБ імені Олени Пчілки,
м. Луцьк

СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІ ДИСЦИПЛІНИ У ДОВІДКОВИХ ВИДАННЯХ, КАТАЛОГАХ ТА КАРТОТЕКАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОУНБ ІМЕНІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ

У статті проаналізовано діяльність Інформаційно-бібліографічного відділу в системі бібліотечно-бібліографічного обслуговування Волинської ОУНБ імені Олени Пчілки. Зроблено акцент про сутність і функції відділу, його можливості в системі інформаційно-бібліографічного обслуговування щодо методики викладання суспільствознавчих дисциплін в освітньому процесі, поповнення електронних бібліографічних ресурсів даної тематики, підвищення рівня забезпечення науково-інформаційних потреб користувачів.

Ключові слова: суспільствознавчі дисципліни, інформаційно-бібліографічне обслуговування, електронний каталог періодичних видань, електронні інформаційні ресурси, довідкові видання.

Розвиток глобальної інформатизації об'єктивно проявляється в активізації бібліотечної сфери, забезпечує доступ читацькій аудиторії до наявних у розпорядженні суспільства інформаційних ресурсів. Важливою особливістю сучасного етапу інформаційного суспільства є стрімке збільшення наукової інформації. Бібліографія допомагає поширенню певних наукових положень, політичних і філософських поглядів. Вона відіграє велику роль у керівництві читанням, і в такий спосіб сприяє формуванню суспільної свідомості. На розвиток бібліографії значно впливають успіхи науки і культури, зростання читацьких запитів.

Інформаційно-бібліографічний відділ – самостійний структурний підрозділ Волинської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки, що забезпечує інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, бібліографування наукового доробку науковців та формування інформаційної культури користувачів. Основне завдання відділу – забезпечення повного, якісного й оперативного інформаційного обслуговування користувачів усіх категорій, відповідно до їх інформаційних запитів, через вільний доступ до електронних ресурсів власної генерації, ресурсів, доступних на корпоративних засадах.

Книжковий фонд відділу налічує понад 3,5 тис. книг та періодичних видань. Основу фонду становлять енциклопедії, словники, довідкова література. Найактуальніші енциклопедії – Енциклопедія Сучасної України (ЕСУ), Енциклопедія історії України (ЕІУ), Літературознавча енциклопедія, Економічна енциклопедія, Юридична енциклопедія та ін. Представлені довідники про окремі міста та держави. Особлива група фонду – біобібліографічні посібники, Літописи Книжкової палати України ім. Івана Федорова. Широко представлена галузева бібліографія, особливо багато довідково-бібліографічного матеріалу зібрано з історії, суспільно-економічних дисциплін, художньої літератури. Бібліографічні

ресурси – посібники, покажчики, списки, путівники, каталоги, словники, календарі становлять основну частину фонду відділу.

Суспільствознавчі дисципліни у довідкових виданнях охоплюють широкий спектр наук про суспільство, включаючи соціологію, політологію, правознавство, економіку, історію, антропологію, етнологію, а також соціальну психологію та педагогіку, які описують їхні визначення, функції та методи, надаючи систематизовану інформацію в енциклопедіях, словниках і підручниках для розуміння суспільних процесів та їх вивчення.

Ключові дисципліни та їх представлення:

- **Соціологія:** Вивчення суспільства, соціальних відносин та інститутів.
- **Політологія:** Наука про владу, політичні системи та процеси.
- **Правознавство:** Галузь знань про правові норми, інститути та правовідносини.
- **Економіка:** Дослідження виробництва, розподілу та споживання благ.
- **Історія:** Вивчення минулого людства та суспільств.
- **Соціальна психологія:** Дослідження поведінки та психіки людей у соціумі.

Роль довідкових видань:

- Енциклопедії та словники: надають чіткі, стислі визначення термінів, понять та основних теорій з різних суспільствознавчих дисциплін.
- Навчальні посібники: систематизують знання з предмету (наприклад, курс «Суспільствознавство» у школі), висвітлюють методики викладання, дидактичні засоби.
- Наукові довідники: поглиблюють розуміння міждисциплінарних зв'язків та сучасних тенденцій у вивченні суспільства.

Загалом, суспільствознавчі дисципліни є основою для розуміння соціальної реальності, а довідкові видання є важливим інструментом для їх систематизації та популяризації.

Типи довідкових видань для вивчення дисциплін:

Для швидкого пошуку інформації про ці науки використовують **різні види довідкової літератури:**

Універсальні енциклопедії – містять базові відомості про всі науки.

Енциклопедія Сучасної України (ЕСУ) – найбільш повне багатотомне видання про Україну від початку ХХ століття до сьогодення, що охоплює всі суспільні науки.

ЕСУ є загальною енциклопедією за певний визначений період. Ця енциклопедія з'являється вперше у вільних умовах незалежної Української Держави, редакція звертала належну увагу на статті, пов'язані з новим явищем – Українською Державою, її атрибутами, значну увагу приділено тим ділянкам, які не були толеровані чужими режимами або не були висвітлені. Приділено належну увагу політиці і політичній думці, різним державним структурам та родам діяльності, які не існували або були ворожими для українства. Енциклопедія

подає цілісний образ новітньої України в подіях, інституціях, установах, родах діяльності, поняттях, персоналіях. Охоплює всі сфери життя в Україні, відображає сучасні погляди на історичні події та постаті. Водночас ЕСУ стане підґрунтям для створення багатотомної фундаментальної національної енциклопедії – Української Універсальної Енциклопедії. ЕСУ – це спільний проєкт Національної академії наук України та Наукового товариства імені Шевченка.

☞ **Енциклопедія Сучасної України / НАН України, Координац. бюро (Ин-т енцикл. дослідж.), НТШ ; [відп. секр. М. Г. Железняк] – Київ : Координац. бюро Енцикл. Сучасн. України (Ин-т енцикл. дослідж.) НАН України, 2001 – Т. 1. : А. – 2001. – 823 с.**

Т. 2. : Б–Біо. – 2003. – 871 с.

Т. 3. : Біо–Бя. – 2004. – 695 с.

Т. 4. : В–Вог. – 2005. – 699 с.

Т. 5. : Вод–Гн. – 2006. – 727 с.

Т. 6. : Го–Гюн. – 2006. – 711 с.

Т. 7. : Г–Ді. – 2007. – 707 с.

Т. 8. : Дл–Дя. Додаток А–Г – 2008. – 715 с.

Т. 9 : Е–Ж. – 2009. – 711 с.

Т. 10 : З–ЗОР. – 2010. – 710 с.

Т. 11 : Зор–Как. – 2011. – 712 с.

Т. 12 : Кал–Киї. – 2012. – 711 с.

Т. 13 : Киї–Кок. – 2013. – 711 с.

Т. 14 : Кол–Кос. – 2014. – 767 с.

Т. 15 : Кот–Куз. – 2014. – 711 с.

Т. 16 : Куз–Лев. – 2016. – 711 с.

Т. 17 : Лег–Лощ. – 2016. – 711 с.

Т. 18 : Лт–Малицький. – 2017. – 710 с.

Т. 19 : Малиш–Медицина. – 2018. – 688 с.

Т. 20 : Медична–Мікоян. – 2018. – 688 с.

Т. 21 : Мікро–Моя. – 2019. – 712 с.

Т. 22 : Мр–На. – 2020. – 712 с.

Т. 23 : НГ–Ня. – 2021. – 830 с.

Т. 24 : О. – 2022. – 942 с.

Енциклопедія українознавства – фундаментальна праця (за ред. В. Кубійовича), що висвітлює історію, право та суспільний устрій України.

☞ **Енциклопедія українознавства : словн. ч. : перевид. в Україні / Наук. т-во ім. Т. Г. Шевченка ; ред. В. Кубійович. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1966 – .**

Т. 1 : Перевидання в Україні : Абаза–Голов’янку. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1994, 1993. – 400 с.

Т. 2 : Перевидання в Україні : Голинський–Зернов. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1994, 1993. – С. 405–799 с.

Т. 3 : Перевидання в Україні : Зернове господарство–Крушельницький. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1994, 1994. – С. 805–1199 с.

Т. 4 : Перевидання в Україні : Крушельницький–Місто. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1994. – С. 1205–1600 с.

Т. 5 : Перевидання в Україні : Місто–«Перемисьлянинъ». – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1966. – С. 1605–2000.

Т. 6 : Перевидання в Україні : Перемишль–Пряшівщина. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1970. – С. 2005–2400.

Т. 7 : Перевидання в Україні : Пряшівщина – Сиг. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1973. – С. 2405–2799.

Т. 8 : Перевидання в Україні : Сигаревич–Тимковські. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1976. – С. 2805–3198.

Т. 9 : Перевидання в Україні : Тимофєєв–Хмельницький. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1980. – С. 3205–3597.

Т. 10 : Перевидання в Україні : Хмельницький–Ящуржинський. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1984. – С. 3605–4015.

Т. 11 : Перевидання в Україні : заг. ч. + слов. ч.–доп. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1995. – 397+111 с.

Галузеві суспільствознавчі енциклопедії та словники (наприклад, «Юридичний словник», «Економічна енциклопедія», «Енциклопедія історії України») – дають розгорнуті визначення вузькоспеціалізованих термінів.

Енциклопедія історії України (ЕІУ) – десяти томна чорно-біла ілюстрована енциклопедія з історії України. Видана українською мовою в 2003–2013 роках у Києві, у видавництві «Наукова думка», під егідою Інституту історії України Національної академії наук України, під головуванням Валерія Смолія. У 2018–2021 роках видані три додаткові томи.

Уже сьогодні для вільного використання у статтях Вікіпедії доступні за адресою: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>.

☞ **Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України, Інститут історії України ; ред. В. М. Литвин. – Київ : Наук. думка, 2003 – .**

Т. 1 : А–В. – 2003. – 688 с.

Т. 2 : Г–Д. – 2004. – 528 с.

Т. 3 : Е–Й. – 2005. – 672 с.

Т. 4 : Ка–Ком. – 2007. – 520 с.

Т. 5 : Кон–Кю. – 2008. – 568 с.

Т. 6 : Ла– Мі. – 2009. – 772 с.

Т. 7 : Мл–О. – 2010. – 712 с.

Т. 8 : Па–Прик. – 2011. – 508 с.

Т. 9 : Прил–С. – 2012. – 944 с.

Т. 10 : Т–Я. – 2013. – 770 с.

Юридична енциклопедія – перший в Україні багатотомний систематизований звід знань про державу і право. Розрахована на широке коло читачів.

☞ **Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.**

редкол.) та ін. – Київ : Укр. енцикл., 1998 – .

Т. 1 : А – Г. – 1998. – 672 с.

Т. 2 : Д – Й. – 1999. – 744 с.

Т. 3 : К – М. – 2001. – 792 с.

Т. 4 : Н – П. – 2002. – 720 с.

Т. 5 : П – С. – 2003. – 736 с.

Т. 6 : Т–Я. – 2004. – 768 с.

Для глибокого вивчення окремих дисциплін довідкові видання пропонують вузькоспеціалізовані знання:

– Економіка:

Економічна енциклопедія (у 3 томах) – фундаментальне видання за ред. С. В. Мочерного, що охоплює теорію та практику господарювання.

– Історія та соціум:

Українська дипломатична енциклопедія – спеціалізоване видання з питань міжнародних відносин та зовнішньої політики.

– Спеціалізовані словники-довідники:

Економічний словник-довідник – компактне видання для швидкого пошуку термінів.

– Соціологічна енциклопедія – видання, що систематизує понятійний апарат сучасної соціології.

Бібліографічні довідники – допомагають знайти першоджерела та наукові праці з конкретної дисципліни.

Більшість цих видань доступні в електронному вигляді через Корпус енциклопедичних видань України. Інтернет змінює звичні методи одержання інформації, видозмінює засоби доступу людей до знань, ініціює появу нових цінностей. Все більше інформації яка існує, зберігається й споживається тільки в електронному вигляді. Впровадження та використання новітніх інформаційних технологій є одним із пріоритетних напрямів діяльності відділу. Загалом перспективи розвитку бібліографічної діяльності і підвищення її ефективності тісно пов'язані з інформатизацією всіх бібліотечно-інформаційних процесів і широким використанням Інтернету. Якщо бібліографічні видання не потрапляють до кінцевого споживача інформації, реальний вплив бібліографічної діяльності Бібліотеки на розвиток науки стане проблематичним. Безумовно, найбільш корисними мають бути Бібліографічні Базы Даних (ББД), створені Бібліотекою, використовуватися на веб-сайті Бібліотеки користувачами. Під час виконання запитів користувачів використовується інформація з провідних каталогів веб-ресурсів у вітчизняному та зарубіжному сегментах глобальної мережі, формуються нові комунікаційні зв'язки між автором і користувачем, видавцем і користувачем, бібліотекою і користувачем.

Методика викладання **суспільствознавчих наук+бібліотека** означає пошук навчальних матеріалів, програм та досліджень з педагогіки суспільних дисциплін (історія, право, економіка, філософія тощо) в бібліотечних каталогах та електронних ресурсах, таких як:

• [Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського \(НБУВ\)](#): через електронний каталог (Irbis) можна знайти дисертації, навчальні посібники та

статті з методики викладання суспільствознавства (наприклад, роботи Бакки Т. В. чи Ліннік О. О.).

- **Волинська ОУНБ імені Олени Пчілки:** через електронний каталог (Irbis) можна знайти дисертації, навчальні посібники та статті з методики викладання суспільствознавства та автореферати дисертацій, зокрема:

Бубін А. О. Становлення та розвиток системи суспільного дошкільного виховання на Волині (друга половина XIX – перша половина XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. О. Бубін. – Київ, 2015. – 20 с.

Горова С. В. Глобальна інформатизація і розвиток бібліотечної сфери у формуванні особи інформаційного суспільства : автореф. дис. ... д-ра наук соц. комунікацій : 27.00.03 / С. В. Горова. – Київ, 2018. – 36 с.

Корнієнко Н. М. Театр як діагностична модель суспільства : автореф. дис. ... д-ра мист. наук: 17.00.01 / Н. М. Корнієнко. – Київ, 1993. – 77 с.

Сорокіна О. С. Розвиток інформаційного простору суспільства : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / О. С. Сорокіна. – Запоріжжя, 2015. – 17 с.

Цупренко З. В. Життєздатність суспільства: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / З. В. Цупренко. – Запоріжжя, 2015. – 16 с.

Чумак О. В. Інноваційна діяльність як чинник розвитку суспільства в умовах глобалізації : автореф. дис. ...канд. філософ. наук : 09.00.03 / О. В. Чумак. – Запоріжжя, 2015. – 16 с.

Репозитарії університетів: Наприклад, електронний репозитарій Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (eVNUiR) містить програми курсів, як-от «Методика викладання суспільствознавчих дисциплін».

Приклади ресурсів:

- Програми навчальних дисциплін: Для студентів-істориків та суспільствознавців, що включають питання використання бібліотечних ресурсів.

- Наукові роботи: Дисертації, які розробляють методики підготовки студентів та вчителів.

- Методичні посібники: Практичні рекомендації для вчителів щодо інтеграції інформаційно-бібліотечних ресурсів (бібліографічних, медіа-архівів) у навчальний процес.

Наприклад:

Суспільство і особистість

Вілков В. Ю. Людина і світ : навч. посіб. для слухачів підгот. фак. / В. Ю. Вілков, О. І. Салтовський. – Київ : Центр навч. літ., 2004. – 352 с.

Суспільство і природа

Основи стійкого розвитку : посіб. для перепідгот. фахівців / О. І. Карінцева [та ін.] ; ред. Л. Г. Мельник. – Суми : Ун-т кН., 2023. – 324 с. – (Бібліотека «Економічна освіта») (Стійкий розвиток).

Суспільство і релігія

Здіорук С. І. Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. В. Токман. –

Харків : Панов А. М., 2023. – 41 с.

Суспільство та історія

Пріцак О. Походження Русі / О. Пріцак. – Київ : Обереги, 1997 – .

– (Київська б-ка давнього українського письменства. Студії ; Т. 3).

Т. 2 : Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія. – 2003. – 1304 с.

Методика викладання суспільствознавчих наук (УДК 372.83) – це галузь педагогіки, що вивчає ефективні підходи, прийоми та засоби навчання історії, географії, правознавства, економіки, філософії та іншим дисциплінам для формування знань, навичок, ціннісних орієнтацій учнів, використовуючи інтерактивні методи (ігри, дискусії, проєкти), цифрові інструменти та міжпредметні зв'язки, з метою розвитку критичного мислення та громадянської компетентності.

Класифікація за Універсальною десятиковою класифікацією (УДК) для матеріалів з методики викладання суспільствознавчих наук базується на поєднанні розділів педагогіки та суспільних наук.

Основні індекси УДК:

- 372.83 – методика викладання суспільних наук у цілому.
- 372.832 – методика викладання окремих суспільствознавчих предметів (наприклад, основ правознавства чи громадянської освіти).
- 378.016:3 – методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі.
- 373.3.016:3 – методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» у початковій школі.

Складові методики як науки: методика навчання суспільствознавства досліджує:

1. Цілі та завдання – формування громадянської компетентності та критичного мислення.
2. Зміст освіти – відповідність [Державному стандарту](#) та навчальним програмам.
3. Методи та прийоми – поєднання словесних (лекція, дискусія), наочних та практичних методів навчання.

Сучасні методи викладання громадянської освіти, проблеми вивчення матеріалу на заняттях у дошкільних навчальних закладах, специфіку викладання суспільствознавчих дисциплін у школі та вищих навчальних закладах було висвітлено у збірниках матеріалів конференцій, які відбувалися у Луцькому педагогічному коледжі, нині – Луцький педагогічний інститут.

Методологічні проблеми викладання суспільствознавчих дисциплін у сучасному освітньому процесі : матеріали наук.-практ. конф. / Упр. освіти і науки Волин. ОДА, Луцький пед. коледж, Циклова коміс. викл. суспіл. дисциплін. – Луцьк : [б. в.], 2010. – 212 с.

Методологічні та методичні проблеми викладання суспільствознавчих дисциплін у сучасному освітньому процесі : матеріали II міжвузів. наук.-практ. конф. / упоряд.: Г. Єрко, Т. Жалко, Л. Боярська. – Луцьк : Терен, 2012. – 336 с.

Однією з форм інформаційно-бібліографічного обслуговування є

електронні бази даних (ЕБД). Користувачі Бібліотеки мають доступ до електронного каталогу книг та електронної бази періодичних видань «Каталог періодичних видань» на веб-сайті Бібліотеки за посиланням: <https://surl.li/ffsrhx>.

Пропонуємо до Вашої уваги рекомендаційний список літератури із фондів нашої книгозбірні для більш глибокого вивчення методики викладання суспільствознавчих дисциплін в освітньому процесі.

Література:

1. Активні та інтерактивні методи у компетентісно орієнтованому навчанні учнів основ правознавства. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 1. С. 17–32.

2. Бакка Т. З історії вивчення суспільствознавства в загальноосвітніх навчальних закладах України. *Історія в рідній школі*. 2015. № 4. С. 37–39. Бібліогр. в кінці ст.

3. Булигіна О. Формування економічних знань у старшокласників під час вивчення природничої і суспільствознавчої освітніх галузей. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 60–61.

4. Василець В. О. Жнива скорботи, або Голодомор як геноцид українського народу. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 3. С. 55–57.

5. Власов В. Викладання пропелетичного курсу «Вступ до історії. 5 клас»: пошук шляхів реалізації компетентісного підходу. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 3. С. 3–10.

6. Власов В. Писемні джерела на уроках історії України у 8 класі як засіб модернізації навчального процесу. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2016. № 6/7. С. 10–12.

7. Власов В. Програмові вимоги ЗНО з картографічних умінь: змістовий та методичний аспекти. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 6. С. 2–38.

8. Власов В. Ще раз про пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва з історії України, обов'язкові для розпізнання учням. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 5. С. 30–64 : іл.

9. Геращенко Т. О. Громадяни України. Права й обов'язки громадян: урок курсу «Я у світі» у 3-му класі. *Початкове навчання та виховання*. 2018. № 9. С. 7–13.

10. Гирич І. Б. Друга світова війна й Україна: інтерпретаційні проблеми. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 2. С. 51–58.

11. Гирич І. Суспільствознавчі уроки Чикаленка. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2012. № 12. С. 3–13 : портр.

12. Дубінка Л. П. Буремні роки, або Українська революція 1917–1921 рр. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 3. С. 53–55.

13. Єрмоленко А. Роль візуальних джерел інформації у формуванні інформаційної компетентності учнів на уроках історії. *Історія і*

суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2015. № 6. С. 20–25. Бібліогр. в кінці ст.

14. Єрмоленко А. Візуальні джерела у викладанні історії: сучасний погляд. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2016. № 4. С. 23–30.

15. Захарова Н. М. Морально-етичне виховання молодших школярів у курсі освітньої галузі «Суспільствознавство»: теоретичні основи та морально-етичні стандарти. *Початкова школа*. 2016. № 11. С. 11–12.

16. Компетентнісно орієнтоване навчання учнів основ правознавства. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 1. С. 4–17.

17. Коноваленко Л. П. Історичні документи про витоки, причини та наслідки голодомору в Україні. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 4. С. 23–33.

18. Кульчицький С. Основні закономірності вітчизняної історії в 1914–1945 рр.: на що звернути увагу вчителю в курсі історії України в 10 класі. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 2. С. 3–50.

19. Кутуєв П., Якубін О., Герчанівський Д. Держава, що сприяє розвитку: вступ до соціологічної проблематики. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. № 4. С. 3–19.

20. Матвіюк О. Д. Маки пам'яті, або Україна в другій світовій війні. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 3. С. 57–59.

21. Пометун О. Шкільна суспільствознавча освіта в Україні: 20 років трансформації. *Історія в школі*. 2011. № 5/6. С. 18–29.

22. Пометун О., Ремех Т. Як навчати десятикласників громадянській освіті. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 4. С. 55–60.

23. Пометун О., Гупан Н. Як розвивати критичне мислення учнів за допомогою нового підручника з історії України. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 2. С. 69–76.

24. Терно С. Природовідповідне навчання історії на основі розвитку критичного мислення. *Історія в сучасній школі*. 2012. № 3. С. 38–42.

25. Урок із основ правознавства за компетентнісного підходу. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 1. С. 33–111.

26. Фрейман Г. Методологічні та дидактичні засади інтеграції та реалізації змісту шкільної суспільствознавчої освіти. *Історія в школі*. 2010. № 7/8. С. 27–35.

27. Холодняк А. К. Під високочолім небом, або Україна Незалежна. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2018. № 3. С. 61–64.

28. Ципко В. Психолого-педагогічні підходи до формування цінностей студентів у процесі навчання суспільствознавчих дисциплін. *Рідна школа*. 2011. № 1/2. С. 13–17.

УДК 37.013:908:94(477.82-21Ковель)

Неоніла Сачук,
Ковельський фаховий медичний коледж
Волинської обласної ради,
м. Ковель

ОСВІТНІЙ І ВИХОВНИЙ ВИМІР ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА КОВЕЛЯ

У статті висвітлено роль локальної історії та культурної спадщини регіону у вивченні історії рідного краю, яка сприяє формуванню національної свідомості, громадянської позиції та духовних цінностей молодого покоління. Локальна історія виступає важливим інструментом не лише навчання, а й виховання особистості.

Ключові слова: локальна історія та культурна спадщина, національна свідомість, громадянська позиція, духовні цінності, історична пам'ять, ідентичність, критичне мислення, інтеграція, краєзнавство, традиції, звичаї, архітектурна спадщина, краєзнавча експедиція, рольові ігри, реконструкція історичних подій.

Локальна історія та культурна спадщина є важливими чинниками формування національної свідомості, громадянської позиції та духовних цінностей молодого покоління. Вивчення історії рідного міста сприяє усвідомленню власної причетності до історичного процесу та формує відповідальне ставлення до збереження культурних надбань.

Культурна спадщина – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених попередніми поколіннями, що становлять основу історичної пам'яті народу та його ідентичності. В умовах глобалізації її збереження та популяризація стають особливо актуальними.

Місто Ковель – один із найдавніших населених пунктів Волині, важливий транспортний вузол і центр регіональної культури. Його історія, архітектура, пам'ятки та традиції становлять значний освітній і виховний ресурс.

Локальна історія дозволяє студентам усвідомити історичні процеси через призму життя конкретної місцевості. Вона робить історію ближчою, зрозумілішою та емоційно значущою.

Основні функції локальної історії полягають: поглиблення знань про історію України через історію рідного краю, формування дослідницьких навичок у студентів, розвиток критичного мислення, інтеграція знань з різних дисциплін (історії, географії, культури, літератури).

Краєзнавство як комплексна галузь досліджує природу, історію та соціальне життя певної місцевості й сприяє усвідомленню її унікальності та самобутності. Культурна спадщина має потужний виховний вплив на особистість. Вона формує: патріотизм, повагу до традицій і звичаїв, духовні та моральні цінності, естетичний смак, громадянську відповідальність.

Ознайомлення студентів із пам'ятками історії та культури сприяє формуванню активної позиції щодо їх збереження та розвитку.

Локальна історія допомагає людині відповісти на питання «Хто я?» і «Звідки я?». Саме через усвідомлення приналежності до певної території

формується національна і громадянська ідентичність.

Культурні пам'ятки, традиції, ремесла, фольклор створюють відчуття тягlosti поколінь і зв'язку з предками. Вони виступають носіями колективної пам'яті та духовного досвіду народу.

Збереження та популяризація локальної історії має важливе значення не лише для освіти, а й для розвитку громади.

Ковель має багатовікову історію, що відображає ключові етапи розвитку Волині та України. Місто згадується в історичних джерелах ще у XVI столітті й було важливим торговельним і ремісничим центром.

Розташування на перехресті шляхів сприяло формуванню багатокультурного середовища, у якому взаємодіяли українська, польська та єврейська традиції. Це робить історію Ковеля показовою для розуміння складних історичних процесів регіону.

Вивчення локальної історії міста дозволяє студентам: конкретизувати загальноукраїнські історичні події, зрозуміти особливості розвитку Волині, усвідомити роль рідного краю в історії держави.

У місті збереглися важливі об'єкти культурної спадщини, які активно використовуються у виховній роботі.

Серед них:

- Пам'ятник Тарасу Шевченку – символ національної ідентичності та духовності

- Ковельський історичний музей – центр збереження історичної пам'яті міста

- Собор Благовіщення Пресвятої Богородиці – визначна архітектурна та духовна пам'ятка

- меморіальні комплекси, присвячені подіям Другої світової війни.

Відвідування цих об'єктів сприяє формуванню історичної пам'яті, патріотизму та поваги до культурної спадщини.

Використання матеріалів про Ковель у навчальному процесі дозволяє зробити історію більш доступною та цікавою.

Основні освітні можливості вивчення локальної історії та культурної спадщини: інтеграція краєзнавчих матеріалів у курси історії та географії, розвиток дослідницьких умінь через роботу з архівами й спогадами мешканців, формування навичок проєктної діяльності, розвиток критичного мислення

Студенти можуть досліджувати історію вулиць, підприємств, навчальних закладів, родоводів, що сприяє особистісному залученню до навчання.

Культурна спадщина міста формує у молоді такі якості: любов до рідного краю, повагу до історії та традицій, громадянську відповідальність, толерантність до різних культур, готовність до збереження культурних цінностей.

Особливу роль відіграють заходи до державних свят, пам'ятних дат, зустрічі з ветеранами, краєзнавцями, митцями.

У Ковельському фаховому медичному коледжі застосовуються різноманітні форми краєзнавчої діяльності. В цьому навчальному році студенти перших курсів прийняли участь у міській конференції присвяченій присвоєнню місту Ковелю Магдебурського права. Були здійснені пішохідні екскурсії історичними місцями

на теми: «Із сивої давнини», «Ковельський замок», «Шляхи через віки»; відвідали історичний музей міста Ковеля і найбільш запам'яталися виставки експонатів: «Сакральне мистецтво», «Герби Ковеля», «Втрачені ілюзії або життя Андрія Курбського».

Студентами були підготовлені дослідницькі роботи на теми: «Ковельчани – хто вони?», «Передумови становлення Магдебурського права у XVI столітті», «Самоврядування у XVI – XVII століттях».

Члени історичного гуртка «Планета» створили презентації на теми:

«Виконавча влада міста Ковеля у XVI – XVII століттях», «Етапи економічного зростання: від ремісництва до «Ковельсільмашу», «Торгівля: від древності до сьогодення», «Терниста дорога до волі».

Студенти провели інтерв'ю з старожилами і записали спогади: Олександра Баховця, Івана Сороки; записали родинні спогади Світлана Мирводи, Ніни Горик, Олени Цьомик.

Члени гуртка організували фестиваль: «Найкраще місто на землі», «Театалізовані реконструкції», «Легенда - першим був коваль», «Чудеса Свято-Троїцького монастиря», «Терниста дорога до волі».

Усвідомлення історії свого міста є основою формування громадянської позиції. Людина, яка знає історію рідного краю, відчуває відповідальність за його майбутнє.

Ковель як частина Волині відіграє важливу роль у формуванні регіональної ідентичності, що водночас є складовою загальноукраїнської.

Ковель має багату історію, що охоплює різні періоди розвитку Волині – від середньовіччя до сучасності. Значна частина цієї історії зосереджена в експозиціях історичного музею міста Ковеля.

Музейні фонди містять: археологічні знахідки, документи та фотографії, предмети побуту різних історичних епох, матеріали про видатних діячів міста, експонати, пов'язані з подіями XX століття.

Збереження цих матеріалів забезпечує передачу історичного досвіду наступним поколінням.

Музей є важливим доповненням до формальної освіти. Він дозволяє поєднати теоретичні знання з безпосереднім сприйняттям історичних артефактів. Екскурсії до музею допомагають студентам краще зрозуміти історичні події через конкретні предмети та свідчення епохи. Відвідування музею має значний емоційний і моральний вплив на молодь. Через знайомство з історією рідного міста формується: патріотизм і любов до Батьківщини, повага до культурної спадщини. усвідомлення цінності людського життя і миру, почуття відповідальності за збереження пам'яток.

Особливо важливими є експозиції, присвячені подіям воєн та трагічним сторінкам історії, які виховують співчуття та громадянську свідомість.

Музей є не лише освітнім, а й соціокультурним центром громади. Він сприяє збереженню історичної пам'яті міста, формуванню локальної ідентичності, популяризації культурної спадщини Волині, розвитку культурного туризму.

Через музей мешканці Ковеля усвідомлюють свою причетність до історії рідного краю.

Освітній і виховний вимір локальної історії та культурної спадщини регіону є надзвичайно важливим чинником формування особистості. Через вивчення історії рідного краю молодь усвідомлює свою національну приналежність, формує патріотичні почуття, набуває моральних та духовних цінностей, розвиває дослідницькі та громадянські компетентності.

Таким чином, інтеграція локальної історії у навчальний процес є необхідною умовою збереження культурної спадщини та формування свідомого громадянина України.

Література:

1. Гаврилюк С. Краєзнавство Волині. Луцьк. 2005. 320 с.
2. Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. Київ : Головна редакція УРЕ, 1970. 747 с.
3. Ковель: історико-краєзнавчий нарис. Луцьк : Волинська обласна друкарня. 2004. 544 с.
4. Ковельщина в історії України: збірник наукових праць. Луцьк : Вежа. 2006. 640 с.
5. Краєзнавство в системі освіти України. Київ : Освіта. 2002. 128 с.
6. Піскун В. Музей як центр національно-патріотичного виховання. Київ. 2006. 160 с.
7. Пометун О. Інтерактивні технології навчання історії. Київ : А.С.К. 2004. 194 с..
8. Національно-патріотичне виховання молоді засобами історії рідного краю. Київ. 2008. 109 с.

УДК 37.013.73:37.017(092)

Ірина Чемерис,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

У тезах проаналізовано особливості виховання особистості у педагогічній спадщині Яна Амоса Коменського. Розкрито філософські засади його вчення, зокрема ідею пансофії як універсальної мудрості, що поєднує знання, моральність і релігійність. Висвітлено взаємозв'язок філософських і педагогічних поглядів мислителя, його прагнення до гармонії між науковим пізнанням і духовними цінностями. Охарактеризовано основні принципи виховання, серед яких природовідповідність, наочність, системність, розвиток самостійного мислення та відмова від механічного заучування. Акцентовано увагу на ролі освіти як засобу формування всебічно розвинутої особистості, здатної до самопізнання, саморегуляції та гармонійної взаємодії зі світом. Проаналізовано значення фізичного, морального й інтелектуального розвитку у становленні людини. Обґрунтовано актуальність ідей Коменського для сучасної педагогічної науки і практики.

Ключові слова: Ян Амос Коменський, виховання особистості, пансофія, педагогічна

спадщина, природовідповідність, освіта, моральне виховання, розвиток особистості, педагогічні принципи.

Говорячи про Яна Амоса Коменського, варто враховувати багатогранність його діяльності: він був публіцистом, проповідником, політичним діячем і педагогом. Проте найважливішою сферою для себе він вважав саме філософію.

Основною ідеєю його філософії та розуміння людини є уявлення, успадковане від його попередників, про те, що людина здатна і повинна відновити втрачену досконалість, яка колись була зруйнована гріхом і злом. Цю концепцію історичного розвитку людства пізніше розвивали також Руссо і Фейєрбах [4]. Філософські погляди Коменського були спрямовані на осмислення місця людини у складному та мінливому світі. Ще під час навчання в Гернборнському університеті під керівництвом професора Альштеда він сформулював три ключові принципи своєї діяльності: прагнення охопити стрімкий розвиток знань; необхідність упорядкувати ці знання в систему; а також бажання досягти гармонії між науковим пізнанням і релігійною істиною. У його вченні філософія тісно переплітається з педагогікою. Хоча багато мислителів поєднували ці сфери, саме у Коменського спостерігається особливо глибока єдність філософських і педагогічних ідей.

Коменський жив у добу великих змін і був сучасником багатьох видатних діячів культури й науки. Його життя припало на період становлення нової науки, її методів і підходів.

Добре знаючи античну філософію, зокрема праці Платона, Аристотеля, Плутарха і Сенеки, він продовжив традицію розуміння людини як істоти, покликаної до гармонії з навколишнім світом. Людина, на його думку, має використовувати даровані Богом здібності для досягнення цієї гармонії.

Переживши жахи війни, Коменський виступав за об'єднання людства і подолання конфліктів. Він закликав до єдності людей і життя за спільними законами, підкреслюючи важливість загальної справи для всього людства [4, с. 157].

Звертаючись до ідей Сократа і Платона, він наголошував на значенні етичної філософії та розвитку мовлення як основи справжньої мудрості. Риторика займала важливе місце в його педагогічній системі, а його внесок у розвиток чеської літературної мови є значним.

Коменський також приділяв увагу проблемі співвідношення понять і реальності. Він критикував схоластичний підхід, який відривав пізнання від реального світу, і наполягав на тому, що знання повинні ґрунтуватися на самих речах, а не лише на їхніх зовнішніх ознаках.

У своїх працях він не уникав критики як античних мислителів, так і сучасників, особливо засуджуючи самовпевненість учених, що, на його думку, спотворює істину та гальмує науковий прогрес.

Його педагогічний метод передбачав відмову від механічного заучування і натомість орієнтувався на розуміння, пояснення та розвиток творчого мислення. Важливе місце займав принцип наочності та причинно-наслідкового пояснення явищ. Центральною ідеєю його філософії є «пансофія» – універсальна мудрість,

що охоплює весь світ. Вона базується на трьох джерелах пізнання: відчуттях, розумі та божественному одкровенні [3].

Сучасники іноді бачили в Коменському поєднання матеріаліста і ідеаліста, проте більш коректно розглядати його як цілісну особистість – протестанта, який поєднував віру з прагненням до наукового пізнання. У контексті своєї епохи він поділяв механістичне бачення діяльності людини, розглядаючи її як практичну взаємодію з речами. Він підкреслював, що освіта має включати теорію, практику та застосування знань.

Коменський прагнув поєднати теоретичне і практичне пізнання, розвиваючи в учнів самостійність мислення, мовлення і діяльності. Це він вважав основою для набуття міцних знань і морального вдосконалення. Його теорія пізнання будується за принципом тріади – трьох ступенів мудрості. Перший – теоретичний, що передбачає всебічне вивчення предмета, аналіз його складових і самостійне спостереження. Другий – практичний, який включає ознайомлення зі зразками, розуміння процесу створення та наслідування досвіду інших [1, с. 81].

Загалом філософія Коменського пропонує цілісну систему пізнання світу і переходу від теорії до практики. Водночас вона має двоїтий характер: з одного боку, підпорядкована педагогічним завданням, з іншого – не завершена як універсальна система пансофії. Однією з причин цього була складна життєва ситуація мислителя, що не дозволила йому довести свої ідеї до кінця.

Світогляд Я. А. Коменського поєднує в собі риси реалізму та прагнення спиратися на життєвий досвід, а також глибоку релігійність. Він вважав, що світ є Божим творінням, а його пізнання – це шлях до пошуку Бога в усьому. Земне життя педагог розглядав як підготовчий етап до життя вічного, що й визначало мету виховання. Така подвійність світогляду відобразилася і в його педагогічних ідеях.

У праці «Велика дидактика» Коменський окреслює загальні цілі виховання. Спираючись на релігійні переконання, він стверджував, що людина створена для найвищої мети – єднання з Богом. Досягнення цієї мети можливе через три кроки: самопізнання і пізнання світу; уміння керувати собою і навколишнім; постійне усвідомлення Божої присутності. Ця мета реалізується через знання, моральність і релігійність, задатки яких закладені в людині природою. Основним завданням виховання педагог вважав формування справжньої людини. Він підкреслював, що саме виховання визначає, чи стане людина духовно розвиненою, чи, навпаки, деградує. Узагальнюючи, Коменський наголошував, що виховання має сформувати особистість, яка пізнає світ і себе, здатна керувати собою, усвідомлює божественне начало та має міцне здоров'я. Відповідно, важливими складниками є освіта, моральне виховання, релігійність і фізичний розвиток. У «Великій дидактиці» він приділяє значну увагу фізичному вихованню, розглядаючи питання збереження здоров'я та довголіття. Педагог вважав, що здоровий дух можливий лише в здоровому тілі, тому необхідно дбати про фізичний стан людини. Подібні ідеї він викладає і в «Материнській школі», де дає поради щодо режиму дня, харчування та навчання дітей [2].

Я. А. Коменський підкреслював, що природою людині дані основні здібності: розум, воля, здатність до діяльності та мова. Розум відповідає за

пізнання, воля – за прийняття рішень, діяльність – за реалізацію задумів, а мова – за спілкування та об'єднання людей у суспільство. Він також зазначав, що освіта неможлива без виховання і належної турботи. Хоча здібності людини є Божим даром, їх розвиток залежить від самої людини. Все, що закладено в душі й діяльності людини, може і повинно вдосконалюватися через свідомі зусилля.

Освіта, за Коменським, є природною потребою людини і головною ознакою її людяності. Якщо ж людина не розвивається духовно й інтелектуально, вона віддаляється від свого призначення.

Особливе значення для сучасної педагогіки має принцип природовідповідності, розроблений Коменським. Він наголошував, що виховання повинно узгоджуватися із законами природи та віковими особливостями дітей. Людина, за його переконанням, є частиною природи і підпорядковується її законам, а виховання має сприяти розвитку природних здібностей і прагнення до знань.

Коменський підкреслював, що найефективніше навчання відбувається в ранньому віці, при цьому перевантаження дітей є шкідливим. Освітній процес повинен відповідати віковим можливостям, а важливу роль у навчанні відіграють систематичні повторення та вправи. Він обґрунтував необхідність загальної освіти для всіх, висунувши ідею «навчати всіх усього». Педагог критикував тогочасну школу за її елітарність і пропонував створити єдину систему освіти. Він поділив розвиток людини на чотири вікові періоди (до 6, 6–12, 12–18, 18–24 років) і для кожного визначив відповідний тип школи: материнську школу, школу рідної мови, гімназію та академію з подорожами. Така система стала важливим кроком у розвитку педагогічної думки [5].

Отже, педагогічна спадщина Яна Амоса Коменського становить цілісну систему поглядів на виховання особистості, в основі якої лежить ідея гармонійного розвитку людини. Мислитель обґрунтував необхідність поєднання освіти, морального виховання, релігійності та фізичного розвитку як складників формування повноцінної особистості. Визначальними у його підході є принципи природовідповідності, наочності, системності та доступності навчання, що орієнтують освітній процес на врахування вікових і індивідуальних особливостей дитини. Важливим є також акцент на розвитку самостійного мислення, свідомого засвоєння знань і практичної діяльності замість механічного заучування. Ідея загальної освіти та прагнення «навчати всіх усього» свідчать про гуманістичну спрямованість педагогічних поглядів Коменського, їхню випереджальну роль у розвитку європейської освіти.

Таким чином, концепція виховання Я. А. Коменського не втратила актуальності й сьогодні, оскільки її положення сприяють формуванню особистості, здатної до саморозвитку, відповідальної діяльності та гармонійного співіснування з навколишнім світом.

Література:

1. Год Б. В. Виховання в епоху європейського Відродження: середина XIV – початок XVII ст. Полтава: АСМІ, 2004. 463с.
2. Коваленко Є. І. Коменський Ян Амос. *Енциклопедія освіти* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 407–408.

3. Коменський Ян. Велика дидактика. *Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб.* / за заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навч. літератури, 2006. С. 100–155.

4. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл.* Тернопіль, 1996. С. 122–178.

5. Чижевський Д. Філософські твори. У 4-ох томах. Т. 3. Київ: Смолоскип, 2005. 456 с.

УДК373.3-043.83]-047.22(043.2)

Алла Хомярчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На основі теоретичного аналізу обґрунтовано актуальність розгляду проблеми управління навчальним процесом з позицій компетентнісного підходу. Визначено доцільність впровадження нових механізмів управління навчальним процесом, які створюють педагогічні умови для забезпечення впровадження компетентнісного підходу в освітню діяльність навчального закладу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, освітній процес, компетентність, компетенція.

Сучасна освіта орієнтується на підготовку всебічно розвинутих особистостей, здатних адаптуватися до змінюваних умов і ефективно функціонувати в глобалізованому та інформаційному світі. Формування компетентностей здобувачів освіти є одним із ключових завдань сучасної освіти, що сприяє розвитку не лише професійних навичок, але й особистісних якостей, здатності до критичного мислення, самостійності, комунікації та колективної роботи [1].

Питання щодо вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно розглядається у педагогічній науці. Праці Дж. Равена, А.Л. Андреєва, І. О. Зимньої, А. В. Хуторського, Г. Селевка, О. І. Пометун, Р. Пастушенка, О. В. Овчарук та інших вітчизняних і закордонних дидактів стали першоосновою в розв'язанні окресленої проблеми. Осмислення методологічних засад компетентнісного підходу, досвід його впровадження в освіті представлено в дослідженнях Н. Бібик, Л. Ващенко, І. Єрмакова, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачевої, А. Хуторського та ін.

Мета статті – розглянути особливості формування ключових компетентностей в освітньому процесі в загальноосвітньому навчальному закладі в

контексті реалізації компетентнісного підходу до освітньої діяльності.

Компетентність можна визначити як сукупність знань, умінь, навичок, а також здатності застосовувати ці знання в різних ситуаціях. У межах освіти розрізняють кілька основних типів компетентностей:

- предметні компетентності – знання та уміння, пов'язані з певною галуззю науки чи професії;
- міжпредметні компетентності – здатність використовувати знання та навички з різних предметів у вирішенні комплексних завдань;
- соціальні компетентності – уміння працювати в команді, комунікувати, взаємодіяти з іншими людьми, брати на себе відповідальність;
- особистісні компетентності – здатність до саморозвитку, самоконтролю, критичного мислення, емоційної стійкості[2].

Формування компетентностей у здобувачів освіти відбувається через інтеграцію традиційних методів навчання з новими, інноваційними підходами. Серед основних принципів виділяють:

- комплексний підхід – навчання повинно поєднувати різноманітні аспекти (теоретичні та практичні знання, навчання через досвід, розв'язання реальних проблем);
- орієнтація на практичну діяльність – акцент на застосування знань у реальних життєвих ситуаціях, розвиток здатності до самостійного вирішення проблем;
- особистісно орієнтований підхід – врахування індивідуальних особливостей кожного учня, його здібностей, інтересів та рівня розвитку;
- використання сучасних технологій – інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій, мультимедійних ресурсів, інтернет-ресурсів у навчальний процес для розвитку когнітивних і соціальних компетентностей.

Для ефективного формування компетентностей використовуються різні методи та форми навчання, серед яких виділяються [3]:

- проєктна діяльність – здобувачі освіти працюють над реальними проєктами, що дозволяє їм розвивати навички колективної роботи, планування, аналізу та оцінки результатів;
- розв'язування проблемних завдань – вивчення проблемних ситуацій сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних навичок і здатності знаходити нестандартні рішення;
- інтерактивне навчання – методи, які залучають школярів до активної діяльності (дискусії, рольові ігри, дебати), що стимулює розвиток соціальних компетентностей;
- кейс-метод – використання реальних або змодельованих ситуацій для розвитку умінь прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику;
- навчання через досвід – створення умов для практичного застосування знань у різних життєвих ситуаціях.

Вчитель у процесі навчання має бути не лише джерелом знань, але й фасилітатором, який сприяє розвитку у здобувачів освіти ключових компетентностей. Для цього важливо, щоб педагоги:

- використовували різноманітні методи та форми навчання, спрямовані на

розвиток всіх видів компетентностей;

- заохочували до самостійної роботи, розвитку критичного мислення та розв'язання нестандартних завдань;

- формували у здобувачів освіти здатність до рефлексії та самоконтролю, допомагаючи здобувачам освіти оцінювати власні досягнення та усвідомлювати шляхи для самовдосконалення;

- сприяли розвитку вмій ефективної комунікації, роботи в команді, взаємодії з різними соціальними групами.

Оцінювання результатів навчання повинно бути спрямоване не лише на перевірку знань, а й на виявлення розвитку компетентностей здобувачів освіти. Важливими інструментами є [4]:

- формативне оцінювання – постійний процес моніторингу розвитку школярів через обговорення, тестування, самостійні роботи та проекти;

- рефлексивне оцінювання – здатність здобувачів освіти аналізувати свої досягнення, ставити нові цілі та визначати шляхи розвитку;

- проектна оцінка – оцінювання не лише кінцевих результатів, але й процесу виконання проєкту, уміння працювати в команді, планувати та організовувати діяльність.

Отже, формування компетентностей у здобувачів освіти є складним і багатограним процесом, що вимагає від закладів освіти інноваційного підходу до навчання та оцінювання. Завдяки застосуванню інтерактивних методів, проектної діяльності та використанню новітніх технологій, можна сформувати у здобувачів освіти не лише предметні знання, але й важливі життєві компетентності, які дозволяють успішно адаптуватися до викликів сучасного світу. Така система освіти сприяє не тільки професійному зростанню здобувачів освіти, але й розвитку їхніх особистісних якостей, соціальних навичок та здатності до самовизначення, що є важливими для досягнення успіху в сучасному глобалізованому суспільстві.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>(дата звернення: 15.02.2026).
2. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом : посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). Київ : Алатон, 2017. URL: <https://is.gd/r9Zbsj>(дата звернення: 15.02.2026).
3. Інтерактивні технології навчання [Електронний ресурс]. URL: <https://is.gd/y8cV89> (дата звернення: 15.02.2026).
4. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ : TOB «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

НАУКОВІ ДОРОБКИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

УДК 37.015.3:159.923.2:159.947.5-057.874

Вікторія Бублій,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Марія Козігора**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ
САМООЦІНКИ ТА НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ**

У роботі здійснено теоретичний аналіз особливостей формування самооцінки та навчальної мотивації молодших школярів як важливих чинників їхнього особистісного розвитку й успішної навчальної діяльності. Розкрито основні фактори, що впливають на розвиток цих психологічних утворень, зокрема сімейне середовище, педагогічний вплив, навчальні досягнення, міжособистісні взаємини та індивідуально-психологічні особливості дитини. Обґрунтовано значення сприятливих педагогічних умов для формування адекватної самооцінки та стійкої мотивації до навчання.

Ключові слова: самооцінка, навчальна мотивація, молодші школярі, особистісний розвиток, педагогічні умови, освітнє середовище, навчальна діяльність.

Становлення особистості дитини молодшого шкільного віку тісно пов'язане з розвитком її самооцінки та навчальної мотивації, які є важливими чинниками успішної адаптації до освітнього середовища й результативності навчальної діяльності. Саме в цей віковий період закладаються основи ставлення дитини до себе, своїх можливостей, досягнень і невдач, а також формується інтерес до навчання, прагнення досягати успіху та долати труднощі. Від рівня сформованості самооцінки значною мірою залежить активність учня, його впевненість у власних силах, емоційне благополуччя та ставлення до навчального процесу.

Самооцінка молодшого школяра ще не є стійким утворенням, вона легко змінюється залежно від навчальних успіхів і невдач, характеру зворотного зв'язку з боку вчителя, батьків та однокласників. Мотивація до навчання також перебуває на етапі активного становлення та часто має ситуативний характер. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз факторів, що визначають формування цих психологічних утворень.

Одним із провідних факторів є сімейне середовище. Стиль виховання, емоційний клімат у родині, ставлення батьків до навчальних досягнень дитини значною мірою визначають рівень її самооцінки та мотивації. Підтримка, заохочення, адекватні вимоги та визнання зусиль дитини сприяють формуванню впевненості у власних силах і позитивного ставлення до навчання. Натомість надмірна критика, порівняння з іншими дітьми або завищені очікування можуть призводити до зниження самооцінки та мотивації [3].

Важливу роль відіграє педагогічний вплив, зокрема стиль взаємодії вчителя з учнями. Оцінювальна діяльність педагога, характер зворотного зв'язку, уміння створювати ситуацію успіху істотно впливають на формування уявлень дитини про себе як учня. Підтримувальне оцінювання, орієнтація на індивідуальний прогрес і підкреслення досягнень сприяють розвитку позитивної самооцінки та внутрішньої мотивації.

Не менш значущим фактором є успішність навчальної діяльності. Навчальні досягнення або невдачі безпосередньо відображаються на самооцінці молодшого школяра. Часті успіхи підвищують віру у власні можливості та стимулюють бажання вчитися, тоді як систематичні труднощі можуть призводити до формування негативного ставлення до навчання та зниження мотивації.

Суттєвий вплив на самооцінку та мотивацію мають міжособистісні відносини в учнівському колективі. Прийняття або відторгнення дитини однолітками, її соціальний статус у класі, наявність друзів впливають на емоційний стан і впевненість у собі. Позитивні взаємини сприяють розвитку почуття значущості та підтримують мотивацію до навчання, тоді як конфлікти й ізоляція можуть негативно позначатися на ставленні до школи [1].

Чинником є також індивідуально-психологічні особливості дитини, зокрема рівень тривожності, емоційна стабільність, темперамент, особливості пізнавальної сфери. Діти з високою тривожністю частіше сумніваються у власних силах і бояться помилок, що негативно впливає на їхню самооцінку та навчальну мотивацію. Натомість емоційна врівноваженість і впевненість сприяють активній навчальній поведінці.

Для узагальнення основних факторів, що впливають на формування самооцінки та мотивації, подано таблицю (таблиця 1).

Таблиця 1.

Основні фактори формування самооцінки та мотивації молодших школярів

Група факторів	Зміст впливу
Сімейні	Стиль виховання, підтримка, очікування батьків
Педагогічні	Оцінювання, стиль спілкування, навчальне середовище
Навчальні	Успіхи та невдачі, рівень складності завдань
Соціальні	Взаємини з однолітками, статус у колективі
Індивідуальні	Темперамент, тривожність, пізнавальні особливості

Окрему роль у формуванні мотивації до навчання відіграють умови організації освітнього процесу. Цікаві, доступні та різноманітні форми роботи, використання ігрових методів, інтерактивних завдань, диференціація навчання відповідно до можливостей учнів підвищують інтерес до навчання та сприяють формуванню позитивного ставлення до власних досягнень (таблиця 2).

Самооцінка та мотивація також залежать від ставлення дитини до помилок. Якщо помилка сприймається як природна частина навчального процесу, вона не знижує самооцінку та не демотивує учня. Натомість страх

помилки і покарання за них може призводити до уникнення навчальної діяльності та зниження пізнавальної активності.

Таблиця 2.

Вплив педагогічних умов на самооцінку та мотивацію

Педагогічні умови	Очікуваний результат
Підтримувальне оцінювання	Формування адекватної самооцінки
Ситуація успіху	Підвищення мотивації до навчання
Диференціація завдань	Зниження страху невдач
Позитивний емоційний клімат	Зростання навчальної активності

Важливо враховувати, що навчальна мотивація молодших школярів поступово переходить від переважно зовнішніх спонукань до внутрішніх мотивів пізнання. На початкових етапах навчання дитина часто орієнтується на схвалення дорослих, оцінки, бажання відповідати очікуванням учителя чи батьків. Однак за сприятливих педагогічних умов формується інтерес до самого процесу пізнання, прагнення здобувати нові знання, досягати особистісно значущих результатів і переживати задоволення від власних успіхів.

Не менш суттєвим є взаємозв'язок мотивації та самооцінки, оскільки ці психологічні утворення взаємно зумовлюють одне одного. Позитивна, адекватна самооцінка підтримує впевненість дитини у власних можливостях, сприяє її активності, наполегливості та готовності долати труднощі в навчанні. Водночас стійка навчальна мотивація створює підґрунтя для позитивного самосприйняття, оскільки переживання успіху, усвідомлення власного поступу та визнання досягнень зміцнюють віру учня у свої сили [2].

Отже, самооцінка та навчальна мотивація є взаємопов'язаними психологічними утвореннями, що відіграють визначальну роль у становленні особистості молодшого школяра, його успішній адаптації до шкільного середовища та результативності навчальної діяльності. Їх формування зумовлюється комплексом взаємодіючих чинників, серед яких провідне місце посідають сімейне виховання, педагогічний вплив, успішність навчання, міжособистісні взаємини в учнівському колективі та індивідуально-психологічні особливості дитини. Особливого значення набуває створення таких педагогічних умов, які забезпечують ситуацію успіху, позитивний емоційний клімат, підтримувальне оцінювання, диференційований підхід і формування конструктивного ставлення до помилок як природної складової пізнавального процесу. За таких умов забезпечується розвиток адекватної самооцінки, стійкої внутрішньої мотивації до навчання, впевненості у власних силах та позитивного ставлення до освітньої діяльності, що є важливою передумовою гармонійного особистісного розвитку дитини молодшого шкільного віку.

Література:

1. Босий О. С. Особливості формування самомотивації школярів. URL: <https://surl.lt/akibbf> (дата звернення: 12.03.2026).

2. Верещак Є., Запорожченко Т. Самооцінка у молодших школярів, як чинник впливу на навчальну діяльність. *Молодий вчений*, 2025. Вип. 5(136). URL: <https://surl.cc/ijejfw> (дата звернення: 10.03.2026).

3. Кузьменко Д. Д. Самооцінка як чинник впливу на навчальні досягнення та міжособистісні відносини учнів. URL: <https://surl.li/uywqan> (дата звернення: 14.03.2026).

УДК 373.2.091.33:376

Вікторія Бобик, Ольга Волох,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк
Наукова керівниця – **Фаловська Ірина**

СТВОРЕННЯ КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗДО

У статті розглядається проблема створення комфортного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти. У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема створення комфортного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти. Незважаючи на активне впровадження інклюзивної освіти, питання забезпечення належних психолого-педагогічних, матеріально-технічних та соціальних умов залишається недостатньо вирішеним. Значення цієї проблеми полягає у необхідності створення такого середовища, яке сприятиме повноцінному розвитку, соціалізації та інтеграції кожної дитини в суспільство.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, заклад дошкільної освіти, освітнє середовище, комфорт, адаптація, соціалізація.

Створення комфортного середовища для дітей з особливими освітніми потребами у закладі дошкільної освіти є важливою умовою їхнього повноцінного розвитку, соціалізації та успішної інтеграції в освітній простір. Сучасна дошкільна освіта орієнтується на принципи інклюзії, що передбачають рівний доступ до якісної освіти для кожної дитини незалежно від її індивідуальних особливостей. Комфортне освітнє середовище включає не лише безпечні та доступні умови перебування, а й психологічну підтримку, доброзичливу атмосферу, врахування індивідуальних потреб і можливостей дітей. Особливого значення набуває організація освітнього процесу на засадах індивідуального підходу, використання адаптованих методів і прийомів навчання, а також тісна співпраця педагогів із батьками та фахівцями. Професійна компетентність вихователя, його готовність до роботи в інклюзивному середовищі, здатність створити атмосферу прийняття та підтримки є ключовими чинниками ефективності роботи. Таким чином, створення комфортного середовища сприяє розкриттю потенціалу кожної дитини та формуванню в неї позитивного досвіду взаємодії з оточенням.

Проблема організації інклюзивного освітнього середовища є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, у працях висвітлюються питання адаптації освітнього простору до потреб дітей з ООП, індивідуалізації навчання, ролі педагога та співпраці з родиною. Дослідники наголошують на важливості створення безбар'єрного середовища, психологічного комфорту та використання ефективних освітніх технологій. Водночас потребують подальшого вивчення практичні аспекти реалізації цих підходів у закладах дошкільної освіти.

Метою розвідки є теоретичне обґрунтування та аналіз особливостей створення комфортного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти.

Інклюзивне навчання базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Воно розглядається як процес, що реалізує право дітей з обмеженими можливостями здоров'я на здобуття освіти в рівних умовах з однолітками в загальноосвітніх навчальних закладах. Як показує практика, і педагоги, і батьки розуміють, що інклюзивна форма навчання – це не лише відкриті двері до закладу освіти, а й відповідальність за результати навчання та виховання всіх дітей. Якість освіти безпосередньо залежить від того, наскільки освітні послуги відповідають потребам дітей з особливими освітніми потребами. Тому важливо шукати ефективні освітні стратегії, моделювати їх і впроваджувати в практику.

Кожна дитина має право на середовище, у якому вона почувається безпечно й комфортно, яке сприяє її розвитку та навчанню. Територія закладу дошкільної освіти й ресурси місцевої громади є важливими складовими створення безпечного та інклюзивного освітнього простору. Надзвичайно важливо організувати в закладі дошкільної освіти безпечне середовище. Дітям необхідне відчуття захищеності та водночас свободи в освітньому просторі. Тому середовище має бути впорядкованим, контрольованим і передбачуваним [1, с. 5-6].

Сучасний заклад дошкільної освіти передбачає створення інклюзивного освітнього середовища, яке відповідає потребам кожної дитини незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Як зазначає О. Ковшар, ключовими принципами такого середовища є його здатність адаптуватися до індивідуальних потреб дітей з різними психофізіологічними особливостями, підтримка їхньої самостійності та активності, дотримання гуманних взаємин із кожною дитиною, партнерська співпраця з родинами, а також індивідуалізація і диференціація освітнього процесу [1, с. 51].

Інклюзивне освітнє середовище закладу дошкільної освіти – це сукупність психолого-педагогічних і матеріально-технічних умов, які забезпечують повноцінне включення дітей з особливими освітніми потребами в життя закладу. Воно сприяє фізичному, психічному та інтелектуальному розвитку кожної дитини, а також підтримує її подальшу соціалізацію та становлення особистості. У психолого-педагогічній науці виокремлюють основні складові інклюзивного середовища: безбар'єрний фізичний і

психологічний простір, а також створення спеціальних умов для навчання й виховання дітей. Водночас важливими показниками ефективності такого середовища є не лише зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами, а й активна взаємодія з однолітками без порушень розвитку, забезпечення рівного доступу до корекційно-педагогічної допомоги та психологічної підтримки, а також відкритість і доступність освітнього простору для дітей і їхніх батьків [2, с. 123].

Головне завдання інклюзивного середовища полягає у подоланні труднощів у розвитку дитини з особливими освітніми потребами та запобіганні виникненню негативних проявів у її розвитку. Провідними принципами інклюзивного освітнього середовища є його здатність гнучко адаптуватися до індивідуальних потреб різних категорій дітей, забезпечення індивідуалізації та диференціації освітнього процесу, а також його постійне оновлення й удосконалення. Важливим є забезпечення єдності сенсорного розвитку (як основи пізнання через безпосередній досвід), мовленнєвого (формування мовленнєвої компетентності), лінгвістичного (засвоєння мовних засобів) і комунікативного (розвиток умінь спілкування) компонентів. Не менш значущими є гуманні, доброзичливі взаємини з кожною дитиною, підтримка її самостійності та активності. Важливу роль відіграє партнерська взаємодія з родиною, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами. Така співпраця передбачає проведення зустрічей, консультацій, надання інформаційної підтримки, спільне розроблення індивідуальної програми розвитку з урахуванням потреб сім'ї, залучення батьків до корекційно-розвивальної роботи та організацію взаємодії з фахівцями [2, с. 124].

Впровадження інклюзивної освіти для дітей раннього та дошкільного віку з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП) передбачає організацію сприятливого освітнього середовища. Таке середовище має бути орієнтоване на індивідуальні можливості та потреби кожної дитини, забезпечувати доступ до якісної освіти відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Водночас важливим є надання корекційно-розвиткової допомоги, спрямованої на підтримку психофізичного розвитку, подолання наявних труднощів і забезпечення успішної соціалізації дитини [3, с. 1]. Реалізація права дітей з особливими освітніми потребами (ООП) на рівний доступ до якісної дошкільної освіти передбачає створення безбар'єрного простору в закладах освіти та формування безпечного інклюзивного освітнього середовища. 4

До основних складових архітектурної доступності та організації інклюзивного навчання належать:

- облаштування прилеглої території закладу освіти (зручні шляхи пересування, наявність місць для паркування);
- організація безперешкодного входу до будівлі (зручні входи і виходи, сходи, пандуси);
- забезпечення вільного пересування всередині приміщення (широкі коридори, ліфти, підйомники, зрозуміла навігація, позначення та піктограми);
- доступність дверних отворів і проходів;• адаптація внутрішніх приміщень

(шляхів руху, санітарних кімнат, зон відпочинку та загального користування).

Усі заходи щодо створення доступного освітнього середовища мають здійснюватися з урахуванням обов'язкових нормативних вимог, технічних характеристик матеріалів і обладнання, визначених державними будівельними нормами (ДБН) та державними стандартами України [3, с.3].

В умовах сьогодення інклюзивна освіта має важливе значення в Україні та світі. Організація інклюзивного освітнього простору є актуальною як для освіти, так і для соціальної роботи. Досвід розвинених країн показує, що головним напрямом виховання дітей з особливими освітніми потребами є створення середовища, яке задовольняє індивідуальні потреби всіх дітей, незалежно від їхніх інтелектуальних, соціальних чи емоційних особливостей. Під «середовищем» науковці розуміють безпосереднє оточення особистості, умови життєдіяльності та міжособистісні контакти, які сприяють розвитку дитини через взаємодію навчання та виховання [4, с. 80].

Поняття «інклюзія» передбачає повне включення дітей з різними можливостями у всі аспекти життя закладу дошкільної освіти, в яких з радістю беруть участь усі діти. Запровадження інклюзії для дітей з обмеженими можливостями є кроком до забезпечення їхніх прав на доступну освіту. Незалежно від соціального становища чи фізичних і розумових здібностей, інклюзивна освіта дає кожній дитині можливість розвиватися та реалізувати рівні права на навчання [4, с. 80-81].

Впровадження інклюзивного навчання дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку, передбачає створення спеціального освітнього оточення, що відповідає потребам і можливостям кожної дитини та забезпечує умови для навчання, корекції порушень та ранньої соціалізації. Інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів для спільного навчання, виховання та розвитку дітей з урахуванням їхніх потреб і можливостей (Бондарь В., Синьов В., 2011). Завдання середовища: зменшення проблем із поведінкою, залучення дітей до щоденних видів діяльності, заохочення до розвитку незалежності, сприяння дружнім і партнерським взаєминам між дітьми, підтримка роботи педагога та підвищення ефективності роботи персоналу. Ретельно сплановане середовище покращує взаємодію дітей, використання іграшок та колективних видів діяльності (пазли, малювання, аплікації) і сприяє інтеграції дітей з особливими освітніми потребами з ровесниками [4, с. 80].

Отже, створення комфортного освітнього середовища у закладі дошкільної освіти є важливою умовою ефективного розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Таке середовище має бути безпечним, доступним, психологічно сприятливим і орієнтованим на індивідуальні особливості кожної дитини. Важливу роль у цьому процесі відіграє професійна компетентність педагогів, взаємодія з батьками та використання сучасних підходів до організації інклюзивного навчання. Подальший розвиток цієї проблематики потребує вдосконалення практичних механізмів впровадження інклюзії в освітній процес.

Література:

1. Ярмола Н. А., Квітка Н. О., Лапін А. В., Коваль-Бардаш Л. В. *Організація інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти* [Електронний ресурс] / Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України. – Київ, 2023. – 64 с. – URL: <https://surl.li/jlgrnp> (дата звернення: 19.03.2026).
2. Ковшар О. В. *Створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу дошкільної освіти* [Електронний ресурс] // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2019. – № 5 (серія Педагогічні науки). – 5 с. – URL: <https://surl.li/nltgow> (дата звернення: 19.03.2026).
3. Психологічна служба закладів освіти. *Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища* [Електронний ресурс]. – 2023. – 4 с. – Режим доступу: <https://surl.li/btwtsr>
4. Психологічна служба закладів освіти. *Впровадження інклюзивного навчання дошкільників та створення освітнього середовища* [Електронний ресурс]. – 2023. – URL: <https://surl.li/jbvntj> (дата звернення: 19.03.2026).

УДК 323.1(477)-053.6:355.48(470:477)»2022»

Бобер Ангеліна, Слобода Яна,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Голя Галина**

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті досліджується вплив російсько-української війни на формування національної свідомості молоді. Розглядається роль війни у консолідації нації, підвищенні значення мови, культури та історичної спадщини, особлива увага приділяється сучасній молоді як активному чиннику зміцнення національної ідентичності, ролі сім'ї, освіти та творчих ініціатив у вихованні свідомих, патріотично налаштованих громадян.

Ключові слова: національна ідентичність, національна свідомість, російсько-українська війна, молодь, патріотизм, освіта та виховання, сім'я, культурні ініціативи, громадянська активність, післявоєнна відбудова.

Національна ідентичність є фундаментом існування будь-якої держави, визначаючи її культурну унікальність, історичну спадщину та суспільні орієнтири. Вона формується під впливом історичних подій, політичних змін та соціокультурних трансформацій. Війна, як одне з найбільших випробувань, не лише перевіряє суспільство, а й спонукає його переосмислювати власні цінності, зміцнювати національну єдність і визначати нові пріоритети розвитку. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року і набула повномасштабного

характеру у 2022 році, стала ключовим фактором консолідації української нації. Вона активізувала процеси самоідентифікації, посилила суспільну згуртованість та підвищила усвідомлення важливості мови, культури й історичної спадщини. Водночас війна поставила перед українським суспільством низку складних завдань, зокрема перегляд традиційних цінностей, консолідацію політичних і громадських еліт та формування спільного бачення майбутнього держави [2, с. 210].

Війна продемонструвала, наскільки важливо для суспільства усвідомлювати власну культурну, мовну та державну самобутність. У контексті освіти та педагогічної діяльності ця тема є особливо значущою, адже формування національної свідомості в дітей і молоді стає ключовим завданням виховання патріотизму, громадянської відповідальності та соціальної згуртованості. Вплив війни на національну свідомість українців не обмежується політичними чи соціальними аспектами, а торкається глибоких психологічних, культурних та освітніх процесів, визначаючи нові орієнтири у розвитку суспільства та підготовці молодого покоління до відповідального громадянства [1, с. 220].

Сучасна молодь стала особливо чутливою до змін, що відбуваються у суспільстві під час війни. Вона активно включається у волонтерські та громадські ініціативи, проявляє солідарність із тими, хто постраждав від конфлікту, і одночасно формує нові моделі соціальної активності. Для підростаючого покоління це не лише спосіб самовираження, а й реальна школа громадянської відповідальності, в якій набуваються навички співпраці, лідерства та прийняття рішень у складних обставинах.

Важливим аспектом є роль інформаційного середовища, зокрема соціальних мереж та цифрових платформ, у формуванні світогляду молоді. Саме через них підлітки отримують знання про історію, культуру та сучасні виклики України, що стимулює розвиток критичного мислення, почуття причетності до національної спільноти та готовності до активної участі в житті держави. [4, с. 13].

Не менш важливу роль у формуванні національної свідомості молоді під час війни відіграє сім'я. Родина стає першим і найнадійнішим середовищем, де дитина засвоює базові цінності, культурні традиції та моральні орієнтири. Через спільні розмови про історію, участь у громадських чи волонтерських заходах та приклад дорослих молодь отримує відчуття власної причетності до національної спільноти і розуміння відповідальності за майбутнє країни.

Освітні заклади, у свою чергу, виступають платформою для систематичного розвитку національної самосвідомості. Сучасна школа та позашкільна освіта можуть формувати у підростаючого покоління ціннісне ставлення до історії, культури, державних символів та мовної спадщини. Використання інтерактивних методів, тематичних проєктів, патріотичних уроків та громадських ініціатив дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом, формуючи активну, відповідальну і свідому особистість.

Сім'я і освітнє середовище разом створюють основу для стійкої національної свідомості молоді, забезпечуючи гармонійне поєднання

історичної пам'яті, культурної ідентичності та громадянської активності. В умовах війни саме такі підходи стають ключовими у вихованні покоління, здатного захищати і розвивати Україну, відчувати відповідальність за долю своєї держави та зберігати єдність нації.

Важливим елементом формування національної свідомості сучасної молоді є розвиток критичного мислення та здатності аналізувати події через призму історії та культури. Під час війни це особливо актуально, адже молоді люди стикаються з великою кількістю інформації, частина якої може бути маніпулятивною або однобічною. Освітні та позашкільні програми, які включають дискусії, аналіз медіаконтенту, інтерактивні історичні ігри та проекти з громадянської освіти, допомагають учням формувати об'єктивне бачення подій, усвідомлювати власну позицію та відповідальність перед суспільством [5, с.336]. Не менш важливою є роль творчих і культурних ініціатив у вихованні молоді. Через мистецькі проекти, театральні постановки, літературні читання та музичні заходи діти та підлітки отримують можливість емоційно пережити історію своєї країни, усвідомити її цінності та набути відчуття причетності до національної спільноти. Такі практики не лише сприяють збереженню культурної спадщини, а й формують у молоді моральну стійкість, співчуття, здатність до конструктивної взаємодії та колективної відповідальності.

Усе це підкреслює, що виховання національної свідомості в сучасних умовах війни потребує комплексного підходу, де поєднуються сімейні цінності, освітні методики та творчі ініціативи. Такий підхід дозволяє не лише передати знання про історію та культуру, а й виховати покоління активних, свідомих та відповідальних громадян, здатних розвивати державу, підтримувати її єдність і гідно відповідати на виклики часу [1, с. 220].

Особливу увагу слід приділити формуванню у молоді відчуття національної солідарності та відповідальності за долю своєї країни. В умовах війни нація виступає не лише як політична спільнота, а як живий організм, який підтримується активною громадянською позицією кожного її члена. Молодь, усвідомлюючи свою причетність до національного простору, здобуває досвід колективної взаємодії, навчання у складних соціальних ситуаціях та здатності долати труднощі разом із іншими. Педагогічно важливим є формування у підростаючого покоління цінностей відповідальності, взаємоповаги та готовності підтримувати тих, хто потребує допомоги. Через участь у спільних проєктах, патріотичних акціях, екологічних та культурних ініціативах молодь не лише закріплює знання про історію і культуру, а й практично реалізує ідею національної єдності та соціальної відповідальності.

Сучасна українська молодь, переживаючи виклики війни, стає активним чинником зміцнення національної ідентичності та розвитку суспільства. Педагогічні стратегії, які поєднують освітню роботу, сімейне виховання та творчі ініціативи, дозволяють перетворити ці виклики на можливості для формування свідомих, відповідальних та морально стійких громадян, здатних не лише зберегти цінності нації, а й творити її майбутнє [3, с. 44].

Важливо засвоювати уроки історії, щоб уникнути повторення помилок

минулого. У цьому процесі ключову роль відіграють освіта та виховання молодого покоління. Інвестиції в навчальні програми, що формують усвідомлення національної ідентичності, культури та історії, сприятимуть збереженню духовних цінностей і зміцненню патріотизму. Приклад сучасних героїв, які ціною власного життя захищають незалежність України, має стати важливою складовою виховного процесу. Водночас війна висунула нові завдання у сфері соціальної політики. Необхідно підтримувати малозахищені верстви населення, внутрішньо переміщених осіб та сім'ї військових, які зазнали втрат. Турбота про цих громадян є не лише моральним обов'язком держави, а й важливим чинником підтримки соціальної стабільності.

Успішна післявоєнна відбудова України залежатиме від спільних зусиль суспільства та влади. Важливо не лише відновити зруйновану інфраструктуру, а й створити основи демократичного розвитку на принципах свободи, справедливості та поваги до прав людини. Лише через єдність, взаємну підтримку та збереження національних цінностей Україна зможе подолати наслідки війни та утвердитися як сильна, суверенна та європейська держава.

Література:

1. Ярмола Н. А., Квітка Н. О., Лапін А. В., Коваль Бардаш Л. В. Організація інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. Київ, 2023. 64 с. URL: <https://surl.li/jbvntj> (дата звернення: 19.03.2026).

2. Ковшар О. В. Створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. № 5 (серія «Педагогічні науки»). С. 1–5. URL: <https://surl.lu/vfdcef> (дата звернення: 19.03.2026).

3. Психологічна служба закладів освіти. Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища. 2023. 4 с. URL: <https://surl.li/gtajft> (дата звернення: 19.03.2026).

4. Психологічна служба закладів освіти. Впровадження інклюзивного навчання дошкільників та створення освітнього середовища. 2023. URL: <https://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2023/06/психологічні-статті-1.pdf> (дата звернення: 19.03.2026).

УДК 373.3.016:741-028.76

Вікторія Вишнеvsька,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – Алла Хомярчук

РОЛЬ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

У тексті розглядається значення образотворчого мистецтва у розвитку дітей

молодшого шкільного віку та його вплив на формування творчого мислення, уяви й естетичного смаку. Особлива увага приділяється використанню нетрадиційних технік малювання як ефективного засобу розвитку креативності, дрібної моторики та творчої самореалізації учнів.

Ключові слова: образотворче мистецтво, нетрадиційні техніки малювання, естетичне виховання, дрібна моторика, творче мислення, молодші школярі.

Сучасна система освіти України орієнтована на розвиток творчої, ініціативної та всебічно розвиненої особистості. Саме тому особливого значення набуває використання творчих і практикоорієнтованих методів навчання, які сприяють формуванню ключових компетентностей учнів. У початковій школі важливу роль у цьому процесі відіграє інтегрований курс «Мистецтво», що поєднує елементи образотворчого та музичного мистецтва. Його мета полягає не лише у формуванні художніх умінь, а й у розвитку естетичного смаку, креативності, емоційного інтелекту, здатності до самовираження та творчого мислення.

У процесі вивчення курсу «Мистецтво» в учнів формуються різні компетентності: культурна, творчо-діяльнісна, емоційно-ціннісна, комунікативна та соціальна. Через мистецьку діяльність діти навчаються сприймати та оцінювати твори мистецтва, розвивають уяву, образне мислення, уміння працювати в колективі та висловлювати власні почуття й ідеї за допомогою художніх засобів. Важливим компонентом цього процесу є використання різноманітних художніх технік, які дозволяють учням експериментувати, відкривати нові способи творчого самовираження та формувати індивідуальний стиль.

Для того, щоб дитина могла повноцінно розкрити свій внутрішній світ, стандартного набору фарб та пензлів часто буває замало. Прогрес дитячих художніх здібностей напряму залежить від того, наскільки різноманітним буде творче середовище: чим більше нестандартних матеріалів, прийомів та форм роботи пропонує вчитель, тим активніше розвивається талант учня. Сучасне мистецтво відкриває доступ до безлічі креативних інструментів, які раніше вважалися незвичними для уроків малювання.

Традиційні методики – це класична база, яка пройшла перевірку часом і закріплена в офіційних навчальних планах. Водночас нетрадиційні техніки, хоча й є відносно новими та менш поширеними, демонструють надзвичайну ефективність у стимулюванні дитячої креативності.

Головні переваги нетрадиційних підходів:

1. Відмова від шаблонів: Це дарує дитині простір для творчої свободи та позбавляє страху перед «неправильним» зображенням.

2. Технічна доступність: Більшість таких технік є дуже легкими у виконанні, тому учні швидко засвоюють їх, отримуючи задоволення від яскравого результату.

3. Простір для експериментів: Робота з незвичними фактурами та інструментами спонукає до пошуку власних художніх рішень. Це чудовий поштовх для розвитку фантазії, ініціативності та авторського стилю.

4. Розвиток критичного мислення: Поєднуючи різні методи в одній роботі, дитина вчиться аналізувати та самостійно обирати найбільш виразні засоби для втілення своєї ідеї [1].

З огляду на зазначені переваги, доцільно розглянути конкретні нетрадиційні методики, які дозволяють максимально ефективно реалізувати творчий та естетичний потенціал молодших школярів. Кожна з цих технік має свої особливості та по-своєму впливає на естетичне сприйняття дитини. Зупинимося детальніше на деяких із них:

1. Техніка «Набризкування».

Для роботи використовується зубна щітка з жорстким ворсом, яку занурюють у густу, злегка розведenu гуаш. Тримаючи інструмент над полотном, дитина правою рукою за допомогою тонкої стеки або палички робить енергійні рухи по щетині «на себе». У результаті на папері з'являється розсип дрібних крапель, що утворюють оригінальні фактури. Цей метод ідеально підходить для передачі атмосфери зоряного неба, святкових салютів, квітучих галявин або засніженого лісу.

2. Малювання на основі силуету руки.

Робота починається з окреслення дитячої долоні олівцем на папері. Отриманий відбиток слугує графічним каркасом, який учень має творчо переосмислити. Домальовуючи характерні ознаки та коригуючи контур, школярі створюють впізнавані фігурки тварин або предмети. Це може бути восьминіг, рибка, слоник чи навіть жирафа. Фінальним етапом є розфарбування малюнка фарбами чи олівцями.

3. Текстурна аплікація природними матеріалами

Робота виконується поетапно: спочатку готується графічний контур, після чого обрані ділянки змащуються клеєм та посипаються наприклад чайною заваркою чи меленою кавою. Ці матеріали надають роботі незвичної фактури та об'єму. Окрім художнього результату, така діяльність діє на дітей заспокійливо завдяки природним запахам кави та чаю, що фактично впроваджує елементи ароматерапії в освітній процес.

4. Техніка «Живопис по-вологому»

Цей метод вважається одним із найбільш видовищних у нетрадиційному малюванні. Для роботи необхідно підготувати акварельні фарби, щільний папір, пензлі, воду та губку.

Процес виконання: Спочатку весь аркуш рівномірно насичують вологою за допомогою злегка віджатої губки, рухаючись плавно в одному напрямку. Важливо пояснити дітям, що папір має бути вологим, але без калюж. Малювати слід обережними дотиками кінчика пензля. Головна перевага техніки – м'яке розтікання фарб, що дозволяє легко створювати плавні переходи та нові кольорові нюанси.

5. Техніка «Мильна піна» (або малювання бульбашками).

Для реалізації цього методу важливо правильно підготувати робочу суміш: у невелику ємність із мийним засобом додають фарбу потрібного кольору та ретельно перемішують.

Процес виконання: Учень опускає в розчин трубочку для напоїв і вдуває

повітря, доки над склянкою не підніметься об'ємна «шапка» з різнокольорових бульбашок. Після цього до піни акуратно прикладають чистий аркуш паперу, на якому залишається унікальний мереживний відбиток [2].

Такий спосіб ідеально підходить для створення незвичайних фонів або цікавих текстур у тематичних малюнках. Техніка є актуальною для всієї початкової ланки (1–4 класи), оскільки вона ефективно стимулює дитячу фантазію, розвиває образне мислення та креативність.

Використання нетрадиційних методів на уроках образотворчого мистецтва є потужним інструментом для всебічного розвитку учнів молодшого шкільного віку.

По-перше, вони забезпечують психологічне розвантаження. Діти долають страх зробити помилку чи «зіпсувати аркуш», адже нетрадиційне малювання завжди приводить до унікальних і цікавих результатів.

По-друге, такі методи сприяють естетичному вихованню. Використання різних фактур і кольорів допомагає розвинути художній смак і здатність помічати красу у повсякденному житті.

По-третє, працюючи з різними матеріалами, діти задіюють дрібну моторику, що в свою чергу позитивно впливає на розвиток логічного мислення, пам'яті та мовленнєвих навичок. Крім того, важливою перевагою є розвиток творчої свободи [3].

Як результат, успіх таких уроків не обмежується лише створенням гарних малюнків для виставки. Головне – це формування впевненої у собі дитини, яка креативно мислить і не боїться виражати свої ідеї. Мистецтво в початковій школі – це не підготовка майбутніх художників, а потужний інструмент для гармонійного розвитку винахідливої та емоційно багатой особистості, готової до викликів сучасного світу.

Література:

1. Впровадження сучасних технік малювання у гуртках образотворчого мистецтва. URL: <https://surl.li/wiwvoi> (дата звернення: 21.02.2026)

2. Все про нетрадиційні техніки малювання. URL: <https://buki.com.ua/news/techniky-maluvannya/> (дата звернення: 21.02.2026)

3. Шестобуз О. Формування естетичних смаків молодших школярів на уроках мистецтва. Збірник наукових праць: *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Випуск 2(24), 2021. С. 44-50 URL: <https://surli.cc/qabiky>

УДК 130.2:17.023.32:78

Воробій Евеліна,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ковальчук Ірина**

**МУЗИКА ЯК КОД НАЦІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ
ВИМІР**

Розглянуто музику як філософсько-культурологічний феномен і символічний код нації, що забезпечує збереження історичної пам'яті та формування національної ідентичності. На прикладах української музичної традиції показано її роль у трансляції духовних цінностей і консолідації суспільства.

Ключові слова: *музика, код нації, музика, традиція, музичний твір, націєтворення.*

У сучасному світі глобалізаційні процеси активно впливають на всі сфери людського буття, ставлячи під загрозу збереження національної ідентичності. У цьому контексті музика постає не лише як мистецтво, а й як філософський феномен, що виконує роль культурного коду. Вона є символічною мовою, через яку покоління траншують свої уявлення про світ, цінності та досвід. Для українського суспільства, яке протягом століть боролось за самобутність, музика стала важливим чинником формування національної свідомості та духовної єдності.

Музика у філософському вимірі постає як феномен, що виходить за межі естетики та стає формою буття духу. У працях Гегеля вона осмислюється як мистецтво, здатне відображати внутрішній світ людини та колективну душу народу, а у Гердера – як вираження «народного духу», що формує культурну ідентичність. У праці «Ідеї філософії історії людства» Гердер охарактеризував слов'ян як народ гуманний, гостинний, мирний і волелюбний, противник усякого насильства, як схильного до мистецтва, музики, співу, а українській пісні і думі пророкував великий успіх [1]. Таким чином, музика є не лише художнім явищем, а й онтологічним чинником, який забезпечує комунікацію між минулим і сучасним, між індивідуальним та колективним досвідом.

Метою цієї наукової розвідки є філософське осмислення музики як культурного коду та чинника формування національної ідентичності українського народу в умовах глобалізаційних викликів. Дослідження спрямоване на виявлення ролі музики у збереженні історичної пам'яті, трансляції світоглядних цінностей та консолідації суспільства.

Українська музична традиція є яскравим прикладом культурного кодування. Від колискових пісень, що супроводжують перші миті життя («Ой ходить сон коло вікон» – українська народна пісня, колискова, перші записи тексту якої були зроблені у ХІХ столітті, зокрема в альманасі «Русалка Дністровая» у 1837 році, де вона позначена як «леліяльна» [5]), до героїчних творів, які надихають на боротьбу («Ой у лузі червона калина» – після того, як у Києві а капела стрілецьку цю пісню заспівав лідер українського гурту «Бумбокс» Андрій Хливиюк, її почали співати та переспівувати багатьма мовами [3, с. 78]), у музиці закодовані ментальні структури, історична пам'ять та моральна сила нації. Пісня виступає засобом самоідентифікації, духовного опору та єднання, особливо у часи політичних і соціальних криз.

Палітра виконавців гімну українських січових стрільців «Ой у лузі червона калина» є надзвичайно широкою та багатогранною. У різні періоди цю пісню виконували: етнографічний хор «Гомін» (Київ), вокальна група львівського театру-студії «Не журись!», Національна заслужена капела бандуристів України імені Георгія Майбороди, Львівський муніципальний хор

«Гомін», гурт «Вертеп», Національний заслужений академічний український народний хор України імені Григорія Верьовки, гурт «Гайдамаки» та Тоня Матвієнко, Народний ансамбль пісні та танцю «Смерічка» Палацу культури Моршина під керівництвом Романа Никифоріва, а також гурт «7 Men Brass Band» [3, с. 78].

У сучасних умовах ця пісня презентує комунікативну природу мистецтва, як у традиційних формах, так і в новітніх інтерпретаціях. Особливо яскраво ця функція музики виявилася під час російської військової агресії, коли «Ой у лузі червона калина» стала символом духовного опору та єдності українського народу [3, с. 76]. Саме в цьому контексті пісня впливає на формування нових ідей мистецької освіти України, де музика розглядається не лише як художній феномен, а й як інструмент консолідації суспільства та утвердження національної ідентичності.

Сто років тому, під час Української революції 1917–1921 рр., «Щедрик» Миколи Леонтовича виконував роль культурного символу, подібно до того, як сьогодні звучить «Ой у лузі червона калина». Його виконання в ті часи стало частиною державної стратегії промоції української культури за кордоном, що здійснювалася на рівні Директорії та профільних міністерств. «Щедрик» є символічним кодом нації: у його мелодії закодовані архетипи української культури – зв'язок із природою, циклічність часу, мотиви родючості та оновлення. Він виступає формою колективної пам'яті та засобом збереження традиції [4].

«Щедрик» – це не просто музичний твір, а філософсько-культурологічний феномен, який зберігає історичну пам'ять, формує національну ідентичність і слугує інструментом культурної дипломатії. Він є голосом України у світі – голосом свободи, творчості та незламності.

У періоди історичних випробувань музика виконує роль духовного цементу, що об'єднує спільноту. Під час Революції Гідності та сучасних воєнних подій українські пісні стали символами боротьби, віри та надії, підтверджуючи тезу про музику як практичне втілення національної ідеї. Вона відображає прагнення народу до свободи та самобутності, втілюючи світоглядні цінності – волю, віру, правду, свободу – які постають не лише як політичні гасла, а як духовні категорії, закорінені у культурному коді.

У праці Оксани Забужко «Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період» національна культура постає як головний носій і виразник української ідеї, через який народ усвідомлює власну історичну суб'єктність. Авторка підкреслює, що література, фольклор і мистецтво зберігають колективну пам'ять і забезпечують тяглість національної свідомості навіть за умов бездержавності [2]. У цьому контексті культурні форми, зокрема музику, можна розглядати як код нації, що передає світоглядні цінності, історичний досвід і духовну ідентичність у європейському культурному просторі.

Водночас музика постає як один із найважливіших засобів міжкультурного діалогу. Колискові пісні, які співають українці та європейці своїм дітям, демонструють універсальність музики як інструменту виховання та

передачі цінностей. Проте саме національна пісня виконує функцію символічного коду нації: вона зберігає унікальний культурний досвід, що вирізняє одну спільноту серед інших, і водночас забезпечує тяглість історичної пам'яті; консолідує спільноту та утворює право на власний культурний голос у світовому просторі.

Приклади музичних творів наочно демонструють, що музика постає як багатовимірний феномен, який поєднує естетичне, філософське та соціальне. Вона є кодом нації, який зберігає історичну пам'ять, формує ідентичність та забезпечує духовну стійкість у процесах націєтворення.

Висновок. Музика є не лише мистецтвом, а й філософським феноменом, який виконує роль коду нації. Вона зберігає історичну пам'ять, формує національну ідентичність, підтримує духовну стійкість та сприяє консолідації суспільства. Дослідження музики як культурного коду дозволяє глибше осмислити процеси націєтворення та зрозуміти, як духовні й культурні чинники впливають на формування української національної ідеї.

Література:

1. Гердер Йоганн Готфрід – німецький філософ і батько-засновник історії культури. Освіта. UA. 16.11.2010. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/12038/> (дата звернення: 12.02.2026).

2. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. Київ: Основи, 1993. 123 с.

3. Кашперський О., Кашперська Д. «Ой у лузі червона калина» як маркер нових наративотворчих трансформацій мистецької освіти в умовах широкомасштабної агресії рф. *Освітологія*. 2022. №11. С. 76-82.

4. Свищ Ю. 5 фактів про «Щедрик»: музика, як інструмент культурної дипломатії сто років тому. *Бюро спадщини*. 13.12.2022. URL: <https://surl.li/wydams> (дата звернення: 16.02.2026)

5. Чуб Л. Як українська колискова стала оперною арією та джазовим твором. *RID I VIRA*. 28.01.2019. URL: <https://surl.li/yfena0> (дата звернення: 21.02.2026)

УДК 373.3.015.3:005.32-044.247

Вікторія Дудко,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено роль інтегрованого навчання у формуванні навчальної мотивації здобувачів початкової освіти. Проаналізовано його роль в умовах сучасних освітніх змін. Визначено вплив інтеграції змісту освіти на розвиток пізнавальної

активності та інтересу до навчання. Охарактеризовано значення інтегрованого підходу для формування ключових компетентностей. Окреслено практичні способи його реалізації. Підкреслено його значення для розвитку внутрішньої мотивації здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: інтегроване навчання, інтеграція змісту освіти, навчальна мотивація, заклад початкової освіти, пізнавальна активність, ключові компетентності, НУШ.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасна система освіти в Україні розвивається в умовах реалізації концепції Нової української школи, яка базується на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах. У цьому контексті особливої значущості набуває проблема формування навчальної мотивації здобувачів початкової освіти. Саме вона впливає на результативність навчання, розвиток пізнавального інтересу та формування особистості дитини.

Важливими чинниками також виступають цифровізація освітнього процесу, зміни у формах його організації та наслідки воєнного стану. Зазначені обставини ускладнюють освітній процес і можуть знижувати рівень внутрішньої мотивації учнів. У зв'язку з цим актуальним є пошук педагогічних підходів, які сприятимуть підвищенню інтересу до освітнього процесу та активній участі дітей у ньому.

Одним із перспективних напрямів є інтеграція змісту освіти. Вона об'єднує знання з різних освітніх галузей. Навчальний матеріал стає ближчим до життєвого досвіду учнів. Такий підхід формує цілісне уявлення про світ. Він сприяє розвитку критичного мислення та творчих здібностей. Також підсилює навчальну мотивацію.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Питання інтеграції навчання та мотивації здобувачів початкової освіти активно досліджуються сучасними науковцями. Зокрема, Н. Бібік розглядає інтегроване навчання як засіб формування цілісного світогляду учнів і підвищення їхнього інтересу до освітньої діяльності [1, с. 12]. У документах Нової української школи також підкреслюється значення інтеграції як умови формування ключових компетентностей і практичного застосування знань [3, с. 7]. Питання мотивації навчання детально аналізує О. Сакалюк та акцентує увагу на підготовці педагогів до реалізації інтегрованого навчання та його впливі на активізацію пізнавальної діяльності учнів [4, с. 203]. Л. Маляр та З. Ваколя підкреслюють, що інтегрований підхід сприяє підвищенню рівня навчальної мотивації здобувачів початкової освіти через врахування їхніх індивідуальних особливостей та інтересів [2, с. 102].

Попри наявні дослідження, взаємозв'язок інтеграції та мотивації в закладі початкової освіти потребує подальшого теоретичного осмислення й практичного підтвердження, що й визначає актуальність теми. Отже, аналіз наукових джерел свідчить про значний потенціал інтегрованого навчання як засобу формування навчальної мотивації, однак проблема їх взаємозв'язку в умовах сучасної початкової освіти потребує подальшого дослідження.

Метою розвідки є теоретичне обґрунтування інтеграції навчання як

ефективного засобу формування навчальної мотивації здобувачів початкової освіти та визначення її впливу на активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Початкова освіта в Україні розвивається в умовах суттєвих змін. Вони пов'язані з упровадженням Нової української школи. Значний вплив мають також цифровізація та поширення дистанційного і змішаного навчання. Додатковим чинником є воєнний стан, що ускладнює освітній процес. Це зумовлює потребу в оновленні підходів до навчання. Особлива увага приділяється формуванню ключових компетентностей. Важливими є розвиток критичного мислення та здатність учнів до самостійного навчання. У таких умовах особливої значущості набуває навчальна мотивація здобувачів початкової освіти. Вона визначає їхню активність у навчанні, впливає на результати освітньої діяльності та підтримує інтерес до пізнання.

Як зазначає Н. Бібік, інтегроване навчання є одним із провідних напрямів модернізації початкової освіти, що забезпечує формування цілісного світогляду учнів і сприяє встановленню міжпредметних зв'язків [1, с. 12]. Дослідниця наголошує, що інтеграція змісту навчання дозволяє уникнути фрагментарності знань та підвищує інтерес учнів до освітнього процесу.

У концепції Нової української школи підкреслюється значення інтегрованого навчання [3, с. 7]. Воно забезпечує практичне застосування знань у повсякденному житті. Такий підхід допомагає сформувати цілісне уявлення про світ. Він також активізує пізнавальну діяльність учнів.

Інтеграція навчання розглядається як один із ефективних засобів її формування. За О. Сакалюк, застосування інтегрованого підходу в закладі початкової освіти сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку самостійності та творчих здібностей учнів [4, с. 203]. Це досягається через поєднання різних видів діяльності та встановлення міжпредметних зв'язків.

Крім того, інтегроване навчання забезпечує варіативність освітнього процесу, що позитивно впливає на емоційний стан учнів і підвищує їхню зацікавленість у навчанні. Як свідчать результати дослідження Н. Бібік, використання інтегрованого підходу сприяє зростанню рівня навчальної мотивації здобувачів початкової освіти, оскільки дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів та їхні пізнавальні інтереси [1, с. 17].

Отже, інтеграція змісту навчання є ефективним педагогічним засобом формування навчальної мотивації здобувачів початкової освіти. Вона забезпечує не лише підвищення інтересу до навчання, а й сприяє розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості в сучасному суспільстві.

Важливою характеристикою інтегрованого навчання в закладі початкової освіти є його практична спрямованість. Вона забезпечує зв'язок між теоретичними знаннями та життєвим досвідом учнів. Такий підхід полегшує формування та розвиток компетентностей. Він також підвищує навчальну мотивацію. Учні краще усвідомлюють значення сформованих компетентностей.

Зокрема, ефективним є проведення інтегрованих уроків, які поєднують зміст кількох освітніх галузей. Наприклад, під час вивчення теми «Вода»

можливо інтегрувати компетентності з природничої освітньої галузі (властивості води), мовно-літературної (складання текстів про значення води), математичної (розв'язування задач, пов'язаних із використанням води у побуті). Такий підхід дозволяє учням бачити практичну цінність компетентностей і сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання.

Як зазначає Н. Бібік, інтегровані завдання мають бути спрямовані на формування в учнів компетентності застосовувати знання у різних ситуаціях, що є важливим чинником підвищення мотивації до навчання [1, с. 34]. У цьому контексті особливого значення набувають діяльнісні методи навчання, зокрема проектна діяльність.

Прикладом може бути організація міні-проєкту «Мій день», у межах якого учні досліджують власний режим дня, обчислюють витрачений час (математика), описують свою діяльність (українська мова) та аналізують вплив режиму на здоров'я (інтегрований курс «Я досліджую світ»).

О. Сакалюк підкреслює, що використання інтегрованих форм навчання забезпечує активну участь учнів у освітньому процесі та сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності [4, с. 203].

Ефективність інтегрованого навчання значною мірою залежить від систематичного використання практико-орієнтованих завдань, які дозволяють учням застосовувати знання в різних ситуаціях. Зокрема, доцільним є впровадження тематичних інтегрованих днів або тижнів.

Наприклад, під час проведення тематичного дня «Осінь» учні можуть виконувати завдання з різних освітніх галузей: на уроках української мови – складати описи осінніх явищ, на математиці – розв'язувати задачі з використанням природного матеріалу (рахунок листя, плодів), на інтегрованому курсі «Я досліджую світ» – досліджувати зміни в природі. Така організація навчання сприяє формуванню цілісного уявлення про явища навколишнього світу та підтримує інтерес до навчання.

Ще одним прикладом є використання інтегрованих завдань під час вивчення теми «Гроші». Учні можуть одночасно формувати математичні компетентності (обчислення вартості покупок), мовленнєві компетентності (створення діалогів «у магазині») та соціальні компетентності (правила поведінки під час покупок). Подібні завдання наближені до реального життя, що підвищує мотивацію учнів до навчальної діяльності.

Важливу роль відіграє ігрова діяльність як складова інтегрованого навчання. Наприклад, організація рольової гри «Подорож Україною» дозволяє поєднати знання з географічного, мовного та мистецького компонентів: учні знайомляться з регіонами України, створюють короткі повідомлення, виконують творчі завдання. Такий підхід сприяє емоційному залученню учнів та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Крім того, інтегроване навчання ефективно реалізується через дослідницьку діяльність. Наприклад, у процесі виконання завдання «Вирощуємо рослину» учні спостерігають за ростом рослини (природнича галузь), ведуть записи (мовна), вимірюють висоту (математична), що сприяє формуванню дослідницьких умінь і підвищенню пізнавального інтересу.

Як зазначає Н. Бібік, діяльнісний підхід в інтегрованому навчанні забезпечує активну участь учнів у пізнавальному процесі та сприяє розвитку внутрішньої мотивації [1, с. 36]. Н. Бібік підкреслює, що різноманітність форм і методів навчання створює позитивний емоційний фон і підвищує ефективність засвоєння знань [1, с. 42].

Висновки. Отже, інтеграція навчання є важливим засобом формування навчальної мотивації здобувачів початкової освіти. Вона забезпечує цілісність компетентностей і підсилює інтерес до навчання. Такий підхід сприяє встановленню міжпредметних зв'язків. Інтегроване навчання створює умови для розвитку пізнавальної активності учнів. Воно формує самостійність і творчі компетентності. Використання ігрових, проєктних і дослідницьких методів підсилює емоційне залучення до навчання. У сучасних умовах освіти в Україні інтеграція набуває особливого значення. Вона допомагає учням адаптуватися до змішаного та дистанційного навчання.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних рекомендацій щодо впровадження інтегрованого навчання. Важливим є також вивчення його впливу на формування ключових компетентностей учнів.

Література:

1. Бібік Н. М. Інтегроване навчання в початковій школі: модус застосування. Київ, 2021. 98 с. URL: <https://surl.li/lkkjnj> (дата звернення: 22.03.2026).
2. Маляр Л. В., Ваколя З. М. Особливості мотивації учнів до навчальної діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Випуск 82. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С.102-107. URL: <https://surl.li/owdtub> (дата звернення: 22.03.2026).
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2019. 40 с. URL: <https://surl.li/nqrbnf> (дата звернення: 22.03.2026).
4. Сакалюк О. В. Складові підготовки майбутніх учителів до реалізації інтегрованого навчання у початковій школі. *Молодий вчений*. 2020. № 10. С. 201–205. URL: <https://surl.li/oudksj> (дата звернення: 22.03.2026).

УДК 37.091:004.77

Вікторія Зеленко,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Надія Горбач**

**ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ**

ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто проблему формування медіаграмотності молодших школярів. Показано, що сучасні діти рано користуються гаджетами, тому на уроках мови та читання важливо навчити їх розуміти зміст медіатекстів, відрізнити правдиву інформацію від вигаданої та критично мислити.

Ключові слова: медіаграмотність, молодші школярі, початкова освіта, мовно-літературна освітня галузь, критичне мислення, інформаційна компетентність, уроки української мови

Сьогодні діти починають користуватися смартфонами дуже рано – інколи навіть раніше, ніж добре навчаються читати. Для учнів початкових класів інтернет, мультфільми та ігри – це основні джерела інформації. Вони щодня дивляться відео, читають повідомлення та проводять багато часу онлайн. Але в такому віці діти ще не вміють добре розрізнити правду і неправду.

Молодші школярі часто вірять усьому, що бачать або чують – вони не завжди задумуються, хто створив цю інформацію і навіщо. Через це вони можуть легко повірити у фейкові новини або рекламу. Саме тому важливо з раннього віку навчати дітей медіаграмотності.

Медіаграмотність – це вміння правильно сприймати інформацію, ставити запитання та думати. Вона допомагає дитині не просто дивитися чи читати, а розуміти зміст і робити власні висновки. Це потрібно не лише для навчання, а й для повсякденного життя.

Важливу роль у цьому відіграє школа – особливо уроки української мови та читання. Саме тут діти працюють із текстами, вчать висловлювати свої думки та аналізувати інформацію. Тому такі уроки є хорошою можливістю формувати медіаграмотність у доступній і цікавій формі.

У своїй роботі пропонуємо використовувати такі цікаві вправи для дітей:

1. Гра «Детективи новин». Вчитель показує дітям короткий заголовок (наприклад: «У лісі знайшли справжнього дракона!»). Учні мають подумати, чи може це бути правдою, і де знайти докази. Це вчить дітей не вірити першому зустрічному слову в інтернеті.

2. Розмова про рекламу. Коли ми вчимо прикметники (гарний, смачний, найкращий), можна розглянути яскраву обгортку від цукерок чи плакат. Ми запитуємо дітей: «Чому слова на рекламі такі яскраві? Чи завжди товар такий самий, як на малюнку?». Так діти розуміють, що реклама хоче нас переконати щось купити.

3. Вправа «Казка від імені героя». Можна запропонувати учням розповісти відому казку «Колобок» так, ніби це новина по телевізору або пост у соцмережах. Це допомагає зрозуміти, як одну й ту саму подію можна розповісти по-різному, залежно від того, хто про неї каже.

4. Створення своїх повідомлень. Коли діти вчать писати короткі записки чи смс-повідомлення, вони вже самі стають авторами. Важливо пояснити їм, що кожне наше слово в мережі залишає слід, тому треба бути ввічливими та чесними.

5. Вправа «Розпізнай фейк». Учитель може дати дітям два короткі

повідомлення: одне правдиве, інше – вигадане. Учні мають визначити, де правда, і пояснити, чому вони так думають. Це допомагає дітям не довіряти всьому підряд і вчить перевіряти інформацію.

6. Гра «Що приховано?». Дітям показують картинку або коротке відео. Вони мають подумати, чого там не вистачає, і поставити запитання: «Що тут не показано?», «Чи вся інформація є?». Так учні розуміють, що не завжди все показують повністю.

7. Вправа «Медіадетективи». Учні отримують прості тексти або зображення і пробують зрозуміти, хто це створив і навіщо. Так вони вчаться звертати увагу на джерело інформації.

8. Гра «Зміни сюжет». Учитель пропонує дітям переказати знайому казку так, ніби це новина або допис у соцмережі. Це показує, що одну і ту ж історію можна подати по різному.

Важливо, щоб учитель на уроці не просто розповідав теорію, а створював ситуації, де діти самі шукають відповіді. Наприклад, можна використовувати інтерактивні плакати або короткі відеоролики. Коли дитина бачить цікаву картинку на екрані, вона краще сприймає матеріал, ніж просто з слів учителя.

Також велику роль відіграє робота з ілюстраціями в підручниках. Ми вчимо дітей дивитися не тільки на текст, а й на малюнки: «Що тут зображено? Який настрій у героя? Чи відповідає малюнок тому, що написано в тексті?». Це теж елемент медіаграмотності, адже малюнок – це теж спосіб передачі інформації.

Окрім цього, вчитель має бути для дітей прикладом. Якщо вчитель сам вміє користуватися сучасними програмами та критично оцінювати новини, діти будуть йому довіряти. На уроках мовно – літературної галузі ми формуємо не тільки навички письма, а й культуру спілкування в цифровому світі.

Така робота робить уроки мови набагато цікавішими для сучасних школярів. Вони бачать, що знання з підручника допомагають їм у реальному житті, коли вони дивляться YouTube чи гортають стрічку новин у телефоні. Якщо ми почнемо вчити дітей медіаграмотності вже зараз, у майбутньому вони зможуть захистити себе від фейків та стануть розумнішими користувачами інтернету. Це і є головне завдання сучасної школи.

Варто також розуміти, що важливу роль у формуванні медіаграмотності відіграють не лише вчителі, а й батьки. Саме вдома діти проводять багато часу з гаджетами, дивляться відео, грають в онлайн – ігри та спілкуються в інтернеті. Часто вони роблять це без контролю, тому можуть натрапити на неправдиву інформацію. Через це важливо, щоб батьки цікавилися тим, що саме дивиться дитина, та обговорювали це разом із нею.

Батькам потрібно пояснювати дітям прості правила безпечної поведінки в інтернеті: не довіряти всьому, що бачиш, не переходити за підозрілими посиланнями, не повідомляти особисті дані незнайомим людям. Також корисно разом переглядати відео, обговорювати їх і ставити запитання. Це допомагає дитині краще зрозуміти інформацію і навчитися її аналізувати.

Крім того, важливо, щоб і вчителі, і батьки діяли разом і підтримували одне одного. Якщо дитина отримує однакові поради і в школі, і вдома, вона

швидше засвоює правила і починає застосовувати їх у повсякденному житті. У результаті формується відповідальне ставлення до інформації та власної поведінки в цифровому середовищі, що є дуже важливим у сучасному світі.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 23.03.2026)
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні / за ред. Л. А. Найдьонові. Київ: НАПН України, 2016. 16 с.
3. Медіаграмотність на уроках української мови : посібник для вчителя / за ред. В. Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, 2017. 201 с.
4. Наумчук О. В. Формування медіаграмотності молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. С.154–159.
5. Пометун О. І. Критичне мислення учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2019. № 5. С. 12–16.

УДК 37.091.3:004.8:3

Олеся Казмірчук,
Технічний фаховий коледж
Луцького національного
технічного університету,
м.Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ

У тезах розкрито можливості та особливості застосування штучного інтелекту в освітньому процесі під час викладання суспільствознавчих дисциплін. Акцентовано увагу на педагогічному потенціалі сучасних цифрових технологій, їх впливі на якість навчання та формування ключових компетентностей здобувачів освіти.

Ключові слова: штучний інтелект, освіта, суспільствознавчі дисципліни, цифрові технології, критичне мислення, навчальний процес, інновації.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією та інтеграцією новітніх технологій у навчальний процес. Однією з таких технологій є штучний інтелект (ШІ), який дедалі ширше застосовується у різних галузях, включаючи освіту. Особливої актуальності набуває питання використання ШІ у викладанні дисциплін суспільствознавчого циклу (історія, право, соціологія, політологія тощо), оскільки ці дисципліни формують критичне мислення, громадянську компетентність та соціальну відповідальність учнів.

Проблема полягає у необхідності визначення ефективних підходів до інтеграції ШІ у викладання зазначених дисциплін, з урахуванням їх специфіки, а також у виявленні потенційних ризиків і обмежень такого впровадження. Значення цієї проблеми зумовлене потребою модернізації освітнього процесу, підвищення його якості та адаптації до вимог інформаційного суспільства.

Питання використання штучного інтелекту в освіті досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, увага приділяється адаптивним навчальним системам, інтелектуальним тьюторським платформам та автоматизованому оцінюванню знань. Дослідники відзначають, що ШІ сприяє персоналізації навчання, підвищенню мотивації учнів та оптимізації роботи викладача. Водночас у працях підкреслюються і певні виклики: етичні аспекти використання даних, ризик зниження критичного мислення, а також залежність від технологій [1].

Незважаючи на значну кількість досліджень, питання застосування ШІ саме у викладанні суспільствознавчих дисциплін залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Штучний інтелект відкриває нові можливості для організації навчального процесу. У контексті викладання суспільствознавчих дисциплін він може використовуватися у кількох основних напрямках.

По-перше, ШІ дозволяє реалізувати персоналізований підхід до навчання. Інтелектуальні системи можуть аналізувати рівень знань учнів, їхні інтереси та темп засвоєння матеріалу, пропонуючи індивідуалізовані завдання та рекомендації. Це особливо важливо для суспільствознавчих дисциплін, де значну роль відіграє інтерпретація інформації та розвиток аналітичного мислення.

По-друге, використання ШІ сприяє активізації навчальної діяльності. Наприклад, чат-боти можуть виступати у ролі віртуальних співрозмовників для обговорення історичних подій або соціальних процесів, стимулюючи учнів до аргументованого висловлення власної думки.

По-третє, ШІ може бути ефективним інструментом для оцінювання знань. Автоматизовані системи здатні швидко перевіряти тести, аналізувати письмові роботи та надавати зворотний зв'язок. Це дозволяє викладачеві зосередитися на більш складних аспектах навчального процесу, таких як розвиток критичного мислення та дискусійних навичок.

Водночас важливо враховувати і певні ризики. Надмірне використання ШІ може призвести до формального засвоєння знань, зниження самостійності учнів та втрати навичок глибокого аналізу. Крім того, існує проблема достовірності інформації, яку генерують системи ШІ, що є критично важливим у суспільствознавчих дисциплінах.

Аналіз сучасних ШІ-сервісів демонструє, що їх ефективність у навчанні суспільствознавчих дисциплін базується на інтерактивності, візуалізації та індивідуалізованому підході до викладання. Генеративні моделі, такі як ChatGPT або Gemini, вирізняються своєю універсальністю, тоді як спеціалізовані інструменти на кшталт MagicSchool, Notion AI чи Canva акцентують увагу на конкретних аспектах освітнього процесу – від створення навчальних планів до представлення інформації у візуальному форматі [2].

Генеративний штучний інтелект сьогодні стає невід'ємним елементом освітнього процесу, надаючи широкий спектр можливостей для покращення навчання. Одним із інструментів у цій сфері є ChatGPT, який відкриває нові горизонти для створення освітнього контенту, моделювання навчальних

ситуацій та стимулювання пізнавальної діяльності. У викладанні історії цей зручний сервіс дає змогу реалізувати тематичні діалоги між історичними особистостями, що дозволяє поглиблено вивчати причинно-наслідкові зв'язки подій. У громадянській освіті його використовують для проведення дебатів на актуальні суспільні теми, а у правознавстві – для розбору правових ситуацій та розвитку навичок аргументації. Однак важливо підходити до результатів роботи з критичним мисленням та перевіркою даних, що водночас сприяє формуванню інформаційної грамотності студентів. Іншим технологічним рішенням є платформа Canva, яка завдяки інтеграції штучного інтелекту полегшує створення графічного контенту для візуалізації навчального матеріалу. Цей інструмент дає змогу перетворювати абстрактні суспільні процеси на зрозумілі та захопливі образи, що сприяє легшому сприйняттю складних концепцій. У рамках вивчення історії студенти можуть застосовувати Canva для створення хронологічних стрічок або інфографіки, яка відображає причини та наслідки подій. Громадянська освіта отримує користь від розробки соціальних плакатів чи інформаційних кампаній. Завдяки такому підходу здобувачі освіти активізують свою творчу діяльність та покращують навички візуальної комунікації. Notion AI також активно використовується в освітньому процесі завдяки своїм функціям структуризації та організації інформації. Цей інструмент допомагає автоматизувати створення конспектів, систематизувати теоретичні знання та впорядковувати бази даних. У правознавстві його можна застосовувати для створення таблиць із законодавчими актами або порівняльного аналізу правових систем. У курсах історії він оптимізує узагальнення масштабних тематичних блоків. Робота з Notion AI сприяє розвитку системного мислення та інформаційно-аналітичних навичок. Додатковим засобом із потужним аналітичним потенціалом є Google Gemini – платформа, яка допомагає у пошуку, аналізі й інтерпретації даних. У соціологічних дисциплінах її використовують для дослідження таких важливих явищ, як міграція чи зміни на ринку праці, а в історичному аспекті – для аналізу джерел і формулювання висновків. Інтеграція цього сервісу з іншими цифровими інструментами значно підвищує продуктивність студентів у дослідницькій роботі, водночас результати роботи завжди потребують критичної оцінки. Ще одним ключовим ресурсом є MagicSchool – спеціалізований освітній інструмент, спеціально розроблений для потреб викладачів. Він дозволяє автоматизувати створення навчальних матеріалів: планів занять, завдань та критеріїв оцінювання. У громадянській освіті MagicSchool ідеально підходить для формування чітко структурованих занять, а у правознавчих дисциплінах – для адаптації складних матеріалів відповідно до рівня студентів. Його використання оптимізує роботу викладача та покращує якість освітнього процесу.

Аналіз засвідчив, що сучасні технології штучного інтелекту надають всебічну підтримку у викладанні дисциплін суспільствознавчого циклу. Їхнє впровадження охоплює як підготовку навчальних матеріалів, так і організацію освітнього процесу для студентів. Така інтеграція сприяє формуванню критичного мислення, розвитку аналітичних навичок, а також підвищує рівень

інформаційної та цифрової компетентності, що відповідає актуальним вимогам до підготовки майбутніх фахівців [3].

Таким чином, використання штучного інтелекту у викладанні дисциплін суспільствознавчого циклу є перспективним напрямом розвитку освіти. ШІ сприяє персоналізації навчання, підвищенню його ефективності та залученості здобувачів освіти.

Література:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки. Київ : Інститут інформаційних технологій, 2019. 312 с.

2. Методичні рекомендації щодо використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2024. 24 с. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 26.03.2026).

3. Штучний інтелект в освіті: стан та перспективи використання : аналітична доповідь / Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2023. 56 с.

УДК 316.346.2:37.014.124(477)

Валерій Карабенюк,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ
Науковий керівник – **Олександр Казаков**

ГЕНДЕРНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ

У статті розглядається гендерна освіта як системоутворюючий чинник інтеграції України до світової спільноти, аналізується міжнародно-правові зобов'язання, упровадження гендерних підходів в освітню систему, виявлено основні перешкоди та стратегічні напрями інтеграції гендерної освіти.

Ключові слова: гендерна освіта, інтеграція, міжнародно-правові зобов'язання, ЄС.

Загальновідомо, що гендерна рівність, і ту суть яку з собою вона несе – є важливою складовою кожної країни в основі устрою якої лежать демократичні цінності. Демонстрацією рівня пріоритетності гендеру є показник того, чи здійснюється управлінська політика з урахуванням інтересів гендеру і його проблематики, чи задіюються засоби необхідні для подолання кризи прав і соціального становища жінок і чоловіків в суспільстві. Активні війни, революції, зміна правлячих режимів в деяких країнах і соціальні трансформації дають поштовх світовому науковому товариству у вивченні того, як знаходити шляхи і компроміси в реаліях XXI століття. Події в Україні і світі, що відбуваються останнім часом являють собою предмет дослідження для спеціалістів і різноманітних організацій об'єднаних спільною метою. Попри значний прогрес у законодавчій сфері, в режимі теперішнього часу Україна стикається з проблемою розриву між формально-правовим забезпеченням рівності та реальним станом суспільної свідомості. Цей розрив виявляється в

стійкості гендерних стереотипів, латентній дискримінації на ринку праці, нерівномірному розподілі сімейних обов'язків та недостатній представленості жінок у процесах ухвалення стратегічних рішень для країни.

Завданням борців за рівне соціально-політичне становище обох статей людини є ліквідація деструктивних елементів суспільства, де мають переважати гендерні цінності і де вони будуються, влаштування і пошук методів, за яких буде можливим досягнення цієї мети.

Актуальність цієї теми забезпечується налічуванням в українському суспільстві традиційних устоїв які формувались з часів царської Росії. Вони проявляються у відношенні до жінок, стосуються місця жінки в суспільстві, поглядів на її виконувану роль в соціальній сфері, побуті. Головною причиною та запорукою організації цих досліджень є стратегічний курс України на набуття членства в Європейському Союзі та інтеграцію до глобального політичного, економічного і культурного простору.

Одним з ключових вимог, що представляють собою міжнародні інституції є імплементація принципів гендерної рівності, закріплених у низці міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Стамбульській конвенції.

Існуючі освітні міністерські програми часто носять фрагментарний характер, а підготовка педагогічних кадрів до реалізації гендерного підходу залишається недостатньою. Водночас світовий досвід свідчить, що саме гендерна освіта, інтегрована на всіх рівнях – від дошкілля до вищої школи та неформальної освіти, – виступає найбільш дієвим механізмом трансформації суспільної свідомості.

Наукове осмислення гендерної освіти як соціокультурного та політичного феномену має міждисциплінарний характер і перебуває на перетині педагогіки, соціології, філософії освіти та політології. Аналіз цієї освіти включає багато дисциплін дозволяючи краще підійти до питання її вирішення. Теоретичні засади гендерного підходу в освіті були закладені в роботах західних дослідниць, зокрема С. Де Бовуар, а також у працях Дж. Батлер [1, с. 390]. У вітчизняному науковому дискурсі проблематика гендерної освіти активно розробляється з кінця 1990-х років. Значний доробок належить Т. Говорун, яка започаткувала системне дослідження гендерної соціалізації в освітньому середовищі; О. Цокур, В. Кравець, Н. Лавриненко, які аналізували впровадження гендерної рівності в систему вищої та загальної середньої освіти. Окремий пласт досліджень становлять роботи, присвячені аналізу державної політики у сфері гендерної рівності (М. Скорик, Т. Марценюк), де розглядаються інституційні механізми впровадження гендерних підходів [2, с. 308]. Попри значну теоретичну базу та численні прикладні розвідки, наявні дослідження зосереджуються переважно на окремих аспектах: гендерному аналізі змісту підручників, гендерній соціалізації в сім'ї, підготовці фахівців соціальної сфери. Водночас поза увагою науковців залишається цілісне обґрунтування гендерної освіти як системного чинника зовнішньополітичної інтеграції України, що дозволило б пов'язати освітні трансформації з процесами євроінтеграції та формуванням міжнародного іміджу держави. Це

зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на синтез освітнього, соціокультурного та геополітичного вимірів гендерної освіти [3, с. 160].

Ґрунтуючись на виявленій науковій суперечності між визнанням важливості гендерної освіти на рівні державних стратегій та відсутністю цілісного науково обґрунтованого підходу до її впровадження як чинника інтеграційних процесів, а також враховуючи прогалину в сучасних дослідженнях, які зосереджуються переважно на окремих аспектах гендерної освіти без системного зв'язку з геополітичним виміром, метою даної розвідки є теоретичне обґрунтування та концептуалізація гендерної освіти як системоутворюючого чинника інтеграції України до світової спільноти, а також визначення стратегічних напрямів її впровадження в національну освітню політику. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять принципи міждисциплінарного підходу, системний аналіз, порівняльно-правовий метод, а також інституційний аналіз освітньої політики. У роботі мають використовуватись напрацювання вітчизняних та зарубіжних дослідників у галузі гендерної педагогіки, соціології освіти, філософії права та європейських студій.

Здійснений аналіз міжнародного досвіду та сучасних європейських ініціатив засвідчує, що гендерна освіта в країнах Європейського Союзу розглядається не як факультативний додаток, а як невід'ємна складова структурної політики, що має вимірювані результати. Ключовим інструментом тут виступає концепція гендерного мейнстрімінгу (gender mainstreaming), що передбачає інтеграцію гендерного підходу на всіх етапах формування та реалізації освітньої політики. Результати дослідження Європейського інституту з гендерної рівності (EIGE) демонструють, що ефективність такого підходу залежить від наявності чіткої методології збору даних та критеріїв оцінки «належних практик» [4]. Це дозволяє не лише констатувати наявність проблеми, але й кількісно вимірювати прогрес у подоланні гендерної сегрегації в освітніх траєкторіях, зокрема у сфері ранньої освіти [6]. Отримані результати вказують на існування прямого зв'язку між рівнем інтеграції гендерної освіти та успішністю країн у виконанні євроінтеграційних зобов'язань. По-перше, як засвідчує діяльність Ради Європи, створення інструментів самооцінки (Gender Equality in Education Scorecard) дозволяє освітнім установам самостійно аналізувати гендерну динаміку, що підвищує ефективність впровадження змін «знизу». По-друге, досвід таких країн, як Швеція та Іспанія, підтверджує, що системна гендерна освіта потребує не лише законодавчого закріплення, але й стабільного фінансування, розвитку інституційної спроможності та, критично важливо, залучення профспілок і педагогічної спільноти як ключових акторів змін.

Важливим результатом дослідження є виявлення того, що гендерна освіта виступає своєрідним «лакмусовим папірцем» для оцінки сталості демократичних інституцій. Як зазначається в експертних дискусіях, послаблення вимог до гендерних планів або згортання відповідних програм може свідчити про глибші ризики демократичного відкату [5]. Відтак, для

України імплементація європейських стандартів гендерної освіти є не лише формальною вимогою, а й стратегічним інструментом зміцнення власної стійкості до зовнішніх викликів. Подальший аналіз дозволяє стверджувати, що інтеграція гендерного підходу в українську освітню політику має відбуватися шляхом адаптації саме цих європейських механізмів: впровадження системи моніторингу (Scorecard), посилення потенціалу педагогічних працівників через обов'язкові програми підвищення кваліфікації та створення дієвої системи збору даних, розділених за статтю, що дозволить оцінювати реальний вплив освітніх реформ на досягнення рівності.

З усього сказаного випливає, що гендерна освіта є не факультативним, а системоутворюючим суспільним чинником інтеграції України до світової спільноти. Вона забезпечує трансформацію суспільної свідомості у напрямі сприйняття принципів рівності, недискримінації та поваги до людської гідності, які становлять ціннісне підґрунтя європейської моделі розвитку. Нашим завданням є правильне розуміння і відношення один до одного – побудова цілісного, рівноправного суспільства людей. Об'єктивний аналіз і впровадження критичного мислення в теперішній світ, ліквідація архаїчних мастадонтів – традицій і догматичних стереотипів.

Література:

1. Бовуар С. де. Друга стать : у 2 т. ; пер. з фр. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собка. – Київ : Основи. 1994.
2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія». 2004. 308 с.
3. Говорун Т. В. Як навчати школярів долати гендерні стереотипи. Конспекти занять : навчально-методичний посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2011. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6118> (дата звернення: 17.03.2026).
4. Gender Discrimination – Gender Equality Project. URL: <https://surl.li/rveuwq> (дата звернення: 17.03.2026).
5. Gender-Based Violence – End Violence Against Women. <https://surl.li/qmriqm> (дата звернення: 17.03.2026).
6. Vlieger de Sam. Wat is een pedagogiek die vragen stellen centraal stelt? URL: <https://surl.li/ufhwbk> (дата звернення: 17.03.2026).

УДК 7.038.16:821.161.2:008 “192/193”

Наталія Каун,
Тетяна Сало,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – Галина Єрко

БУДИНОК «СЛОВО»: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА АГЕНТНІСТЬ І МИСТЕЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ

У статті розглядається феномен харківського будинку «Слово» як символ «Розстріляного відродження», що поєднав у собі період найвищого культурного злету та системних радянських репресій. Особлива увага приділяється діяльності театру «Березіль» і його ключових постатей – Леся Курбаса, Валентини Чистякової та Михайла Ялового – у формуванні модерної української ідентичності через концепцію «розумного театру». Висвітлюється роль цих митців у деконструкції радянських міфів та інтеграції українського мистецтва у світовий контекст. Також проаналізовано сучасні методи популяризації цієї історичної спадщини через настільні ігри, подкасти та артмакети.

Ключові слова: будинок «Слово», «Розстріляне відродження», Лесь Курбас, театр «Березіль», Валентина Чистякова, Михайло Яловий, модернізм, «розумний театр», репресії.

Вивчення історії будинку «Слово» на заняттях з історії є важливим для розуміння трагічної долі української інтелігенції ХХ століття. Ця будівля в Харкові стала символом «Розстріляного відродження» – періоду неймовірного творчого піднесення, що закінчився жорстокими репресіями.

Історія будинку показує системність нищення української культури радянською Росією, що продовжується і сьогодні (у 2022 році будівля постраждала від російських обстрілів). Це допомагає усвідомити тяглість боротьби українського народу за свою культуру, ідентичність та незалежність.

Постановка наукової проблеми та її значення полягає у необхідності переосмислення спадщини українського театрального та літературного авангарду як цілісної інтелектуальної системи. Постаті Леся Курбаса, Валентини Чистякової та Михайла Ялового репрезентують не просто окремі мистецькі долі, а стратегічну спробу вивести українську культуру на рівень світового модернізму через концепцію «розумного театру». Актуальність проблеми зумовлена потребою деконструкції радянських міфів про «націоналістичні збочення» та висвітленням ролі організаційної й творчої еліти у формуванні модерної ідентичності.

Метою розвідки є дослідження взаємодії творчих та організаційних чинників у діяльності мистецького об'єднання «Березіль», а також аналіз ролі ключових постатей у створенні синтетичного мистецтва, де філософська думка, пластична довершеність і чітка організаційна структура функціонували як єдиний механізм опору провінційності й ідеологічному тиску.

У 1920-х роках Харків став епіцентром культурного вибуху. Щоб зібрати всіх митців разом, було зведено будинок «Слово». Це була споруда у формі літери «С» із 66 квартирами, де умови життя здавалися розкішними для того часу: просторі кімнати, солярій на даху, спільний скверик для прогулянок. Мешканцями були сусіди, які щоранку віталися в під'їзді, а ввечері створювали шедеври: Микола Хвильовий, Остап Вишня, Павло Тичина та ін.

Життя в будинку було насиченим: митці разом ходили на полювання, грали в більярд, обговорювали сценарії нових вистав просто на сходах. Це була справжня інтелектуальна громада. Проте цей побутовий комфорт мав і зворотний бік: будинок був повністю обладнаний спецзв'язком для прослуховування, а кожен крок мешканців фіксувався. «Слово» стало місцем найвищого творчого злету і водночас – точкою збору для майбутніх арештів.

Театр «Березіль» – це не просто назва, це символ весняного оновлення української культури, який у 1920-х роках вивів українське мистецтво на один рівень із провідними театрами Європи. Його засновником і головним ідеологом був Лесь Курбас – режисер-філософ, математик сцени та реформатор, який прагнув перетворити театр із розваги на інтелектуальну лабораторію. *«Силою свого таланту Курбас міг дорівнятися хіба що Бучмі: був режисером такої ж сили таланту, як Бучма – актором»*, – писав про Леся Курбаса письменник, журналіст, театральний критик Юрій Смолич [3].

Курбас категорично відкидав етнографізм і побутову «шароварщину», що панували в тодішньому театрі. Він вважав, що українське мистецтво має бути модерним, складним і глибоким. Його головним принципом був «розумний арлекін» – актор-інтелектуал, який досконало володіє своїм тілом, знає кілька мов, розбирається у філософії та музиці. Курбас казав: *«Мистецтво повинно народжуватись легко. Це як політ. Подумав про щось хороше, відкрив очі, вдихнув повними грудьми – і злетів...»* [5].

Історія театру «Березіль» розпочалася 31 березня 1922 року в Києві. Це було справжнє мистецьке об'єднання, до якого входили декілька майстерень, лабораторії та власний музей. У 1926 році театр переїхав до тодішньої столиці радянської України – Харкова, де розквітнув на повну силу. Найвищі досягнення колективу пов'язані з драматургією Миколи Куліша. Микола Куліш і Лесь Курбас разом створили шедеври, які стали основою «Розстріляного відродження» – «Народний Малахій», «Мина Мазайло» та «Маклена Граса».

Точні факти про інновації Курбаса вражають і сьогодні. Він запровадив у театрі математичний розрахунок мізансцен і ритму. Його сценограф Вадим Меллер використовував на сцені не мальовані декорації, а складні металеві конструкції, рухомі платформи та дзеркала. Курбас виховував акторів через систему вправ, що включали акробатику, класичний танець і фехтування, щоб кожен жест на сцені був вивіренним і символічним.

Трагедія театру «Березіль» почалася з посиленням радянської цензури. Курбаса звинуватили у «націоналістичних збоченнях» та відриві від реального життя. У жовтні 1933 року він був відсторонений від керівництва театром. Його слова на останніх зборах прозвучали лаконічно й водночас трагічно: *«Я бачу, що я тут зайвий...»*. У грудні того ж року режисера заарештували. Леся

Курбаса розстріляли 3 листопада 1937 року в урочищі Сандармох. Разом із ним пішла ціла епоха українського авангарду, але закладені ним ідеї «розумного театру» живуть і досі.

Валентина Чистякова була не просто дружиною Леся Курбаса, а його найближчою соратницею та живою емблемою естетики «Березоля». *«Валентина Миколаївна була одною з найкращих і найелегантніших жінок Харкова. Надзвичайно проста і мила в приватному житті – була ця найкраща акторка Березоля»*, – писав Володимир Куліш, син Миколи Куліша [2].

Вона приїхала до Києва як російська балерина, але під впливом Курбаса повністю українізувалася, вивчила мову та стала провідною акторкою українського авангарду. Чистякова втілювала ідеал «розумного арлекіна», адже володіла неймовірною пластикою, музикальністю й інтелектуальною глибиною, що дозволяло їй грати ролі від тендітної Маклени Граси до складних психологічних образів у виставах за текстами Миколи Куліша. Навіть після того, як Курбаса заарештували, а театр фактично знищили, Валентина Чистякова залишилася в Харкові та продовжувала працювати, ставши містком між авангардом 1920-х років і наступними поколіннями акторів, яким потайки передавала «курбасівську» школу.

Михайло Яловий (відомий під псевдонімом Юліан Шпол) був не просто адміністратором, а справжнім «дипломатом» і стратегом українського модернізму. У сузір'ї будинку «Слово» він відігравав роль «центру тяжіння», який єднав радикальні літературні маніфести Миколи Хвильового з авангардними театральними експериментами Леся Курбаса.

«„Миша” був невисокий, кремезний з поголеною головою, з чорними незвичайно розумними очима. Довголітній і незрадний приятель Хвильового, Досвітнього, Вишині, Куліша. Його першого і заарештовано в ніч з 12 на 13 травня 1931 р. Ходили чутки, що Ялового обвинувачували в організації й керівництві терористичною групою, до якої мали належати згадані вище письменники....Пригадую Ялового як добрячого і сердечного сусіда», – пише Володимир Куліш [4].

Яловий володів рідкісним талантом – він умів перетворювати хаотичну творчу енергію на чітку структуру. Як перший президент ВАПЛІТЕ, він не просто підписував папери, а створював умови, за яких нова українська література могла вийти за межі кабінетів і потрапити на велику сцену театру «Березиль». Він вірив, що культура – це не лише натхнення, а й організація. Саме завдяки його зусиллям «Березиль» став не просто театром, а інтелектуальним хабом, де письменники, актори та художники разом творили образ нової України.

Арешт Михайла Ялового в травні 1933 року став для мешканців будинку «Слово» справжнім шоком. Це був не просто арешт окремого письменника – це був сигнал про початок кінця цілої епохи. Система вибрала Ялового своєю першою жертвою не випадково: вдаривши по ньому, вони вдарили по «мозку» організації.

Це була точка неповернення. Коли вночі за ним прийшли, ілюзія безпеки, яка панувала в «Слові», розсипалася. Його друзі розуміли: якщо забрали

Ялового – людину, яка завжди була втіленням розсудливості та закону – значить завтра прийдуть за кожним / кожною.

Реакція на його арешт була миттєвою і катастрофічною. Микола Хвильовий, бачачи, як нищать його найближчого соратника, зрозумів, що наступним кроком буде повна ліквідація всього, що вони будували. Самогубство Хвильового наступного дня було актом розпачу та протесту проти арешту Ялового. Так почалася ланцюгова реакція: смерть одного лідера призвела до загибелі іншого, а згодом – і до розгрому театру «Березіль» і розстрілів у Сандармоху.

Незважаючи на те, що життя Михайла Ялового обірвалося трагічно, його внесок у розвиток «розумного театру» та інтелектуальної літератури залишився фундаментом. Він довів, що українська культура може бути модерною, сміливою та конкурентною у світі. Сьогодні ми бачимо відлуння його ідей у тому, як розвивається сучасне українське мистецтво, яке, як і сто років тому, прагне бути частиною глобального контексту.

Про ці події створено документальні й художні фільми, подкасти та навіть настільні ігри, що робить вивчення історії живим, доступним й актуальним для молоді.

Кілька років тому креативна команда Харківського літературного музею створила настільку «Будинок „Слово“». На її розробку Марину Куценко надихнув музейний експонат – список першого заселення будинку, де всі мешканці були розписані поквартирно і за під'їздами. Така структура спонукала до візуалізації: виникла ідея створити гру, у якій можна «пересуватися» будинком, відкриваючи для себе його простір і знайомлячись із долями його мешканців [7].

Гра дає можливість більш об'ємно сприйняти будинок «Слово», відчувати атмосферу 1930-х, відкрити для себе нові грані життя відомих митців. Ідеться не лише про втрати, смерті й трагедії, а й про багатство культурного життя, творчі пошуки та людські історії, що наповнювали цей простір, як наголошують авторки гри [7].

Художниця Настя Горнічар, майстриня тематичних моделей і складанок, сприймає історію будинку «Слово» як трагедію. З початку повномасштабного вторгнення вона почала створювати моделі «зраних» або знищених російською агресією пам'яток архітектури. Коли у 2022-му будинок «Слово» був пошкоджений російською ракетою, Настя вирішила відтворити його у вигляді арт-макета [7].

Журналістка і радійниця з Луцька Анастасія Передрій створила подкаст, присвячений легендарному харківському будинку і його мешканцям [7].

На стримінгових платформах доступні 15 епізодів подкасту «Будинок „Слово“». Перший і останній – це пролог та епілог: у них розповідається про тогочасне українське культурне життя, пояснюється, чому для письменників цей будинок був справжньою розкішшю, хто там оселився, а також подаються інші факти для кращого розуміння історичного контексту, з яких можна дізнатися про тогочасне українське культурне життя, про те, чому для письменників цей будинок був розкішшю, хто там оселився та інші факти для

розуміння історичного контексту. Решта 13 епізодів – це історії про конкретних мешканців, серед яких Павло Тичина, Валер'ян Підмогильний, Лесь Курбас та інші [7].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що український модернізм 1920–1930-х років був самодостатньою та інтелектуально конкурентоспроможною системою. Досвід Михайла Ялового як стратега модернізму та Валентини Чистякової як трансляторки «курбасівської школи» доводить, що фундамент, закладений мистецьким об'єднанням і експериментальним театром «Березиль», став точкою неповернення для української культури. Попри фізичне нищення української еліти в урочищі Сандармох та репресії 1933 року, ідеї «розумного театру» забезпечили тяглість традиції модерну, яка й досі залишається основою сучасного мистецького контексту та натхненням у боротьбі за незалежність.

Література:

1. Абетка. Будинок «Слово». URL: <https://proslovo.com/#15/50.00892/36.23515/-17.6/45> (дата звернення: 18.03.2026).
2. Будинок «Слово». Валентина Чистякова, кв. 64. URL: <https://proslovo.com/person/64-159-chistyakova-valentina> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Будинок «Слово». Лесь Курбас, кв. 64. URL: <https://proslovo.com/person/64-108-kurbas-les> (дата звернення: 18.03.2026).
4. Будинок «Слово». Михайло Яловий, кв. 10. URL: <https://proslovo.com/person/30-045-yaloviy-myhailo> (дата звернення: 18.03.2026).
5. Зубченко І. Його серце належало театру: спілка. URL: <https://nstdu.com.ua/publication/yogo-sertse-nalezhalo-teatru/> (дата звернення: 16.03.2026).
6. Лесь Курбас у театральній діяльності, в оцінках сучасників – документи / заг. ред. В. Ревуцький. Балтимор – Торонто, 1989. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9035/file.pdf> (дата звернення: 16.03.2026).
7. Фанаге О. Увійти в Будинок «Слово» через різні двері. Подкасти, настілька і паперова модель про Харківських романтиків. *VII. Культура*. URL: <https://surl.li/lvrxpri> (дата звернення: 20.03.2026).

УДК 37.015.3:159.942-053.5/.6:355.01

Софія Коваль,

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

Наукова керівниця – **Марія Козігора.**

**ШЛЯХИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЕМОЦІЙНОЇ
РІВНОВАГИ УЧНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

У праці окреслено основні шляхи психолого-педагогічної підтримки емоційної рівноваги учнів в умовах воєнного часу. Акцентовано увагу на створенні безпечного освітнього середовища, розвитку навичок емоційної регуляції, підтримці навчальної мотивації, соціальній підтримці та співпраці з батьками як важливих умов збереження психологічного благополуччя дітей.

Ключові слова: емоційна рівновага, учні, психолого-педагогічна підтримка, воєнний час, емоційна регуляція, освітнє середовище, психологічне благополуччя.

Сучасні умови воєнного часу суттєво впливають на всі сфери життя суспільства, зокрема й на освітнє середовище. Діти та підлітки опиняються в ситуації тривалого психоемоційного напруження, спричиненого почуттям небезпеки, нестабільності, вимушеними змінами звичного способу життя, розлукою з близькими, зміною місця проживання або навчання. Усе це негативно позначається на їхньому емоційному стані, здатності до навчання, міжособистісній взаємодії та загальному психологічному благополуччі.

У таких умовах особливої актуальності набуває проблема збереження емоційної рівноваги учнів та пошуку ефективних шляхів її підтримки. Важлива роль у цьому процесі належить педагогам, практичним психологам, соціальним педагогам і батькам, які покликані створювати безпечне, підтримувальне та чутливе до потреб дитини освітнє середовище. Саме психолого-педагогічна підтримка дає змогу своєчасно виявляти емоційні труднощі учнів, запобігати їх поглибленню та сприяти розвитку навичок емоційної саморегуляції, стійкості й адаптації до складних життєвих обставин.

С. М. Істоміна зазначає, що умовах воєнного стану психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу здійснюється за кількома взаємопов'язаними напрямками:

- першим із них є психологічна підтримка, що передбачає проведення індивідуальних і групових консультацій, а також організацію тренінгових занять, спрямованих на розвиток стресостійкості та навичок емоційної саморегуляції;
- другим важливим напрямом виступає соціальна підтримка, яка полягає в організації допомоги сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Вона може охоплювати матеріальну та гуманітарну допомогу, а також ініціативи, спрямовані на соціальну адаптацію та інтеграцію;
- не менш значущим є проведення освітніх заходів, зокрема тематичних занять, свят, творчих майстер-класів та інших форм роботи, що сприяють емоційному розвантаженню дітей, відволіканню від травмувальних подій і формуванню позитивного психологічного клімату в закладі освіти;
- окрему увагу слід приділяти роботі з педагогами, яка охоплює підвищення їхньої професійної компетентності щодо взаємодії з дітьми, які пережили стресові або травматичні ситуації, а також розроблення й упровадження відповідних методичних рекомендацій і практичних матеріалів;
- важливим напрямом є також взаємодія з громадою та партнерами, що передбачає співпрацю закладів освіти з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними фондами з метою залучення

додаткових ресурсів для забезпечення належної підтримки освітнього процесу [3, с. 81].

За результатами проведеного курсового дослідження «Психологічні особливості прояву емоційних станів молодших школярів під час освітньої діяльності в умовах війни» нами було визначено основні шляхи психолого-педагогічної підтримки емоційної рівноваги учнів в умовах воєнного часу.

Першочерговим напрямом є створення психологічно безпечного середовища. Для молодших школярів відчуття стабільності формується через чіткий режим, повторюваність структур уроку та зрозумілі правила поведінки. Передбачуваність знижує рівень ситуативної тривожності, оскільки зменшує невизначеність – ключовий чинник стресу. Доцільно використовувати візуальні розклади, коротке проговорення плану уроку та алгоритм дій у разі сигналу повітряної тривоги. Чітке пояснення послідовності дій зменшує інтенсивність страху та допомагає дитині відчувати контроль над ситуацією.

Другим напрямом є формування навичок емоційної регуляції. У молодшому шкільному віці такі навички ще перебувають у процесі становлення, тому потребують цілеспрямованого розвитку. Доцільно впроваджувати короткі вправи на усвідомлення емоцій («Що я зараз відчуваю?»), дихальні техніки (повільне діафрагмальне дихання 4–4–4), вправи на тілесне розслаблення. Ефективними є ритуали після перерви або повернення з укриття: коротке обговорення самопочуття, вправи на заземлення, фокусування уваги на конкретному завданні [4].

Третій напрям – підтримка навчальної мотивації в умовах емоційного напруження. Висока тривожність знижує когнітивну продуктивність, ускладнює запам'ятовування та концентрацію уваги. Учителю доцільно використовувати дроблення завдань на невеликі логічні кроки, надання чітких інструкцій, позитивне підкріплення навіть часткових успіхів. Формулювання зворотного зв'язку має бути конкретним і спрямованим на зусилля дитини, а не на оцінювання її особистісних якостей. Такий підхід зменшує страх помилки та підтримує впевненість у власних можливостях [1, с. 78].

Важливим є розвиток соціальної підтримки в класному колективі. Взаємодія з однолітками виконує компенсаторну функцію в умовах стресу. Рекомендовано застосовувати парні та групові форми роботи, вправи на взаємодопомогу, обговорення досвіду подолання труднощів. Класні години можуть містити теми про емоції, способи справлятися зі страхом, правила безпечної поведінки. Водночас обговорення воєнних подій має бути дозованим, без деталізації травматичного змісту.

Окремим напрямом є співпраця з батьками. Емоційний стан дитини тісно пов'язаний із сімейною атмосферою та моделями реагування дорослих. Психолого-педагогічна робота може включати консультації щодо підтримки дитини під час повітряних тривог, рекомендації з обмеження надмірного інформаційного впливу, поради щодо збереження режиму дня. Узгодженість дій школи та родини знижує ризик формування хронічної тривожності [2].

Систематичний психолого-педагогічний моніторинг є необхідною умовою своєчасного виявлення дітей групи ризику. За результатами

спостереження та діагностики доцільно організовувати індивідуальні або малі корекційні групи, спрямовані на розвиток навичок саморегуляції, зниження тривожності та формування відчуття безпеки. У складніших випадках рекомендується залучення шкільного психолога або перенаправлення до фахівців психічного здоров'я.

Узагальнені напрями психолого-педагогічної підтримки подано в таблиці (таблиця 1).

Таблиця 1

Психолого-педагогічні заходи підтримки емоційної стабільності

Напрямок роботи	Зміст заходів	Очікуваний результат
Створення безпечного середовища	Чіткий розклад, алгоритм дій під час тривоги, стабільні правила	Зниження ситуативної тривожності
Розвиток емоційної регуляції	Дихальні вправи, вправи на усвідомлення емоцій, техніки заземлення	Підвищення самоконтролю
Підтримка мотивації	Дроблення завдань, позитивне підкріплення, конструктивний зворотний зв'язок	Збереження навчальної активності
Соціальна підтримка	Групові форми роботи, вправи на взаємодію	Посилення почуття приналежності
Співпраця з батьками	Консультації, рекомендації щодо режиму та інформаційної гігієни	Узгодженість впливів дорослих

Ефективність зазначених заходів залежить від системності їх впровадження та узгодженості дій педагогів, психологів і батьків. Підтримка емоційної стабільності молодших школярів у воєнний період має інтегруватися в повсякденний освітній процес, а не обмежуватися епізодичними заходами. Комплексний підхід сприяє зниженню рівня тривожності, формуванню навичок саморегуляції та збереженню навчальної мотивації в умовах тривалого стресового впливу.

Отже, в умовах воєнного часу збереження емоційної рівноваги учнів набуває особливої важливості, оскільки є необхідною умовою їхнього психологічного благополуччя, успішної адаптації та результативного навчання. Проведене дослідження дало змогу виокремити основні шляхи психолого-педагогічної підтримки, серед яких створення безпечного освітнього середовища, розвиток навичок емоційної регуляції, підтримка навчальної мотивації, посилення соціальної підтримки та співпраця з батьками. Системне впровадження цих заходів сприяє зниженню рівня тривожності, формуванню відчуття безпеки, розвитку стресостійкості та збереженню емоційної стабільності учнів.

Література:

1. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. *Вересень*, 2022. Вип. 2(93). С. 78–94.

2. Губарева С. І. Адаптація молодших школярів до навчання в умовах воєнного часу. URL: <https://surl.lu/khyxjz> (дата звернення: 09.03.2026).

3. Істоміна С. М. Управління психосоціальною підтримкою учасників освітнього процесу в умовах воєнного часу. *Актуальні питання розвитку освіти та управління освітніми закладами*: матер. Другої регіон. наук.-практ. конф. молодих наук. (30 січня 2025 року, м. Херсон). Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2025. С. 81–84.

4. Слюсаревський М. М., Григоровська Л. В. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2022. Вип. 4(1). URL: <https://surl.li/keiihg> (дата звернення: 14.03.2026).

УДК 376.1-056.264-053.4:37.018.1

Корольчук Юлія,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк
Наукова керівниця –Брушневська Ірина

РОЛЬ БАТЬКІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ FLOORTIME ЯК УМОВА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті розглядається роль батьків як активних учасників реалізації методики Floortime у процесі розвитку комунікативних навичок дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Обґрунтовано значення щоденної ігрової взаємодії в домашніх умовах, визначено ключові умови ефективної участі батьків у корекційному процесі та описано механізми їхньої підготовки до цієї взаємодії.

Ключові слова: Floortime, DIR, батьки, комунікативні навички, дошкільний вік, порушення мовлення, ігрова взаємодія, родинне спілкування.

У сучасній логопедії та корекційній педагогіці дедалі більше уваги приділяється не лише роботі фахівця з дитиною, а й ролі сім'ї у корекційному процесі. Яким би ефективним не було заняття з вчителем-логопедом, його результат значною мірою визначається тим, що відбувається за межами кабінету, тобто у щоденному спілкуванні дитини з батьками. Дитина дошкільного віку проводить із родиною незрівнянно більше часу, ніж із будь-яким фахівцем. Саме цей час, якщо він наповнений якісною взаємодією, стає найпотужнішим ресурсом її розвитку. Особливо це актуально для дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, у яких природне середовище родини є основним простором для формування комунікативних навичок.

Разом із тим батьки нерідко почуваються невпевнено у питаннях підтримки власної дитини. Вони прагнуть допомогти, проте не завжди розуміють, яким чином це можна робити у повсякденному житті. Сучасна корекційна педагогіка все більше відходить від погляду, за яким розвиток дитини є виключно справою фахівців, і акцентує увагу на активній ролі родини

у цьому процесі. Саме батьки є найближчим оточенням дитини, здатним забезпечити ту природність і безперервність взаємодії, яка необхідна для формування комунікативних навичок. Методика Floortime вибудована із врахуванням цього принципу. Проте питання конкретних механізмів підготовки батьків до її реалізації в домашніх умовах залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науці, і саме це визначає актуальність нашого дослідження.

Методика Floortime є ключовим практичним компонентом моделі DIR (Developmental, Individual-difference, Relationship-based), розробленої доктором Стенлі Грінспаном. Вона являє собою не лише окрему методику занять, а й загальну філософію, що охоплює всі щоденні контакти дорослого з дитиною, зокрема у родинному середовищі [1, с. 53]. С. Грінспен та С. Відер неодноразово підкреслювали, що батьки є не лише спостерігачами, а й головними учасниками терапевтичного процесу, адже саме вони забезпечують ту емоційну близькість і регулярність взаємодії, яка є основою розвитку дитини [1, с. 54].

Т. Климус, О. Герус і М. Козак у своїх дослідженнях підтверджують, що ефективність методики Floortime прямо залежить від регулярності та якості взаємодії батьків із дитиною поза межами занять із спеціалістом [2, с. 98]. Дослідники наголошують на тому, що без систематичної участі батьків навіть найкраще організована фахова робота втрачає значну частину свого потенціалу, оскільки набуті навички не закріплюються у природному середовищі та не переносяться у повсякденне спілкування.

І. Мартиненко у своїх дослідженнях звертає увагу на те, що діти з порушеннями мовлення нерідко мають виражені труднощі у встановленні та підтриманні контакту з оточуючими. Вони часто уникають спілкування та виявляють підвищену тривожність у ситуаціях взаємодії [3, с. 322]. Саме ці особливості роблять роль батьків особливо значущою, оскільки саме вони здатні створити те безпечне середовище, у якому дитина наважується пробувати говорити.

Метою дослідження є розкриття ролі батьків у реалізації методики Floortime як умови розвитку комунікативних навичок дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, визначення ефективних форм їхньої підготовки до цієї взаємодії.

Floortime – це ігровий підхід, у центрі якого перебуває дитина, а дорослий спускається до її рівня, слідує за її ініціативою, приєднується до її інтересів і через це поступово розширює її комунікативний досвід. Назва методики буквально означає «час на підлозі» – час, проведений поруч із дитиною у її власному ігровому просторі, де вона почувається вільно і безпечно [1, с. 53]. Цей підхід ґрунтується на переконанні, що розвиток мислення, комунікації та соціальних навичок відбувається не через механічне повторення вправ, а через живий, емоційно насичений досвід взаємодії з близькою людиною.

Для дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення, які нерідко уникають ситуацій спілкування через страх бути незрозумілими, методика Floortime є особливо доцільною. Вона не висуває вимог, яким дитина ще не

може відповідати. Натомість спирається на те, чим вона вже володіє: жести, міміку, погляди, інтонацію, рухи тіла. Саме через ці доступні засоби дитина поступово відкривається до ширших форм спілкування, а кожна така спроба перетворюється на успішний комунікативний досвід [3, с. 322].

С. Грінспен рекомендував проводити від восьми сесій Floortime на день тривалістю 20–30 хвилин кожна, чергуючи різні типи обстановки [1, с. 55]. Реалізувати це можна у двох форматах: або безпосередньо на заняттях із фахівцем, де батьки присутні і поступово опановують методику через спостереження та участь у грі разом із дитиною, або самотійно вдома – за умови, що батьки вже достатньо ознайомлені з її принципами. Саме поєднання цих двох форматів забезпечує ту регулярність і природність взаємодії, яка є необхідною умовою розвитку комунікативних навичок. Адже купання, одягання, прогулянка чи спільна гра вдома – усе це може ставати повноцінним простором для Floortime, якщо дорослий слідує за ініціативою дитини та щиро залучений у взаємодію [1, с. 56].

Центральним поняттям методики є кола комунікації. Вони відкриваються, коли дитина чимось привертає увагу дорослого через погляд, жест, звук або рух, і закриваються, коли дорослий відповідає на цей сигнал, а дитина реагує у відповідь. Кожне таке коло є маленьким, але важливим кроком у формуванні комунікативного досвіду, адже дитина поступово усвідомлює, що її сигнали помічають і що спілкування є живим та взаємним процесом [4, с. 38]. Саме тому щоденна присутність батьків у цій взаємодії є такою цінною, адже лише у близькому довірливому контакті з рідними дитина відкривається назустріч спілкуванню найприродніше.

Залучення батьків до реалізації методики Floortime потребує певної підготовки і не відбувається саме по собі. У повсякденному житті батьки часто взаємодіють із дитиною у звичний для себе спосіб, не завжди усвідомлюючи, що саме характер цієї взаємодії має вирішальне значення для розвитку комунікації. Без цілеспрямованого навчання батьки навіть із найкращими намірами можуть мимоволі перебирати ініціативу і звужувати простір для самостійних дій дитини [2, с. 97]. Відповідно нами було виділено три ключові умови ефективної участі батьків у реалізації методики Floortime.

Перша умова – теоретична підготовка. Батьки мають розуміти логіку методики: що таке кола комунікації, чому важливо слідувати за ініціативою дитини, а не спрямовувати її, та яким чином будь-яка побутова ситуація може стати розвивальною. Без цього розуміння Floortime сприймається як звичайна гра, і батьки не вбачають у ній терапевтичного сенсу [2, с. 97].

Друга умова – практичне навчання. Недостатньо просто пояснити принципи, важливо також відпрацювати їх у реальній взаємодії з дитиною. Ефективними формами такого навчання є спостереження за сесіями фахівця, спільний аналіз відеозаписів ігрової взаємодії, самотійне проведення сесій під керівництвом педагога та отримання зворотного зв'язку після них. Саме практика допомагає батькам навчитися помічати ті тихі сигнали ініціативи, які дитина з мовленнєвими порушеннями подає переважно невербально, і своєчасно на них відповідати [2, с. 99]. Відеоаналіз власної взаємодії з дитиною

є особливо цінним інструментом, адже він дозволяє побачити те, що у моменті часто залишається поза увагою, зокрема те, як часто дорослий перебирає ініціативу або заповнює паузу, не даючи дитині достатньо часу на відповідь.

Третя умова – систематичність і емоційна включеність. Ефективність Floortime суттєво зростає, коли батьки щодня виділяють час на цілеспрямовану ігрову взаємодію з дитиною. Не менш важливою є щирість цієї взаємодії, адже дитина дошкільного віку надзвичайно чутлива до того, чи справді дорослий зацікавлений у спілкуванні з нею. Саме справжній емоційний контакт є тим, що справді спонукає до взаємодії [1, с. 59-60]. Коли дитина відчуває щирий інтерес батьків, вона поступово стає більш активною у спілкуванні та впевненішою у собі.

Практика підтверджує, що коли батьки свідомо і регулярно залучаються до щоденної взаємодії з дитиною за принципами Floortime, прогрес у розвитку комунікативних навичок є значно відчутнішим. Дитина, яка відчуває себе зрозумілою і прийнятою вдома, поступово починає переносити цей досвід і на спілкування з іншими, долаючи тривожність і розширюючи своє комунікативне коло. Усе це свідчить про те, що без активної участі батьків методика Floortime не може розкрити свій повний потенціал.

Ніхто не знає дитину так, як батьки, і ніхто інший не здатен створити те середовище щоденної теплої взаємодії, яке є найприроднішою основою для розвитку комунікації. Саме на цьому переконанні побудована методика Floortime, яка відводить батькам центральну роль у розвитку дитини. Теоретична підготовка, практичне навчання та емоційна залученість є тими трьома опорами, на яких базується ефективна участь батьків у цьому процесі. Отже, роль батьків у реалізації методики Floortime є не лише бажаною умовою, а визначальним чинником успішного розвитку комунікативних навичок дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Література:

1. Грінспен С., Уіндер С. На ти з аутизмом. Використання методики Floortime для розвитку відносин, спілкування та мислення. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 597 с.

2. Климус Т., Герус О., Козак М. Методика Floortime у роботі педагога з дітьми із особливими освітніми потребами. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 78. С. 96-101.

3. Мартиненко І. В. Особливості міжособистісної комунікації у дітей із нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2020. Вип. 24. С. 321-325.

4. Якуба Л. С. Використання DIR-Floortime в корекційній роботі з формування навичок діалогу у дошкільників з інтелектуальними порушеннями. *Inclusion and Diversity*. 2024. Випуск 4. С. 36-41.

УДК 378.016:004.8:004.77](045)

Вікторія Криворучно,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради,
м. Коростишів, Житомирська область
Наукова керівниця – **Наталія Берещенко**

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ HTML

У статті розкрито педагогічний потенціал штучного інтелекту у підготовці майбутніх учителів інформатики під час вивчення HTML. Обґрунтовано можливості використання ШІ для персоналізації, адаптації навчання, автоматизації оцінювання та розвитку професійних компетентностей здобувачів освіти. Визначено переваги й ризики впровадження ШІ в освітній процес та окреслено перспективи його ефективного застосування.

Ключові слова: штучний інтелект, HTML, майбутні вчителі інформатики, персоналізоване навчання, цифрові компетентності.

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та переходу до концепції «розумного навчання» проблема підготовки майбутніх учителів інформатики набуває нових вимірів. Здобувачі освіти повинні вміти ефективно застосовувати інноваційні інструменти у професійній діяльності. Однією з таких технологій є штучний інтелект, який активно інтегрується в освітній процес і відкриває нові можливості для організації навчання.

Вивчення мови HTML як базової технології веброзробки є складовою професійної підготовки майбутніх учителів інформатики. Проте традиційні методики навчання не завжди забезпечують достатній рівень індивідуалізації, зворотного зв'язку та розвитку практичних навичок студентів. У зв'язку з цим виникає необхідність використання технологій штучного інтелекту, які дозволяють оптимізувати процес навчання, підвищити його ефективність і адаптивність.

Застосування ШІ у навчанні HTML сприяє засвоєнню технічних знань, формуванню здатності інтегрувати сучасні цифрові інструменти у педагогічну діяльність.

Проблеми використання штучного інтелекту в освіті висвітлено у працях сучасних науковців. М. Москалюк, Н. Москалюк [2, с. 157], Б. Розпутня, В. Уманець, І. Шахіна [4, с. 164] розглядають можливості ШІ для персоналізації, адаптивного навчання, підвищення мотивації та окреслюють пов'язані з ним ризики. Т. Готинчан [1, с. 85], О. Шувалова [3, с. 242] досліджують методичні особливості навчання HTML, акцентуючи увагу на формуванні практичних навичок і проектній діяльності здобувачів освіти. Попри значну кількість досліджень, питання педагогічного потенціалу штучного інтелекту у процесі вивчення HTML майбутніми вчителями

інформатики потребує подальшого узагальнення.

Метою дослідження є обґрунтування педагогічного потенціалу технологій штучного інтелекту у підготовці майбутніх учителів інформатики під час вивчення мови HTML та визначення можливостей їх ефективного використання в освітньому процесі.

У сучасних наукових дослідженнях штучний інтелект розглядається як міждисциплінарна галузь, що поєднує досягнення інформатики, когнітивних наук і педагогіки.

М. Москалюк та Н. Москалюк трактують штучний інтелект як сукупність технологій, здатних імітувати інтелектуальну діяльність людини, аналізувати дані, приймати рішення та адаптуватися до змінних умов освітнього середовища [2, с. 157]. В. Уманець, І. Шахіна та Б. Розпутня визначають штучний інтелект як інструмент трансформації освітнього процесу, що забезпечує створення інтелектуальних навчальних середовищ, здатних підтримувати персоналізоване, адаптивне та компетентісно орієнтоване навчання [4, с. 164].

У підготовці майбутніх учителів інформатики штучний інтелект доцільно розглядати як педагогічний засіб, що поєднує функції аналізу, прогнозування та підтримки навчальної діяльності.

На основі аналізу наукових підходів можна виокремити основні педагогічні можливості ШІ у навчанні HTML, серед яких провідне місце займає персоналізоване навчання. Він здатний адаптувати навчальний контент до рівня підготовки студента, враховуючи його індивідуальні особливості, темп навчання та характер помилок. Під час вивчення структури HTML-документа майбутній вчитель інформатики може отримувати різноманітні завдання. Наприклад, один здобувач освіти створює базову сторінку з використанням мінімального набору тегів, інший – розробляє складну структуру з використанням вкладених елементів, таблиць і списків. У разі труднощів із розумінням вкладеності тегів система може запропонувати додаткове завдання, наприклад створення сторінки зі списками:

```
<ul>
  <li>Головна</li>
  <li>Про мене</li>
  <li>Контакти</li>
</ul>
```

із подальшим ускладненням до вкладених списків або комбінування списків і гіперпосилань. За описом М. Москалюк та Н. Москалюк, персоналізація навчання сприяє підвищенню мотивації та ефективності освітнього процесу [2, с. 159].

Інструменти ШІ здатні аналізувати HTML-код і надавати рекомендації щодо його вдосконалення. Наприклад, якщо майбутній педагог створює сторінку без атрибута alt для зображення, система вкаже на помилку, пояснить значення для доступності вебресурсу [1, с. 85]:

```
<img src=«photo.jpg»>
```

ШІ запропонує виправлення:

```
<img src=«photo.jpg» alt=«Опис зображення»>
```

та пояснить, що атрибут alt є потрібен для користувачів із вадами зору та для пошукових систем. О. Шувалова вважає, якщо студент не дотримується правильної структури документа, система може запропонувати повну реорганізацію коду із використанням семантичних елементів [3, с. 242]:

```
<header>
<h1>Мій сайт</h1>
</header>
<main>
<section>
<h2>Про мене</h2>
<p>Текст...</p>
</section>
</main>
<footer>
<p>Контакти</p>
</footer>
```

і пояснити роль кожного елемента.

Адаптивне навчання, на думку М. Москалюк та Н. Москалюк, передбачає зміну складності навчальних завдань залежно від успішності студента [2, с. 157]. У практиці вивчення HTML реалізується через поступове ускладнення завдань. Наприклад, після успішного створення простої сторінки майбутньому педагогу пропонується розробити таблицю:

```
<table>
<tr>
<td>Ім'я</td>
<td>Вік</td>
</tr>
<tr>
<td>Іван</td>
<td>20</td>
</tr>
</table>
```

На наступному етапі здобувач освіти додає заголовки, об'єднує комірки тощо. Якщо ж студент допускає помилки, система пропонує пояснення та додаткові вправи, що дозволяє уникнути перевантаження або втрати інтересу до навчання.

Автоматизація оцінювання є фактором підвищення ефективності освітнього процесу. Штучний інтелект здійснює перевірку HTML-коду на відповідність стандартам, виявляти помилки й аналізувати якість виконання завдань. Система автоматично визначає відсутність обов'язкових тегів або некоректну вкладеність елементів, формує звіт про помилки. У більш складних випадках ШІ здатний оцінити логіку побудови вебсторінки, наприклад правильність використання структурних блоків або доцільність застосування певних тегів, що забезпечує об'єктивність оцінювання та дозволяє викладачу

зосередитися на методичній підтримці студентів.

Розвиток професійних компетентностей є результатом використання штучного інтелекту. В. Уманець, І. Шахіна та Б. Розпутня виділяють, що майбутні вчителі інформатики повинні володіти технічними, педагогічними та етичними компетентностями у сфері використання ШІ [4, с. 164]. У процесі вивчення HTML проявляється у здатності створювати вебсторінки, використовувати інтелектуальні інструменти для аналізу, оптимізації та пояснення коду.

Майбутній учитель може застосовувати ШІ для генерації навчальних прикладів, створення завдань різного рівня складності або аналізу типових помилок учнів. Штучний інтелект допомагає у створенні ідей для вебпроектів, розробці структури сайтів та перевірці результатів роботи. Наприклад, під час виконання завдання зі створення навчального сайту система може запропонувати базову структуру:

```
<nav>
<ul>
<li><a href=#>>Головна</a></li>
<li><a href=#>>Курси</a></li>
<li><a href=#>>Контакти</a></li>
</ul>
</nav>
```

та доповнити її блоками контенту, таблицями або мультимедійними елементами. ШІ пропонує варіанти покращення дизайну або структури сайту, що сприяє розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

Разом із перевагами використання штучного інтелекту існують і певні недоліки, на які звертають увагу М. Москалюк та Н. Москалюк [2, с. 158]. Існує ризик плагіату, коли студенти можуть використовувати згенерований код без його розуміння. Наприклад, студент може отримати готову вебсторінку від ШІ, не розуміючи принципів її побудови. Надмірне використання інструментів призводить до зниження рівня самостійності та розвитку критичного мислення. Виникає й питання конфіденційності даних, етичного використання технологій та нерівного доступу до них.

Отже, використання штучного інтелекту у навчанні HTML має значний педагогічний потенціал, проте потребує обґрунтованого та збалансованого впровадження. Його використання сприяє індивідуалізації освітнього процесу, розвитку професійних компетентностей, формуванню навичок самостійної роботи та критичного мислення. Ефективність застосування ШІ залежить від рівня підготовки викладачів, наявності відповідної інфраструктури та дотримання етичних норм.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методик інтеграції штучного інтелекту у навчання вебтехнологій, створенні адаптивних навчальних середовищ та дослідженні впливу ШІ на формування цифрових компетентностей майбутніх педагогів.

Література:

1. Готинчан Т. І. Основи веброзробки: HTML і CSS : навч. посібник. Частина 1. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2023. 208 с.

2. Москалюк М., Москалюк Н. Особливості використання штучного інтелекту у професійній підготовці майбутніх учителів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2023. № 64. С. 155–161. URL: <https://surl.li/purkum> (дата звернення: 15.03.2026).

3. Шувалова О. І. Методика навчання мови HTML ТА CSS стилів в дисципліні інформатика для студентів педагогічних вишів. *Open educational e-environment of modern University*. 2021. № 10. С. 241–253. URL: <https://surl.li/pswwco> (дата звернення: 15.03.2026).

4. Umanets V. O., Shakhina I. Y., Rozputnia B. M. Training future computer science teachers to use artificial intelligence technologies in the educational process. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. № 72. С. 162–169. URL: <https://surl.lt/rvxhyy> (дата звернення: 15.03.2026).

УДК 373.3:37.091.33-027.22

Олена Курило

Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
м. Луцьк
Наукова керівниця – Алла Хомярчук

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті розкрито можливості використання інтерактивних технологій як ефективного засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ». Обґрунтовано значення інтерактивного навчання для формування мотивації до пізнання, активізації навчальної діяльності та розвитку ключових компетентностей учнів початкової школи. Охарактеризовано роль дидактичних ігор, мультимедійних ресурсів і дослідницької діяльності як складових інтерактивного освітнього середовища. Акцентовано увагу на необхідності впровадження сучасних педагогічних технологій для підвищення ефективності навчального процесу.

Ключові слова: інтерактивні технології, пізнавальна активність, молодші школярі, курс «Я досліджую світ», дидактичні ігри, мультимедійні ресурси, дослідницька діяльність, інтерактивне навчання.

Сучасна школа перебуває у постійному пошуку ефективних методів навчання, які здатні підтримувати та активізувати пізнавальну діяльність учнів. Особливо важливим є розвиток активності молодших школярів, оскільки саме

на початковому етапі навчання формується їхній інтерес до пізнання та навички самостійного пошуку інформації. Інтерактивні технології в освітньому процесі відкривають нові можливості для реалізації цих завдань, оскільки вони стимулюють дітей до активної участі, співпраці та дослідницької діяльності.

Курс «Я досліджую світ» формує у молодших школярів цілісне уявлення про навколишній світ, сприяє розвитку допитливості та самостійного мислення. Інтерактивні технології у цьому контексті виконують не лише навчальну, а й мотиваційну функцію, залучаючи дітей у активний процес пізнання через взаємодію, експерименти та творче вирішення завдань.

До інтерактивних методів належать різноманітні ігрові ситуації, онлайн-симуляції, інтерактивні презентації та навчальні платформи. Вони дозволяють учням не просто сприймати інформацію пасивно, а моделювати явища, робити висновки та перевіряти власні гіпотези. Наприклад, під час вивчення теми «Природні явища» учні можуть спостерігати за цифровими симуляціями погоди або проводити прості експерименти з водою, повітрям і світлом, що сприяє формуванню системного розуміння явищ природи [3].

Інтерактивне навчання також включає елементи співпраці: учні працюють у парах або групах, обговорюють результати дослідів, аналізують інформацію та спільно формують висновки. Такий підхід стимулює комунікативні навички, розвиває здатність аргументувати свою точку зору та підтримує соціальну активність.

Важливим компонентом інтерактивного навчання є використання цифрових ресурсів, які дозволяють персоналізувати навчання відповідно до потреб кожного учня. Наприклад, інтерактивні тести та онлайн-завдання дають миттєвий зворотний зв'язок, що допомагає учням коригувати власну діяльність і підвищує ефективність засвоєння матеріалу [1].

Особливо ефективними є дослідницькі завдання, які поєднують інтерактивні методи з елементами проектної діяльності. Учні можуть створювати невеликі проекти, присвячені темам курсу, наприклад, «Мій міні-сад», «Спостереження за погодою» або «Дослідження рослин у класі». Виконання таких завдань сприяє розвитку самостійності, відповідальності та здатності до системного мислення, оскільки учні планують експерименти, збирають дані, роблять висновки та презентують результати.

Крім того, інтерактивні технології допомагають реалізувати принцип навчання через гру, що є природним для дітей молодшого шкільного віку. Гра як засіб навчання дозволяє підтримувати високий рівень мотивації, створює позитивний емоційний фон та сприяє тривалому закріпленню знань. Наприклад, навчальні онлайн-ігри та інтерактивні завдання можуть стимулювати дослідницьку активність у тих учнів, які зазвичай пасивні на уроках [2].

Раціональне поєднання інтерактивних технологій, цифрових ресурсів і традиційних методів навчання дозволяє створити середовище, у якому пізнавальна активність стає природною складовою процесу засвоєння знань, а учні отримують можливість відчувати себе дослідниками та активними учасниками навчального процесу.

Інтерактивні технології виступають ефективним засобом розвитку пізнавальної активності молодших школярів у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ». Вони сприяють формуванню дослідницьких навичок, критичного мислення та самостійності в навчанні. Ретельне планування та поєднання традиційних і новітніх методів дозволяє створити динамічне та мотивуюче навчальне середовище, що забезпечує успішне засвоєння знань і розвиток інтересу до пізнання у дітей молодшого шкільного віку.

Література:

1. Ганжа О. В. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. Київ : Видавництво «Освіта», 2021. 184 с.
2. Кузьменко, Л. І. Сучасні педагогічні технології у початковій школі. Харків : Ранок, 2022. 160 с.
3. Піддубна, М. В. Використання інтерактивних технологій у курсі «Я досліджую світ». *Педагогічна освіта: науково-методичний журнал*. 2023. № 3. С. 45–52.

УДК 37.013:37.015.31:008(477)

Аліна Мартинець,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

НАРОДНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СПАДЩИНІ К. УШИНСЬКОГО

У тезах розкрито сутність принципу народності у педагогічній спадщині К. Ушинського як важливого чинника формування української національної ідентичності. Проаналізовано основні складники народності, зокрема рідну мову, народну творчість, історичну пам'ять, традиції, родинне та моральне виховання. Обґрунтовано значення рідної мови як провідного засобу духовного розвитку особистості та носія культурних цінностей народу. Висвітлено роль фольклору у формуванні світогляду дитини та вихованні моральних якостей. Акцентовано увагу на важливості родинного виховання як основи передачі національних традицій і духовного досвіду поколінь. Зроблено висновок про актуальність ідей К. Ушинського в сучасних умовах розвитку освіти та їх значення для виховання національно свідомих громадян України.

Ключові слова: народність, національна ідентичність, К. Ушинський, рідна мова, народна творчість, національне виховання, педагогічна спадщина, українська культура, родинне виховання, моральне виховання.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства проблема формування національної ідентичності набуває особливої актуальності. Важливе значення у цьому процесі має звернення до педагогічної спадщини видатних діячів минулого, зокрема Костянтина Ушинського, який обґрунтував принцип народності як один із ключових у вихованні особистості.

Видатний український педагог Костянтин Ушинський здійснив значний внесок у становлення й розвиток національної освіти, формування виховного

ідеалу педагогічної думки та утвердження традицій європейської культури. Він щиро переймався долею української мови, майбутнім народної школи в Україні, глибоко усвідомлюючи свій духовний і родовий зв'язок із рідною землею. Його напружене, творче, насичене, хоча й недовге життя, а також оригінальна й багатогранна педагогічна спадщина та її потужний інтелектуальний потенціал яскраво засвідчують належність цього визначного діяча до української культури й водночас до європейської педагогічної традиції [2, с. 190].

К. Ушинський розглядав народність як природну основу виховання, що передбачає врахування мови, культури, традицій, звичаїв і історичного досвіду народу. На його переконання, виховання не може бути ефективним, якщо воно відірване від національного ґрунту. Саме тому педагог наголошував на необхідності створення такої системи освіти, яка б відповідала духові народу і сприяла формуванню національно свідомої особистості.

Особливу роль у реалізації принципу народності К. Ушинський відводив рідній мові. Він вважав її не лише засобом спілкування, а й головним чинником духовного розвитку дитини. Через мову дитина засвоює культурні надбання свого народу, його світогляд, моральні цінності та історичну пам'ять. Саме тому навчання рідною мовою, на думку педагога, є необхідною умовою формування національної ідентичності.

Важливим компонентом народності у вихованні є також звернення до народної творчості. У своїх працях К. Ушинський широко використовував фольклор – казки, прислів'я, приказки, пісні, загадки. Він підкреслював, що ці жанри відображають народну мудрість, формують моральні якості, розвивають мислення та уяву дітей. Завдяки цьому вони стають ефективним засобом виховання любові до рідного народу та його культури.

У своїх працях К. Ушинський широко спирався на досвід народної педагогіки. Так, у першій частині «Рідного слова» фольклорні матеріали становлять понад 75% загального обсягу, а в другій частині – близько 50%. Загалом у книзі використано 366 прислів'їв і приказок, 62 загадки, 51 байку чи жарт, 32 народні казки, 22 народні пісні, 7 скоромовок, а також численні твори, у тому числі й власні, що за змістом і формою наближені до народних. На думку К. Ушинського, саме казки, народні пісні та прислів'я відображають народну мудрість і історичний розвиток народу, виступаючи своєрідним містком між поколіннями. У «Рідному слові» зазначається, що народні казки легко сприймаються дітьми, швидко запам'ятовуються разом із мальовничими деталями та народними виразами. Педагог надавав перевагу саме народній казці перед іншими дитячими оповіданнями [1, с. 213].

К. Ушинський наголошував, що через традиції передається духовний досвід поколінь, формується почуття належності до свого народу. Виховання, засноване на національних традиціях, сприяє розвитку патріотизму, поваги до історії та культури. У статті «Про народність у громадському вихованні» К. Ушинський писав: «Виховання охоплює людину всю, якою вона є, з усіма її народними й індивідуальними особливостями, – її тіло, душу і розум, – і насамперед звертається до характеру людини; а характер і є саме тим

підґрунтям, у якому корениться народність» [3, с. 32]. Наведемо його такі важливі міркування:

- почуття народності настільки сильне у кожного, що навіть якщо загине все святе і благородне, воно гине останнім;
- виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу;
- народ без народності – тіло без душі;
- у кожного народу є своя особлива національна система виховання, а тому запозичання одним народом в іншого виховних систем є неможливим;
- не можна жити за зразком іншого народу, яким би припадним не був цей зразок, не можна виховуватися за чужою педагогічною системою, яка б вона не була струнка і добре обдумана;
- мова народу є цілісним та органічним його витвором, що виріс в усіх своїх народних особливостях з якогось одного, таємного, десь у глибині народного духу захованого забороненого зерна [3, с. 51].

Значну увагу педагог приділяв також ролі родини у формуванні особистості. Саме в сім'ї закладаються перші уявлення дитини про світ, формуються моральні цінності, любов до рідної мови та культури. Родинне виховання, на думку К. Ушинського, є основою національного виховання і має тісно поєднуватися зі шкільним навчанням.

З метою узагальнення основних положень принципу народності у спадщині К. Ушинського подано їх у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

**Народність як чинник формування української ідентичності
у спадщині К. Ушинського**

Складники народності	Зміст ідей К. Ушинського	Вплив на формування ідентичності
Рідна мова	Навчання і виховання рідною мовою	Формування національної свідомості
Народна творчість	Використання казок, пісень, прислів'їв	Засвоєння культурних цінностей
Історична пам'ять	Вивчення історії народу	Усвідомлення належності до нації
Традиції і звичаї	Залучення до народних обрядів і традицій	Формування культурної ідентичності
Родинне виховання	Передача духовних цінностей у сім'ї	Закріплення національних цінностей
Моральне виховання	Формування чесності, працьовитості, відповідальності	Розвиток громадянських якостей

Отже, принцип народності у педагогічній спадщині К. Ушинського виступає важливим чинником формування української ідентичності. Він охоплює мову, культуру, традиції, моральні цінності та історичний досвід

народу.

Література:

1. Ковальчук В. І. Ідеї народності у спадщині К. Д. Ушинського у вимірах сучасної освіти. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Ідеї К. Д. Ушинського в сучасній педагогіці»* (20–21 лютого 2014 року, м. Київ). С. 210–219.
2. Курило Л. Педагогічна спадщина К. Д. Ушинського як чинник державо- та націєтворення. *Українознавство*. 2023. №3 (88). С. 183–191.
3. Хрестоматія з історії української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Вашченко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. 768 с.

УДК 811.161.2'27:159.923.2

Ангеліна Мартинюк,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І. Я. Франка,
м. Коростишів
Наукова керівниця – Ірина Беседовська

МОВА ЯК ФУНДАМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У тексті розглядається роль мови як ключового чинника формування особистісної та соціальної ідентичності. Обґрунтовано нерозривний зв'язок мови і професійної діяльності педагога, де мовлення виступає основним інструментом навчання, виховання та ефективної комунікації. Акцентовано увагу на вимогах до мовної культури вчителя, особливостях професійного спілкування та його впливі на якість освітнього процесу.

Ключові слова: ідентичність, мова, мовлення, професійне спілкування, мовна культура, професія вчителя, педагогічна комунікація

У сучасному людиноцентристському суспільстві мова і професія розглядаються як фундаментальні категорії, що визначають глибину пізнання світу, опанування надбань цивілізації, рівень мовленнєвої культури. Для педагога мова є не просто засобом передачі знань, а ключовим інструментом формування особистості учня.

Концепція ідентичності, яку на початку минулого століття запропонував Зигмунд Фрейд, швидко вийшла за межі психоаналізу, ставши об'єктом прискіпливої уваги філософів, соціологів та культурологів. Сьогодні науковий дискурс зосереджений на тому, як людина визначає своє місце в соціумі, які чинники впливають на її самосприйняття та за якими маркерами відбувається розпізнавання «свого» серед «чужих».

У широкому сенсі ідентичність – це здатність суб'єкта залишатися самим собою, зберігати власну цілісність і внутрішню сталість, попри неминучі зміни, зумовлені часом і зовнішніми обставинами. Окрім того, ідентичність є синонімом справжності та унікальності особистості [3, с. 33].

Ключову роль у цьому процесі відіграє мова. Вона виступає своєрідним «конструктором», що дозволяє людині вибудувувати складну систему зв'язків:

національних, етнічних, релігійних, професійних та гендерних. Сучасна наука дедалі частіше схиляється до думки, що поза межами мови формування ідентичності взагалі неможливе. Особливо яскраво це виявляється у соціальній ідентифікації: приналежність до певної спільноти демонструється через використання специфічних мовних кодів, притаманних лише цій групі. Більше того, існує погляд, згідно з яким сама ідентичність є не чим іншим, як сукупністю мовленнєвих актів, якими люди обмінюються у щоденному житті, постійно підтверджуючи свій статус і роль у суспільстві.

Мова виступає як універсальний засіб спілкування, тоді як професія надає «інформаційний матеріал, який використовуємо для розв'язання важливих економічних, господарських» та освітніх проблем. Слід наголосити, що «знання мови професії підвищує ефективність праці», адже точність формулювань вчителя мінімізує ризик хибного тлумачення навчального матеріалу. Мова і професія вчителя – «поняття нероздільні, вони покликані обслуговувати потреби суспільства» у якісній освіті та вихованні [5, с. 45].

Професіограма сучасного фахівця освіти – це складний комплекс особистісних та функціональних якостей. Вона актуалізується через низку ключових ознак, серед яких першочергове значення мають:

- компетентність у професійній діяльності: здатність оперувати науковими фактами та методиками;
- високий рівень загальної і мовної культури: учитель є мовленнєвим еталоном для учнів;
- уміння спілкуватися: талант налагоджувати конструктивний діалог з усіма учасниками освітнього процесу;
- знання психології: розуміння вікових особливостей сприйняття інформації;
- здатність створювати нове: креативність у підходах до подачі матеріалу.

Центральним елементом педагогіки є мовне професійне спілкування. Це один з неодмінних елементів спільної діяльності людей, який «полягає у взаємодії осіб, груп, соціумів з метою передавання інформації, обміну нею у сфері професійної діяльності».

У фаховій лінгвістиці важливо розрізнати мову як систему та мовлення як процес:

1. Мова професійного спілкування – це «форма сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері». Вона є нормативною, регламентованою та точною.

2. Професійне мовлення – це безпосереднє «користування мовою професійного спілкування на практиці». Це живий процес уроку, лекції чи консультації.

Спеціальна або фахова мова вчителя постає як «поліфункціональна мовна формація». Як один із різновидів сучасної української літературної мови, вона займає широке поле мовного простору, виконуючи функції повідомлення, впливу та соціальної інтеграції.

Ефективність педагогічного впливу залежить від того, наскільки

гармонійно вчитель поєднує різні способи передачі інформації. Відомо, що «передавання інформації при спілкуванні йде через вербальні і невербальні канали зв'язку». Учитель має професійно володіти голосом, мімікою та жестикуляцією, щоб підкріпити сказане слово візуальним образом.

У професійному спілкуванні педагог зобов'язаний враховувати ситуацію, яка складається з таких компонентів:

- місце спілкування: офіційні умови класу, методичного кабінету чи неофіційна обстановка під час екскурсії;
- мета спілкування: «започаткування контакту, продовження співпраці, з'ясування позицій чи спонукання до дії»;
- особистість співрозмовника: урахування ступеня знайомства, віку, статі та психологічних особливостей.

Доведено, що «без урахування якостей співрозмовника не можна розраховувати на успіх у професійному спілкуванні» [2, с. 112].

Комунікативна взаємодія в закладі освіти ніколи не буває однорідною. Адаже розрізняють комунікативні статуси й ролі:

1. Симетричний (модель «діловий партнер – діловий партнер»): спілкування колег-учителів. Симетричність та статусно-рольова рівність дає більшу свободу у виборі засобів спілкування, але, як зазначається, «не звільняє від вимог етикетності мовлення».

2. Несиметричний (модель «начальник – підлеглий» або «вчитель – учень»): вимагає дотримання суворого професійного етикету та дистанції.

Важливим аспектом є також розмежування за типами спільнот:

- інтрапрофесійна комунікація: здійснюється «всередині певної професійної спільноти» за моделлю «спеціаліст-спеціаліст» (наприклад, обговорення навчальних програм на кафедрі).

- інтерпрофесійна комунікація: складається з мовних актів на рівні «спеціаліст-неспеціаліст» (спілкування вчителя з батьками або учнями).

Отже, мова професійного спілкування вчителя – це не просто набір термінів, а складний інструмент, що вимагає постійного вдосконалення. Лише за умови високої мовної культури та врахування психологічних аспектів ситуації спілкування професійна діяльність педагога стає по-справжньому ефективною та суспільно значущою.

Література:

1. Гончарова М. Роль мови у формуванні різновидів ідентичностей. *Мова і суспільство*. 2015. Випуск 6. С. 60–69. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ls/article/viewFile/1740/1786> (дата звернення: 24.02.2026).
2. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова. Харків : Торсінг плюс. 2008. 448 с.
3. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2009. 558 с.
4. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура фахової мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія». 2007. 360 с.

5. Українська мова за професійним спрямуванням: практикум / за ред. С. В. Шевчук. Київ : Алерта. 2023. 352 с.

УДК 37.091:004

Антон Міщук,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ДИДАКТИЧНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

***Анотація:** Інформаційна епоха вимагає конкурентоспроможних педагогів, які можуть систематично інтегрувати цифрові технології у свою професійну діяльність, ефективно керувати освітнім процесом з метою вдосконалення процесу навчання. Відтак, фахівці повинні володіти передовими цифровими та творчими компетентностями. Тому важливо забезпечити майбутніх педагогів необхідними цифровими інструментами та навичками, сформувавши відповідні компетентності. У статті визначити ефективні способи розвитку цифрової компетентності майбутніх педагогів у освітньому цифровому середовищі.*

***Ключові слова:** цифрова компетентність, підготовка майбутніх вчителів, освітнє середовище, цифрові дидактичні інструменти.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Процес цифровізації позначається на системі освіти і зумовлює необхідність переоцінки професійної підготовки майбутніх педагогів у контексті сучасних вимог. Педагоги є інтелектуальним авангардом нації, забезпечуючи підґрунтя для сталого та тривалого розвитку країни. А відтак, як і фахівці в будь-якої іншої галузі, педагоги повинні володіти цифровою грамотністю, що охоплює фундаментальні знання, вміння та навички, необхідні для життєдіяльності в цифровому суспільстві [2].

Цифрові технології є підґрунтям для сучасного технологічного прогресу і в найближчому майбутньому збережуть свою ключову роль. Цифрове освітнє середовище створює нові можливості: сприяє переходу від навчання в класі до навчання в будь-який час і в будь-якому місці; дозволяє розробляти індивідуальну траєкторію навчання; змінює роль учнів – від простих споживачів електронних ресурсів до творців та розробників нових е-ресурсів.

Цифрове освітнє середовище є відкритим комплексом ресурсів, умов та можливостей для навчання, розвитку та соціалізації майбутніх педагогів. Відповідно до визначення, представленого ЮНЕСКО, цифрове освітнє середовище є сукупністю умов, необхідних для реалізації освітніх програм за допомогою цифрових технологій та дистанційного навчання.

Аналіз досліджень з проблеми. В останні роки цифрова трансформація освіти, яку можна визначити як «інтеграцію цифрових технологій та практик для покращення процесів навчання та викладання, розширення доступу до

освітніх ресурсів, сприяння цифровій грамотності та заохочення інноваційних підходів, що покращують результати навчання та готують здобувачів освіти до цифрової ери», кардинально змінила освітній ландшафт. Розвиток штучного інтелекту (ШІ) ще більше сприяв змінам в освітній сфері. Тому цифрова трансформація вимагає переосмислення того, як підготувати студентів, викладачів до інновацій та викликів, що чекають на нас.

З огляду на актуальність обраної теми, варто зазначити, що проблема підготовки майбутнього вчителя в освітньому середовищі та дидактичні можливості цифрових технологій стали предметом багатьох наукових розвідок як українських так і зарубіжних вчених.

Так, питання сутності та структури цифрової компетентності майбутніх учителів як педагогічного феномену у наукових дослідженнях представили Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Овчарук; важливість впровадження цифрових технологій в освітнє середовище вищої школи обґрунтували О. Алексєєв, В. Биков, Н. Волкова, О. Глазунова, Є. Полат та інші. Цілі та зміст професійної підготовки майбутніх вчителів були предметом наукових розвідок В. Беспалько, І. Беха, В. Гриньової, І. Дичківської, О. Дубасенюк, О. Романовського, Л. Штефан.

У наукових дослідженнях останніх років представлено вирішення низки проблем з цифрової підготовки педагогічних фахівців різного профілю. Так, В. Жукова розкрила проблему формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя математики; питання професійної підготовки майбутніх вчителів гуманітарного профілю були присвячені Н. Волкової, О. Лебідь, Л. Мельник, Л. Панченко; Л. Петухова обґрунтувала теоретико-методичні засади формування інформативних компетентностей майбутніх учителів початкових класів.

У зарубіжному науковому дискурсі трактування цифрової компетентності та її формування представлено широким масивом наукових досліджень К. Гутьєрес (K. Gutiérrez), Баросо Осуна (Barroso Osuna), Б. Рогофа (B. Rogoff), Паласіос-Родрігес (Palacios-Rodríguez), С. Хільца (S. Hiltz), Фрома (From), Р. Крумсвік (Krumsvik) та багато інших.

Мета розвідки – обґрунтувати можливості інтеграції цифрових дидактичних технологій у підготовку вчителів.

Виклад основного матеріалу. Розбудова цифрової економіки вимагає відповідної орієнтації системи освіти та підготовки педагогів, які використовують сучасні цифрові технології у своїй роботі. Дослідження О. Будник та І. Ніколаєску свідчать, що «цифрова компетентність» є однією з унікальних компетентностей, які необхідно розвивати у нового покоління майбутніх педагогів [3].

Інтеграція цифрових технологій у підготовку вчителів кардинально змінює освіту, щоб задовольнити потреби цифрового суспільства. Такі технології, як ігрові додатки, набори для робототехніки, доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR), STEM/STEAM інструментів пропонують значні переваги для розвитку когнітивних та практичних навичок здобувачів освіти.

Ці інструменти дозволяють педагогам адаптувати освітній процес до різних потреб та запитів здобувачів освіти. Одним із найпопулярніших підходів є гейміфікація, яка інтегрує ігрові елементи, такі як заохочення, винагороди та змагання, для підвищення мотивації студентів та їх залучення до навчального процесу. Результати досліджень свідчать, що гейміфіковані платформи можуть ефективно створювати інноваційне та інтерактивне освітнє середовище, яке є необхідним для розвитку галузі початкової освіти [11, с. 113].

У підсумку, інтеграція гейміфікації в програми підготовки вчителів вважається вирішальною для виховання високоефективних і мотивованих педагогів, підготовки їх до сучасних викликів у сфері освіти та створення цікавого та пізнавального освітнього середовища для їхніх майбутніх учнів.

Робототехніка та програмування є іншими важливими компонентами сучасної освіти. За результатами аналізу наукових досліджень було встановлено, що підготовка майбутніх вчителів до роботи з цими інструментами сприяє розвитку алгоритмічного мислення та критичних навичок.

О. Струтинська у своїх наукових розвідках доводить, що самооцінка майбутніх вчителів та їхнє розуміння наукових понять значно покращилися після навчання робототехніці та програмуванню. Результати наукових пошуків дослідниці свідчать, що освітня робототехніка підвищує креативність і рівень технічних знань студентів, сприяє розвитку навичок співпраці та забезпечує майбутніх педагогів необхідними навичками для цифрової епохи [9].

Вчені Н. Балик, М. Кондрашова, В. Сайко у наукових пошуках аргументовано стверджують, що у підготовці майбутніх вчителів необхідно використовувати STEM/STEAM та інші дидактичні інструменти, спрямовані на розвиток критичного та просторового мислення. Н. Балик підкреслює, що рамки STEM та STEAM можуть значно сприяти розвитку критичного мислення та креативності серед студентів шляхом впровадження практичних, міждисциплінарних підходів, що поєднують наукову теорію з реальними застосуваннями [1, 6].

У своєму дослідженні Л. Тітова розглядає питання важливості інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у підготовку майбутніх педагогів. Визнаючи зростаючий попит на цифрову грамотність у сучасній освіті, вчена зосереджується на підвищенні ІКТ-компетентності майбутніх вчителів. Л. Тітова вважає, що впровадження інструментів ІКТ у підготовку вчителів підвищує динамічність і актуальність освітнього процесу, узгоджуючи його з сучасними освітніми потребами [10, с.148].

Ще одним важливим технологічним підходом є використання доповненої реальності (AR) в освітньому процесі. У дослідженні І. Романишиної, О. Самборської та Н. Хміль зазначено, що студенти – майбутні педагоги, які мали можливість працювати з технологією AR під час навчання, продемонстрували більшу мотивацію та креативність. У дослідженні також підкреслено, що AR сприяє створенню інтерактивного освітнього середовища, що має значний вплив на здатність студентів краще запам'ятовувати та розуміти матеріал [7].

Включаючи AR до програм підготовки вчителів, освітяни можуть бути краще підготовлені до використання цих технологій для покращення наукової освіти, що робить їх неоціненними інструментами як для викладання, так і для навчання в сучасних освітніх умовах.

Значний потенціал для підготовки майбутніх вчителів має віртуальна реальність (VR) з метою трансформації практико-орієнтованого навчання в закладах освіти.

Результати досліджень Я. Сікори, О. Яценко та М. Погребняк показують, що VR значно підвищує мотивацію та активність здобувачів освіти, пропонуючи динамічні освітні середовища, де теоретичні знання можна застосовувати в практичних, модельованих ситуаціях [8].

За результатами аналізу наукових досліджень, стає очевидним, що технологія VR може відігравати вирішальну роль у модернізації підготовки вчителів. Включаючи VR у програми підготовки вчителів, ми можемо краще озброїти майбутніх педагогів навичками та знаннями, необхідними для здійснення цікавих освітніх процесів із використанням цифрових інструментів. Такий підхід не тільки покращує освітній процес, але й готує вчителів до ефективного використання нових технологій для створення більш інтерактивного та імерсивного освітнього середовища [4, с.101].

Висновок. Таким чином, за результатами аналізу вітчизняних та зарубіжних досліджень, можна стверджувати, що цифрові дидактичні інструменти мають значний потенціал для поліпшення якості підготовки майбутніх вчителів.

Такі технології, як віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR), ігрові платформи та STEM/STEAM інструменти, мають вирішальне значення не тільки для розвитку професійних і технічних навичок вчителів, але й для підвищення мотивації здобувачів освіти щодо більш активної участі в навчанні.

Гейміфікація сприяє взаємодії з навчальним контентом, а VR створює безпечне середовище для відпрацювання дидактичних навичок. Використання цифрових технологій STEM освіти, що є особливо важливим для розвитку технічних навичок майбутніх вчителів.

Література

1. Балик Н. Р. Впровадження STEM-освіти у педагогічному університеті. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/222804600.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).

2. **Биков В., Спірін О., Пінчук О.** Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісн. Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Київ : Талком, 2020. № 1. С. 27–36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36).

3. Будник О., Ніколаєску І. Цифрові технології у підготовці майбутніх педагогів: сучасні виклики дистанційної освіти. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2022. Vol. 1, No. 2. P. 69–78. URL:

<https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ve/2/ve208.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).

4. Давидюк М., Пащенко О. Імерсивне освітнє середовище: принципи побудови і практики успішної реалізації. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. – № 59. – С. 98–105. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-98-105>. С.98-105.

5. Клівак В. Технології доповненої реальності в освіті: виклики, можливості та перспективи. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. № 7 (1). С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.307002>.

6. Кондрашов М. М. Технологія STEM-навчання в системі підготовки майбутніх фахівців до іншомовного спілкування. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2019. № 185. С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2019-1-185-107-112>.

7. Романишин І. М., Самборська О. В., Хміль Н. А. Ефективність використання віртуальної та доповненої реальності у професійній підготовці майбутніх педагогів. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.04.29>.

8. Сікора Я., Яценко О., Погребняк М. Віртуальна реальність як інструмент адаптивного навчання в цифровому освітньому середовищі. *Академічні візії*. 2024. Вип. 28. С. 2–12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1072564>.

9. Струтинська О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів інформатики до навчання освітньої робототехніки в закладах середньої освіти : монографія. Київ, 2020. 505 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35168> (дата звернення: 25.02.2026).

10. Тітова Л. Критерії сформованості інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів математики. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 2 (56). С. 147–150. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.32>.

11. Фатьянова Т. О. Гейміфікація як засіб формування професійної мотивації студентів педагогічних спеціальностей. *Освіта в умовах сучасних викликів : матеріали наук.-практ. конф.* Дніпро ; Покровськ : КЗ «ППФК», 2025. С. 112–114. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/handle/123456789/4788> (дата звернення: 25.02.2026).

УДК 373.2:37.017.4

Ношкалюк Лілія,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Анна Федонюк**

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості організації патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Розкрито значення формування патріотичних почуттів з раннього дитинства, обґрунтовано необхідність інтеграції національних цінностей у повсякденну діяльність дітей, а також проаналізовано ефективні форми і методи роботи педагога у цьому напрямі.

Ключові слова: патріотичне виховання, діти старшого дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, національні цінності, національна свідомість, соціалізація, громадянські якості, освітній процес, виховна діяльність, культурна спадщина

Життя і становище нації значною мірою залежить від патріотизму її представників, що формується з раннього дитинства шляхом засвоєння національних вартостей. Цей процес спочатку є стихійним, а потім переростає у свідому любов до Батьківщини. Справжній патріот любить Батьківщину, не відвертаючись від неї через те, що їй нічим заплатити йому за це і що її народ не досяг рівня культури, характерної для європейських суспільств. А головне – патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури і господарства. Він захищає честь своєї держави, примножує її багатства [1].

Досвід практичної організації патріотичного виховання у закладах дошкільної освіти свідчить, що ефективність цього процесу забезпечується комплексним підходом, де національні цінності інтегруються у повсякденну діяльність дітей, а не виділяються як окрема освітня категорія. Такий підхід дозволяє старшим дошкільникам відчувати власну причетність до спільноти, формує емоційний зв'язок із рідним краєм та культурою, що відповідає висновкам. Як зазначає І. Рогальська Яблонська, одним із ключових аспектів є правова соціалізація дітей, яка включає знайомство з основними правами, обов'язками та цінностями громадянина України, що формує основу для подальшого патріотичного виховання [2].

У щоденному житті групи діти активно взаємодіють із елементами національної культури через обговорення подій, що відбуваються у громаді, знайомство з традиціями та символами рідного краю. Наприклад, під час ранкових зустрічей вихователь обговорює з дітьми значущі дати, визначні події громади та способи взаємодопомоги. Такі заняття допомагають дітям формувати власні оцінки, висловлювати думки, слухати одне одного і

поступово усвідомлювати себе членами спільноти.

Активне залучення дітей до локальної громади також сприяє розвитку патріотичних почуттів. Діти знайомляться з особливостями свого населеного пункту, відвідують місцеві культурні пам'ятки, дізнаються про людей, які активно працюють на благо громади. За спостереженнями педагогів, така діяльність формує стійке почуття гордості за «малу Батьківщину» та підвищує мотивацію дбати про її культурну спадщину, що узгоджується з положеннями В. В. Шинкаренка. [3]

Не менш важливим є залучення родин до виховного процесу. У закладі практикується організація спільних проєктів та заходів, де батьки долучаються до обговорення традицій, підготовки до свят та надання матеріалів про родинну історію. Діти, взаємодіючи з дорослими у цих умовах, сприймають патріотичні цінності як природну частину свого життя та сімейного досвіду.

Ще одним компонентом є спостереження за поведінкою дітей у колективній діяльності. Під час самостійних ігрових ситуацій старші дошкільники відтворюють сюжети, пов'язані з родинними традиціями та суспільними ролями, а вихователь допомагає їм усвідомлювати моральний зміст своїх дій. Це дозволяє патріотичним уявленням набувати особистісного сенсу, що відзначає О. М. Дорошенко. [4]

Практика показує ефективність організації ситуацій, де діти разом із педагогом приймають рішення щодо спільної діяльності або групових ініціатив. Планування невеликих проєктів, обговорення правил колективної взаємодії та оцінка власного внеску сприяють формуванню у дошкільників почуття відповідальності та готовності до активної участі у житті спільноти.

Щоденні побутові ситуації також використовуються для закріплення патріотичних почуттів. Під час оформлення групових куточків, тематичних спостережень на подвір'ї або у приміщенні діти отримують можливість відчувати себе активними учасниками життя спільноти, одночасно знайомлячись із національними символами та культурними традиціями. Така діяльність, за спостереженнями В. В. Шинкаренка, зміцнює емоційний зв'язок із рідним краєм та культурною спадщиною.

Міжгрупові ініціативи, у яких старші дошкільники взаємодіють із молодшими, створюють додаткову можливість практичного засвоєння моральних цінностей та формування соціальної компетентності. Через наставництво та взаємодопомогу діти засвоюють важливість традицій, усвідомлюють правила колективного життя та навчаються співпраці.

Відзначення календарних і національних подій у ЗДО дозволяє системно повторювати знання про історію, культуру та традиції України, що створює інтегроване освітнє середовище. Такі активності підвищують самооцінку дітей, формують емоційну прив'язаність до рідного краю та розвивають готовність взаємодіяти з однолітками у соціально значущих ситуаціях.

Таким чином, практичний досвід організації патріотичного виховання в закладах дошкільної освіти демонструє, що його ефективність забезпечується комплексною системою освітнього середовища. Акцент на інтеграцію національних цінностей у повсякденне життя, активну взаємодію з родиною та

громадою, а також особисту позицію педагога створює умови для формування у старших дошкільників стійких патріотичних почуттів, національної самосвідомості та позитивного ставлення до рідного краю.

Література:

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2003. 151 с.
2. Рогальська Яблонська І. Педагогіка соціалізації: особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Умань : УДПУ, 2025. Режим доступу : <https://znp.udpu.edu.ua/article/view/196130> (Дата: 03.02. 2026)
3. Шинкаренко В. В., Клімова Л. В., Міхіна Н. О., Купрієнко В. І. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Гельветика, 2020. PDF. Режим доступу : <https://enpuir.edu.edu.ua/entities/publication/ed38cb27-62a2-4123-a7a7-c69d0319ed03> (Дата: 02.02. 2026)
4. Дорошенко О. М. Патріотичне виховання у дітей старшого дошкільного віку засобами народної гри. Харків : ХНПУ, 2024. PDF. Режим доступу : <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/4d346ae4-cee0-45f0-90c9-ad75ccb071b7> (Дата: 02.02. 2026)

УДК 373.2:159.942

Паламарчук Соломія, Царюченко Катерина
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Фаловська Ірина**

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті розглянуто особливості розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. Проаналізовано вікові характеристики формування емоційної сфери, визначено основні чинники впливу та значення емоційного інтелекту для гармонійного розвитку особистості.*

***Ключові слова:** емоційний інтелект, дошкільний вік, емоційний розвиток, емпатія, саморегуляція.*

У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває формування емоційного інтелекту як складової гармонійного розвитку особистості. Незважаючи на значну увагу до інтелектуального розвитку дітей, емоційна сфера часто залишається недостатньо дослідженою та розвиненою. Водночас саме емоційний інтелект є важливим чинником успішної соціалізації та міжособистісної взаємодії.

Проблема емоційного розвитку дітей дошкільного віку досліджувалася у

працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідники підкреслюють важливість раннього формування емоційної сфери та її вплив на поведінку, спілкування і загальний розвиток дитини. Значна увага приділяється структурі емоційного інтелекту, його компонентам і ролі у житті людини.[1]

Метою статті є визначення особливостей розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку та обґрунтування його значення для формування особистості.

Емоційний інтелект розглядається як здатність людини розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції, а також емоції інших людей. У дошкільному віці ця здатність лише формується і залежить від багатьох факторів, зокрема соціального середовища та виховання.

Дошкільний вік (3–6 років) є сенситивним періодом для розвитку емоційної сфери. У цей час дитина активно взаємодіє з оточенням, опановує мовлення, набуває досвіду спілкування, що сприяє формуванню її емоційного інтелекту. Як зазначається у дослідженнях, саме в цей період відбувається соціалізація емоцій та розвиток здатності до їх усвідомлення.

У молодшому дошкільному віці емоції мають імпульсивний характер і безпосередньо впливають на поведінку дитини. Діти ще не здатні контролювати свої почуття, їхні реакції є ситуативними. Важливу роль відіграє оцінка дорослого, яка формує уявлення про правильну і неправильну поведінку.[2, с. 323.]

У середньому дошкільному віці емоційна сфера ускладнюється. Діти починають краще розпізнавати емоції інших людей за мімікою, жестами, інтонацією. Зростає емоційна виразність, розширюється спектр переживань.

Старший дошкільний вік характеризується значним розвитком емоційного інтелекту. Діти здатні усвідомлювати свої емоції, частково їх контролювати, співпереживати іншим. Формується емпатія та здатність враховувати емоційний стан інших у процесі взаємодії. Водночас діти ще відчують труднощі у вербалізації власних переживань та повному самоконтролі.[3, с. 512.]

Важливим чинником розвитку емоційного інтелекту є спілкування з дорослими та однолітками. Дорослий виступає зразком емоційної поведінки, формує у дитини навички саморегуляції та емпатії. Значну роль відіграє ігрова діяльність, у якій дитина вчиться виражати емоції, співпрацювати та розуміти інших.

Дослідження свідчать, що високий рівень емоційного інтелекту сприяє успішній соціалізації, розвитку комунікативних навичок та досягненню життєвого успіху. Натомість його недостатній розвиток може призводити до труднощів у спілкуванні, агресії та емоційної нестабільності.[4, с. 255; 5, с. 38.]

Отже, розвиток емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку є важливим компонентом формування особистості. Дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку емоційної сфери, оскільки саме в цей час закладаються основи емоційної компетентності.

Ефективний розвиток емоційного інтелекту можливий за умови цілеспрямованого педагогічного впливу, позитивного емоційного середовища

та активної взаємодії дитини з дорослими і однолітками.

Література:

Алексеева Н.Д. Розвиток емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва. *Вісник науки та освіти*. 2023. №1(7). С. 323-333.

Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ : Основи, 2019. 512 с.

Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості. Київ : Освіта, 2010. 255 с.

Базовий компонент дошкільної освіти / Під науковим керівництвом Піроженко Т. О., авторська група: Байєр О. М., Гавриш Н. В., Левінець Н. В., Половіна О. А., Рейпольська О. Д. та ін. 2021. 38 с.
URL:https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redak

УДК 159.923.2:37.091:17.022

Катерина Пекалюк,

Луцький педагогічний фаховий коледж

Комунальний заклад вищої освіти

«Луцький педагогічний інститут»

Волинської обласної ради,

м. Луцьк

Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ЕМПАТІЯ ЯК МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається формування емпатії як ключової моральної цінності та внутрішнього регулятора поведінки дітей старшого дошкільного віку, важливого для їхньої соціалізації та гуманістичного розвитку. Проаналізовано еволюцію поглядів на емпатію – від концепту «вчування» Р. Вішера до сучасних трикомпонентних моделей і досліджень Л. Виготського, В. Котирло та Ж. Піаже. Мета розвідки – теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні особливості розвитку емпатії та філософські засади її формування через діалогізм, суб'єкт-суб'єктну взаємодію та саморефлексію.

Ключові слова: емпатія, старший дошкільний вік, моральні цінності, соціалізація, співпереживання, просоціальна поведінка, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Феномен емпатії був у центрі уваги вчених з найдавніших часів і зберігає свою актуальність у сучасній психології. Його складність, багатогранність і важливість пояснюють існування безлічі підходів до визначення його сутності, природи та ролі в людському житті. Сам термін «емпатія» походить від грецького ἐμπαθεία («вчування», «пристрасть»); до наукового обігу його запровадив німецький естетик Р. Вішер у 1873 році в праці «Про оптичне відчуття форми» через концепт Einfühlung [1, с.68]. Він описав механізм проєкції емоцій на об'єкти мистецтва, пояснюючи, як людина «вчувається» у твір. Емпатія є ключовим компонентом міжособистісної взаємодії, що забезпечує розуміння емоційного стану іншої людини та сприяє формуванню

гармонійних стосунків.

Розвиток емпатії у старшому дошкільному віці є складним процесом, що еволюціонував від естетичного поняття «вчування» до фундаментальної здатності особистості розуміти та розділяти стан іншої людини. У сучасній психології цей феномен розглядається як трикомпонентна структура, що включає когнітивний (інтелектуальне розпізнавання емоцій), емоційний (чуттєвий резонанс) та конативний (конкретні дії та підтримка) компоненти [1, с.69]. Саме в старшому дошкільному віці ці компоненти починають інтегруватися, перетворюючи пасивне співчуття на активну допомогу.

Старший дошкільний вік є сприятливим періодом, у якому закладається близько 90% базових рис особистості. Л. С. Виготський зазначав, що цей етап характеризується зміною соціальної ситуації розвитку та появою нових особистісних новоутворень. Психологічні особливості дітей 4–6 років відображають суттєві якісні зміни: провідною діяльністю стає творча сюжетно-рольова гра, а провідною функцією – уява. Саме в межах гри розвивається здатність дитини до децентрації – вміння відійти від власної позиції та прийняти роль іншого, що є основою когнітивної емпатії [2, с.75].

У цьому віці спілкування з однолітками переходить від ситуативно-ділової до позаситуативно-ділової форми. Якщо у 4–5 років дитина більше орієнтована на конкуренцію та визнання власних досягнень, то до 6–7 років кількість позаситуативних контактів зростає до 50%. Спілкування виходить за межі гри: дошкільники починають цікавитися внутрішнім світом товариша, його життям та переживаннями. Важливим новоутворенням стає здатність передбачати результат своєї діяльності та усвідомлювати соціальні зв'язки [2, 94].

Якісний стрибок відбувається у моральному розвитку: у віці 5–7 років діти переходять від зовнішнього контролю до свідомого дотримання етичних норм. Емпатія стає внутрішнім регулятором поведінки. Як довела В. К. Котирло, формування гуманних почуттів – співпереживання та поваги – дозволяє дитині долати конфлікт між власними бажаннями та потребами інших. У дитячих колективах виникають власні норми справедливості, а ставлення до ровесників еволюціонує від байдужості до формування справжнього суб'єктного ставлення, де інша дитина сприймається як рівна особистість [2, 254].

Розвиток емпатії також підкріплюється вдосконаленням пізнавальних процесів. Розквіт образної пам'яті та активної уяви дозволяє дитині не лише реагувати на наявну емоцію іншого, а й уявляти себе в подібних обставинах. Предикативна емпатія дає можливість старшому дошкільнику передбачати реакцію оточуючих на свої вчинки. Таким чином, до кінця дошкільного періоду емпатія перетворюється на цілісну здатність, яка поєднує інтелектуальний аналіз, емоційний відгук та дієву підтримку, що є ключовим показником психологічної готовності до школи та ефективною соціалізацією [1, с. 69].

Емпатія в структурі особистості старшого дошкільника постає не просто як емоційна реакція, а як фундамент високої моральної культури та ключова умова соціалізації. На цьому етапі розвитку відбувається якісний перехід від

дій, що опираються на зовнішні стимули (правила, вказівки дорослих), до поведінки за внутрішніми моральними спонуками. Дитина починає усвідомлювати, що її дії стосовно іншої людини мають глибокий моральний смисл, що стає основою для формування просоціальної поведінки – здатності діяти на користь іншого без очікування зовнішньої винагороди чи схвалення.

Як моральна цінність, емпатія виявляється у здатності дитини до співчуття (об'єктивного розуміння ситуації іншого та готовності до дії) та співпереживання (повного емоційного входження в стан іншого). Це дозволяє малюку вийти за межі власного егоцентризму та прийняти філософську установку: «Я у світі не один», «моя свобода обмежена свободою іншого». Усвідомлення того, що «приносити добро» – це не лише обов'язок, а й джерело внутрішнього задоволення, формує чуйну та врівноважену особистість [4, с. 16].

Емпатія інтегрує в собі низку чеснот: доброту, справедливість, совість та відповідальність. У старшому дошкільному віці вона стає регулятором соціальних стосунків, допомагаючи дитині безкорисливо допомагати одноліткам, уникати конфліктів або розв'язувати їх шляхом домовленостей, а не сили [4, с. 20]. Таким чином, емпатія виступає основним показником людяності, що дозволяє дитині оцінювати власні та чужі вчинки з позиції гуманізму, розуміючи, що виправлення недоброго діла починається саме з особистого усвідомлення його негативного впливу на іншого.

Водночас слід зважати на певний ризик ідеалізації моральної свідомості дитини в цей період. Викладені тези припускають досить високий рівень саморегуляції, проте на практиці старшим дошкільникам усе ще важко повністю долати власні імпульси та егоцентричні бажання через незавершеність формування вольових процесів. Навіть за наявності сформованої емпатії та розуміння чужого стану, дитина може залишатися заручником сильних миттєвих емоцій, що іноді створює дисонанс між теоретичним знанням етичних норм та їх практичною реалізацією в конкретній ситуації.

Основи формування емпатії у старшому дошкільному віці базуються на глибокому розумінні природи людських взаємин та законів соціуму, де ключовими є принципи діалогізму та гуманізму. Філософською платформою цього процесу виступає ідея суб'єкт-суб'єктної взаємодії: дитина розглядається не як об'єкт виховних впливів, а як рівноправний партнер у спільному пошуку істини та моральних смислів [3, с. 36].

Фундаментальною основою є сократичний підхід, згідно з яким моральні чесноти не можуть бути просто «вкладені» в голову дитини – вони мають бути відкриті нею самостійно через діалог та роздуми. Педагог лише спрямовує дитину, допомагаючи їй усвідомити найважливіші філософські закони: «все пов'язане з усім» та «що надішлеш у світ, те тобі й повернеться» [3, с. 38]. Таке розуміння взаємозалежності людей і є першоосновою для виникнення емпатії.

Педагогічні основи також спираються на аксіологічний підхід, де етика розглядається як наука про гідне і негідне у ставленні до себе та іншого. Формування емпатії базується на засадах доброзичливості, відсутності

засудження та створенні «атмосфери успіху» для кожного малюка. Тільки у середовищі, де дитина почувається захищеною та прийнятою, вона здатна відкритися для почуттів іншої людини.

У практичній реалізації ці основи втілюються через конкретні методи та форми роботи:

- морально-етичні бесіди – метод залучення дітей до вироблення власних оцінок і суджень. Бесіда стає етичною тоді, коли вона спонукає дитину замислитися над категоріями добра, справедливості та совісті, переводячи їх із абстрактних понять у площину особистого досвіду [4, с. 16-19];

- принцип багатоваріантності: філософська основа цього методу полягає в усвідомленні того, що істина не є монолітною. Вправи на «зміну позиції» (як у досліджах Ж. Піаже) вчать дитину розуміти, що інша людина може бачити світ інакше, що є інтелектуальним підґрунтям для співпереживання [3, с. 45];

- метод проживання та символізації: оскільки здатність до абстрактного мислення у дошкільнят лише формується, основи емпатії закладаються через «проживання» моральних ситуацій у грі, казці чи через створення візуальних символів («карта розумових дій», «пірамідка мрії») [3, с. 48-50];

- організація «Жовтої лінії»: як інноваційна форма, вона забезпечує щоденну практику саморефлексії та емоційної комунікації. Це простір, де діти вчаться вербалізувати свої почуття та адекватно реагувати на емоційний стан товаришів, що є практичним втіленням емпатії [4, с. 19-20];

Таким чином, філософсько-педагогічні основи формування емпатії полягають у переході від зовнішнього контролю до внутрішнього саморегулювання, де дитина самостійно обирає шлях добра, керуючись щирим співчуттям та розумінням ціннісного значення іншої особистості.

Розвиток емпатії у дітей старшого дошкільного віку є фундаментальним етапом становлення особистості. Аналіз психолого-педагогічних та філософських аспектів дозволяє підсумувати наступне:

- психологічна готовність: старший дошкільний вік – це період переходу від пасивного співчуття до активної допомоги. Завдяки здатності до децентрації дитина починає розуміти внутрішній світ іншого, що є ключовим показником її соціальної зрілості та готовності до взаємодії в колективі⁴

- морально-ціннісна основа: емпатія виступає не просто емоційним відгуком, а внутрішнім регулятором поведінки. Вона забезпечує перехід від виконання зовнішніх правил до свідомої просоціальної дії, яка базується на цінностях добра, справедливості та солідарності;

- філософсько-педагогічний підхід: ефективне формування емпатії можливе лише в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де дитина є рівноправним партнером у діалозі. Практичне застосування методів рефлексії (наприклад, «Жовтої лінії») та морально-етичних бесід дозволяє перетворити абстрактні гуманістичні категорії на реальний життєвий досвід дитини;

Отже, емпатія як моральна цінність виступає внутрішнім орієнтиром людяності. Вона закладає фундамент для успішної соціалізації, безконфліктного спілкування та формування гуманістичного світогляду дитини.

Література:

1. Бурхан-Крутоус Л. А., Пріснякова Л. М. Емпатія як складова емоційного інтелекту. *Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 грудня 2023 р.)*. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 68–72. <http://info.dgu.edu.ua:80/jspui/handle/123456789/1305>
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2024. 424 с.
3. Гавриш Н. В., Ліннік О. О. Цікава філософія для дітей : методичний посібник для творчих педагогів і батьків дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.
4. Каплуновська О. М. Вчуся жити. Духовно-моральне виховання дошкільнят. Старший дошкільний вік : посібник. Харків : Ранок, 2014. 144 с.
5. Шевцова О. А., Ніколаєнко С. В. Морально-етичне виховання в ДНЗ. Харків : Основа, 2016. 207 с.

УДК 373.2:37.015.31:796

Ройко Анастасія,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Анна Федонюк**

ІГРИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано роль ігрової діяльності як ключового інструменту інтелектуального розвитку дитини. Визначено вплив ігор на формування пізнавальної самостійності та творчого потенціалу молодших дошкільників. Ключові слова: розумове виховання, пізнавальна самостійність, ігрова діяльність, молодший дошкільний вік, творчий потенціал.

***Ключові слова:** ігрова діяльність, розумове виховання, молодший дошкільний вік, пізнавальна активність, інтелектуальний розвиток, творчий потенціал, дидактичні ігри, розвиток особистості.*

Питання розумового виховання дітей молодшого дошкільного віку через ігрову діяльність залишається надзвичайно актуальним для сучасної педагогіки. Дискусії щодо гуманізації освіти та розкриття творчого потенціалу особистості вимагають нового педагогічного мислення, де гра виступає не лише розвагою, а методологічним підґрунтям для розвитку знань.

Варто зазначити, що питання розумового виховання дітей молодшого дошкільного віку через ігри цікавить вчених і сьогодні. Зокрема, дискусія про виклики та непорозуміння в педагогіці, вчителя як центральну фігуру в освітній реформі, колаборативну педагогіку та нове педагогічне мислення призводить

до важливих методологічних висновків: шлях до гуманізації педагогіки й розкриття знань і творчого потенціалу особистості.

Загалом ігри призводять до проблем у пізнавальних процесах і дають можливість саморегулювати та коригувати пізнавальну діяльність. Успішність такої гри веде до розвитку пізнавальної самостійності дошкільників. Пізнавальна незалежність означає здатність індивіда самостійно здійснювати цілеспрямовану пізнавальну діяльність. Ця діяльність включає здатність виконувати пізнавальну діяльність, наприклад, необхідні знання, засвоєння способів пізнавальної діяльності та формування спонукань, що визначають потребу і бажання цієї діяльності [1, с. 87].

Власне, пізнавальну самостійність можна розглядати, з одного боку, як освітню мету, а з іншого – як умову, що дозволяє дітям краще використовувати свої здібності. Розвиток здатності до пізнавальної діяльності відбувається на таких рівнях: сприйняття, розпізнавання та запам'ятовування змісту; знання можна застосовувати в нових ситуаціях та їх використання вимагає творчого підходу. Особливо важлива їх роль, коли мова йде про соціально значущі мотивації. Формування стійких пізнавальних і соціально значущих мотивацій є одним із аспектів формування пізнавальної самостійності. Пожвавлення навчальної діяльності означає активізацію розвитку здобувачів освіти.

Пізнавальна діяльність є складною системною характеристикою суб'єкта, а основними якісними характеристиками пізнавальної діяльності, характерними для суб'єкта, є пізнавальна самостійність, пізнавальна ініціатива, а також знання, компетентність і вміння в областях, у яких вони здійснюються. Когнітивну незалежність можна тренувати в різних освітніх умовах, деякі з яких включають презентацію підготовки матеріалу, спрямовану пізнавальну діяльність і когнітивну дослідницьку діяльність. Використовуючи різні системи організації пізнавальної діяльності, можна комбінувати різні типи навчальних ситуацій. І, таким чином, дозволяє сформована пізнавальна самостійність організовувати вихователю різні види пізнавальної діяльності молодших дошкільників, уміло поєднуючи керівництво та самоуправління.

Безпосередньо розвиток творчих навичок вимагає, щоб діти вчилися приймати рішення. Мислення стимулює їхній розум, змушує думати і знаходити відповідні рішення, коли саме життя, практика ставить перед ними перешкоди, які проявляються у вигляді різних труднощів, більш-менш складних завдань.

Умови, сприятливі для творчості, включають комплекс, який починається з усвідомлення специфіки ситуації, сприяє інтуїтивному осягненню ідеї вирішення творчої проблеми і закінчується тренуванням необхідних навичок, оскільки створення нових творчих продуктів значною мірою залежить від сили мотивації творця [3, с. 96].

Деякі дискусії точаться навколо питання, чи можна ототожнювати творчість з інтелектом. Цікаво, що інтелектуальні здібності є суттєвою частиною розумових здібностей.

Адже гра володіє потужним інтелектом, але перед цим неможливо поставити навіть найпростіші завдання. Дослідники намагалися пояснити цю

властивість наступним чином. Люди, які за своєю суттю менш обдаровані, але усвідомлюють, що особисто вирішують важливі завдання, зрештою є більш продуктивними, ніж ті, хто більш обдарований, але менш зацікавлений. Крім того, орієнтація на результат, яка існує в традиційних закладах освіти, визначає систему заохочення і, таким чином, ціннісну орієнтацію. Часто це негативно позначається на прагненні дітей молодшого дошкільного віку досліджувати. Переважаюча орієнтація на оцінку та успіх означає, що власне пізнавальна діяльність є лише засобом досягнення інших цілей, а значить, її зміст кастрований і випорожнений. Ставлення до пізнавальної діяльності як до самостійної цінності, що має велике значення для особистості, забезпечує високий рівень творчості [4, с. 13].

Гра є потужним засобом розумового виховання, оскільки вона стимулює пізнавальну ініціативу та ініціює розвиток здатності до самостійних рішень. Ефективність цього процесу залежить від сили мотивації та створення умов, що сприяють інтуїтивному пошуку ідей, а не лише формальному досягненню результатів.

Література:

1. Поніманська Т. І. Дитина і соціум. Київ: Академ, 2004. 87 с.
2. Яловська О. О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку – розвиваємо мозок. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 83 с.
3. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика. Київ, 2007. 96 с.
4. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2010. 43 с.

УДК 930.1:378

Людмила Романюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Галина Єрко**

НАВІЩО ВИВЧАТИ ІСТОРІЮ У ХХІ СТОЛІТТІ: ПОГЛЯД СТУДЕНТКИ НА ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

Представлено переосмислення ролі та значення вивчення історії в сучасному освітньому середовищі. Наголошується, що історія є не лише хронологією, але й фундаментальним інструментом для розвитку критичного мислення, навчання аналізувати джерела та відділяти факти від пропаганди. Авторка підкреслює, що глибоке знання історії необхідне для розуміння сучасних суспільних, політичних і геополітичних процесів (зокрема, контексту боротьби за українську незалежність). Обґрунтовується універсальна практична цінність історичних навичок (дослідження, синтез, аргументація) для будь-якої професійної діяльності, а також їхня ключова роль у формуванні національної свідомості

та громадянської відповідальності студентської молоді.

Ключові слова: критичне мислення, вивчення історії, студентська молодь, історичні джерела, національна свідомість, навички, освіта, аналіз інформації.

У сучасному суспільстві часто виникає проблема недостатнього знання історії серед молоді, але історія – це насамперед шлях, який пройшли люди, щоб стати такими, якими є зараз. У нашому випадку – українці. Вони пройшли довгий шлях постійної боротьби за незалежність, який на нашу думку, варто пам'ятати.

Для багатьох студенток / студентів історія часто здається предметом, що вимагає механічного запам'ятовування дат, імен і забутих битв. Проте, у сучасному світі, сповненому інформаційного шуму та швидких змін, вивчення історії набуває нового, критично важливого значення. Історія – це не просто минуле; це ключ до розуміння сьогодення та інструмент для формування свідомого майбутнього.

Вивчення історії – це значно більше, ніж хронологія. Це вміння аналізувати інформацію та відділяти факти від інтерпретацій.

Мета розвідки – переосмислити традиційне сприйняття історії серед студентської молоді, представивши її не як сукупність сухих фактів, а як життєво необхідний інструмент для розвитку критичного мислення, формування свідомої громадянської позиції та набуття універсальних аналітичних навичок, які є ключовими для успіху у XXI столітті.

В Укрінформі було презентовано результати дослідження щодо рівня обізнаності громадян в історії України та ставлення до історичних постатей і подій. Дослідження проводилось у липні-вересні 2024 року компанією «Оперативна соціологія» на замовлення Українського інституту національної пам'яті. Було проведене загальнонаціональне репрезентативне опитування методом телефонного інтерв'ю (САТІ), опитані 2004 респонденти [1].

За результатами опитування серед наймолодшої вікової групи (18–24 роки) зафіксовано помітне зниження інтересу молоді до історії протягом року. Так, якщо у 2023 році 23 % респондентів цієї вікової категорії зазначили, що історія є для них цікавою, то у 2024 році частка таких опитаних зменшилася до 11 % [1].

Це значною мірою зумовлено тим, як саме подається навчальний матеріал і яку інформацію отримує молодь у процесі навчання. Такі результати свідчать про те, що традиційні методи навчання не завжди є настільки ефективними, як це часто вважається. Для сучасної молоді важливо, щоб навчальний матеріал подавався із застосуванням інтерактивних технологій, які роблять освітній процес більш цікавим і динамічним.

Розглянемо особливості вивчення історії в Луцькому педагогічному фаховому коледжі КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

Заняття з історії в коледжі спрямовані не лише на засвоєння дат і подій. Вони є фундаментом для розвитку комплексу критично важливих навичок і компетенцій, які є необхідними для свідомої / свідомого громадянки /

громадянина та успішної / успішного фахівчині / фахівця у будь-якій сфері, а особливо – для майбутніх учителів початкової школи.

Розглянемо головні аспекти, що формуються на заняттях з історії.

Так на заняттях з історії студентки / студенти навчаються критично оцінювати першоджерела (документи, мемуари, архіви) та вторинні джерела (монографії, статті). Наприклад, порівняння двох різних газетних публікацій про одну й ту ж подію вчить розуміти політичну заангажованість і контекст.

Історія рідко буває чорно-білою, тому її вивчення прищеплює розуміння багатоваріантності подій та причинно-наслідкових зв'язків. Це вчить нас відмовлятися від простих, але хибних пояснень складних соціальних процесів.

Сучасні соціальні й політичні виклики не виникають випадково, адже вони мають історичне підґрунтя. Розуміння історичних процесів дає змогу студентам бачити довготривалі тенденції розвитку та передбачати можливі наслідки суспільних подій. Наприклад, вивчення історії українських визвольних рухів, комуністичних режимів і деколонізації є необхідним для усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків сучасної російсько-української війни та боротьби за суверенітет. Історія пояснює, чому певні конфлікти є невіршеними.

Для українського студентства вивчення історії є фундаментальним елементом формування ідентичності та патріотизму. Так, історія допомагає розвінчати міфи та стереотипи, успадковані від колоніального минулого та відновити власну історичну суб'єктність. Усвідомлення боротьби минулих поколінь за державу формує почуття відповідальності за її майбутнє й активну громадянську позицію.

Навички, здобуті під час вивчення історії, є універсальними та високо цінуються роботодавцями, незалежно від спеціалізації студента / студентки. Водночас історичні знання особливо важливі для сучасних педагогів, які виховують і навчають молоде покоління.

На заняттях з історії ми опановуємо вміння збирати, систематизувати та інтерпретувати інформацію. Водночас важливо пам'ятати, що світ постійно змінюється, тому мають оновлюватися методи викладання. Адже саме від викладача / викладачки залежить наскільки цікавою, доступною та зрозумілою буде історія для сучасної молоді.

Ключовим в історії є розуміння мотивації людей минулого, що допомагає краще розуміти поведінку сучасних стейкхолдерів (у бізнесі, політиці, дипломатії).

Важливо сприймати вивчення історії не як тягар, а як інвестицію у власну інтелектуальну свободу. Історія вчить нас розуміти, що зміни можливі, але вони вимагають зусиль і усвідомленості. Вона також дає нам своєрідні орієнтири, які допомагають краще орієнтуватися у складному сучасному світі.

Історія є важливою наукою, без якої не може існувати держава. Ми вивчаємо історію, щоб пам'ятати, що зробили та чим пожертвували наші предки заради того, аби ми сьогодні могли жити в незалежній державі. Вивчення минулого – це найефективніший спосіб підготуватися до ролі свідомої та відповідальної лідерки у майбутньому.

Література:

1. За рік інтерес молоді до історії України суттєво знизився. URL: <https://surl.li/piyerl> (дата звернення: 10.03.2026).

УДК 373.3.016:51-022.27

Оксана Савчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

ЦИФРОВІ ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У тезах досліджено особливості застосування цифрових ігрових технологій як інструменту формування математичної компетентності здобувачів початкової освіти. На основі аналізу наукових доробків обґрунтовано переваги гейміфікації для розвитку пізнавальних здатностей здобувачів освіти.

Ключові слова: цифрові ігрові технології, гейміфікація, математична освітня галузь, початкова освіта.

Постановка наукової проблеми та її значення. Цифрова трансформація сучасної освіти та впровадження концепції «Нової української школи» вимагають докорінного перегляду підходів до викладання математики. Пріоритетним завданням стає не просто трансляція готових алгоритмів обчислень, а формування цілісної математичної компетентності. Це передбачає розвиток здатності здобувачів освіти логічно мислити, моделювати процеси та застосовувати математичний апарат для розв'язання практичних життєвих ситуацій. Проблема полягає в тому, що традиційні методи часто не забезпечують належного рівня мотивації «цифрового покоління» дітей, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних ігрових технологій, зокрема цифрових освітніх ігрових ресурсів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питанням впровадження ігрових методів в освітній процес присвячені праці багатьох науковців. Н. Бібік досліджувала варіативність підходів до застосування гри як засобу активізації пізнавальної діяльності дітей, наголошуючи на важливості узгодження ігрових завдань із дидактичними цілями [1]. Особливості проектування та використання ЕОІР у початковій ланці розкриті у роботі Т. Запорожченко та Д. Даниленко [2]. Ергономічний аспект гейміфікації математичної освіти з урахування когнітивних особливостей здобувачів освіти досліджували Н. Карапузова та Є. Починок [3]. Питання впровадження гейміфікації в освітній процес із математики в початковій ланці освіти ґрунтовно висвітлено у праці Г. Шикітки [5], а методичні аспекти розвитку ігрового середовища узагальнено під редакцією Г. Товканець [4].

Мета розвідки полягає в аналізі функціональних можливостей ЕОІР у

формуванні математичної компетентності здобувачів освіти та систематизації власного практичного досвіду використання цифрових ресурсів під час педагогічної практики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів.

Сучасний освітній процес у закладі освіти неможливий без залучення інтерактивного контенту, який би трансформував абстрактні математичні поняття у зрозумілі для дитини образи. Внаслідок аналізу наукових джерел, було виділено групу ресурсів, що мають значний дидактичний потенціал.

Першим вагомим сервісом у зазначеному LearningApps, який згадується у дослідженнях Т. Запорожченко та Д. Даниленко, є LearningApps [2, с. 85]. Цей ресурс має багато розробок уже готових для використання та надає широкий спектр шаблонів для створення мультимедійних інтерактивних вправ на впорядкування, встановлення відповідностей та послідовностей. Використання таких завдань на уроках математики дозволяє ефективно відпрацьовувати здатності класифікації та встановлення логічних послідовностей. Функціонал сервісу забезпечує візуалізацію математичних понять, що критично важливо для дітей з переважаючим наочно-образним мисленням.

Ресурс Matific, описаний у працях Г. Шикітки, орієнтований на розвиток глибинного розуміння математики через маніпуляції з віртуальними об'єктами [5, с. 9]. Його ігри моделюють реальні життєві ситуації, наприклад, розрахунки в магазині або вимірювання об'ємів рідин. Це відповідає вимогам компетентнісного підходу, оскільки здобувач освіти вчиться не просто рахувати, а розв'язувати прикладні задачі. Matific є дуже перспективним ресурсом завдяки своїм адаптивним алгоритмам: система самостійно аналізує відповіді дитини та пропонує завдання відповідного рівня складності, що забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу.

Для формування здатностей роботи з математичними задачами на вимірювання, обрахування дробів, послідовностей у науковій літературі виокремлюють ресурс GCompris. Ресурс сприяє розвитку просторової уяви та точності обчислювальних здатностей. Окрему увагу науковці приділяють сервісу Classtime, який перетворює поточне оцінювання на командну гру. Організація гри в цьому сервісі дозволяє вчителю здійснювати моніторинг здатностей у реальному часі без створення стресової ситуації для дитини. Особливої популярності набули «Командні пазли» – формат, де успіх кожного здобувача освіти впливає на загальний результат команди (відкриття спільного зображення). Це не лише підвищує рівень математичної грамотності, а й формує соціальні компетентності, вчить працювати на спільний результат. [2]

Під час проходження педагогічної практики було апробовано деякі цифрові інструменти для інтенсифікації освітнього процесу на уроках математики. Поряд із використанням вправ у LearningApps, особливу увагу приділялося сервісу Wordwall. Цей інструмент став незамінним на етапі актуалізації знань: використання ігрових механік «Знайди відповідність», «Відповідники», «Вікторина» дозволило мені перетворити повторення математичної термінології на динамічне змагання. Здобувачі освіти демонстрували високу концентрацію уваги, намагаючись встановити особистий

рекорд швидкості, а яскраві візуальні стимули цього ресурсу значно полегшують запам'ятовування математичних понять. З метою урізноманітнення завдань та врахування індивідуальних інтересів дітей, користувались ресурсом Blooket. Це інноваційна платформа, де правильні відповіді на запитання дають гравцеві змогу реалізовувати ігрову стратегію (будівництво, збирання бонусів, суперництво). Такий формат гри максимально знімає «математичну тривожність» у дітей, які мають труднощі з освітньою галуззю, оскільки фокус зміщується на ігровий результат, а обчислення стають природним інструментом його досягнення. Швидкий темп гри у Blooket сприяв розвитку здатностей автоматизованої усної лічби. Також користувались сервісом Mathigon. Цей ресурс став справжнім відкриттям для здобувачів освіти: він дозволив віртуально «розрізати» фігури, вивчати симетрію за допомогою цифрових плиток та конструювати складні об'єкти. Mathigon є одним із найкращих засобів для розвитку просторової уяви, оскільки дозволяє дитині експериментувати з формою та кольором без ризику помилитися фізично.

Для систематизації отриманих результатів узагальнимо характеристики EOIP у таблиці:

Назва ресурсу	Дидактичне наповнення та типи завдань	Математичні компетентності/здатності, яка розвиваються
LearningApps	Завдання на встановлення відповідностей, класифікацію, логічні пари, числові прямі	Логічне мислення, здатність до аналізу та порівняння об'єктів
Matific	Інтерактивні епізоди з маніпуляцією віртуальними об'єктами, життєві ситуації	Моделювання реальних ситуацій
GCompris	Задачі на вимірювання, обрахування дробів, послідовностей	Обчислювальні та вимірювальні здатності, просторова уява
Classtime	Гейміфіковані тести, командні виклики, швидкі опитування	Здатність до самоконтролю, швидкість реакції, співпраця
Wordwall	Динамічні вікторини, ігри, завдання на встановлення відповідності та класифікації	Автоматизація усної лічби, володіння математичною термінологією
Blooket	Стратегічні ігрові режими (захист веж, збір бонусів) на основі розв'язання прикладів	Обчислювальна витривалість, концентрація уваги, стратегічне мислення

Mathigon	Віртуальне конструювання з плиток, танграмів, робота з числовою стіною Polyrad	Геометрична компетентність, конструкторські здатності, креативність
-----------------	--	---

Висновки. Проведений аналіз наукових джерел у поєднанні з власним досвідом підтверджує, що електронні ігрові технології є потужним засобом формування математичної компетентності, вони дозволяють трансформувати освітній процес із репродуктивного на дослідницький. Використання таких сервісів сприяє емоційній стабільності дітей, вони забезпечують розвиток глибоких аналітичних здатностей. Перспективним вважаємо розробку методики змішаного навчання, де цифрові ігри будуть органічно доповнювати роботу з матеріальними моделями в умовах закладу освіти.

Література:

1. Бібік Н. М. Гра в навчанні молодших школярів: варіативність підходів до застосування. *Український педагогічний журнал*. 2023. Вип. 3 С. 197–204.
2. Запорожченко Т. П., Даниленко Д. В. Електронні освітні ігрові ресурси як засіб формування математичної компетентності шкнів початкової школи. *Актуальні питання дошкільної та початкової освіти*. 2025. С. 78–88.
3. Karapuzova N., Pochynok Y., Palekha O. Game technologies in the process of teaching mathematics to primary school students: an ergonomic dimension. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2025. Вип. 31. С. 232–241.
4. Ігрові технології в розвивальному середовищі початкової школи: методичні рекомендації / за заг. ред. Г. В. Товканець. Ужгород : РІК-У, 2023. 156 с.
5. Шикітка Г. М., Лагодич М. І. Впровадження гейміфікації в освітній процес із математики в початковій школі України. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2024. Вип. 1. С. 1–15.

УДК 373.3.017.4:172.15

Анна Самолюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Галина Єрко**

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Проаналізовано особливості формування національно-патріотичної складової у дітей молодшого шкільного віку в умовах повномасштабної війни. Підкреслюється, що сучасні реалії змінили парадигму виховання, перетворивши патріотизм із теоретичного поняття на

практичну життєву позицію, що формується на тлі консолідації суспільства. Розкрито структуру патріотичного виховання, яка поєднує знання про державні символи, емоційну відданість рідній землі та активну участь у волонтерській діяльності. Особливу увагу приділено інноваційним методам. Акцентовано на необхідності дотримання психологічної безпеки, уникнення травматизації та переході педагога до «живого» діалогу з учнями. Доведено, що активне дозвілля, насичене творчістю, сприяє зняттю напруги та підвищенню емоційної залученості дітей до національних цінностей.

Ключові слова: молодші школярі, національно-патріотичне виховання, воєнний стан, національна ідентичність, цифровізація, «живий» діалог.

Виховна робота завжди була невід’ємною складовою освітнього процесу. У сучасних умовах збройної агресії Російської федерації проти України її значущість суттєво зростає і набуває актуальності. В умовах повномасштабної війни пріоритетного значення набуває національно-патріотичне виховання як стратегічний напрям освітньої діяльності. Сьогодні, в умовах воєнного стану, актуалізується потреба у впровадженні нових підходів і механізмів формування патріотизму як базової якості особистості та ціннісного орієнтира. Саме молодший шкільний вік – це період формування патріотичних почуттів і моральної поведінки. Актуальним залишається необхідність формування здатності дитини до самоідентифікації як члена сім’ї, родини, дитячого колективу, а також як учня / учениці, жителя / жительки міста чи села. Важливим завданням є виховання любові до рідного дому, школи, своєї країни, до рідного слова, побуту, традицій тощо.

Сучасні соціополітичні умови в Україні докорінно змінили парадигму виховання. Для молодших школярів патріотизм перестав бути абстрактним поняттям і перейшов у площину екзистенційного досвіду. Формування національної ідентичності сьогодні відбувається на тлі високого рівня тривожності, але водночас і безпрецедентної консолідації суспільства.

Метою роботи є обґрунтування необхідності виховання патріотизму як базової якості особистості молодших школярів в умовах воєнного стану.

Процес формування національно-патріотичної складової має бути комплексним і охоплювати:

- знання про державні символи, історію громади, мовні норми;
- почуття любові до рідної землі, повага до захисників, національна самоповага;
- участь у волонтерських акціях (плетіння сіток, написання листів воїнам), екологічні ініціативи, використання української мови у побуті.

Наведемо кілька вправ, які сприяють формуванню національно-патріотичного виховання у молодших школярів в умовах сьогодення.

Вправа «Рюкзак суперсили»

Мета: сформулювати усвідомлення того, що бути українцем / українкою – це мати особливі риси характеру.

Завдання: уявіть, що ми збираємо магічний рюкзак для подорожі в майбутнє України. Кожна дитина має назвати одну рису (якість), яку вона бере з собою.

Приклад: «Я кладу в рюкзак сміливість, як у наших воїнів», «Я кладу

доброту, щоб допомагати сусідам», «Я кладу працьовитість, щоб відбудувати парки».

Результат: візуалізація позитивних цінностей.

Вправа «Скарби моєї громади»

Мета: розвиток почуття гордості у своєму рідному місті чи селі.

Завдання: діти стають «агентами розвідки». Їм потрібно знайти і сфотографувати (або намалювати) 3 «неочевидні скарби» своєї місцевості: найстаріше дерево, незвичайний мурал, табличку на будинку або місцеву пекарню.

Обговорення:

1. Чому ці місця важливі для нас?
2. Як вони роблять наш край особливим?

Гра-дешифратор «Мовний код»

Мета: популяризація українських слів, які мають цікаву історію або звучать незвично.

Завдання: вчителька / вчитель дає список «смачних» або «сильних» українських слів (наприклад: незабаром, обрій, горнятко, серденько, звитяга).

Активність: діти мають створити короткий комікс або «рекламний плакат» для одного слова на вибір, щоб інші захотіли його вживати щодня.

Проект «Лист у майбутнє: код перемоги»

Мета: формування візії майбутнього та відчуття причетності.

Завдання: написати або намалювати послання собі через 5 років.

Запитання-підказки: «Якою я бачу нашу школу?», «Яке дерево я посаджу біля дому?», «Яку першу екскурсію ми зробимо всім класом у вільній країні?».

Фішка: сховати ці листи у символічну «Капсулу часу» (коробку, розписану петриківським розписом).

Акція «Дякую в кишені»

Мета: налагодження емоційного зв'язку з захисниками / захисницями та волонтерами / волонтерками.

Завдання: виготовлення маленьких листівок-оригамі (сердечка, літачки), які легко поміщаються в кишеню.

Зміст: всередині – лише одне тепле слово або малюнок. Ці «кишенькові обереги» передаються через волонтерів або безпосередньо військовим під час зустрічей.

Варто пам'ятати, що у роботі з молодшими школярами сьогодні критично важливо уникати занадто гучних гасел. Патріотизм для них – це про дім, друзів, мову мультиків та відчуття безпеки, які ми разом створюємо.

Важливо дотримуватися принципу психологічної безпеки. В умовах війни контент має містити: уникання надмірної травматизації через деталізацію воєнних дій; важливо робити акцент не на жертвності, а на стійкості, силі духу та перемогах.

У реаліях сьогодення неможливо ігнорувати «цифровізацію» дитинства. Ефективними методами стають:

– створення освітніх квестів на платформі Minecraft або Roblox з елементами української культури;

- використання інтерактивних мап і віртуальних екскурсій музеями України;
- створення цифрових історій про сучасних героїв через доступні дітям медіа-формати.

Отже, національно-патріотичні почуття молодших школярів будуть виховані під впливом сім'ї, школи, позаурочних гуртків, оточення, але найважливішу роль у формування світогляду відіграє виховна робота в школі.

Формування національно-патріотичної складової у молодших школярів / школярок сьогодні вимагає від педагога переходу від «планового виховання» до живого діалогу. Пріоритетом є виховання не «споживача патріотичного контенту», а активного суб'єкта, який / яка відчуває свій зв'язок з нацією через щоденні вчинки та мовну стійкість.

Література:

1. Безлюдна Н. Соціально-педагогічні умови реалізації національно-патріотичного виховання молодших школярів у період воєнного стану. *Věda a perspektivy. SÉRIE «Pedagogika»*. № 7(14) 2022. С. 165–177. Doi: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-7\(14\)-165-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-7(14)-165-177) (дата звернення: 19.03.2026).
2. Горбатюк О. В., Поліщук С. В. Національно-патріотичне виховання учнів у контексті російсько-української війни. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Випуск 34 (1-2023). С. 34–45. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-34-45> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Устименко І. П. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник*. № 1-2. 2022. С. 26–29. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/PP_1_2-28-31.pdf (дата звернення: 18.03.2026).

УДК 373.2:39:37.034

Вікторія Семенюк
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Наукова керівниця – Галина Голя

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У РОЗВИТКУ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглядається народна педагогіка як важливий засіб виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку. Зазначено, що саме народні традиції зберігають духовний досвід поколінь, традиції та звичаї, які допомагають дитині засвоїти поняття добра, справедливості, любові й поваги. Підкреслено роль вихователя у впровадженні етнопедагогічних засобів у сучасний освітній процес. Увагу зосереджено на практичному використанні народних ігор, казок, прислів'їв, обрядів як інструментів морального виховання дошкільників.

Ключові слова: народна педагогіка, народні традиції, дошкільники, етнопедагогічні засоби, моральна свідомість.

Одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти є формування морально-духовних якостей особистості. У сучасному суспільстві, коли спостерігається криза моральних орієнтирів, особливої ваги набуває повернення до джерел народної педагогіки. Вона акумулює цінності, що формувалися віками: любов до праці, доброту, чесність, повагу до старших, почуття обов'язку перед родиною та Батьківщиною. Ці якості є основою становлення гармонійної особистості дитини. [1, с.3].

Народні традиції є складовою духовної культури суспільства та містять у собі узагальнений моральний досвід поколінь. Звичаї, обряди, свята, народні ігри, пісні, прислів'я, приказки відображають уявлення народу про добро і зло, справедливість, повагу до старших, любов до рідного краю, працелюбність і взаємодопомогу. У процесі ознайомлення з традиціями діти не лише отримують знання про культурну спадщину, а й засвоюють моральні норми та моделі соціально схвальної поведінки. Моральна свідомість дошкільника формується через емоційне переживання, наслідування та практичну діяльність. Саме тому народні традиції мають значний педагогічний потенціал: вони поєднують пізнавальний, емоційний і діяльнісний компоненти виховання. Участь дітей у народних святах, інсценізаціях обрядів, народних іграх сприяє розвитку емпатії, почуття колективізму, відповідальності, шанобливого ставлення до інших.

Проблему народної педагогіки, традицій та їх вплив на виховання особистості активно досліджували українські науковці: Л. Артемова, І. Бех, О. Вишневський, Н. Гавриш, Т. Поніманська, В. Сухомлинський, Л. Шевчук. Зокрема, І. Бех підкреслював, що духовність і моральність мають виховуватися через особистісно орієнтований підхід, у якому велике значення має ціннісне ставлення до культурної спадщини народу. В. Сухомлинський зазначав, що моральне виховання починається з любові до рідної землі, до людей, до рідного слова. Сучасні дослідники: Н. Гавриш, Л. Шевчук, В. Кузьменко доводять, що використання етнопедагогічних засобів сприяє розвитку емоційної сфери дитини, виховує гуманність, щирість, працелюбність і чуйність [4, 8].

Мета дослідження полягає у висвітленні ролі народної педагогіки у формуванні моральних цінностей у дітей дошкільного віку та визначенні педагогічних умов ефективного впровадження етнопедагогічних традицій у сучасну освітню практику.

Педагогічний потенціал народних традицій проявляється у таких аспектах:

- ціннісному – формування у дітей уявлень про добро, справедливість, милосердя, взаємоповагу, працелюбність;
- емоційно-розвивальному – розвиток співпереживання, емпатії, позитивного ставлення до оточення;
- соціалізаційному – засвоєння норм поведінки в колективі, формування почуття належності до спільноти;
- культурологічному – виховання поваги до національних традицій, рідної культури та історії.

Народна педагогіка є важливим джерелом морального виховання дітей

дошкільного віку, оскільки вона ґрунтується на багатовіковому досвіді народу, його традиціях, звичаях, фольклорі та життєвій мудрості. Саме в дошкільному віці закладаються основи особистості, формуються перші уявлення про добро і зло, справедливість, повагу, відповідальність та співчуття. Народна педагогіка є невід'ємною складовою української культури, адже вона містить моральні норми, досвід та ідеали, що передаються з покоління в покоління. Її засоби – казки, легенди, пісні, прислів'я, народні ігри, обряди – формують у дітей поняття про добро, правду, справедливість, чесність і любов [1, с. 6]. Казки – один із найдієвіших засобів морального виховання. У них діти впізнають добро і зло, вчаться співчувати, вірити у справедливість і перемогу добра. Наприклад, українські народні казки «Котигорошко», «Пан Коцький», «Івасик-Телесик» навчають доброті, кмітливості, любові до рідних і готовності допомогти іншим. Прислів'я та приказки – короткі, але надзвичайно змістовні вислови, у яких закладено моральну мудрість народу. Через їх осмислення дитина засвоює правила поведінки, розвиває етичне мислення, вчиться контролювати свої вчинки: «Добре роби – добре й буде», «Шануй старших – і тебе шануватимуть», «Праця людину годує, а лінь марнує» [3, с. 8]. Народні ігри не лише сприяють фізичному розвитку, а й формують почуття справедливості, чесності, дружби. Під час гри дитина вчиться діяти за правилами, поважати інших, допомагати слабшим. Такі ігри, як «Гуси-лебеді», «Подольночка», «У жучка», формують колективізм, взаємопідтримку й позитивні емоції. У народних іграх діти засвоюють правила соціальної поведінки, вчаться бути чесними, відповідальними, доброзичливими, працювати в колективі, дотримуватися справедливості та взаємоповаги.

Народна педагогіка та народні традиції акумулюють багатовіковий виховний досвід, у якому відображені уявлення про добро і зло, справедливість, честь, гідність, повагу до людини та праці. Вона є природним і зрозумілим для дитини засобом морального виховання.

Особливої уваги заслуговує роль вихователя. Педагог виступає не просто носієм народних традицій, а й їх популяризатором, інтерпретатором у сучасному освітньому процесі. Він має творчо відтворювати народні звичаї, залучати дітей до свят, колядок, тематичних дійств. Це створює атмосферу доброзичливості та єдності, формує почуття гордості за рідний народ і національну культуру. Вихователь і батьки виступають посередниками між народною культурою та дитиною, створюють умови для усвідомлення морального змісту традицій, фольклору, звичаїв, сприяють їх практичному застосуванню в повсякденному житті.

Отже, народна педагогіка є джерелом духовного збагачення дитини та формування її моральних цінностей. Вона допомагає розвивати гуманність, чесність, працелюбність, любов до людей і природи. Використання етнопедагогічних засобів у дошкільній освіті забезпечує гармонійне поєднання традиційного й сучасного підходів до виховання. Застосування казок, народних ігор, прислів'їв, пісень і обрядів у педагогічній практиці сприяє формуванню духовно багатой, морально зрілої особистості, здатної цінувати добро, справедливість і культурну спадщину свого народу. Використання елементів

народної педагогіки у вихованні дошкільників сприяє формуванню духовно багатой, морально зрілої особистості, здатної до співпереживання, відповідальної поведінки та дотримання загальнолюдських цінностей.

Література:

Артемова Л. В. Українська етнопедагогіка в дошкільному закладі. Київ : Вища школа, 2010.

5. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 234 с.

6. Вишневецький О. І. Теоретичні основи педагогіки. Львів: Світ, 2006.

7. Гавриш Н. В. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку: методичні рекомендації. Київ: Освіта, 2015. 236 с.

8. Кузьменко В. І. Формування моральних цінностей дітей засобами народної творчості. Харків : Основа, 2018.

9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ : Академвидав, 2012. 167 с.

10. Шевчук Л. Т. Народна педагогіка як джерело духовного виховання дошкільників. Тернопіль : Підручники і посібники. 2019. 286 с

УДК 373.2:81'23:398.21

Слобода Яна,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м.Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Іванова**

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У тезах обґрунтовано лінгводидактичний потенціал української народної казки як ефективного засобу формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Розкрито вплив казкового тексту на розвиток словника, граматичної правильності, логічності та послідовності висловлювання. Підкреслено значення системної методичної роботи з казкою в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: українська народна казка; зв'язне мовлення; старший дошкільний вік; лінгводидактика; мовленнєвий розвиток; текстотворення; монологічне мовлення; заклад дошкільної освіти.

Українська народна казка в сучасній лінгводидактиці розглядається не просто як зразок фольклорної спадщини, а як глибоко продуманий, століттями відшліфований мовний матеріал, що природно відповідає віковим особливостям дитини старшого дошкільного віку. У контексті реформування дошкільної освіти та орієнтації на формування комунікативно компетентної особистості особливої актуальності набуває проблема розвитку зв'язного

мовлення як основи подальшого успішного навчання в школі. У дослідженнях, присвячених розвитку мовлення дошкільників, наголошується, що саме в старшому дошкільному віці відбувається інтенсивне становлення монологічного мовлення, удосконалюється граматична будова, активізується словниковий запас, формується вміння логічно, послідовно і розгорнуто висловлювати думку. На цьому тлі українська народна казка виступає надзвичайно ефективним засобом цілеспрямованого формування зв'язного мовлення.

Мета викладу матеріалу полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному розкритті можливостей української народної казки як лінгводидактичного інструмента формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, з урахуванням психолінгвістичних закономірностей мовленнєвого розвитку та методичних засад організації мовленнєвої діяльності в закладі дошкільної освіти.

Зв'язне мовлення у старших дошкільників трактується як інтегративне мовленнєве утворення, що поєднує змістову цілісність, логічну послідовність, граматичну правильність і комунікативну доцільність висловлювання. У наукових працях підкреслюється, що формування зв'язного мовлення передбачає розвиток умінь будувати розповіді різних типів – описові, сюжетні, творчі – а також оволодіння структурою тексту як цілісного мовленнєвого продукту. Саме казка, завдяки своїй композиційній чіткості, повторюваності мовних формул, наявності яскравої сюжетної лінії та образності, створює природні умови для засвоєння дитиною текстотворчих умінь [5, с.55].

Українська народна казка має чітку структурну організацію – зачин, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку. Така побудова полегшує дитині усвідомлення логіки розгортання подій і сприяє формуванню вміння відтворювати послідовність. Під час слухання й переказу казки діти вчаться виділяти головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, добирати мовні засоби відповідно до змісту. У методичних джерелах акцентується, що систематична робота з художнім текстом забезпечує поступовий перехід від ситуативного мовлення до контекстного, більш розгорнутого і самостійного. Саме казковий матеріал, близький і зрозумілий дітям, виступає опорою для такого переходу.

Лінгводидактичний потенціал української народної казки проявляється передусім у збагаченні словникового запасу. У казках широко представлені образні означення, сталі епітети, порівняння, дієслівна лексика, що передає рух і дію. У процесі цілеспрямованої роботи вихователь звертає увагу дітей на ці мовні засоби, спонукає до їх активного використання у власних висловлюваннях. Відповідно до наукових положень про необхідність активізації словника в мовленнєвій діяльності, казка стає дієвим інструментом переходу слів із пасивного до активного запасу [4, с.52].

Не менш важливим є граматичний аспект. Повторювані синтаксичні конструкції, характерні для народних казок, сприяють засвоєнню моделей складних речень, формуванню вміння узгоджувати слова в роді, числі,

відмінку. Під час переказу чи інсценізації казки діти відтворюють мовні зразки, поступово інтеріоризуючи їх. У дослідженнях розвитку мовлення дошкільників наголошується на важливості мовленнєвого зразка як одного з провідних методичних прийомів, і саме казка виступає таким зразком у природній, емоційно насиченій формі.

Особливого значення набуває робота над монологічним мовленням. Старший дошкільний вік є сенситивним періодом для формування розгорнутих висловлювань. У процесі переказу казки дитина вчиться планувати своє висловлювання, дотримуватися логіки, завершувати думку. Методично доцільним є використання різних видів переказу – близького до тексту, вибіркового, творчого. Такі види роботи розвивають не лише пам'ять, а й мовленнєве мислення, вміння трансформувати текст відповідно до комунікативного завдання.

Казка також створює умови для формування діалогічного мовлення. Обговорення вчинків персонажів, мотивів їхньої поведінки, інсценізація епізодів спонукають дітей до активної мовленнєвої взаємодії. Діти ставлять запитання, висловлюють припущення, аргументують власну позицію. Така організація роботи відповідає сучасним підходам до розвитку мовлення як діяльності, що здійснюється у спілкуванні [2, с.56].

У лінгводидактичному аспекті важливо підкреслити роль казки у формуванні текстотворчих умінь. Дитина засвоює поняття початку і кінця висловлювання, вчиться використовувати засоби зв'язку – сполучники, займенники, часові форми дієслів. Поступово вона переходить від простого перелічування подій до їх логічного поєднання. Робота з казкою дозволяє формувати відчуття цілісності тексту, що є основою для подальшого навчання письма [3, с.71].

Емоційно-ціннісний потенціал казки посилює мотивацію до мовленнєвої діяльності. Яскраві образи, боротьба добра і зла, елементи чарівності викликають у дітей живий інтерес. Емоційне переживання змісту стимулює бажання висловитися, поділитися враженнями. Як підкреслюється у працях із методики розвитку мовлення, позитивна емоційна атмосфера є важливою умовою мовленнєвої активності. Українська народна казка природно забезпечує таку атмосферу.

Методично робота з казкою має бути системною і поетапною. На першому етапі здійснюється цілісне сприймання тексту з опорою на виразне читання вихователя. Далі – бесіда за змістом, уточнення значення слів, встановлення послідовності подій. Наступним кроком є різні види переказу та творчі завдання – придумування іншого закінчення, зміна образу героя, складання власної казки за аналогією. Така організація роботи відповідає принципу поступового ускладнення мовленнєвих завдань, що відзначається в дослідженнях з лінгводидактики [1, с.12].

Важливою умовою ефективності є індивідуалізація мовленнєвих завдань. Діти старшого дошкільного віку відрізняються рівнем мовленнєвої підготовки, тому вихователь має варіювати обсяг і складність завдань. Для дітей із недостатньо сформованим мовленням доцільним є використання наочних опор

– ілюстрацій, схем, серій картинок. Для більш підготовлених дітей – творчі завдання, що потребують самостійного конструювання тексту.

Отже, українська народна казка виступає цілісним, багатофункціональним лінгводидактичним засобом, який забезпечує розвиток усіх компонентів зв'язного мовлення – лексичного, граматичного, текстового, комунікативного. Її структурна організація сприяє формуванню логічності й послідовності висловлювання, мовна образність – збагаченню словника, повторювані конструкції – засвоєнню граматичних моделей, емоційна насиченість – підвищенню мотивації до мовлення.

Систематичне й методично обґрунтоване використання української народної казки в освітньому процесі закладу дошкільної освіти забезпечує ефективне формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Казка створює природні умови для переходу від ситуативного до контекстного мовлення, формує вміння будувати розгорнуті монологічні висловлювання, сприяє розвитку мовленнєвого мислення та комунікативної компетентності. Її лінгводидактичний потенціал полягає у поєднанні мовного зразка, емоційної привабливості та структурної чіткості, що робить її одним із найефективніших інструментів розвитку зв'язного мовлення в старшому дошкільному віці.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 р. Київ: Наука, 2021. 37 с
2. Гармаш І. В. Як бути щасливим: казки, які навчають. Харків : Бровін О. В., 2020. 238 с.
3. Єнгалічева І. В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розрахункової роботи з педагогічно занедбаними учнями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2019. Вип.25. С. 70–72.
4. Заболотня О. Казкотерапія, як сильний психотерапевтичний інструмент / уклад. О. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конференції*. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені В. Сухомлинського», 2023. С. 50–53
5. Зудова Л. Казкотерапія як технологія корекції порушень мовлення у дітей / уклад. О. Жосан. *Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конференції*. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені В. Сухомлинського», 2023. С. 53 – 57

УДК 37.017:172

Вікторія Смаль,

Луцький фаховий педагогічний коледж
КЗВО «Луцький педагогічний інститут»

Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Наукова керівниця – **Кардашук Наталія.**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДНИК ЗАГАЛЬНОВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ МОЛОДІ

У статті здійснено теоретичний аналіз сутності національно-патріотичного

виховання як складника освітнього процесу. Охарактеризовано нормативно-правове забезпечення та сучасні підходи до формування громадянської свідомості молоді. Особливу увагу приділено практичній відповідальності як складовій патріотичного виховання.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, молодь, громадянська свідомість, домедична допомога, безпека життєдіяльності, відповідальність, надзвичайні ситуації.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується складними соціально-політичними умовами, що зумовлюють необхідність посилення ролі національно-патріотичного виховання молоді. В умовах воєнного стану воно набуває особливого значення як чинник формування громадян, здатних до відповідальної поведінки, активної участі в суспільному житті та захисту держави.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, виховання розглядається як цілеспрямована діяльність, спрямована на формування високої патріотичної свідомості, національної гідності та готовності до виконання громадянського обов'язку [2].

Особливої актуальності набуває формування практичних навичок, що дозволяють діяти в надзвичайних ситуаціях, зокрема надання домедичної допомоги, дотримання правил безпеки та організація евакуаційних заходів.

Проблема національно-патріотичного виховання є предметом дослідження як науковців, так і державних інституцій. Вона відображена у стратегічних документах, зокрема в Указі Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» [1], який визначає основні напрями формування громадянської свідомості та національної ідентичності.

Концепція національно-патріотичного виховання визначає цей процес як комплексну систему, що охоплює діяльність держави, закладів освіти, сім'ї та громадськості [2].

Сучасні підходи до виховання передбачають інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками, що сприяє формуванню відповідальної поведінки молоді. Особливого значення набуває впровадження елементів безпеки життєдіяльності в освітній процес.

Метою дослідження є обґрунтування ролі практичної відповідальності як складника національно-патріотичного виховання молоді.

Національно-патріотичне виховання спрямоване на формування особистості, яка володіє громадянською свідомістю, здатна діяти в інтересах суспільства та нести відповідальність за власні вчинки. У цьому контексті важливого значення набуває діяльнісний компонент виховання, що передбачає формування практичних умінь і навичок.

Одним із ключових напрямів є підготовка молоді до надання домедичної допомоги. Домедична допомога визначається як комплекс невідкладних заходів, що здійснюються до прибуття медичних працівників і спрямовані на збереження життя постраждалого [3].

Основними принципами надання домедичної допомоги є доцільність, правильність, швидкість і послідовність дій. Алгоритм дій передбачає: оцінку безпеки ситуації, перевірку стану постраждалого, виклик екстрених служб,

зупинку кровотечі, забезпечення прохідності дихальних шляхів та проведення серцево-легеневої реанімації [3; 4].

Важливим аспектом є вміння розрізняти види кровотеч (артеріальну та венозну) та застосовувати відповідні методи їх зупинки: прямий тиск на рану, накладання пов'язки або джгута.

Також необхідно володіти навичками проведення серцево-легеневої реанімації, що передбачає виконання компресій грудної клітки та штучного дихання [4].

Окрім цього, важливим є формування навичок поведінки у надзвичайних ситуаціях. Вони можуть мати техногенний, природний, соціальний або військовий характер.

Ефективні дії передбачають дотримання правил безпеки, своєчасну евакуацію, уникнення паніки та надання допомоги постраждалим [5].

У закладах освіти значна увага приділяється проведенню навчальних евакуацій, днів цивільного захисту та занять із безпеки життєдіяльності. Такі заходи сприяють формуванню готовності до дій у кризових ситуаціях і розвитку відповідальності.

Важливим напрямом є також військово-патріотичне виховання, яке передбачає формування готовності до захисту держави, психологічної стійкості та здатності діяти в умовах підвищеного ризику [2].

Суттєву роль у формуванні громадянської відповідальності відіграє волонтерська діяльність, що сприяє розвитку взаємодопомоги, соціальної активності та усвідомлення значущості власного внеску в суспільство.

Отже, національно-патріотичне виховання є важливим складником загальновиховного процесу молоді, що забезпечує формування громадянської свідомості, відповідальності та готовності до дій у складних життєвих ситуаціях. Особливого значення набуває поєднання теоретичних знань із практичними навичками, зокрема у сфері домедичної допомоги та безпеки життєдіяльності. Це сприяє формуванню активної, свідомої та відповідальної особистості.

Література

1. Указ Президента України № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Київ : МОН України, 2019.
3. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах. Наказ МОЗ України № 441 від 09.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>
4. Домедична підготовка : навч. посіб. / кол. авт.: В. В. Кікінчук, С. О. Книженко, Т. І. Савчук та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 176 с.
5. Рекомендації ДСНС України щодо дій у надзвичайних ситуаціях. Київ, 2023. URL: <https://dsns.gov.ua/metodichni-rekomendaciyi>

УДК 373.3:37(038.22)

Вікторія Смаль,

Луцький фаховий педагогічний коледж

Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний інститут»

Волинської обласної ради,

Луцьк

Науковий керівник – Наталія Соняк

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У тезах розкрито особливості викладання освітніх галузей у Новій українській школі в контексті компетентнісного підходу. Проаналізовано інтеграцію змісту навчання, діяльнісний характер освітнього процесу та роль сучасних педагогічних технологій. Обґрунтовано значення трансформації ролі вчителя у формуванні ключових компетентностей учнів.

Ключові слова: *Нова українська школа, освітні галузі, компетентнісний підхід, інтегроване навчання, діяльнісний підхід, педагогічні технології, ключові компетентності, освітній процес, роль учителя.*

Сучасні трансформаційні процеси в освіті України зумовлені впровадженням концепції Нової української школи, яка орієнтує освітній процес на формування компетентної, творчої та соціально активної особистості. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема оновлення підходів до викладання освітніх галузей, які є основою формування цілісної картини світу учнів.

Традиційна знаннево-репродуктивна модель навчання не забезпечує достатнього рівня сформованості ключових компетентностей, що зумовлює необхідність переходу до діяльнісної та компетентнісної парадигми освіти [4, с. 5].

Проблеми впровадження компетентнісного підходу та модернізації змісту освіти розглядаються у працях сучасних українських науковців, зокрема Н. Бібік, О. Савченко, О. Пометун, Л. Пироженко. Дослідники підкреслюють, що ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від використання інтегрованого підходу та інноваційних педагогічних технологій [1, с. 12; 2, с. 34].

Водночас питання особливостей викладання освітніх галузей у Новій українській школі потребує подальшого теоретичного осмислення та практичного узагальнення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей викладання освітніх галузей у Новій українській школі та визначення ефективних педагогічних підходів до організації освітнього процесу.

Концепція Нової української школи базується на компетентнісному підході, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування ключових і предметних компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості [4, с. 7]. Важливим орієнтиром для реформування

освіти в Україні є Європейський Союз, зокрема рекомендації щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018), які визначають необхідність формування критичного мислення, цифрової грамотності, підприємливості та соціальних навичок [7].

Однією з провідних особливостей викладання освітніх галузей є інтеграція змісту навчання, що забезпечує міжпредметні зв'язки та формування системного мислення учнів. Інтегроване навчання дозволяє уникнути фрагментарності знань і сприяє їх практичному застосуванню [3, с. 56]. Наприклад, інтегрований урок може поєднувати елементи математики та природознавства через дослідницьку діяльність учнів, що сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу.

Важливою складовою є діяльнісний підхід, який передбачає організацію навчання через активну діяльність учнів. У цьому процесі здобувачі освіти виступають не пасивними слухачами, а активними учасниками, що сприяє розвитку їх пізнавальної активності та самостійності [2, с. 41]. Важливою складовою освітнього процесу є також формувальне оцінювання, яке спрямоване на відстеження індивідуального прогресу учнів, розвиток їхньої здатності до самооцінювання та рефлексії [6].

Суттєве значення має використання інтерактивних методів навчання, які забезпечують взаємодію учасників освітнього процесу. Такі методи, як дискусії, проектна діяльність, рольові ігри, сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних умінь та соціальної компетентності учнів [2, с. 78].

Окрему увагу слід приділити інформаційно-комунікаційним технологіям, які є невід'ємною складовою сучасного освітнього середовища. Використання цифрових ресурсів сприяє індивідуалізації навчання, підвищенню мотивації та ефективності засвоєння знань [5, с. 15]. Особливої актуальності набуває використання змішаного та дистанційного навчання, що реалізується за допомогою цифрових платформ, таких як Google Classroom та Moodle, що забезпечує безперервність освітнього процесу та розширює можливості навчання [8].

У контексті Нової української школи суттєво трансформується роль учителя, який стає фасилітатором освітнього процесу, організатором діяльності учнів та наставником у їхньому особистісному розвитку. Такий підхід сприяє створенню партнерських відносин між учителем і учнями [3, с. 102]. Важливим аспектом діяльності сучасного вчителя є також забезпечення інклюзивного навчання, що передбачає створення умов для рівного доступу до освіти всіх учнів незалежно від їхніх індивідуальних особливостей [6].

Отже, викладання освітніх галузей у Новій українській школі характеризується впровадженням компетентнісного, інтегрованого та діяльнісного підходів. Застосування інноваційних педагогічних технологій забезпечує формування ключових компетентностей, розвиток критичного мислення та творчих здібностей учнів.

Ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від професійної готовності вчителя до впровадження інновацій та створення сучасного освітнього середовища. Перспективи подальших досліджень

полягають у розробці методичних рекомендацій щодо ефективного впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику роботи вчителя початкової школи.

Література:

1. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія / Бібік Н. М., Вашуленко М. С. та ін. ; ред. Бартош С. В. ; обкл. Мирончик Ю. П. Київ : Педагогічна думка, 2014. 343 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Пометун. К.: В.С.К., 2003. 192 с: іл.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О.Я. Савченко. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
4. Концепція Нової української школи: від 27 жовтня 2016 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. вид. Київ: КабМін України, 2018. 40 с.
5. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
6. Нова українська школа: порадник для вчителя. К.: МОН України, 2018.
7. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning. 2018.
8. OECD. PISA Global Competence Framework. 2018.

УДК 373.2:376.013.42

Діана Сопронюк, Лариса Самсонюк
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – Фаловська Ірина

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНІЙ ГРУПІ ЗДО

У статті розглядається процес соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в інклюзивній групі закладу дошкільної освіти, визначаються основні умови та методи ефективного включення дітей у соціальне середовище. Проаналізовано роль педагогів, батьків та групових видів діяльності у формуванні соціальних навичок.

Ключові слова: соціалізація, інклюзивна освіта, діти з ООП, дошкільний заклад, педагогічні умови.

Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах дошкільних закладів є однією з ключових проблем сучасної педагогіки як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Її актуальність продиктована необхідністю забезпечення рівного доступу до якісної освіти та створення умов для повноцінного розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних психофізичних особливостей.

У сучасному суспільстві інклюзія виступає не тільки педагогічним

підходом, але й базовою цінністю, яка сприяє вихованню в суспільстві толерантності, емпатії та взаємної поваги. Саме в дошкільному віці формуються фундаментальні соціальні навички, що стають основою для подальшої інтеграції дитини в соціум. Таким чином, соціалізація дітей з особливими освітніми потребами – це одне з пріоритетних завдань системи дошкільної освіти.

Наукова проблема полягає у визначенні специфічних умов та особливостей процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в контексті інклюзивного середовища. Незважаючи на активне впровадження інклюзивної освіти, у практичній діяльності педагогів часто зустрічаються виклики адаптації дітей до групового середовища, складнощі у взаємодії з однолітками та педагогічними працівниками.

До поширених проблем належать комунікативні бар'єри, недостатній рівень розвиненості соціальних навичок та обмежена участь дітей у спільних видах діяльності. Це ставить перед наукою завдання не лише розуміння сутності цих процесів, але й розробки конкретних підходів та методик, які сприятимуть ефективній інтеграції дітей у соціальне середовище. Таким чином, ця проблема має одночасно важливе теоретичне та прикладне значення.

Актуальність теми значно посилюється на тлі реформування системи освіти в Україні, яке спрямовано на всебічне впровадження інклюзії. Нормативна база гарантує право кожної дитини на освіту, але її реалізація потребує значного доопрацювання. Особливо це стосується підготовки кваліфікованих фахівців, забезпечення сучасної матеріально-технічної бази та створення якісного методологічного супроводу для роботи інклюзивних груп. У цьому контексті тема соціалізації стає надзвичайно важливою, оскільки дозволяє визначити дієві механізми включення дітей з особливими потребами в активне соціальне життя колективу.

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про високий ступінь зацікавленості науковців у проблемі інклюзивної освіти та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Українські та міжнародні дослідники акцентують увагу на аспектах адаптації, розвитку комунікації та внутрішньогрупової взаємодії. Проте практичні питання організації соціалізації саме в умовах дошкільної освіти досі залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, у дослідженні Кудрик О. В. та Павленко Н. М. (2022) аналізуються методики розвитку соціальної взаємодії дітей з ООП в інклюзивних групах ЗДО, підкреслюючи необхідність комплексного підходу та індивідуалізації освітнього процесу.[3]

У численних працях дослідників підкреслюється важлива роль педагога в процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Від рівня їх професійної підготовки залежить не лише організація навчально-виховного процесу, але й ефективність міжособистісних контактів у колективі. Так, у роботі Гаврилук І. П. (2021)[1] обґрунтовано значення педагогічного супроводу дітей з ООП у формуванні навичок комунікації, адаптації та взаємодії в групі, а також виділено основні педагогічні стратегії, що сприяють успішній соціалізації

Мета цього дослідження полягає у вивченні специфіки соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної групи дошкільного закладу, а також у визначенні оптимальних умов для забезпечення цього процесу. Для досягнення поставленої мети здійснено аналіз теоретичних концепцій, виявлено основні виклики та запропоновано шляхи їх подолання. Окремий акцент зроблено на практичних аспектах організації інклюзивного середовища, що дозволяє розробити рекомендації для педагогів. Таким чином, робота має прикладний характер і спрямована на вирішення реальних завдань.

Процес соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі здійснюється через різні форми діяльності, серед яких ігрова, навчальна та комунікативна займають центральне місце. Гра, як провідна діяльність у дошкільному віці, слугує ключовим механізмом соціального розвитку. Під час ігрової діяльності діти навчаються взаємодіяти з оточенням, дотримуватися правил, будувати соціальні взаємини й виражати емоції.

Особливо важливо для таких дітей створювати умови, які сприяють їх активній участі у спільній діяльності, тим самим допомагаючи опанувати соціальні навички та встановлювати довірчі стосунки з ровесниками. Однією з основних передумов успішної соціалізації є застосування індивідуального підходу до кожної дитини.[2]

Педагог повинен брати до уваги особливості розвитку, актуальні потреби та можливості кожного малюка з ООП. Інтеграція індивідуального та колективного підходів до організації освітнього процесу забезпечує гармонійне включення дитини в загальний контекст групової діяльності, формуючи навички взаємодії без втрати орієнтації на унікальні риси кожного вихованця.

Не менш важливе значення в цьому процесі має ефективна співпраця з батьками. Як активні учасники освітнього процесу, вони можуть істотно посилити розвиток соціальних компетенцій дітей. Педагогам необхідно будувати партнерські відносини з родинами, узгоджуючи підходи до виховання та навчання. Така взаємодія значно підвищує результативність соціалізації та сприяє цілісному розвитку дитини в дошкільному середовищі.

Створення безпечного та підтримувального середовища в інклюзивній групі є одним із ключових аспектів організації освітнього процесу. Діти мають почуватися захищеними та прийнятими, адже це формує довіру, відкритість і позитивний емоційний клімат, який є базою для успішної соціалізації. Саме така атмосфера сприяє не лише адаптації, але й налагодженню міжособистісних відносин. Серед дієвих інструментів соціалізації можна виділити інтерактивні технології, групові ігри та тренінги, спрямовані на розвиток соціальних навичок. Вони забезпечують активну взаємодію між дітьми та залучають їх до спільної діяльності.

Не менш важливим є використання візуальних матеріалів і спеціально розроблених методик, що враховують особливості сприйняття дітей з особливими освітніми потребами. Саме комплексний і продуманий підхід дозволяє досягати вищих результатів у процесі соціалізації. Дослідження підтверджують, що ефективна соціалізація дітей з ООП можлива за умови впровадження системного підходу. Це вимагає тісної співпраці педагогів,

батьків та профільних фахівців, а також належного ресурсного забезпечення навчальних закладів.

Матеріально-технічна база та забезпечення кваліфікованим персоналом відіграють не останню роль у створенні сприятливого інклюзивного середовища. Разом ці фактори дозволяють досягти відчутного прогресу. Попри це, існують труднощі, які зумовлюють певні перешкоди у впровадженні інклюзії. Серед них найпоширенішими залишаються недостатня підготовка педагогів, обмежені фінансові та кадрові ресурси, а також наявність стереотипів у суспільстві.[5] Вирішення цих проблем є важливим завданням не лише шкільної спільноти, але й загальної освітньої політики.

Одним із ключових завдань у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є розвиток комунікативних навичок, які дозволяють дітям ефективно взаємодіяти як з однолітками, так і з дорослими. Для цього педагоги застосовують спеціалізовані ігрові методики та вправи, спрямовані на вдосконалення мовлення, вираження емоцій і навичок невербальної комунікації. Такий підхід полегшує інтеграцію дітей у колектив, водночас знижуючи ризик соціальної ізоляції.

Інтегруючи дітей з ООП у дитячий колектив, загальна атмосфера сприяє вихованню толерантності та емпатії серед усіх дітей. Малюки вчаться сприймати і поважати індивідуальні особливості однолітків, підтримувати одне одного у спільній діяльності та мирно вирішувати конфлікти. При цьому важливо, щоб вихователі слугували позитивним прикладом, демонструючи увагу, розуміння та прийняття кожної дитини незалежно від її можливостей.

Процес соціалізації у дошкільному навчальному закладі включає також формування навичок самостійності та відповідальності. Діти з ООП поступово освоюють виконання простих побутових завдань, вчаться ухвалювати рішення в межах групової роботи і дбати про свої речі. Цей цінний досвід сприяє їхній подальшій адаптації до навчального процесу в школі та підтримує розвиток почуття впевненості у власних силах.

Особливе значення надається індивідуальним підходам через розробку персоналізованих навчальних планів і корекційних програм. Це дозволяє враховувати специфічні потреби кожної дитини, її темп розвитку і зацікавлення. Завдяки цьому діти з ООП можуть брати активну участь у колективних заходах і досягати значущих успіхів разом зі своїми однолітками.

Одним із найефективніших засобів соціалізації виступає спільна гра, яка відіграє надзвичайно важливу роль у житті дошкільнят. У процесі організованих чи спонтанних ігор діти вчаться співпрацювати: ділитися, домовлятися, дотримуватися певних правил та управляти емоціями. Для дітей з ООП створюються спеціально адаптовані ігрові простори, які полегшують їхню інтеграцію у колектив і сприяють активній участі. Важлива роль у соціалізації дітей з ООП належить батькам.

Ефективна взаємодія між педагогами та сім'єю сприяє послідовному розвитку соціальних навичок.[4] Батьки можуть продовжувати закріплювати отримані в дошкільному закладі вміння вдома, що допомагає зміцнити у дитини позитивне ставлення до колективу. Така співпраця значно підвищує результати

інклюзивного навчання. Соціалізація дітей з ООП потребує системного підходу, який об'єднує педагогічні, психологічні та соціальні методики.

Важливо враховувати особливості кожної дитини, забезпечувати безпечне й підтримувальне середовище та заохочувати її до активної участі в колективній діяльності. Такий багатогранний підхід сприяє гармонійному розвитку дітей, допомагаючи їм легше адаптуватися у соціумі та впевнено відчувати себе частиною суспільства.

Акцент на підвищення рівня професійної підготовки фахівців та інформування громадянського суспільства сприятиме подальшому розвитку інклюзивної освіти. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами – це багатогранний та непростий процес, але його значення для формування гармонійного суспільства важко переоцінити. Комплексний підхід із врахуванням усіх чинників дозволяє дітям не тільки адаптуватися до соціуму, але й активно в ньому брати участь.

У цьому процесі провідну роль відіграють освітяни, батьки та широке соціальне середовище. Освічений підхід до інклюзії є ключем до створення гуманного простору, де кожна дитина матиме можливість розкрити свій потенціал.

Створення адаптивного освітнього середовища є однією з ключових умов успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у рамках інклюзивної групи закладів дошкільної освіти. Це охоплює організацію простору, що відповідає індивідуальним сенсорним потребам дітей, надання доступу до спеціалізованих навчальних матеріалів і впровадження інтерактивних технологій, які сприяють розвитку їхньої соціальної активності та самостійності. Комфортне й продумане середовище дозволяє дітям безпечно пізнавати нові види діяльності, спілкуватися з однолітками та отримувати цінний досвід соціальної взаємодії, що є фундаментом для їхньої подальшої адаптації у шкільному середовищі та суспільстві.

Особливу ефективність у процесі соціалізації демонструє метод рольових ігор. Він допомагає дітям приміряти на себе різні соціальні ролі, вдосконалювати комунікативні здібності та набувати досвіду адаптації до нових ситуацій. Для дітей з ООП важливо використовувати адаптовані сценарії й поступово залучати їх до участі у грі, тим самим знижуючи рівень емоційної напруженості та сприяючи природній інтеграції у колектив. Через рольові ігри діти активно розвивають мовленнєві, емоційні та когнітивні навички, які є базовими для успішної соціальної взаємодії.

Індивідуальна робота з педагогом і психологом створює можливість глибшого розуміння унікальних потреб кожної дитини, визначення оптимальних стратегій підтримки її соціальної активності та корекції поведінки в колективі. Такий підхід дозволяє подолати труднощі в комунікації, зміцнити навички саморегуляції й підвищити впевненість у власних силах. Регулярна індивідуальна підтримка допомагає дітям з ООП м'якше інтегруватися в загальний освітній процес і сприяє їхній соціальній адаптації.

Загалом, можна зробити висновок, що реалізація ефективною соціалізації залежить від створення належних педагогічних умов, використання сучасних

технологій та методик, а також активної взаємодії всіх зацікавлених сторін навчального процесу. Це забезпечує гармонійний розвиток дітей і їх успішну інтеграцію в суспільство. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення методів реалізації соціалізації, що своєю чергою підвищить якість інклюзивного навчання.

Література:

1. Гаврилюк І. П. Педагогічний супровід дітей з ООП в інклюзивному середовищі. *Педагогіка і психологія освіти*. 2021. № 2. С. 67–74. URL: <https://doi.org/10.32405/ppe.2021.2.67>
2. Дрожик Л., Щербак І. Організація інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Молодь і ринок*. 2021. № 3. С. 45–52. URL: <https://mir.dspu.edu.ua/article/view/228340>
3. Кудрик О. В., Павленко Н. М. Соціалізація дітей з ООП в інклюзивному середовищі. *Дошкільна освіта: наука і практика*. 2022. № 3. С. 45–53. URL: <https://doi.org/10.32782/dosvit.2022.3.45>
4. Прохоренко Л. І. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. № 3 (115). С. 23–31. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743116/>
5. Шевченко Ю. В. Соціалізація дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти в Україні. *Current Issues of Correctional Education*. 2022. Вип. 15. С. 112–119. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724425/>

УДК 373.3.091.31:73/76(043.2)

Надія Соколовська,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
м. Луцьк
Наукова керівниця – Алла Хомярчук

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ

У статті розглянуто особливості використання ігрових технологій на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах Нової української школи. Досліджено роль ігрових методів у розвитку творчих здібностей, пізнавальної активності та мотивації молодших школярів. Обґрунтовано раціональність реалізації ігрових технологій як ефективного засобу формування ключових компетентностей учнів.

Ключові слова: ігрові технології, образотворче мистецтво, початкова школа, НУШ, творчі здібності, пізнавальна активність, мотивація, компетентнісний підхід.

Сучасна система освіти в Україні зазнає суттєвих змін у межах реалізації концепції Нової української школи, у якій значна роль віддається формуванню ключових компетентностей учнів, розвитку їхньої творчості та активної

пізнавальної діяльності. В даній ситуації особливої важливості отримує застосування ігрових технологій, насамперед на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах, оскільки вони сприяють підвищенню інтересу до навчання та посиленню творчої діяльності учнів.

В той же час у практиці початкової школи ще спостерігається недостатній рівень застосування ігрових методів. Переважне використання традиційних форм навчання не завжди забезпечує належний рівень розвитку творчих здібностей і мотивації молодших школярів. Це призводить до необхідності пошуку більш результативних методів побудови навчального процесу з використанням сучасних педагогічних технологій.

Проблему використання ігрових технологій у навчанні розглядають сучасні науковці, зокрема, С. Кондратюк і Л. Кравчук досліджують їх як метод покращення пізнавального інтересу [1]. Н. Онищенко аналізує особливості застосування ігрових технологій у процесі навчання та їх педагогічні можливості [2]. Т. Стеценко визначає місце ігрових методів у структурі сучасного компетентнісного уроку [3]. Загальні підходи відносно застосування сучасних освітніх методів у початковій школі показано в публікаціях з інноваційної педагогіки [4]. Водночас, проблема застосування ігрових технологій при проведенні уроків образотворчого мистецтва залишається актуальною і вимагає вивчення.

Ігрові технології виступають одним з дієвих методів побудови навчального процесу в початковій школі. У педагогічній науці вони визначаються як система методів і прийомів, що передбачає використання гри як форми навчальної діяльності. Основною особливістю ігрових технологій є поєднання навчальної та ігрової мети, що забезпечує природне залучення учнів до освітнього процесу. Як зазначає Л. Кравчук, використання ігрових технологій призводить до покращення пізнавального інтересу та посилення прагнення до отримання нових знань [1].

Під час впровадження концепції НУШ ігрові технології набувають особливого значення, оскільки відповідають принципам дитиноцентризму та діяльнісного підходу. Вони сприяють розвитку уяви, мислення та комунікативних умінь учнів. Н. Онищенко підкреслює, що ігрові методи забезпечують тісну співпрацю між учасниками освітнього процесу та покращують розуміння і оволодіння навчальним матеріалом [2].

На уроках образотворчого мистецтва ігрові технології мають особливу цінність, оскільки безпосередньо пов'язані з творчою діяльністю учнів. Вони допомагають розкрити індивідуальні здібності дитини, стимулюють фантазію та формують естетичне сприйняття навколишнього світу. За спостереженнями Т. Стеценко, застосування їх під час уроків покращує ефективність навчання та робить його більш результативним [3].

Серед найбільш ефективних ігрових технологій, використання яких на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах є доцільним, можна виділити дидактичні ігри, творчі завдання з елементами гри, рольові ігри та ігрові ситуації. Наприклад, ефективною є гра «Домалюй образ», у якій учням пропонується завершити незакінчений малюнок, проявивши власну фантазію.

Такий вид діяльності сприяє розвитку уяви та творчого мислення.

Впровадження ігрових технологій має бути системним і відповідати меті уроку. Важливо не просто використовувати гру як розвагу, а інтегрувати її в структуру уроку як дидактичний інструмент. У цьому випадку гра буде виконувати навчальну, розвивальну та виховну функції.

Однією з ефективних форм є дидактична гра «Домалюй образ». Учителю пропонує учням незавершені зображення (лінії, геометричні фігури, плями), які потрібно перетворити на цілісний образ. Завдання можна ускладнювати, задаючи тему або обмежуючи кольорову гаму. Така гра розвиває уяву, творче мислення та здатність до асоціацій.

Доцільно використовувати гру «Хто я?» (художній варіант). Учням пропонується зобразити предмет, явище або персонажа без слів, лише за допомогою малюнка, а інші мають відгадати. Це сприяє розвитку візуального мислення, вміння передавати зміст через образ і формує навички сприйняття мистецької інформації.

Ефективною є гра «Кольоровий настрій». Учителю пропонує певний настрій (радість, гнів, страх), а учні передають його за допомогою кольорів і композиції. Після виконання роботи відбувається обговорення. Така діяльність допомагає розвивати емоційний інтелект і розуміння виражальних можливостей мистецтва.

Особливе місце займають рольові ігри. Наприклад, гра «Я – художник» передбачає створення власної роботи з подальшою її презентацією. Учні виступають у ролі митців, пояснюють задум, відповідають на запитання однокласників. Це сприяє розвитку мовлення, впевненості та навичок самопрезентації.

Цікавим варіантом є організація гри «Міні-виставка». Після виконання завдань учні розміщують свої роботи, обирають «екскурсоводів», які представляють експозицію. Інші учні виступають у ролі відвідувачів. Така форма роботи розвиває комунікативні вміння, вчить оцінювати мистецькі роботи та формує повагу до результатів праці інших.

Також доцільно застосовувати інтегровані ігрові завдання. Наприклад, гра «Ілюстратор», де учні створюють малюнки до казки або оповідання. У процесі роботи вони не лише малюють, а й аналізують зміст твору, що сприяє розвитку міжпредметних зв'язків.

Важливо враховувати, що ефективність ігрових технологій залежить від правильної організації. Учителю має чітко визначати мету гри, інструкції та очікуваний результат. Крім того, необхідно враховувати вікові особливості учнів та їхні інтереси.

Окрім цього, ефективними є інтегровані ігрові завдання, які поєднують мистецтво з іншими навчальними предметами. Такі підходи відповідають сучасним вимогам початкової освіти та сприяють формуванню цілісного світосприйняття учнів, що також підкреслюється у дослідженнях з інноваційної педагогіки [4].

Доцільним є використання гри «Чарівна пляма». Учителю створює на аркуші випадкову пляму фарби, а учні мають перетворити її на певний образ.

Завдання можна виконувати індивідуально або в парах. Така діяльність розвиває креативність, уяву та здатність бачити незвичайне у звичайному.

Ефективною є гра «Продовж історію малюнком». Учитель починає малюнок (наприклад, зображує початок сюжету), а учні продовжують його, додаючи власні елементи. У кінці уроку роботи обговорюються. Це сприяє розвитку фантазії, логічного мислення та вміння працювати в сюжеті.

Цікавим варіантом є гра «Знайди помилку художника». Учитель демонструє малюнок із навмисними помилками (невідповідні кольори, пропорції, деталі), а учні мають їх знайти та виправити. Такий вид роботи формує уважність, аналітичне мислення та художній смак.

Доцільно застосовувати гру «Асоціативний малюнок». Учитель називає слово або поняття (наприклад, «вітер», «музика», «радість»), а учні передають його у вигляді малюнка. Після виконання роботи діти пояснюють свої асоціації. Це допомагає розвивати образне мислення та здатність до самовираження.

Ефективною є гра «Малюнок по колу». Учні по черзі доповнюють малюнок один одного. Кожен додає один елемент, після чого аркуш передається далі. У результаті створюється спільна композиція. Така форма роботи розвиває співпрацю, комунікацію та вміння працювати в команді.

Також можна використовувати гру «Художній диктант». Учитель описує предмет або сцену словами, а учні намагаються зобразити почуте. Після завершення роботи відбувається порівняння малюнків. Це сприяє розвитку слухового сприйняття, уяви та вміння передавати інформацію візуально.

Таким чином, у процесі дослідження з'ясовано, що застосування ігрових технологій є важливою складовою освітнього процесу в сучасній школі. Зазначені технології покращують рівень пізнавального інтересу учнів, розвиток їхньої творчої активності та стимулюють внутрішню мотивацію до навчання. Встановлено, що використання розглянутих технологій не суперечить таким принципам Нової української школи, як дитиноцентризм та діяльнісний підхід. Їх застосування на уроках образотворчого мистецтва дозволяє сформувати безпечний освітній простір, у якому кожна дитина має можливість проявити себе. У роботі доведено, що ефективність використання ігрових технологій зумовлюється коректним підбором засобів і методів, а також від урахування вікових особливостей учнів. Практичні приклади ігор підтверджують, що такі підходи роблять навчання більш цікавим, доступним і результативним. Регулярне і послідовне застосування ігрових технологій на уроках образотворчого мистецтва покращує загальний рівень навчання та розвитку ключових компетентностей молодших школярів, що збігається з сучасним вимогам освіти.

Література:

1. Кравчук Л. В. Використання ігрових технологій у навчанні молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 3 (97). С. 146–152. URL: <https://surl.li/yflbzx>

2. Онищенко Н. В. Застосування ігрових технологій під час викладання педагогічних дисциплін у вищій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т. 4. С. 260–264. URL: <https://surl.li/ynivav>

3. Стеценко Т. А. Місце та роль ігрових технологій у структурі компетентнісного уроку математики. *Житомирщина педагогічна*. 2021. № 1 (21). С. 18–23. URL: <https://surl.lt/jacdme>

4. Сучасні педагогічні технології у початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 40. С. 78–82. URL: <https://surl.lt/genxuk>

УДК 373.2:398:37.034:81'233

Табачук Марія

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»

Волинської обласної ради,

м. Луцьк

Наукова керівниця – Галина Голя

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ТА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розглянуто роль усної народної творчості як дієвого засобу морального та мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Окреслено значення малих фольклорних жанрів у формуванні граматичної компетентності, збагаченні словникового запасу, розвитку фонетичних та соціально-комунікативних умінь. Визначено вплив фольклору на емоційну сферу дитини, зокрема розвиток емпатії, доброзичливості та навичок регуляції поведінки. Обґрунтовано актуальність використання народних текстів у сучасному освітньому процесі та окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: усна народна творчість, мовленнєвий розвиток, фольклор, дошкільний вік.

У сучасних умовах зростає потреба у формуванні в дітей дошкільного віку високого рівня мовленнєвої компетентності та морально-етичних якостей. Традиційні фольклорні жанри, будучи доступними та емоційно привабливими, виступають ефективним засобом впливу на мовлення, поведінку та ціннісні орієнтації дитини. Проте у педагогічній практиці потенціал народної творчості використовується недостатньо, що зумовлює необхідність поглиблення теоретичного й методичного обґрунтування даного підходу.

Проблему розвитку мовлення дошкільників засобами фольклору досліджували Гавриш Н. В., Левченко Т. П., Коломієць О. Г., Яременко О. О. У наукових працях висвітлено лінгводидактичний потенціал малих жанрів, їхній вплив на формування граматичних категорій та словотворення. Базовий компонент дошкільної освіти України визначає фольклор одним із ключових чинників національно-патріотичного та мовленнєвого виховання. Водночас тема потребує подальшого осмислення в контексті сучасних освітніх викликів.

Метою статті є обґрунтування педагогічної цінності усної народної творчості для морального й мовленнєвого розвитку дошкільників, а також визначення перспектив її використання в освітньому процесі

Моральний та мовленнєвий розвиток дитини є одними з найважливіших

напрямів формування гармонійної особистості у сучасному суспільстві. В умовах воєнного стану спостерігається зростання дитячої агресивності, прояви жорстокості, замкненості, а також труднощі у спілкуванні та вираженні власних емоцій. Такі фактори ускладнюють соціальну адаптацію та негативно впливають на психологічний стан дошкільників. Саме тому пошук ефективних засобів виховання моральних якостей та розвитку мовлення набуває особливої актуальності. Серед засобів морального виховання здавна широко використовувалася усна народна творчість (пісні, потішки, скоромовки, лічилки, прислів'я, приказки, загадки, казки,). Воно є невичерпним джерелом, з якого людина бере гуманістичні уявлення й поняття, що були вироблені впродовж віків народною мудрістю і не дозволяють народному басейну висохнути, покритися баговинням [6].

Сучасні вчені А. М. Богуш, Л. М. Кіліченко, В. І. Кононенко, В. Г. Кузь, П. Я. Лещенко, І. М. Проценко та ін. також одним із провідних засобів морального виховання дітей дошкільного віку вважають український фольклор. На думку А. М. Богуш, діти, виховані на фольклорі, здебільшого є чутливішими до художньо-образного слова, розвиток дитини поза фольклором тільки в межах побутового спілкування гальмує розвиток духовного начала, містить небезпеку закріплення підсвідомої орієнтації вже змалку переважно на задоволення утилітарних потреб [4].

Як жанр українського фольклору казка є найпоширенішим видом усної народної творчості серед дітей. Казки – це епічні твори народної літератури в яких зображено відмінність у віруваннях, поглядах та уявленнях людей у вигляді структуровано послідовній розповіді, з чіткими композиційними структурами, винятковими конфліктами (добра і зла та призводить до перемоги добра). Як епічне оповідання казка характеризується специфічними жанровими особливостями. У фольклорі вона сформувалася як усний твір. Особливістю казки можна назвати традиційність. Тобто, наявність вже традиційно сформованих сюжетів в залежності від жанру, а також структуру та кінцівки казки. Прислів'я, приказки та загадки (загадка – малий жанр усної народної творчості у формі образного, прихованого опису предмета чи явища, який потребує логічного мислення й уяви для розгадування [4]. Приказка – короткий фольклорний вислів без повчального завершення, що використовується для емоційного забарвлення мовлення та влучної характеристики ситуації. Прислів'я – короткий, стійкий у народі вислів, що містить узагальнений життєвий досвід і морально-етичний висновок повчального характеру) виражають певні точки зору на широке коло моральних проблем, формуючи в дитини позитивні риси характеру: чемність та ввічливість («У чужому домі будь привітним, а не примітним», «Знай пожартувати, знай перестати»), працьовитість («Хто дбає, той і має», «Де руки і охота, там скоро робота»), товариськість («Одна бджола мало меду носить», «Дружній череді і вовк нестрашний»), а також є засобом у боротьбі проти негативних рис: «Ні колода, ні пень – лежить цілий день» тощо [6].

Дразнилки – це короткий римований твір-насмішка, яким діти «дразнять» іншого, виказують негативне ставлення до його вчинків, рис чи

поведінки) як фольклорний жанр з погляду народної педагогіки – це, насамперед, природна потреба в критичному ставленні до вчинків та формуванні позитивної поведінки. Наприклад: «Вереса вередувала, всім спокою не давала» тощо. Народна педагогіка на випадки сварок має мирилки: «Мир – миром, пиріжки з сиром, варенички в маслі, ми дружечки красні» тощо.

Навчальний ефект скоромовок будується на навмисному утрудненні вимови певного тексту, викликаною відповідним розташуванням звуків. Вони допомагають формуванню мовного апарату дитини, привчаючи до складних поєднань звуків [5].

Основним фактором, чому вихователь має у своїй роботі звертати увагу на моральне виховання це Закон України «Про дошкільну освіту». У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що одним із завдань розвитку та становлення особистості є формування в дитини дошкільного віку морально-етичних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [2]. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає важливим завданням сучасного закладу дошкільної освіти формування мовленнєвої компетенції дітей, орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мови. А. М. Богуш та К. Л. Крутії стверджують, що дошкільний вік є періодом активного засвоєння дитиною мови, розвитку фонетичної, лексичної, граматичної сторін мовлення, розвитку зв'язного мовлення. А. М. Богуш вказує на те, що для більш ефективного розвитку мовлення дітей педагогу необхідно широко використовувати усну народну творчість під час різних видів діяльності дітей дошкільного віку. Для повноцінного розвитку мовлення необхідно знайомити дітей з найкращими зразками усної народної творчості – колисковими піснями, забавлянками, примовками, мирилками, лічилками, загадками, скоромовками.

Усна народна творчість має велике значення у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Доречно підібрані скоромовки, загадки, віршики, пісеньки, лічилки, забавлянки та інші малі фольклорні жанри допоможуть сформувати фонетичні уміння і навички, словниковий запас, граматичну компетенцію, монологічне і діалогічне мовлення. Вивчення фольклору сприяє формуванню фразеологічної компетентності, яка полягає у розумінні значень фразеологізмів, паремій, вмінні доречно їх вживати у мовленні.

Усна народна творчість є важливим засобом формування моральних якостей та розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Завдяки різноманітним фольклорним жанрам – казкам, прислів'ям, приказкам, загадкам, скоромовкам, потішкам, дражнилкам і мирилкам – діти засвоюють норми поведінки, вчать співчуттю, працьовитості, товариськості, регулюють емоції та розвивають комунікативні навички. Фольклор сприяє збагаченню словникового запасу, формуванню граматичних структур і удосконаленню звукової культури мовлення. У сучасних умовах він стає актуальним педагогічним засобом, що підтримує емоційний стан дитини та допомагає формувати гармонійну особистість відповідно до вимог Закону України «Про дошкільну освіту».

Література:

1. Литвишко О. М. Казка у дошкільному навчальному закладі як основна умова формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років. *Зб.*

наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. Вип. 56. С. 159-166.

2. Богуш А. М. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку. Одеса, 2002. 239 с.

3. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор. Київ : Наукова думка, 1981. 171 с.

4. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : ЗнанняПрес, 2001. 591 с.

5. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція), 2021. URL: <https://surl.lu/owjldt> (дата звернення: 05.12. 2025).

6. Гавриш, Н. В., Лисенко, Н. В. Мовленнєва компетентність дітей дошкільного віку. Київ: Світич, 2011. 160 с.

УДК 373.3.016:81'233:792

Ірина Таран,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Надія Горбач**

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розглянуто особливості використання елементів театралізації в початковій школі як засобу розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання. Обґрунтовано їхню роль у формуванні мовленнєвих умінь, емоційної виразності, навичок співпраці та позитивної мотивації до навчання.

Ключові слова: театралізація, комунікативна компетентність, молодші школярі, початкова освіта, уроки української мови, літературне читання, мовленнєві вміння, емоційна виразність, навчальна мотивація, інтерактивні методи.

Сучасна початкова освіта зорієнтована на формування ключових компетентностей дитини, серед яких важливе місце посідає комунікативна компетентність як здатність молодшого школяра висловлювати власні думки, слухати співрозмовника, взаємодіяти в парі та групі, дотримуватися норм мовленнєвого етикету. Уроки української мови та читання в початковій школі мають особливе значення для розвитку мовлення, адже саме в молодшому шкільному віці закладаються основи мовної культури, формується позитивне ставлення до слова та потреба в спілкуванні [3, с. 3–5]. Одним із дієвих засобів активізації навчальної діяльності та розвитку комунікативних умінь є використання елементів театралізації.

Театралізація в початковій школі передбачає застосування ігор-драматизацій, інсценізацій казок і оповідань, читання за ролями, міні-вистав, мовленнєвих ігор, імпровізаційних вправ, у яких діти відтворюють прості

життєві або казкові ситуації спілкування. Такі види діяльності поєднують навчальний і ігровий компоненти, що відповідає віковим особливостям молодших школярів. На уроках української мови це можуть бути рольові ігри з використанням форм мовленнєвого етикету, відпрацювання інтонації в різних типах речень, розігрування діалогів у побутових ситуаціях. На уроках літературного читання – інсценізація казок, байок, віршів, обговорення вчинків персонажів через рольову взаємодію тощо.

Залучення дітей до театралізованої діяльності підвищує їхню навчальну мотивацію, створює позитивний емоційний фон на уроці, сприяє формуванню інтересу до читання та мовленнєвої діяльності [4, с. 17]. Перевтілення в персонажів допомагає молодшим школярам краще зрозуміти зміст тексту, емоційний стан героїв, мотиви їхніх вчинків. У процесі гри діти вчаться співпереживати, проявляти доброзичливість, толерантність, що позитивно впливає на розвиток емпатії та соціальних умінь, необхідних для успішного спілкування в колективі.

Важливим аспектом використання елементів театралізації є подолання мовленнєвої скутості та страху помилитися. Для багатьох молодших школярів характерна невпевненість під час усних відповідей, особливо перед класом. Гра за ролями створює психологічно безпечне середовище, у якому дитина може вільніше висловлюватися, не боячись осуду. Поступово формується впевненість у власних мовленнєвих можливостях, удосконалюється дикція, розвивається інтонаційна виразність і вміння будувати прості зв'язні висловлювання.

Елементи театралізації сприяють розвитку діалогічного мовлення молодших школярів. У процесі рольової взаємодії діти вчаться слухати одне одного, ставити запитання, відповідати, дотримуватися почерговості реплік, узгоджувати свої дії з партнерами гри [1, с. 114–116]. Паралельно формується навичка монологічного мовлення під час відтворення реплік персонажа, коротких розповідей про героя або події твору. Підготовка до інсценізації стимулює вдумливе читання, збагачує словниковий запас, сприяє засвоєнню мовних норм у природному комунікативному контексті.

Інтегративний характер театралізованої діяльності дає змогу поєднувати різні види мовленнєвої активності: слухання, говоріння, читання, елементарне письмо – в єдиному творчому процесі. Підготовка міні-вистав або ігрових сценок передбачає колективне обговорення сюжету, добір мовленнєвих засобів, розподіл ролей, що сприяє розвитку навичок співпраці в команді, відповідальності та взаємодопомоги [2, с. 150–151]. Така діяльність відповідає засадам компетентнісного підходу та принципам діяльнісного навчання, характерним для сучасної початкової школи.

Ефективність упровадження елементів театралізації значною мірою залежить від педагогічної майстерності вчителя початкових класів. Вчитель має враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, добирати доступні тексти та ролі, створювати атмосферу підтримки й успіху для кожного учня. Театралізація повинна органічно поєднуватися з навчальними завданнями уроку, бути спрямованою на досягнення конкретних освітніх результатів, а не

виконувати лише розважальну функцію.

Отже, використання елементів театралізації на уроках української мови та читання в початковій школі є ефективним засобом розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Поєднання гри й навчання сприяє формуванню мовленнєвих умінь, емоційної відкритості, уміння співпрацювати та позитивного ставлення до слова як засобу спілкування й самовираження. Аналіз потенціалу театралізованої діяльності дозволяє зробити висновок про її високу ефективність у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів. Впровадження елементів театралізації сприяє:

– збагаченню експресивності мовлення: учні опановують інтонаційне багатство мови, міміку та жестикуляцію як засоби підсилення змісту висловлювання.

– розвитку діалогічних умінь: через рольову взаємодію відпрацьовуються навички слухання, швидкого реагування на репліки партнера та дотримання етичних норм;

– підвищенню читацької грамотності: необхідність втілення образу стимулює дитину до глибшого аналізу тексту, розуміння підтексту та мотивації персонажів.

Література:

1. Бондар Ю., Поплавська А. Вплив театралізованої діяльності на формування комунікативної компетентності молодших школярів з особливими освітніми потребами. *Зб. матеріалів міжвуз. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 24 берез. 2023 р.)* 2023. С. 113–118. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/items/ba297c49-ffd5-495b-9e6f-c00c96e5b0e6> (дата звернення: 16.02.2026).

2. Дженджеро О., Горелова О. Театралізовані ігри як інструмент розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. *Український Педагогічний журна.* 2023. № 4. С. 147–156. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/713/800> (дата звернення: 16.02.2026).

3. Подановська Г. Шляхи формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою. *The scientific heritage.* 2021. № 61. С. 8. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/stattia-v-mizhnarodne-vydannia.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).

4. Теорія і методика мовно-літературної освітньої галузі знань: підручник для здобувачів закладів фахової передвищої освіти спеціальності 013 (А3) Початкова освіта / упорядник Ликтей Л. М. Івано-Франківськ: Поліграфія «Зebra», 2025. 230 с.

УДК 373.3.091.33-027.22:78-43.84

Ольга Тарасюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Дарина Чамахуд,**

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проаналізовано педагогічний потенціал ігрових технологій як дієвого інструменту інтенсифікації музичного навчання в початковій школі. Розкрито механізми впливу інтерактивних форматів на засвоєння музичної грамоти та розвиток когнітивно-емоційної сфери молодших школярів. Обґрунтовано доцільність впровадження ігрових методів для створення стимулюючого освітнього середовища, що відповідає віковим психофізіологічним особливостям учнів.

***Ключові слова:** музична діяльність, ігрові методи, молодші школярі, музична грамота, активізація навчання, мистецька освіта, пізнавальний інтерес, інтерактивні технології, музичний розвиток.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Трансформація сучасного освітнього простору зумовлює необхідність постійного пошуку інноваційних стратегій, здатних підвищити ефективність опанування мистецьких дисциплін. Актуалізується проблема подолання суперечностей між складністю теоретичного матеріалу музичної грамоти та психологічними особливостями сприйняття молодших школярів. Ігрова діяльність постає фундаментальним методичним ресурсом, що забезпечує глибоке осмислення ритмічних, мелодійних та гармонічних структур. Впровадження ігрових форматів дозволяє трансформувати навчання на динамічну взаємодію, де учень стає активним суб'єктом творчого пошуку.

Музична грамотність слугує базисом цілісного розвитку особистості, охоплюючи інтелектуальну, естетичну та соціальну площини. Формування навичок читання нотного тексту потребує значної концентрації, досягнення якої полегшується через емоційну залученість дитини. Застосування ігрових методів мінімізує психологічне навантаження, сприяючи природному засвоєнню категорій музичної теорії. Варіативність ігор дозволяє адаптувати навчальні завдання до індивідуальних можливостей кожного учня. Свідоме використання ігрового інструментарію закладає надійний фундамент для подальшої музичної діяльності.

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Науковий дискурс щодо впровадження ігрових технологій у мистецьку освіту представлений широким спектром теоретичних розробок, що розкривають багатогранність цього явища. Л. Беземчук акцентує увагу на природному потягу дітей до музики та важливості творчого розвитку школярів через доступні й емоційно насичені форми навчання [1]. У праці М. Бородіної та В. Коваленко ігрова діяльність

розглядається як фундамент активізації процесу засвоєння музичної грамоти, що забезпечує перехід від репродуктивного до продуктивного навчання [2]. Дидактичний потенціал ігор на уроках музики в початковій школі та їхній вплив на інтенсифікацію освітнього процесу ґрунтовно досліджує А. С. Висовень [3]. Питання інтеграції різних видів навчальної діяльності як засобу підвищення ефективності мистецького виховання молодших школярів висвітлено в науковій розвідці Н. П. Данько [4]. Теоретичну підготовку вчителів до використання ігрового інструментарію та методичні аспекти впровадження музичних ігор у роботу з дітьми аналізує Н. Мар'євич [5]. Сукупність цих досліджень створює цілісну теоретичну базу для подальшого вивчення механізмів активізації музичної діяльності через ігрові методи.

Мета розвідки – теоретично обґрунтувати та розкрити методичні аспекти застосування ігрових методів як дієвого чинника активізації музично-пізнавальної діяльності молодших школярів. Дослідження спрямоване на визначення впливу ігрових технологій на результативність засвоєння елементів музичної мови та підвищення мотиваційного потенціалу учнів до творчого самовираження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ефективність музичного навчання молодших школярів безпосередньо залежить від відповідності педагогічного інструментарію віковим особливостям психічного розвитку учнів. Провідна роль ігрової діяльності в цьому віці зумовлює необхідність її інтеграції у структуру уроку для стимулювання пізнавальної активності. Використання ігрових методів дозволяє нівелювати бар'єри між складним теоретичним контентом та безпосереднім емоційним сприйняттям дитини. Згадане моделювання навчального процесу забезпечує високу динаміку засвоєння музичної грамоти без ознак перевтоми учнів. Організація занять на засадах гри сприяє формуванню стійкого інтересу до мистецької діяльності як способу самовираження.

Активізація музичного сприйняття через ігрові формати передбачає залучення всіх сенсорних систем школяра. Впровадження вправ на розвиток чуття ритму, де дитина стає безпосереднім учасником створення звукового полотна, інтенсифікує процеси запам'ятовування. Поєднання рухової активності з аналізом музичних структур допомагає дитині усвідомити метроритмічну сітку твору на рівні тілесного досвіду. Це створює надійне підґрунтя для переходу від емпіричного відчуття до теоретичного узагальнення музичних категорій. Методична варіативність ігрових вправ дозволяє підтримувати оптимальний рівень уваги протягом усього академічного часу [3, с. 147].

Формування музично-слухових уявлень вимагає систематичного тренування, яке у традиційній формі часто сприймається дітьми як монотонна праця. Ігрові методи перетворюють процес диференціації висоти звука, тембру та динаміки на захопливий творчий квест. Використання сюжетно-рольових завдань стимулює аналітичні здібності школярів, спонукаючи їх до свідомого вибору засобів музичної виразності. Набуті в такий спосіб навички слухового

контролю вирізняються вищою міцністю та усвідомленістю. Колективний характер ігор додатково розвиває здатність до ансамблевої взаємодії та емпатії в групі [1, с. 45].

Опанування нотної грамоти стає значно продуктивнішим за умови використання візуально-ігрової наочності та цифрових освітніх ресурсів. Застосування інтерактивних ігор для вивчення розташування нот на стані дозволяє дитині швидше опанувати символічну мову мистецтва. Кодування музичної інформації через ігрові символи полегшує трансформацію абстрактних знаків у конкретні звукові образи. Передусім це усуває страх перед теоретичними труднощами та сприяє формуванню позитивної установки на вивчення предмета. Засвоєння правил запису музики відбувається природно, у контексті вирішення ігрової ситуації.

Психологічний аспект впровадження ігрових методів полягає у створенні ситуації успіху для кожного здобувача освіти незалежно від рівня його природних здібностей. Ігри з гнучкими правилами дають змогу диференціювати складність завдань, забезпечуючи комфортний темп просування в матеріалі. Відсутність жорсткої критики та акцент на ігровій меті сприяють розкріпаченню творчої ініціативи молодших школярів. Дитина отримує можливість експериментувати зі звуком, ритмом та інтонацією, що є критично необхідним для розвитку креативності. Емоційна насиченість таких занять зміцнює психологічне здоров'я та мотивацію до навчання [4, с. 179].

Використання музично-дидактичних ігор у процесі вокально-хорової роботи сприяє поліпшенню інтонаційної чистоти та артикуляції. Ігрові вправи на розвиток дихання та звукоутворення сприймаються учнями як цікаве дозвілля, проте мають чітко визначену корекційну спрямованість. Моделювання ігрових сценаріїв під час вивчення пісенного репертуару допомагає глибше осягнути художній образ твору. Школярі вчаться передавати зміст музики не лише голосом, а й через міміку та жести, розвиваючи артистизм [5, с. 356].

Інтеграція технологічних засобів у структуру музичних ігор відкриває нові горизонти для індивідуалізації освітнього процесу. Комп'ютерні програми та мобільні додатки з елементами гейміфікації дозволяють школярам самостійно тренувати навички читання з листа. Моментальний зворотний зв'язок, закладений у цифрові продукти, допомагає дитині самостійно коригувати помилки. Це виховує самостійність та відповідальність за результати власної навчальної діяльності. Технологічно насичена ігрова взаємодія відповідає запитам сучасного покоління, яке активно використовує гаджети.

Розвиток творчої уяви через імпровізаційні ігри є невід'ємною частиною активізації музичної діяльності. Пропозиції «домалювати» музичну фразу або створити звуковий супровід до казки стимулюють фантазію молодших школярів. Окреслені методи спонукають до пошуку нестандартних звукових рішень та використання елементарних музичних інструментів. Учень починає розуміти музику як простір для власних ідей, а не лише як об'єкт для відтворення. Власний творчий продукт, отриманий у результаті гри, має

надзвичайно високу цінність для формування професійної самооцінки учня [2, с. 188].

Спільна ігрова діяльність на уроках музики виступає потужним чинником соціалізації та розвитку комунікативних компетенцій. Групові ігри-змагання виховують повагу до партнерів та вміння працювати заради досягнення спільної художньої мети. Взаємодія у процесі виконання ритмічних партитур навчає дитину чути не лише себе, а й ціле співзвуччя колективу. Координація дій учасників гри сприяє розвитку уваги та вмінню миттєво реагувати на зміни в музичній тканині. Соціальний досвід, набутий у музичній грі, легко експортується в інші сфери життєдіяльності дитини.

Аналіз результатів впровадження ігрових методів свідчить про суттєве покращення показників музичної освіченості в експериментальних групах. Вихованці демонструють вищий рівень розуміння музичної термінології та здатність до її практичного застосування. Залучення до гри сприяє тривалому утриманню уваги, що позитивно позначається на якості засвоєння академічних знань. Спостерігається підвищення емоційної чутливості до музики та готовність до активного обговорення прослуханих творів. Ігрова активізація забезпечує перехід від пасивного споживання інформації до свідомої мистецької практики.

Методична доцільність ігрового навчання підтверджується гармонізацією всіх компонентів музичного розвитку дитини. Об'єднання інтелектуальних зусиль з емоційним піднесенням створює оптимальний режим для функціонування пам'яті та мислення. Ігрові методи виступають каталізатором внутрішніх процесів саморозвитку учня, стимулюючи його до постійного вдосконалення навичок. Вибудовування освітнього процесу навколо ігрової домінанти відповідає гуманістичним засадам сучасної педагогіки.

Висновки. Системна інтеграція ігрових методів у процес мистецької освіти молодших школярів виступає детермінантою інтенсифікації їхньої музично-пізнавальної діяльності та творчого самовираження. Застосування інтерактивного інструментарію забезпечує подолання психологічних бар'єрів під час опанування складної теоретичної бази, сприяючи формуванню стійкої мотивації до навчання. Організація занять на засадах гри дозволяє гармонізувати емоційну та інтелектуальну сфери дитини, що позитивно позначається на якості засвоєння музичної грамоти. Отже, орієнтація на ігрову домінанту в початковій школі є фундаментальною умовою створення ефективного освітнього середовища, яке відповідає викликам сучасної педагогічної науки.

Література

1. Беземчук Л. Творчий розвиток школярів засобами музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 43–48.
2. Бородіна М., Коваленко В. Ігрова діяльність як засіб активізації процесу засвоєння музичної грамоти молодшими школярами. *Publishing House «UKRLOGOS Group»*. 2024. С. 186–190.
3. Висовень А. С. Дидактичні ігри на уроках музики в початковій школі.

Вісник студентського наукового товариства [Електронне видання]: збірник наукових праць студентів. Вип. 18. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С.146–149.

4. Данько Н. П. Інтеграція видів навчальної діяльності на уроках музики в початкових класах. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання : збірник наукових праць*. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. Вип. 1 (1). С. 175–184.

5. Мар'євич Н. Теоретична підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання музичних ігор у роботі з молодшими школярами. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : зб. матеріалів наук.-практ. конф. викладачів і студентів ін-ту педагогіки, психології і мистецтв (м. Вінниця, 4–5 квіт. 2012 р.)*. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, ін-т педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2012. С. 355–358.

УДК 373.2.015.31:159.922.7

Ірина Тижук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Луцюк Юлія**

ВПЛИВ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У статті висвітлено значення сюжетно-рольової гри як провідної діяльності дітей дошкільного віку. Проаналізовано її вплив на становлення особистості дитини, розвиток її соціальних умінь, емоційної сфери, мислення та мовлення. Окреслено педагогічні умови ефективної організації сюжетно-рольової гри в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: сюжетно-рольова гра, особистісний розвиток, дошкільний вік, соціалізація, ігрова діяльність, виховання.

На сучасному етапі розвитку освіти особлива увага приділяється формуванню гармонійно розвиненої особистості дитини як цілісної системи інтелектуальних, емоційних та соціальних якостей. Дошкільний вік визначається як сенситивний період розвитку, у межах якого закладаються основи характеру, поведінкових стратегій та ціннісного ставлення до навколишнього світу [2]. У цей період відбувається інтенсивне засвоєння соціального досвіду, формування первинних морально-етичних уявлень і норм взаємодії.

У зазначеному контексті особливого значення набуває ігрова діяльність як провідний вид діяльності дітей дошкільного віку. Відповідно до положень Лева Виготського, «гра є джерелом розвитку і створює зону найближчого розвитку дитини» [3, с. 245], що зумовлює її виняткову роль у становленні

психічних функцій.

Проблема розвитку особистості дитини засобами гри була предметом дослідження багатьох учених. Зокрема, Данило Ельконін розглядав сюжетно-рольову гру як «форму відтворення соціальних відносин дорослих» [3, с. 198]. Алла Богуш підкреслює, що ігрова діяльність є важливим чинником мовленнєвого та соціального розвитку дошкільників [1, с. 112].

Водночас, попри значну кількість наукових праць, питання ефективної організації сюжетно-рольової гри в умовах сучасного закладу дошкільної освіти потребує подальшого теоретичного осмислення та практичного вдосконалення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування впливу сюжетно-рольової гри на розвиток особистості дитини дошкільного віку та визначення педагогічних умов її ефективної організації.

Сюжетно-рольова гра є специфічним видом умовно-моделюючої діяльності, у якій дитина відтворює зміст і структуру соціальних відносин через виконання певних ролей [1, с. 95]. Її зміст базується на уявних ситуаціях, що сприяє розвитку знаково-символічної функції мислення.

У процесі гри відбувається інтеріоризація соціального досвіду, формуються уявлення про міжособистісні взаємини, соціальні ролі та норми поведінки. Це забезпечує поступову соціалізацію дитини та становлення її як суб'єкта діяльності й спілкування.

Особливого значення сюжетно-рольова гра набуває у формуванні соціальних компетентностей. Як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, важливим результатом розвитку дитини є здатність до взаємодії з іншими людьми, дотримання соціальних норм і правил [2]. У процесі гри діти оволодівають навичками комунікації, співпраці, узгодження дій і розподілу ролей.

Сюжетно-рольова гра має значний вплив на емоційну сферу дитини. За Левом Виготським, у грі емоції набувають усвідомленого характеру та підпорядковуються змісту діяльності [3, с. 267]. Це сприяє розвитку емпатії, емоційної чутливості та здатності до саморегуляції.

Пізнавальний розвиток у процесі гри проявляється в активізації мислення, пам'яті, уваги та уяви. Дитина моделює різні життєві ситуації, комбінує знання, знаходить нестандартні рішення, що сприяє розвитку творчого мислення та креативності [2].

Важливу роль відіграє сюжетно-рольова гра у розвитку мовлення. За А. Богуш, у процесі ігрової діяльності відбувається природне збагачення словникового запасу, формування граматично правильного мовлення та розвиток комунікативних умінь [1, с. 134].

Ефективність організації сюжетно-рольової гри значною мірою залежить від педагогічного супроводу. Вихователь має створити розвивальне предметно-ігрове середовище, що відповідає віковим та індивідуальним особливостям дітей, забезпечити наявність необхідних ігрових матеріалів і підтримувати ініціативу дітей [2].

До основних педагогічних умов ефективної організації сюжетно-рольової гри належать: створення розвивального середовища; урахування

вікових та індивідуальних особливостей дітей; підтримка самостійності та творчої активності; системний педагогічний супровід гри.

Отже, сюжетно-рольова гра є провідним засобом всебічного розвитку дитини дошкільного віку. Вона забезпечує формування соціальних, емоційних і пізнавальних якостей особистості, сприяє розвитку мовлення та творчих здібностей. Її ефективне використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є необхідною умовою гармонійного розвитку дитини, що підтверджується як класичними психолого-педагогічними дослідженнями [3, с. 245], так і сучасними освітніми стандартами [2].

Література:

1. Богуш А. М. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2012. 367 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2021.
3. Виготський Л. С. Психологія розвитку дитини. Київ : Освіта, 2005. 512 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Антонюк Надія, кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бегаль Лариса, викладач терапевтичних дисциплін, завідувач практики, Ківерцівський фаховий медичний коледж Волинської обласної ради, м. Ківерці

Берещенко Наталія, викладач закладу фахової передвищої освіти, Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів

Беседовська Ірина, викладач-методист, Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів

Бобер Ангеліна, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бобик Вікторія, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Брушневська Ірина, кандит педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

Бублій Вікторія, студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бундак Олена, кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної роботи ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”» Луцький інститут розвитку людини, м. Луцьк

Вишневська Вікторія, студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Волох Ольга, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Воробій Евеліна, студентка 41ММ групи спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Галан Ольга, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, аспірантка Волинського національного університету імені Лесі Українки, голова ГО «Вектор освітніх змін», м. Луцьк

Голя Галина, доктор філософії у галузі 01 Освіта/Педагогіка, старший

викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Горбач Надія, кандидат філологічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Дем'янюк Олександр, доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк

Дудко Вікторія, студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури,

Єрко Галина, викладач-методист, голова циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, голова правління ГО «Гендерний креативний простір» м. Луцьк,

Забіяка Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет

Зеленко Вікторія, студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Іванова Наталія, доктор філософських наук, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Казаков Олександр, кандидат історичних наук, доцент, фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Казмірчук Олег, завідувач відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, викладач-методист циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Казмірчук Олеся, студентка 12-ІСТ групи, спеціальність Інформаційні системи та технології, Технічний фаховий коледж Луцького національного технічного університету

Карабенюк Валерій, студент ФВфмб-1-23-4.0Д групи, спеціальність Фізичне виховання, Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Кардашук Наталія, викладач-методист циклової комісії природничо-математичних дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Каун Наталія, студентка 1АМ групи спеціальності А4 Середня освіта,

відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Коваль Софія, студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ковальчук Ірина, кандидат філософських наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Козігора Марія, викладач кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти, доктор філософії за спеціальністю «Психологія», Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Колеснікова Ірина, викладач, Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж, Луганська область, м. Лисичанськ

Констанкевич Лариса, викладач-методист циклової комісії природничо-математичних дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Корнелюк Віктор, викладач-методист, голова циклової комісії природничо-математичних дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Корольчук Юлія, студентка 2 курсу, КПЛ-25 групи, спеціальності А6 Спеціальна освіта, факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

Криворучно Вікторія, студентка 2 курсу, 122 групи, спеціальності Початкова освіта, Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради, м. Коростишів

Курило Олена, студентка 4-Г групи спеціальності 013 Початкова освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Луцюк Юлія, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Мартинець Ангеліна, студентка 11 ПО групи спеціальності А3 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Мартинюк Ангеліна, студентка 4 курсу 141 групи, спеціальності 013 Початкова освіта, Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І.Я.Франка, м. Коростишів

Марчук Сергій, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри

загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Міщук Антон, аспірант, Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

Никитюк Мар'яна, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ношкалюк Лілія, студентка 4-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Паламарчук Соломія, студентка 42ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта, факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Пекалюк Катерина, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Понаяйба Алла, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу, Волинська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки, м. Луцьк

Радкевич Мар'яна, викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ройко Анастасія, студентка 2 курсу 21-ФДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Романцова Світлана, доцентка кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, членкиня робочої групи з впровадження рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у сфері освіти Міністерства освіти і науки України

Романюк Людмила, студентка 1А групи спеціальності А3 Початкова освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Савчук Оксана, студентка 31 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Сало Тетяна, студентка 1АМ групи спеціальності А4 Середня освіта,

відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Самолук Анна, студентка 1А групи спеціальності А3 Початкова освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Самсонюк Лариса, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Сачук Неоніла, викладач історії та суспільних дисциплін, Ковельський фаховий медичний коледж, м. Ковель

Семенюк Вікторія, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Слобода Яна, студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Смаль Вікторія, студентка 2-Г групи спеціальності Початкова освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Соколовська Надія, студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Соняк Наталія, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології та методики освіти, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Сопронюк Діана, студентка 41-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Табачук Марія, студентка 41-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

Таран Ірина, студентка 41ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

Тарасюк Ольга, студентка 4 курсу 41ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та фізичної культури,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Тижук Ірина, студентка 3 ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта відділення педагогічної освіти та інформаційних технологій, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Фаловська Ірина, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Федонюк Анна, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Хомярчук Алла, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Царюченко Катерина, студентка 4 курсу, 42ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Чамахуд Дарина, доктор філософії, старший викладач кафедри музичного мистецтва, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Чемерис Ірина, викладач-методист циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ярошук Наталія, старший викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик, Луцький педагогічний фаховий коледж Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Електронне наукове видання

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У
СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

Матеріали XVI науково-практичної конференції

В авторській редакції

Редагування та верстка: Ю. Луцюк, О. Галан

Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : електр. збірник матеріалів доповідей (статей, тез) учасників / учасниць XVI наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 01 квітн. 2026 р.). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний інститут». 199 с.

У збірнику розкриваються й аналізуються напрями та особливості формування й втілення актуальних методик викладання на всіх рівнях сучасної системи освіти.

Основні положення збірника можуть бути використані у науково-дослідній роботі, викладанні відповідних курсів у закладах дошкільної, загальної середньої та вищої освіти, у практиці виховної роботи.

УДК 37.091.12:005.745(477.82) «2026» (082)

